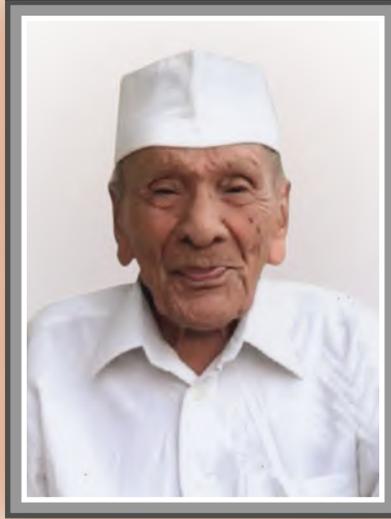

कृषिगोविद्याभवन - आणंद

ESTD - JUNE-1939

MEMOIR OF A CENTENARIAN

{ 08-08-1924 - 08-08-2024 }

Prof. Ambubhai Jivabhai Patel

Prof. & Head (Retd.). Dept. of Plant Pathology

B.A College of Agriculture, Anand

Erstwhile Institute of Agriculture & G.A.U.

NOW-A.A.U., Anand

: EDITORS :

Dr. J.R. Paneliya and Dr. N.V. Soni (Retd. Professors)

Ex-President & Secretary of

Nivrut Krushi Adhyapak Mandal, Anand

AGRICULTURAL

EDUCATION

RESEARCH

EXTENSION

MEMOIR OF A CENTENARIAN

Prof. Ambalal Jivabhai Patel

Prof. & Head (Retd.), Dept. of Plant Pathology,
B.A. College of Agriculture, Anand
Erstwhile Institute of Agriculture & G.A.U.
Now Anand Agricultural University, Anand-388110

- Publisher** : Kiranbhai A. Patel, Hemantbhai A. Patel and Ilaben A. Patel
1 "Shriji" Radhaswamy Charan, H.M. Palel Statue Road
Vallabh vidyanagar Road, Anand - 388001
- First Edition** : August-2024
- Copies** : 600
- Price** : Sentimentality
- Copyreader** : Dr. J. R. Paneliya & Dr. N.V. Soni
- Pen men** : Dr. J.R. Paneliya, Dr. B.G. Jaisani, Dr. N.M. Patel
Dr. D.J. Patel, Dr. Y.M. Shukla, Dr. J.G. Patel
Dr. G.B. Valand, Dr. S.K. Patel, Dr. S.T. Patel
Dr. D.B. Desai, Dr. B. K. Patel, Dr. V.R. Gohel
Miss. Cherishma Patel (U.S.A.), Dr. A. D. Patel
Dr. Bhishmadev K. Patel (U.S.A.)
- Type & Designing** : Shree Print
F/45 Pooja Estate, Nr. CNG Pump,
Opp. Raka Steel, GIDC Road, V. U. Nagar
Mob. : 99792 70865
Email : shriprint22@gmail.com
- Printers** : Asian Printery
Nr. Talati Hall, Raipur, Ahmedabad - 380001
Ph. : (079) 22148826
Email : asianprintery@gmail.com

MEMOIR OF A CENTENARIAN

Prof. Ambalal Jivabhai Patel

[08-08-1924 - 08-08-2024]

Professor & Head (Retd.) Dept. of Plant Pathology
B.A.College of Agriculture,
Erstwhile Khushi-Go-Vidya bhavan &
Gujarat Agricultural University, Now A.A.U., Anand

HIS WORKPLACE

B. A. COLLEGE OF AGRICULTURE, ANAND

ESTD. : MAY 1947

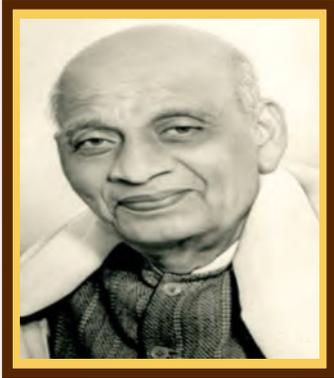

Creators of B.A.C.A.

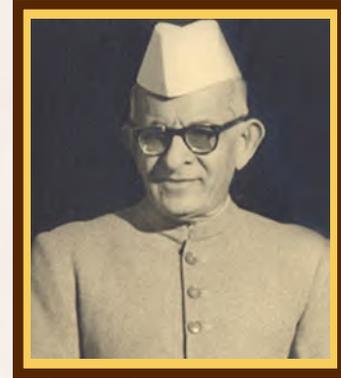
- Inspiratory** : 1. Iron Man of India - Sardar Vallabhbhai Patel
2. The Great Educationist - Dr. K. M. Munshi
- Endowment** : Late Shri Amratlal Hargovandas Sheth
- Reminiscence** : Late Shri Bansilal Amratlal Sheth
- Facilitator & Architect** : Dr. M. D. Patel (Popularly known as Patel Saheb)

PAVING STONES OF INSTITUTE OF AGRICULTURE AND B.A. COLLEGE OF AGRICULTURE, ANAND

OUR VISIONARIES

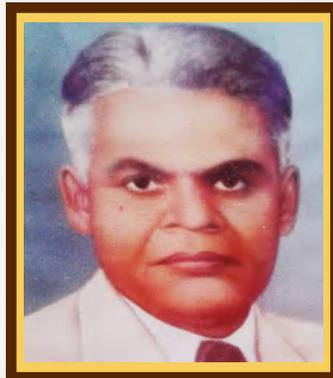

With thousand folded hands
We bow to Late SHRI SARDAR PATEL
Father of our Institute
Chairman (1939-50)

Our best reverence to our Guiding Light
Shri K. M. Munshi
Vice-Chairman (1939-50)
Chairman (1951-69)

ARCHITECT

Our salute to an able Administrator and
Founder Principal of BACA & Director of Institute Late Dr. M. D. Patel (1940-70)

DONORS

Late Shri Bansilal Sheth

Late Shri Amrutlal Sheth
(1989 - 1974)

प्रगट् ब्रह्मस्वरूप
महंतस्वामी महाराज
(स्वामीश्री केशवज्जनदासजी)

આશીર્વાદ

2402518

તા. ૧૫-૦૧-૨૦૨૪
સુરત

પ્રતિ,

પ.ભ. શ્રી ડૉ. જી. આર. પાનેલીયા,
જય સ્વામિનારાયણ.

આણંદ ખાતે આવેલ ખેતીવાડી કોલેજમાં પ્રાધ્યાપક તરીકે સેવા આપનાર પ્રો. અંબુભાઈને ૧૦૦ વર્ષ પૂર્ણ થાય છે. તેમની શતાયુ વર્ષની ઉજવણી નિમિત્તે આ પુસ્તક લખાય રહ્યું છે. તેની તમામ વિગત જાણીને પ. પૂ. મહંતસ્વામી મહારાજે જૂની સ્મૃતિઓ તાજી કરતા જણાવ્યું છે કે, પ્રો. અંબુભાઈ ખૂબ નિષ્ઠાથી પ્રાધ્યાપક તરીકે પોતાની ફરજ બજાવતા અને વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે તેમને ખૂબ લાગણી અને પ્રેમ. તેથી જ તેમના સર્વે ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીઓએ સાથે મળીને તેમની આ જન્મ-શતાબ્દી નિમિત્તે વિસ્તૃત ઉજવણીનું આયોજન કર્યું છે. આ સમગ્ર આયોજન સારી રીતે નિર્વિઘ્ને પાર પડે. અંબુભાઈનું સ્વાસ્થ્ય ખૂબ સારું અને નિરામય રહે. તેઓ સારી રીતે ભજન-ભક્તિ કરી શકે અને તેમની વૃત્તિ ભગવાનમાં સ્થિર રહે. તેમના પરિવારમાં સર્વ પ્રકારે સુખશાંતિ રહે. તેઓના જે કઈ શુભ સંકલ્પ હોય તે પૂર્ણ થાય તે માટે શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ મહારાજ અને ગુરુહરિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજના ચરણોમાં પ્રાર્થના કરી છે.

લિ. આજ્ઞાથી, સાધુ શ્રુતિપ્રિયદાસ ના જય સ્વામિનારાયણ,

સાધુ

સાધુ કૈશવજ્જનદાસ (મહંતસ્વામી મહારાજ) ના આશીર્વાદ સહ ઘણાજ હેતુપૂર્વક
જય શ્રી સ્વામિનારાયણ.

ANAND AGRICULTURAL UNIVERSITY
ANAND-388 110 - GUJARAT

Dr. K.B. Kathiria
Vice Chancellor

Tel. : (O) +91-2692-261273
Fax : (O) +91-2692-261520
Email : vc@aaui.in

MESSAGE OF GREETING

Prof. Ambalal Jivabhai Patel retired long back in the year 1984 from the post of Professor & Head, Dept. of Plant Pathology, B.A. College of Agriculture, a constituent college of erstwhile Institute of Agriculture and Gujarat Agricultural University, Anand, now named as Anand Agricultural University, Anand.

He taught at both U.G. and P.G. level and guided several Post Graduate students for their M.Sc. (Agri.) and Ph.D. degree in the subject of Microbiology, Mycology, Plant Pathology and Nematology too. He also made several recommendations for the control of plant diseases. His notable and remarkable research findings deal with development of bordeaux mixture and bordeaux paste, Rhizobium culture, techniques of cultivation of edible mushroom, seed born diseases, are well recognized all over the State of Gujarat and India too.

I feel happy to know that on completion of his hundred years on 8th August, 2024, his kinsmen, past students, colleagues and "**NIVRUT KRUSHI ADHYAPAK MANDAL, ANAND**" are celebrating his "**Shatayu Subhechha Samaroh**" along with the publication of "BIOGRAPHY of a Centenarian Legendary Prof. Ambubhai" I express my salutation of such a renowned Professor. At this instance, I convey my good wishes for completing his hundred years and also pray to God for his long and healthy life.

Here, I salute to such a celebrated centenarian counsellor, an able Professor and an eminent Agricultural Scientist.

Date: 06/07/2024

(K. B. Kathiria)

**Dr. N. M. Patel, Ex. Principal
B.A.C.A., Erstwhile Institute of Agriculture &
G.A.U. now Anand Agricultural University, Anand**

Dr. N. M. Patel

:: FORWARD ::

When I was asked to write the forward to this book, I was extremely happy for the very simple reason that if a booklet was written on the life of Prof. Ambubhai and published by his sons & daughters alongwith 'Nivrut Krushi Adhyapak Mandal, Anand' as decided by the noble and highly cultured family, it would really portray the glimpse of the lifelong efforts made by Prof. Ambubhai, for his achievements. And that, the present youth would draw inspiration from his "*karma Yogi life*" and would be able to conquest the pinnacles of progress in their future lives.

Prof. Ambubhai's past students & workmates who worked with him have contributed their write up to this booklet which depicts the Ambhubhai's working & teaching methods & policies and educating temperament, dedication to work, preseverance and his skill & knowledge in studying the various problems in depth and thereby arriving at solution.

I cherish and congratulate Dr. Paneliya & Dr. Soni who has edited this tome covering the various facts of Prof. Ambubhai's life, in its entirety. I also thank Prof. Ambubhai's acquaintances on note, who have taken pains, to pen down their memories of association with him and these are, Dr. paneliya, D.B.Desai, Dr. S.T. Patel, Dr. Davabhai, Dr. Jivanlal, Dr. S.K. Patel, Dr. Girish, Dr. Vikram, Dr. Jaisani sir & others, who had made meticulous efforts to achieve this endeavour.

Dr. Paneliya deserved a special gratitude for his untiring efforts for the typing & proof corrections of the draft of a nice brochure & bestowed to all retiree members of "Nivrut Krushi Adhyapak Mandal, Anand" and the depts. of B.A.C.A. and university library as well. My heartfelt gratitudes are well deserved to our *Guruji* Ambubhai sir, for answering the several questions posed by Dr. Paneliya, even at the age of 100 years. All family members also deserve appreciation for providing their extended whole hearty support to editors and also providing patronage prop-up, otherwise this works would not have been a reality.

Again I whole heartedly thanks to all those have directly or indirectly contributed for such a nice exertion.

Yours sincerely,

(N.M.Patel)

Dt : 07/08/2024

Anand

:: Acknowledgement ::

Hemantbhai A. Patel

At the time of get-together function of "Nivrut Krushi Adhyapak Mandal, Anand" of Erstwile GAU now AAU on 28-11-2023, my father Prof. Ambalal Jivabhai Patel aged 100 years, Prof. & Head (Retd), Plant Pathology of B. A. College of Agriculture had also attended it. He presided over the chair and was honoured by all who attended the function.

At that time, I mooted my thoughts for falicitating a centuraian Prof. A. J. Patel by publishing his biography and distributing to all members of association. I expressed my views to president Dr. Paneliya. He gladely accepted my manifesto. Thus, we both decided to publish a monograph counting memories of Prof. A.J. Patel and paying tribute to his services to the Institute of Agriculture at that time & erstwhile GAU, now AAU and B.A College of Agriculture, Anand too.

Numbers of retired professors and scientists worked with Prof. Patel also agreed to pen down their sweet memories, asociation and acquiatances with my father and pay respect to him.

Some informations and few photographes of Prof. A.J. Patel were provided from my family, rest of the information like his working place, scientific research work he handled, number of P.G. students he guided, his biodata etc. were collected from the Dept. of Plant Pathology of B.A.C.A., Anand.

Therefore, I am very happy to acknowledge my sincere thanks to all those who have pen down their precious thoughts in the form of an article to be published in the booklet.

Special thanks are due to Dr.Y.M. Shukla, Principal B.A.CA., Anand and Dr. Ramjibhai Parmar present H.O.D, Dept of Plant Pathology & entire his staff. for taking keen interest and providing the necessary information in time.

Thanks are due to all Retd. Professors, Principals and other colleagues, who contributed their write up about Prof. AJ. Patel.

Specal thanks are also due to Dr. J.R.Paneliya & Dr. N.V. soni for their whole heart of support, keen interest and painstaking efforts in editing, compiling and proof reading of monograph.

Thanks to typist Shri Vinod Panchal and the owner of Printing Press Shri Jayeshbhai.

Yours disciple

(Son of Prof. A.J. Patel)

Dt : 07/08/2024

Anand

Dr. J.R. Paneliya

FROM THE FOLD OF COPY READERS

Dr. N.V. Soni

The precious day of 28th November, 2023, was a unique one, when we all members of 'Nivrut Krushi Adhyapak Mandal Anand' celebrated a 'Sneh Milan Samaroh' after *DIWALI* of the year 2023. Prof. Ambubhai J. Palel, a legendary & Centurian Professor, presided over the chair as a President.

During the function, his son Hemantbhai was assisting him & was sitting nearby me. He expressed his affections to celebrate a grand function on 08-08-2024, when his father, Ambubhai will be completing his hundred years. Moreover, he also appealed to write & publish a book entitled "Memoir of Centenarian Prof A.J. Patel."

The entire expenses, including a lunch on that day will be borne by his family. In addition to this, he also offered to distribute a copy of the book to all retired members of the association. Moreover copies of the book are to be donated to all depts. of B.A.C.A. including university library also.

We accepted his manifesto with pleasure and started working for the noble exertion. We discussed with few past students and his colleagues, who had worked with him. All have pledged to give full co-operation and whole hearty pop-up for our *GURUJI'S* biography. Most of them are ready to pen-down. one write-up to share their thoughts of association with Prof. Ambubhai Saheb. We both got under way collecting the needed information of his biodata, his family life and background, qualifications, his service records, his charity etc. We had also discussed with him, through our several meetings with him and his family members at his home. Everybody extended their full support with jubilation.

This is how, this worthy cause has been a reality in the form of a book entitled "MEMOIR OF A CENTENARIAN PROF. AMBALAL JIVABHAI PATEL."

At this instance, we both editors convey our appreciation & sincere gratitude to all those who have directly or indirectly helped us in such a noble cause.

Especially, I thanks to Mr. Milind H. Patel, a grandson of Ambubhai for providing me his navigation, whenever I have asked for, to take me to & fro from my home to his home at V.V. Nagar. I also thank to Mr. Hemantbhai who visited several times at my home.

'Jai Jawan & Jai kisan'

Dt : 07/08/2024

Anand

(J.R. Paneliya)

(N.V. Soni)

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિગત	પાન નંબર
1	પ્રો. અંબાલાલ જીવાભાઈ પટેલની જીવનયાત્રા	1
2	શ્રી અંબુભાઈ સાહેબના સહયોગની સુગંધિત સુવાસ	32
3	મારી દૃષ્ટિએ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનું ચતુર્થ દર્શન	38
4	શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ સાથેની મારી પ્રસ્નોતરી	41
5	શતાયુ શુભેચ્છા સમારોહ સભા શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનો પ્રતિભાવ	47
6	સર અંબુભાઈ પટેલ-એક આગવું વ્યક્તિત્વ	50
7	શ્રી અંબુભાઈના શિષ્યો તથા સહકર્મીઓના સંસ્મરણો	55
8	કૃષિ ઋષિ પ્રો. અંબાલાલ જીવાભાઈ પટેલ સદીવીરને સન્માનપત્ર..... - નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ, આણંદ	62
9	PROF. A.J. PATEL'S PORTRAYAL.....	64
10	Prof. Ambalal J. Patel : HIS FRAGRANCE OF COGNIZANCE	76
11	In my sentiment, how perspective He is ?	77
12	Questionnaires with a centenarian Prof. A.J. Patel.....	80
13	Prof. A.J Patel's utterance on centenary celebration.....	84
14	Few Notions from His students, colleagues and foremost of BACA	86

પ્રો. અંબાલાલ જીવાભાઈ પટેલની જીવનયાત્રા

ડૉ. જે. આર પાનેલિયા,
નિવૃત્ત પ્રાધ્યાપક,
બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ

ડૉ.જે.જી.પટેલ, નિવૃત્ત આચાર્ય,
ચિમનભાઈ પટેલ કૃષિ મહાવિદ્યાલય,
સરાદાર કૃષિ નગર

પૂર્વભૂમિકા :

પ્રાધ્યાપક અંબાલાલ જીવાભાઈ પટેલ, કે જેઓ અંબુભાઈ પટેલ સાહેબ તરીકે તેઓશ્રીના હમસફર, સહ કાર્યકરો, કૃષિ વૈજ્ઞાનિકો, ખેડૂતો તથા કૃષિમાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ તથા મિત્ર વર્તુળમાં પંકાયેલા છે. તેથી જ સરકારી તંત્રમાં પણ આપે અંબુભાઈ સાહેબ તરીકેની સારી એવી નામના અને ચાહના મેળવેલી છે જેથી આપનું એક અલાયદુ અને આગવું વ્યક્તિત્વ ઉભરી આવેલું છે. વળી આપના માયાળુ સ્વભાવ, હાસ્યપ્રદ ચહેરો અને બીજાને મદદગાર તરીકે ફક્ત વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગમાં જ “ બાકા (BACA) ” પુરતા જ મર્યાદિત ન રહેતા ગુજરાતમાં સારાચે કૃષિ ક્ષેત્ર સાથે જોડાયેલા એક બાહોશ પ્રાધ્યાપક અને ઉમદા કૃષિ વૈજ્ઞાનિક તરીકે પંકાયેલા રહ્યા છો. આપે સદાય આપનાં કાર્યો, ફરજો અને વિભાગ તથા કોલેજ અને સંસ્થાનાં વિકાસને પ્રાધાન્ય આપેલું છે. આપે હર હંમેશ આપના જ્ઞાન અને બુદ્ધિ ચાતુર્યનો ઉપયોગ કરીને કૃષિ પાકોમાં આવતા અગણિત રોગો માટેનાં નિયંત્રણનું સંશોધન, તે માટેનું આયોજન, તેમજ ખેતીના વિકાસ અને ખેડૂતો થકી ગ્રામોદ્ધારનાં કાર્યો કરીને કૃષિ પરિવારોનાં તથા કૃષિ વૈજ્ઞાનિકોનાં દિલ જીતી લીધા છે.

આપે આપની સારીચે જિંદગી કૃષિના વિદ્યાર્થીઓ, સહ કાર્યકારો તથા યુવા કૃષિ વૈજ્ઞાનિકો તૈયાર કરવા માટે વિતાવી છે. આપ આપના વિભાગ વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર, બી.એ.સી.એ, પૂર્વ કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવન તથા ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટીની વચ્ચે એક કડી રૂપ રહીને એક સમન્વયકારી બનેલા રહ્યા છો.

આ લેખનાં લેખકોને લાગે છે કે કોઈપણ લેખક માટે એ ખૂબ જ મુશ્કેલી ભર્યું કાર્ય છે, કે સામેની કોઈ એક વ્યક્તિ માટે તેઓએ કરેલા કાર્યો, તેમજ હાંસલ કરેલી સિદ્ધિઓ, અને આયામો તથા તે જ વ્યક્તિની અલગ અલગ લાક્ષણિકતાઓ, તથા ધંધાક્રિય અને સામાજિક સિદ્ધિઓનું વર્ણન વર્ણવતો એક લેખ કે લખાણમાં સંકલન કરવું જરા પણ અશક્ય નથી. પણ થોડું મુશ્કેલી ભર્યું કાર્ય ગણાય, કારણ કે જ્યારે આવી વ્યક્તિની સિદ્ધિઓની કોઈ લખાણ સ્વરૂપે માહિતી ઉપલબ્ધ ન હોય, ત્યારે અન્યોએ કરેલા તેના કાર્યો વિષે, અને કોઈની ભૂતકાળની યાદોનાં વર્ણન ઉપરથી જ અનુમાન લગાવીને સંબંધિત વ્યક્તિ દ્વારા થયેલા કાર્યો, તેમણે મેળવેલી સિદ્ધિઓ અને હાંસલ કરેલા આયામો આલેખીને જ આવો લેખ લખી શકાય છે.

કોઈપણ લેખક માટે અંબુભાઈ સાહેબ જેવા નિરાળા, સીધા-સાદા, સુઘડ અને સાદા વસ્ત્રધારી, હર હંમેશ માથે સફેદ ગાંધી ટોપી અને હંમેશા સાયકલ સવારીવાળા કૃષિ શિક્ષણશાસ્ત્રી અને કૃષિ વૈજ્ઞાનિક, ખેડૂતો અને ખેતી વિકાસના હામી, હિતરક્ષક, પરોપકારી તેમજ સમાજ, રાજ્ય અને દેશ માટે કંઈક કરી છૂટવાની ભાવનાવાળા વ્યક્તિનાં જીવન-કવન અને ચરિત્ર વિષે લખવું એ ખૂબ જ અઘરું અને વિચાર તેમજ સમય માગી લે તેવું કાર્ય ગણી શકાય.

ફક્ત એક જ લેખમાં તેમનાં જન્મથી લઈને જીવંત પર્યન્ત સો વરસમાં તેઓએ પ્રદાન કરેલા કાર્યો જેના દ્વારા તેમણે હાંસલ કરેલી સિદ્ધિઓ અને આયામો, લાક્ષણિકતાઓનું વર્ણન એકીસાથે સંયુક્ત રીતે જ્યારે સમાવિષ્ટ કરવાનાં હોય, ત્યારે જે તે વ્યક્તિ સાથેના સહયોગની ભૂતકાળની યાદોને ઉજાગર કરીને, વિચારોના ઊંડાણમાં જઈને આવું લેખન કાર્ય કરવું એ ચીવટ માગી લેતું ભગીરથ કાર્ય ગણી શકાય.

શ્રી અંબુભાઈ બી.એ.પી.એસ.ના પ.પૂ. મહંતસ્વામીના આર્શીવચન લેતી વખતે

શ્રી અંબુભાઈ તેમની પુત્રી ઈલાબહેન, પૌત્ર મિલિંદ તેની પત્ની અર્પિતા અને પ્રપૌત્ર હિયાન સાથે

પાસ કરીને અમારા જેવા કૃષિ શિક્ષણમાં રહેલા લેખક, કે જેમનામાં ભાષા સાહિત્ય અને તેને લેખન ધ્વારા પ્રદર્શિત કરવાની આવડત ઓછી હોય, ત્યારે અમારા જેવા અંબુભાઈ સાહેબના વિદ્યાર્થીઓ-વ-સહ કાર્યકરો માટે તો આ એક ઉમદા તક મળી ગણાય, કારણકે અમોને આવા વિરલ વૈજ્ઞાનિક અને આદર્શ પ્રાધ્યાપક સાથે તેઓનાં સાનિધ્ય અને માર્ગદર્શન નીચે કાર્ય કરવાની અને શીખવાની ઉમદા તક સાંપડેલી હતી. અમો બન્ને ખૂબ જ ભાગ્યશાળી છીએ કે આવા મહાન વ્યક્તિત્વની જીવનયાત્રા લખવાની અમારા જેવા નવા સવા લેખક માટે તો જાણે સ્વર્ગ મળ્યું ગણાય. અમો બન્ને ખૂબ જ ભાગ્યશાળી છીએ કે અમો શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનો વિશ્વાસ હાંસલ કરી શક્યા છીએ માટે જ સાહેબની જીવનયાત્રા આલેખવાની આઝાદી મળી છે. જે, તેઓશ્રી દ્વારા અમારી કદર કરી ગણાય.

અમોએ આવા ઉમદા વ્યક્તિના જન્મથી લઈને તેમની શૈક્ષણિક સિદ્ધિઓ, કાર્યો, કૌટુંબિક જીવનયાત્રા, હાંસલ કરેલ સિદ્ધિઓ અને આયામો, સામાજિક અને આર્થિક સેવાઓ, કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને વિસ્તરણ ક્ષેત્રે પ્રદાન થકી કરેલી ખેડૂતોની સેવા અને ખેતી વ્યવસાયનો વિકાસ તેમજ તેઓનાં પોતાનાં મંતવ્યો અને સહ-કાર્યકરોના વિષે તેમના વિચારો કે મંતવ્યોનું સંકલન કરીને આ લેખ દ્વારા અંબુભાઈ સાહેબનું જીવન ઉજાગર કરવાનો ઉમદા પ્રયત્ન કરેલો છે.

(૧) શ્રી અંબુભાઈનો જન્મ, વતન અને શિક્ષણ :

“પૌરુષં નો હલં જ્ઞેયં સંકલ્પો બીજ મુત્તનમ્ ।

શ્રદ્ધામ્ તોયં તથા ક્ષત્રં જીવનં કર્ષકા વયં ॥

અર્થાત પુરુષાર્થ આપનું હુળ છે, નિશ્ચય આપનું શ્રેષ્ઠ બીજ છે. અને શ્રદ્ધા એ આપનું વારિ છે. તેમજ જીવન એ આપનું ખેતર છે. અને આપણે તેના ખેડૂત છીએ. આવી ભારતીય સંસ્કૃતિની ઉદાત ભાવનાને ચરિતાર્થ કરવા, ગુર્જરીની ગૃહ કુંજે, બહુ રત્ના વસુંધરાએ, ન્યાય પૂર્ણ ગુર્જર ભૂમિના ચાતુર જેવા રળિયામણા અને હર્યાભર્યા પ્રદેશની ભોમકા ઉપર ભૂતપૂર્વ વડોદરા ગાયકવાડી રાજ્યનું નડીયાદની તદ્દન નજીક આવેલું નાનું એવું ગામ ડભાણ જે ભૂતપૂર્વ કેરા જિલ્લા જે હાલના ખેડા જિલ્લાના નડિયાદ તાલુકાનું પ્રગતિશીલ ગામ છે. જે મહી અને વાત્રક નદીના રળિયામણા લીલોતરી સભર પ્રદેશમાં આવેલું ખૂબ જ વિકસિત ગામ છે.

આ ભાગ્યશાળી ગામનાં ખેડૂત પરિવારના માતા ડાહીબા અને પિતાશ્રી જીવાભાઈ ચતુરભાઈ પટેલના ગૃહે, પણ પોતિકા મોસાળના ગામ ઉત્તરસંડામાં શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનો જન્મ તા. ૦૮-૦૮-૧૯૨૪નાં પવિત્ર દિને થયેલો. ત્યારબાદ પિતાશ્રીના જ વતન ડભાણ ગામમાં તેઓશ્રીનો ઉછેર સંસ્કારી, ધાર્મિક અને પ્રગતિશીલ ખેડૂત પિતાશ્રી જીવાભાઈ અને માતા ડાહીબાના સાનિધ્યમાં થયેલો છે. કહેવાય છે ને કે ‘પુત્રનાં લક્ષણ પારણામાંથી’ આ ઉક્તિ મુજબ અંબુભાઈમાં બચપણથી જ વિશિષ્ટ ગુણો, આગવી પ્રતિભા અને સંસ્કારોનું સંવર્ધન અને સિંચન થયેલ છે.

પ્રો. અંબુભાઈએ ડભાણ ગામની જ ગાયકવાડી પ્રાથમિક શાળામાં ધોરણ ચાર સુધીનો પ્રાથમિક અભ્યાસ કરીને બાજુનાં શહેર નડિયાદની શ્રી સરસ્વતી વિદ્યાલયમાં સને ૧૯૪૦ થી ૧૯૪૬ દરમિયાન માધ્યમિક શિક્ષણ (ધોરણ ૫ થી ૧૧) પ્રાપ્ત કર્યું. અને વર્ષ ૧૯૪૬ માં મુંબઈ યુનિવર્સિટીની મેટ્રિકની પરીક્ષા પ્રથમ વર્ગ લાવીને પાસ કરી હતી. આવી જ રીતે પોતિકા ગામ ડભાણના જ બે બીજા સહાધ્યાયી બાલસાથી સર્વશ્રી હરમાનભાઈ પટેલ તથા રાવજીભાઈ પટેલ પણ મેટ્રિકની પરીક્ષા પાસ કરનાર હતા. આ ત્રણેનાં પરિણામની ટકાવારીમાં અંબુભાઈ બન્નેથી અવલ રહેલા. આમ એ જમાનામાં આ નાનકડા એવા ડભાણ ગામમાંથી મેટ્રિકની પરીક્ષા પાસ કરનાર આ ત્રિપુટી પ્રથમ હતી. ત્યાર બાદ સુરત ખાતે આવેલી એમ.ટી.બી સાયન્સ કોલેજમાંથી પ્રથમ વર્ષ વિજ્ઞાનની પરીક્ષા વર્ષ ૧૯૪૭ માં પાસ કરી જે તે સમયમાં કૃષિ શિક્ષણના ત્રણ વર્ષનાં અભ્યાસ માટે અનિવાર્ય હતી. તે જ વર્ષે જૂન ૧૯૪૭ માં આણંદ ખાતે નવી નવી શરૂ થયેલી બી.એ.કોલેજ ઓફ એગ્રિકલ્ચર (BACA)ના પ્રથમ વર્ષમાં તેઓએ પ્રવેશ મેળવેલો.

શ્રી અંબુભાઈ તેમના બે પુત્ર કિરણભાઈ તથા હેમંતભાઈ અને પુત્રી ઈલાબહેન સાથે

શ્રી અંબુભાઈની ૯૯ મી બર્થ-ડેની ઉજવણી વખતે અંબુભાઈ તેમના પ્રપૌત્ર હિયાન સાથે અંબુભાઈના બે પુત્રો કિરણભાઈ અને હેમંતભાઈ, હેમંતભાઈના પુત્ર મિલિંદ તેમના પત્ની સાથે

શ્રી અંબુભાઈ તેમના પ્રપૌત્ર હિયાન સાથે

એ દિવસોમાં પશ્ચિમ ભારતમાં કૃષિ શિક્ષણ આપતી એકપણ કોલેજ ન હતી. માટે જ આ સંસ્થા ‘કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવન’ ના નામથી શરૂ કરેલી. જેની સ્થાપના વર્ષ ૧૯૩૯માં (પરંત્ર ભારતમાં) થયેલ હતી. શરૂઆતના વર્ષોમાં “કૃષિ શાળા” શરૂ કરીને” કૃષિવિદ” ડિપ્લોમાનો બે વર્ષનો અભ્યાસક્રમ શરૂ કર્યો હતો. ધીરે ધીરે આગળ વધીને વર્ષ ૧૯૪૬માં અમદાવાદ શહેરનાં ઉદ્યોગપતિ (મિલમાલિક) શ્રી અમૃતલાલ હરગોવનદાસ શેઠ તરફથી મળેલા રૂપિયા પાંચ લાખના દાન તથા તે સમયના દ્વિભાષી બોમ્બે સ્ટેટના રૂપિયા પંદર લાખનાં અનુદાન થકી કૃષિના ઉચ્ચ શિક્ષણ માટેની મહાવિદ્યાલય નામે “બંસીલાલ અમૃતલાલ કોલેજ ઓફ એગ્રિકલ્ચર” (BACA) ની શરૂઆત જૂન ૧૯૪૭ થી થયેલી હતી. આ કોલેજમાં શ્રી અંબુભાઈ વર્ષ ૧૯૪૭માં જ કોલેજની પ્રથમ બેચમાં દાખલ થયા હતા. પેલા બંને ગામનાજ હમસફર પણ સાથેજ રહ્યા.

શ્રી અંબુભાઈ પોતાના કોલેજકાળના છેલ્લા વર્ષમાં કોલેજની એસ.આર.સી. (Students Representative Council) ના જનરલ સેક્રેટરી (G.S.) તરીકે ચુંટાઈ આવ્યા હતા. આને લીધે તેઓશ્રી એસ.આર.સી.ના જી.એસ.તરીકે કોલેજનાં સ્થાપક પ્રથમ આચાર્ય ડૉ.એમ.ડી.પટેલ સાહેબ (જેઓ સંસ્થાના વિદ્યાર્થીઓ તથા સ્ટાફમાં ‘પટેલ સાહેબ’ તરીકે જાણીતા હતા)ની ગુડ બુકમાં હતા.

ડૉ.એમ.ડી. પટેલ સાહેબ કોલેજના આચાર્ય ઉપરાંત કૃષિ-ગોવિદ્યા ભવન સંસ્થાના નિયામકશ્રી તેમજ સંસ્થાની ગવર્નિંગ બોડીના મંત્રી તરીકેનો કાર્યભાર પણ સંભાળતા હતા. આમ ડૉ. પટેલ સાહેબ ત્રિવિધ (Three-in-one) કામગીરી કરતા હતા. આથી જ તેઓ આ સંસ્થા ‘કૃષિ-ગોવિદ્યા ભવન’ ના ઘડવૈયા ગણાય છે.

આ સંસ્થાની સ્થાપના વર્ષ ૧૯૩૯માં કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને તેના વિસ્તરણના આશયથી એક ખાનગી સંસ્થા તરીકે તે સમયના સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓ એવા સર્વશ્રી સ્વ.સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ તથા પ્રખર શિક્ષણશાસ્ત્રી સ્વ. ડૉ.કનૈયાલાલ મુનશી ધ્વારા શરૂ કરવામાં આવી હતી. આ નાતે તેઓ બંને સંસ્થાની ગવર્નિંગ બોડીનાં અનુક્રમે ચેરમેન અને વાઈસ ચેરમેન હતા. તથા ડૉ. એમ.ડી. પટેલ સંસ્થાના નિયામકશ્રી અને મંત્રી તરીકે કાર્યરત હતા. તે સમયે સારાય પશ્ચિમ ભારતમાં કૃષિ શિક્ષણ માટેની આ એક માત્ર સંસ્થા હતી.

શ્રી અંબુભાઈએ કૃષિ સ્નાતકનો ત્રણ વર્ષનો અભ્યાસ પૂર્ણ કરીને સને ૧૯૫૦માં બોમ્બે યુનિવર્સિટીની બી.એસસી. (એગ્રી.) ની ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરી. આ જ સમયે પોતાના હમસફર શ્રી હરમાનભાઈ પટેલ તથા રાવજીભાઈ પટેલ એ પણ આ જ ડિગ્રી હાંસલ કરી હતી. આમ એક જ ગામના ત્રણેય બાલસાથી હમસફર ધોરણ એક થી સ્નાતક સુધી સાથોસાથ રહેલા. આટલુ જ નહિ નોકરીમાં પણ વર્ષ ૧૯૫૦થી ત્રણેયનાં નિવૃત્તિ સમય સુધી એક જ સંસ્થામાં નોકરી કરેલ છે.

(૨) શ્રી અંબુભાઈએ કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને વિસ્તરણ ક્ષેત્રે કરેલ નોકરી અને કામગીરી :

પ્રો. અંબુભાઈએ કૃષિ સ્નાતકની ડિગ્રી પ્રાપ્ત કર્યા બાદ વર્ષ ૧૯૫૦માં જ કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવન સંચાલિત વાણિજ્ય ફાર્મમાં ગ્રેજ્યુએટ આસિસ્ટન્ટ તરીકેની નોકરી શરૂ કરેલી. આ તબક્કે આ નોકરી તેમણે કઈ રીતે મેળવી તે અંગે તેઓશ્રી પોતાના જ શબ્દોમાં વર્ણવે છે કે “ મારા કોલેજ કાળના છેલ્લા વર્ષમાં હું કોલેજના જી.એસ. તરીકે ચૂંટાયેલો હોવાથી તે સમયથી જ કોલેજના આચાર્યશ્રી તેમજ સંસ્થાના નિયામકશ્રી ડૉ. પટેલ સાહેબની ખૂબ જ નજીકના સંપર્કમાં રહેલો. અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યા બાદ નોકરીની રાહ જોતો હું મારે ઘરે હતો. નોકરીની તાતી જરૂરિયાત હતી, જે માટે મનમાં થોડી ચિંતા પણ ખરી. ત્યારે એકાએક વિચાર સ્ફુર્યો કે નોકરી માટે આણંદ ખાતે ભણ્યો હોવાથી તે જ સંસ્થામાં રૂબરૂ જઈને તપાસ કરવી જોઈએ. આ વિચાર માત્રથી મનમાં હામ ભીડીને સંસ્થાના નિયામકશ્રી ડૉ. પટેલ સાહેબને મળવા માટે આણંદ જવાનું મનોમન નક્કી કરી લીધું. અને તા. ૦૧-૦૮-૧૯૫૦ના દિવસે ઘરેથી ખાવાનો ડબ્બો જોડે લઈને આણંદ મુકામે જવા માટે નડીયાદથી ગાડી પકડીને આણંદ સંસ્થામાં આવ્યો. થોડી ગડમથલ બાદ આખરે પટેલ સાહેબને તેઓની ઓફિસમાં મળ્યો. સાહેબે મીઠો આવકાર આપીને બેસાડ્યો અને આવવાનું પ્રયોજન જણાવવા કહ્યું.

શ્રી અંબુભાઈના યુ.એસ.માં. અભ્યાસ દરમિયાન તેમના સહાધ્યાયીઓ સાથે

મેં મારી મનઠૂટી વાત કરીને કહ્યું, ‘સાહેબ નોકરીની તાતી જરૂર છે, માટે આપની મદદ મેળવવા આવ્યો છું.’ પટેલ સાહેબે ખુશી વ્યક્ત કરીને જણાવ્યું કે સંસ્થાના જ કોમર્સિયલ ફાર્મ ખાતે ગ્રેજ્યુએટ આસિસ્ટન્ટની જગ્યા ઉપર તમારી નિમણૂક કરીને નિમણૂક પત્ર તમારા ઘરના સરનામે મોકલી આપ્યો છે.’ એ જમાનામાં પટેલ સાહેબ નિમણૂકનો હુકમ જૂના ત્રણ પૈસાના પોષ્ટકાર્ડથી કરતા હતા. આવી જ રીતે મોટા ભાગનો પત્રવ્યવહાર પોષ્ટકાર્ડથી જ કરાતો. કેવી ઉત્તમ કરકસરની ભાવના! નિમણૂક મળ્યાનું સાંભળીને મારા આનંદનો કોઈ પાર ન રહ્યો. સાહેબનો આભાર માનીને વંદન કરીને ઘરે પરત ફરવા આણંદ રેલ્વે સ્ટેશને પહોંચી ગયો. મનમાં આનંદ અપાર હતો. પિતાશ્રીને નોકરી મળ્યાની ખબર આપવાની ઉતાવળમાં ગાડીમાં બેસી નડીયાદ ઉતરીને તરત ઘોડાગાડીમાં બેસીને ત્વરિત ડભાણ પહોંચીને પિતાજીને આ ખુશ ખબર આપ્યા. અને બીજે જ દિવસે નવી નોકરીમાં હાજર થવા માટેની તૈયારી આરંભી. બીજે દિવસે વહેલા ઉઠીને તા. ૦૨-૦૮-૧૯૫૦ના શુભ દિને આણંદની વાટ પકડીને સવારે ૯:૦૦ કલાકે આણંદ ખેતીવાડીમાં આવ્યો. અને પટેલ સાહેબને મળીને ગ્રેજ્યુએટ આસિસ્ટન્ટની જગ્યા ઉપર હાજર થવાનો રિપોર્ટ આપી દીધો. આ કામમાં (રિપોર્ટ લખવામાં) સંસ્થાના બાહોશ વહીવટી અધિકારીશ્રી ઝાંબેકર સાહેબે મદદ કરેલી, તેમનો આભાર વ્યક્ત કર્યો, અને પાય લાગેલો. હાજર રિપોર્ટ ઝાંબેકર સાહેબને જ આપેલો.”

ડૉ. પટેલ સાહેબે આ જ ક્ષણે મારે વાણિજ્ય ફાર્મના સ્થળે કરવાની કામગીરી, કાર્યનો હેતુ વગેરેની સમજણ આપીને ત્યાં હાજર પટાવાળા ભાઈને સૂચના આપી કે આમને આપણા કોમર્સિયલ ફાર્મ પર મૂકવા જાવ તેમજ મારા રહેવા અને જમવાની વ્યવસ્થા સાંજ સુધીમાં યોગ્ય જગ્યાએ કરી આપશે. તેની સમજણ આપી. પોતાનાં નાના કર્મચારીની કાળજી લેવાની કેવી ઉત્તમ ભાવના? આવા લાગણીશીલ અધિકારી અત્યારે મળવા દુર્લભ છે. આવા માયાળુ અધિકારીશ્રીના આત્માને નમન કરૂં છું.

હું ફાર્મ ઉપર ગયો ત્યારે ત્યાં શનાભાઈ પટેલ કે જેઓને બધા જ ‘શનાકાકા’ કહીને બોલાવતા હતા, જેઓ ખેતી મદદનીશ તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. તેઓને મળીને મારી ઓળખાણ આપી. તેમણે મને આવકારીને સાથે કામ કરવાની વાત થકી આનંદ વ્યક્ત કર્યો.

આ કોમર્સિયલ ફાર્મનો મુખ્ય હેતુ ઓછામાં ઓછા ખર્ચે, વધુમાં વધુ આર્થિક રીતે પોસાય તેવું કૃષિ ઉત્પાદન કરવાનો હતો કારણકે એ જમાનામાં સંસ્થા પાસે ખૂબ જ ટાંચા સાધનો હતા, તેમજ આર્થિક સંકડામણ તો ખરી જ. સરકારી ગ્રાન્ટ નજીવી મળતી હતી, જે વાર્ષિક ₹ ૨.૫ લાખ હતી. સંસ્થાના નિભાવ અને વિકાસનો મુખ્ય આધાર પોતાના જ સંસાધનો (ખેતપેદાશો) માંથી વધુમાં વધુ આવક ઊભી કરીને કાર્યો કરવાના હતા. આથી સંસ્થાના બધા જ અધિકારીઓ તેમજ કર્મચારીઓ અને મજૂરો પણ પોતે પોતાના ક્ષેત્રમાંથી વધુમાં વધુ આવક મેળવવા માટે સમય જોયા વગર રાત-દિવસ મહેનત કરતા હતા. આવા આદર્શ અને કર્મશીલ વાતાવરણમાં કામ કરવા અંગેની તક સાંપડ્યા બદલ મનમાં અનહદ આનંદ હતો. જેથી નોકરીમાં પ્રથમ દિવસથી જ સોંપાયેલા કાર્યોમાં જોતરાઈ ગયો હતો.

એ જમાનામાં અત્યારની પ્રણાલિકા મુજબ સંસ્થામાં કચેરીના કાર્યો, કે ફાર્મના વિવિધ કાર્યો માટે સમયની પાબંધી કે બંધનો હતા જ નહિં. વર્ષની ત્રણેય ઋતુ શિયાળો, ઉનાળો કે ચોમાસામાં ફાર્મમાં લીધેલા પાકોની જરૂરિયાત મુજબનાં ખેતી કાર્યો જેવા કે વાવણી, નીંદામણ, કરબડી કાઢવી, તમાકુનો મુખ્ય પાક હોઈ તેને પિયત આપવું, યોગ્ય અવસ્થાએ ખૂંટવાના કાર્યો કે પીલા કાઢવાનાં કામ તથા શાકભાજી તેમજ તમાકુનું ધરૂં નાખવું, ફેરોપણી કરવી, સમયસર નીંદામણ કાઢવાનું, પિયત આપવાનું, પાકની કાપણી કરવી કે અન્ય જરૂરી કાર્યો જરૂરિયાત મુજબ થઈ જાય તેની સતત કાળજી રખાતી હતી. આ માટે સૂર્યોદય પહેલાં જ અજવાળુ થતા જ તથા સાંજે સૂર્યાસ્ત થયા બાદ પણ મોડે સુધી ફાર્મ ઉપર કામ ચાલુ રહેતા હતા. જરૂર પડ્યે પિયત માટે કે તમાકુના ઢગલા ફેરવવા જેવા કાર્યો માટે રાત્રે પેટ્રોમેક્સ રાખીને પણ કામ કરતા હતા. આમ સંસ્થામાં કાર્યરત, નિયામકશ્રીથી માંડીને અધિકારીગણ, કર્મચારીગણ અને મજૂરવર્ગ બધા જ, કાર્યો સમય મર્યાદામાં કરી લેવા આતુર રહેત. જેથી વધુમાં વધુ પાક ઉત્પાદન મેળવીને વધુ આવક ઊભી કરીને સંસ્થાના વિકાસની ખેવના દરેક વ્યક્તિમાં રહેલી હતી. ડૉ. પટેલ સાહેબનાં વડપણ અને માર્ગદર્શન મુજબ બધા જ એક સંઘ ભાવનાથી કાર્ય કરતા હતા.

સૌથી ઉપરની હરોળમાં જમણેથી બીજા ઉભેલા અંબુભાઈ કેન્સાસ સ્ટેટ યુનિવર્સિટીમાં પોતાના સહાધ્યાયિયો અને પ્રાધ્યાપકો સાથે અમેરિકા મુકામે દૃષ્ટિ ગોચર થાય છે.

શ્રી અંબુભાઈના યુ.એસ.માં. અભ્યાસ દરમિયાન તેમના સહાધ્યાયીઓ સાથે

૬ સપ્ટેમ્બર ૧૯૬૧ના રોજ પેરિસમાં શ્રી અંબુભાઈ હમસફર સાથે

શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ ખાસ કરીને ‘બાકા’ અને ‘ડેરી સાયન્સ કોલેજ’ માં વધુમાં વધુ વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષણમાં જોડાય તે હેતુથી વર્ગખંડો કે પ્રયોગશાળાઓની ક્ષમતા કરતાં વધારે વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ અપાતો હતો. જેથી કોલેજનાં અભ્યાસ માટેનાં સમય પત્રકોમાં યોગ્ય ગોઠવણો કરીને રાત્રિનાં મોડે સુધી શૈક્ષણિક વર્ગો ચાલુ રહેતા હતા. દા.ત. કૃષિનાં ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે ૧૨૫ વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતા હોવા છતાં, દર વર્ષે ૨૫૦ છોકરાઓને પ્રવેશ આપીને વ્યાખ્યાનો બે વર્ગોમાં લેવાતા હતા. પ્રાયોગિક કાર્યો માટે રાત્રિના ૧૦.૦૦ વાગ્યા સુધી કોલેજ ચાલુ રહેતી. વધુમાં વધુ વિદ્યાર્થીઓને કૃષિ શિક્ષણનો લાભ મળે તે માટેની કેવી ઉદ્દાત ભાવના હતી. સંસ્થાનાં નિયામક મંડળની, અધિકારી ગણ, શૈક્ષણિક અને વહીવટી સ્ટાફ તથા રોજમદાર મજૂરોની પણ સંઘભાવનાનું ઉત્તમ ઉદાહરણ ગણી શકાય. આવી કાર્ય પ્રણાલી અને સંઘભાવના અત્યારનાં જમાનામાં જોવા મળશે નહિ.”

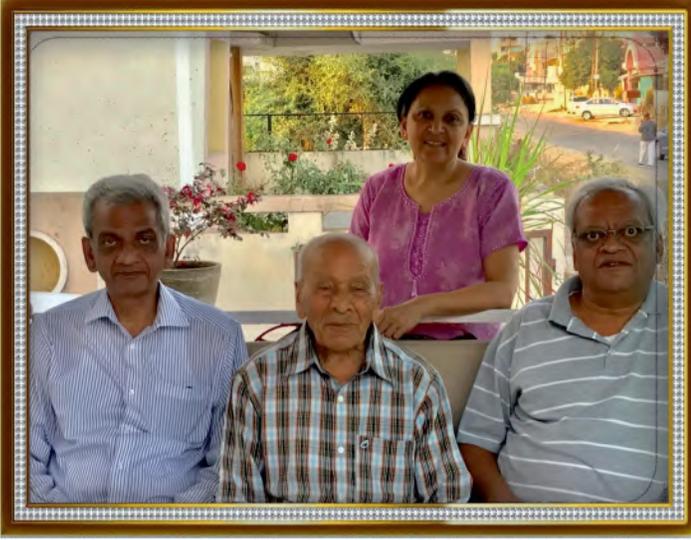
કોમર્સિયલ ફાર્મ ઉપર અંબુભાઈએ કરેલા ચિવટભર્યા કાર્યોની કદર કરીને ખૂબ જ ટૂંકા સમયની નોકરીનાં બે જ વર્ષમાં તેઓને પ્રમોશન આપીને તેઓને મદદનીશ ફાર્મ મેનેજરની કક્ષામાં મૂકી દીધેલા. આ જવાબદારી તેમણે સતત છ વરસ સુધી સુપેરે નિભાવી હતી. આ કાર્યોની કદર કરીને સંસ્થાએ છ વર્ષ બાદ તેમને કોલેજના વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગમાં સીનિયર પ્રવક્તા (લેક્ચરર) તરીકે બઢતી આપીને કોલેજમાં શૈક્ષણિક કાર્યોની જવાબદારી સોંપેલી. જ્યાં તેઓને વિદ્યાર્થીઓના પ્રાયોગિક કાર્યો ભણાવવાના તથા વર્ગ ખંડોમાં વ્યાખ્યાનો આપવાનાં રહેતાં તથા વિભાગને ભાગે આવેલ જીવાણુ વિજ્ઞાન અને વનસ્પતિ રોગ શાસ્ત્ર વિષયોમાં જરૂરી સંશોધન કાર્યો કરવાનાં રહેતા હતા. આ માટે વિભાગના વરિષ્ઠ અધિકારીગણ સર્વ શ્રી ડૉ. આર.એમ. પટેલ તથા ડૉ. એમ.વી.દેસાઈનો સાથ-સહકાર અને માર્ગદર્શન તથા પ્રોત્સાહન મળવાથી શ્રી અંબુભાઈએ રાત-દિવસ મહેનત કરીને ઉત્તમ શિક્ષણ પ્રદાન કરેલું છે તેમજ આ વિષયોનાં સંશોધન કાર્યમાં પણ સતત વ્યસ્ત રહેતા હતા. શ્રી અંબુભાઈ હર હંમેશા નવું નવું જાણીને શીખવાની ધગશ સાથે કામ કરીને તેમના વરિષ્ઠ વિભાગીય વડા સ્વ. ડૉ. મધુભાઈ દેસાઈનાં દિલમાં વસી ગયેલા જેથી વનસ્પતિ રોગ શાસ્ત્ર વિષયના એક બાહોશ શિક્ષક અને સંશોધનકાર તરીકે ઉભરી આવેલા.

તેમના આ વિભાગના કાર્યોની કદર કરીને સંસ્થાએ તેઓને વર્ષ ૧૯૫૮માં પ્રમોશન આપીને મદદનીશ પ્રાધ્યાપકનાં હોદ્દા ઉપર નિમણૂંક આપેલી. શ્રી અંબુભાઈનું કાર્ય ફક્ત વર્ગ ખંડો, કે પ્રયોગશાળામાં કે સંશોધન ફાર્મ ઉપર સીમિત ન રહેતા, વિદ્યાર્થીઓનો સર્વાંગી વિકાસ થાય, તે હેતુ બર લાવવા માટે શ્રી અંબુભાઈ હંમેશા કો-ક્યુરીક્યુલર પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે વકૃત્વ સ્પર્ધા, રમતગમત, સોસિયલ ગેઝરિંગ, ગામડાઓમાં મુલાકાત કરીને વિદ્યાર્થીઓ ધ્વારા કૃષિ વિકાસના કાર્યો કરાવીને સતત પ્રયત્નશીલ રહેતા.

આથી જ કોલેજના આચાર્યશ્રીએ તેઓને હોસ્ટેલના મદદનીશ રેકટર અને રેકટર તરીકેની ફરજો પણ સોંપેલી જે તેઓએ સુપેરે સંભાળીને વિદ્યાર્થીઓ તથા આચાર્યશ્રી અને નિયામકશ્રીનાં દિલ જીતી લીધેલા. આ ઉપરાંત શ્રી અંબુભાઈને પાંચ વર્ષ માટે કોલેજ પુસ્તકાલયના ઈન્ચાર્જ બનાવેલા. વિદ્યાર્થીઓના ઉપયોગ માટે લાયબ્રેરી અને તેના વિકાસમાં પણ શ્રી અંબુભાઈનો ફાળો અનન્ય રહેલો છે. વિદ્યાર્થીઓનાં ઉપયોગ માટે લાયબ્રેરી રાત્રિના દશ વાગ્યા સુધી ખુલ્લી રાખવાની પ્રથા શ્રી અંબુભાઈ દ્વારા દાખલ થયેલી, જે આજે પણ ચાલુ છે. આને લીધે જ શ્રી અંબુભાઈએ કોલેજના આચાર્ય ક્રમ સંસ્થાના નિયામકશ્રી ડૉ. મગનભાઈ સાહેબના દિલમાં એક અનન્ય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

(૩) શ્રી અંબુભાઈના કાર્યોની સંસ્થાએ કરેલી કદર :

શ્રી અંબુભાઈ દ્વારા કરાયેલા ઉચ્ચ કોટીનાં પ્રદાનની કદર કરીને સંસ્થાએ વર્ષ ૧૯૬૦માં તેમની પસંદગી કરીને વધુ આગળ અભ્યાસ માટે સંસ્થાના ખર્ચે ચાલુ પગારે આગળ ભણવા માટે અમેરિકા સ્થિત ‘કેન્સાસ સ્ટેટ યુનિવર્સિટી ઓફ એગ્રિકલ્ચર એન્ડ એપ્લાઈડ સાયન્સીસ’ માં ‘પ્લાન્ટ પેથોલોજી’ વિષયમાં એમ.એસસી. ડિગ્રી મેળવવા માટે મોકલેલા. ત્યાં પણ ત્યાંની યુનિવર્સિટીએ શ્રી અંબુભાઈએ કરેલ શૈક્ષણિક અને સંશોધન કાર્યોને ધ્યાને લઈને એક વર્ષ માટે રિસર્ચ ફેલોશિપ એનાયત કરેલી. જે આણંદ સ્થિત

શ્રી અંબુભાઈ તેમના બે પુત્ર કિરણભાઈ તથા
હેમંતભાઈ અને પુત્રી ઈલાબહેન સાથે

શ્રી અંબુભાઈ તેમના પુત્ર હેમંતકુમાર તેમના પુત્ર
મિલિંદ તેના પુત્ર હિયાન, હેમંતકુમારના
બીજા પુત્ર ઉરેન અને હેમંતકુમારની બે પુત્રવધુ
અર્પિતા અને શેફાલીની પુત્રી આન્વી અને આશ્વી

શ્રી અંબુભાઈ તેમના પુત્રો કિરણ અને હેમંત, તેમની પત્નીઓ
જયશ્રી અને અરવિંદા તથા કિરણની પુત્રી બેલા

શ્રી અંબુભાઈ તેમની પ્રપૌત્રીઓ
આન્વી અને આશ્વી સાથે

પોતાની માતૃસંસ્થા (કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવન) માટે ગૌરવ લેવા જેવી બિના ગણાય. અમેરિકા ખાતે અથાગ પરિશ્રમ કરીને તેઓએ માસ્ટર્સ ડિગ્રી ઈન પ્લાન્ટ પેથોલોજી, એક જ વર્ષમાં પ્રાપ્ત કરીને એક સીમાચિન્હ સ્થાપેલ છે.

આ ડિગ્રી મળ્યા બાદ વર્ષ ૧૯૬૧માં ભારત પરત આવતી વખતે રસ્તામાં તેઓ યુ.કે., ફ્રાન્સ, હોલેન્ડ, વેસ્ટ જર્મની, સ્વિટ્ઝરલેન્ડ તેમજ ઈટલી જેવા કૃષિ સંશોધનમાં વિકસિત (અગ્રેસર) રહેલા અને તે જમાનામાં દુનિયામાં કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને વિકાસમાં ખૂબ જ પ્રભાવશાળી દેશો ગણાતા હોવાથી, તે બધા જ દેશોની મુલાકાત લઈને પોતાનાં જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ કરેલી હતી. આ મુલાકાતનો આશય ફરવા માટેનો નહિ, પણ નવું નવું શીખવા માટેનો હતો. આ આશયથી જ અમેરિકા સ્થિત કેન્સાસ સ્ટેટ યુનિવર્સિટી દ્વારા જ આ શૈક્ષણિક ટુરનું આયોજન કરવામાં આવતું હતું જેથી પરત ફરતી વખતે આ વિકસિત દેશોમાં અપાતા કૃષિ શિક્ષણ, ત્યાંના કૃષિ પાકો, તેના પર થતા સંશોધનો વગેરેથી માહિતગાર થાય અને પોતાના દેશમાં પરત ફરીને આવા સંશોધનો ગોઠવીને પોતે મેળવેલા આધુનિક જ્ઞાન થકી પોતાનાં જ દેશના કૃષિ વિકાસમાં યોગદાન આપી શકે. અમેરિકાનું આ પગલું બીજા દેશોના કૃષિ વિકાસ માટેની ખેવનાનું ઉત્તમ ઉદાહરણ ગણી શકાય. એ જમાનામાં શરૂ કરાયેલ યુ.એસ.ડી.એ. (યુનાઈટેડ સ્ટેટ ડેવલોપમેન્ટ એજન્સી) આજે પણ અન્ય દેશોના કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને વિકાસમાં આર્થિક અને વૈજ્ઞાનિક સહયોગ આપી રહ્યું છે. સલામ આવા મહાન દેશ અમેરિકાને.

(૪) શ્રી અંબુભાઈની ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવ્યા બાદની સેવા :

અમેરિકાથી પરત ફર્યા બાદ પ્રો. અંબુભાઈ 'બાકા' ખાતે પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગમાં જ મૂળ જગ્યાએ વર્ષ ૧૯૬૧માં મદદનીશ પ્રાધ્યાપક તરીકે હાજર થયા. જ્યાં સતત ૧૯૭૦ સુધી ૧૦ વર્ષ પર્યન્ત પોતે પરદેશમાં મેળવેલા જ્ઞાન અને પ્રત્યક્ષ અનુભવોનો ઉપયોગ કરીને સ્નાતક તેમજ અનુસ્નાતક કક્ષાએ શૈક્ષણિક કાર્ય કરતા રહ્યા હતા. આ દરમિયાન તેઓશ્રીના માર્ગદર્શન નીચે ૨૦ થી વધુ અનુસ્નાતક વિદ્યાર્થીઓએ માર્ગદર્શન મેળવી, બેક્ટેરિયોલોજી અને પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિષયોમાં એમ.એસસી. (એગ્રી) ની ઉપાધિ મેળવેલી છે.

પોતાનાં શૈક્ષણિક કાર્યોની સાથોસાથ તેઓએ જુદા જુદા પાકોમાં પાકની અલગ અલગ અવસ્થાએ આવતા રોગોનું નિદાન કરીને તેના નિયંત્રણ માટે ખૂબ જ સંશોધન કરીને ખેડૂતોને ઉપયોગી થાય તેવી પાક સંરક્ષણને લગતી અનેકવિધ ભલામણો કરીને કૃષિ ઉત્પાદન વધારવામાં શ્રી અંબુભાઈએ અનન્ય ફાળો આપેલો છે.

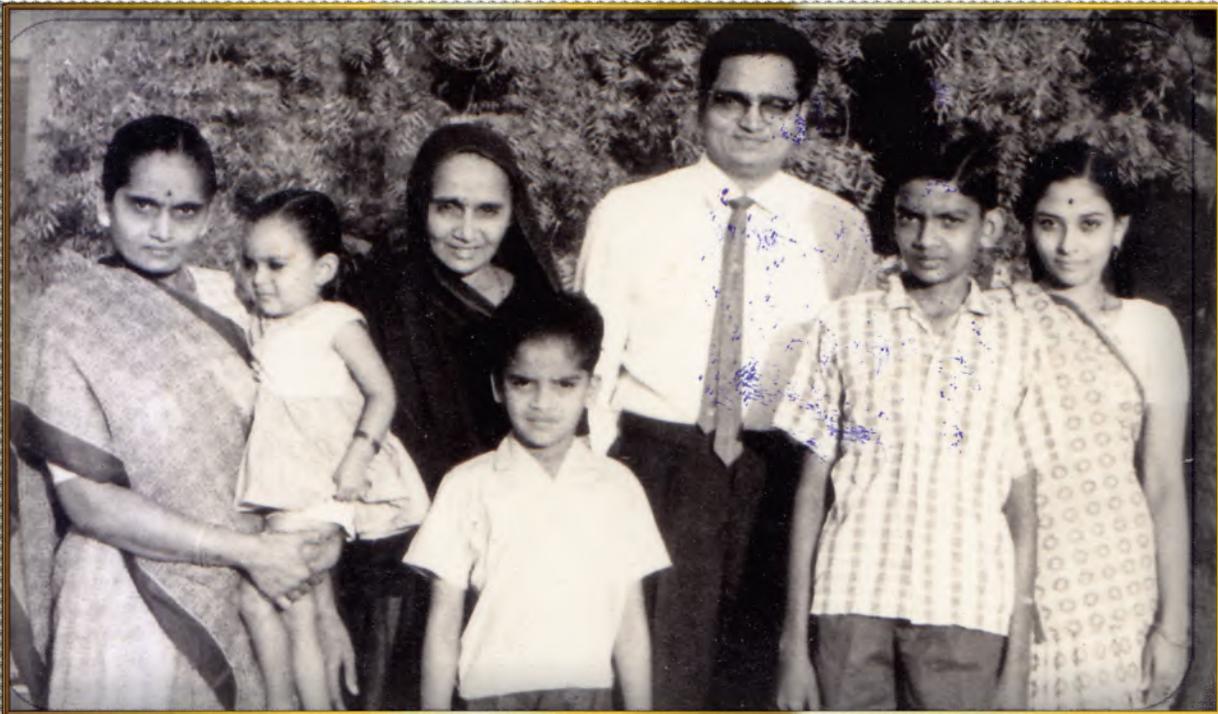
સંસ્થાએ શ્રી અંબુભાઈનાં અનેકવિધ કાર્યોની કદર કરીને વર્ષ ૧૯૭૧થી જ તેમને પ્રમોશન આપીને આ જ વિભાગમાં પ્રાધ્યાપક અને વિભાગીય વડાની જગ્યા ઉપર નિયુક્ત કરીને નિમણૂક આપેલી. ત્યારબાદ ૧ લી મે ૧૯૭૨ થી ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટીની સ્થાપના થતાં શ્રી અંબુભાઈ આ જ વિભાગના વડા તરીકે કાર્યરત રહીને તેમના નિવૃત્તિ સમય (તા. ૩૧-૦૮-૧૯૮૪) સુધી આ જ પદ ઉપર કાર્યરત રહેલા. અને છેવટે ગુજરાત સરકારશ્રીના નિયમ મુજબ ૬૦ વર્ષની ઉંમર થતાં જ ૩૧ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૪ના દિવસે બપોર બાદની અસરથી પોતાની ફરજમાંથી મુક્તિ મેળવેલી. તેમ છતાં પોતાના ટેકનિકલ જ્ઞાનનો ખેડૂતોપયોગી અભિગમ નિવૃત્તિ બાદ પણ સતત ૭૬ વર્ષની ઉંમર સુધી શરૂ રાખેલ હતો. વાહ, શ્રી અંબુભાઈ સાહેબની ખેતી માટેની સેવાકીય ભાવનાવાળુ આવું વિરલ વ્યક્તિત્વ ભાગ્યે જ જોવા મળતું હોય છે.

(૫) શ્રી અંબુભાઈ દ્વારા હાથ ધરાયેલ સંશોધન પ્રોજેક્ટ્સ :

એ જમાનામાં (વર્ષ ૧૯૫૦ થી ૧૯૬૦) ખેડૂતો પાક સંરક્ષણના સાધનો, રોગ અને જંતુનાશક દવાઓ, તેને વાપરવાની પદ્ધતિઓ વગેરેથી પુરા માહિતગાર ન હતા. તેથી ખેતીના પાકોમાં આવતા રોગ-જીવાતના ઉપદ્રવોથી સારૂ એવું નુકસાન થતું હતું. પાક સંરક્ષણના સંશોધન પ્રોજેક્ટ પણ ખૂબ જ નજીવા હતા. ખેતી પાકોમાં થતા નુકસાન માટેનાં નિવારણ માટે બં.અ કૃષિ

ડાભેથી જમણે શ્રી અંબુભાઈ પુત્ર હેમંત અને સ્વ. કમળાબા તેઓના પૌત્રો સાથે

ડાભેથી જમણે કમળાબહેન હાથમાં પુત્રી ઈલા, કમળાબેનના બા, નાના દિકરો હેમન્ત, કમળાબેનના ભાઈ પ્રવિણ, જયેષ્ઠ પુત્ર કિરણ અને પ્રવિણભાઈના ધર્મપત્ની ખતીવાડી ખાતે ઊભેલા છે

મહાવિદ્યાલયના વનસ્પતિ રોગ શાસ્ત્ર વિભાગમાં વર્ષ ૧૯૫૦ થી જ પાકમાં થતા રોગો, તેને ઓળખવાના લક્ષણો, પાકની કઈ અવસ્થાએ જે તે રોગ આવે છે, રોગના કારક (જેમ કે જીવાણુ, ફૂગ, વિષાણુ, કૃમિ, માયકોપ્લાઝમા કે પોષણની ખામીથી થતા રોગો) અને તેના નિયંત્રણ માટેની રીતો, રોગનાશક દવાઓ તથા તેનો ઉપયોગ વગેરે માટેનું સંશોધન શરૂ કરવામાં આવેલું હતું.

આના માટે શ્રી અંબુભાઈ વર્ષ ૧૯૫૬માં વનસ્પતિ રોગ શાસ્ત્ર વિભાગમાં મદદનીશ પ્રાધ્યાપક તરીકે જોડાયા અને તે સમયના વિભાગીય વડા શ્રી ડૉ. રણછોડભાઈ અને ત્યારબાદ ડૉ. મધુભાઈ દેસાઈના સલાહ-સૂચનો અને તાંત્રિક માર્ગદર્શન મુજબ ઘણા જ સંશોધન પ્રોજેક્ટસ બનાવીને વિવિધ સંસ્થાઓ, દ્વિભાષી બોમ્બે ગવર્નમેન્ટ, કેન્દ્ર સરકાર કે ખાનગી સંસ્થાઓને નાણાંકીય મદદ માટે રજૂ કરેલા.

શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનાં જ વડપણ હેઠળ અને તેમનાં તાંત્રિક માર્ગદર્શન મુજબ જે જે સંશોધન પ્રોજેક્ટસ હાથ ધરેલા, અને પૂર્ણ કરેલા તેવા વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગ, બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય તથા ભૂતપૂર્વ કૃષિગોવિદ્યા, ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટી કે જે હાલ આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી તરીકે નામાભિધાન છે. તેના દ્વારા થયેલા સંશોધન અને તેની ફળશ્રુતિ ખેડૂતો સુધી પહોંચાડેલી છે, તેવા પ્રોજેક્ટની યાદી અત્રે રજૂ કરતા ખૂબ જ હર્ષની લાગણી અનુભવાય છે.

- (૧) ખેતી પાકોમાં આવતા રોગ, તેની ઓળખ અને તેના કંટ્રોલ મેઝર્સ માટેનો સંશોધન પ્રોજેક્ટ
- (૨) લીંબુમાં થતા ગુંદરીયા રોગના નિયંત્રણ માટેનો સંશોધન પ્રોજેક્ટ
- (૩) કપાસમાં આવતા ઓલ્ટરનેરિયા રોગના નિયંત્રણ માટેનું સંશોધન
- (૪) ઓરિયો ફન્ઝાઈના નિયંત્રણ માટેનો સંશોધન પ્રોજેક્ટ
- (૫) પાકોમાં થતા જમીનજન્ય રોગોની ઓળખ અને તેનું નિયંત્રણ કરવું.
- (૬) બાજરામાં થતા તળછારાનાં રોગના નિયંત્રણ માટેનો સંશોધન પ્રોજેક્ટ
- (૭) બાજરાનાં ડૂંડામાં આવતા ગુંદરીયા રોગના નિયંત્રણ માટે બીજ માવજતની રીતો વિકસાવવાનો પ્રોજેક્ટ
- (૮) જુદા જુદા પાકમાં થતા બીજજન્ય રોગો, તેની ઓળખ અને તેના નિયંત્રણ માટે સંશોધન અંગેનો પ્રોજેક્ટ ભારત સરકારના નાણાકીય સહયોગથી ભારતીય કૃષિ અનુસંધાન પરિષદ, ન્યુ દિલ્હી દ્વારા પ્રાયોજિત સંશોધન પ્રોજેક્ટ, નવી દિલ્હીને રજૂ કરીને શરૂ કરાવેલો. જે હજુ પણ ચાલુ છે. આની ફળશ્રુતિ રૂપે અનેકવિધ ભલામણો થયેલી છે.
- (૯) રાઈઝોબિયમ કલ્ચરની શોધને અને તેના માસ સ્કેલ ઉત્પાદન અંગેનો ગુજરાત સરકારના અનુદાનથી ચાલતો પ્રોજેક્ટ ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટીની સ્થાપના થયા પહેલાથી જ સંસ્થામાં ચાલતો હતો. અને ખેડૂતોને તેના પેકેટસ/ કોથળીઓ વિના મૂલ્યે આપી, મગફળી કે કઠોળ પાકોને વાવતા પહેલા તેના બિયારણને રાઈઝોબિયમ જીવાણુવાળા કલ્ચરનો પટ આપીને વાવણીની ભલામણ કરેલી હતી. જેથી આવા કઠોળ પાકોમાં નત્રલયુક્ત ખાતરોનો વપરાશ ઘટાડી શકાય. એમનો આ પ્રોજેક્ટ સારાયે ગુજરાત અને તેની બાજુના રાજ્યોના ખેડૂતોમાં ખૂબ જ પ્રચલિત થયેલો ગણાય છે.
- (૧૦) શ્રી અંબુભાઈના વડપણ હેઠળ ગ્લાસ હાઉસમાં અને ત્યારબાદ ખેડૂતોનાં ઘરે પણ ખાવાલાયક મશરૂમની ખેતી કઈ રીતે કરવી, તેનું સંશોધન કરીને ટેકનીક વિકસાવીને તે અંગેની તાલીમ, જરૂરી મશરૂમનું બિયારણ, કલ્ચર અને તેના ઉત્પાદન અંગેની માહિતી ખેડૂતોને આપવામાં આવેલ. આ પ્રોજેક્ટ પણ ખેડૂતો તથા હોટેલ્સ ઉદ્યોગમાં સારી એવી પ્રશંસા પામેલ છે.

(૬) શ્રી અંબુભાઈનું કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન, વિસ્તરણ અને કૃષિ વ્યવસાયમાં યોગદાન :

શ્રી અંબુભાઈ સાહેબની સેવાઓનાં ૩૫ વર્ષોનાં સખત પરિશ્રમ, પ્રામાણિક પ્રયત્નો અને વિષયના ઉચ્ચ કોટીના જ્ઞાન તથા મહેનતની ફલશ્રુતિ સ્વરૂપે તેઓએ કરેલા કૃષિ શિક્ષણ, કૃષિ સંશોધન, વિસ્તરણ જેવી પ્રવૃત્તિઓ થકી તેઓએ સ્નાતક તેમજ અનુસ્નાતક વિદ્યાર્થીઓ, ખેડૂતો અને તેમની ખેતી માટે કરેલા પોતાના પ્રદાનનો કોઈ તોટો નથી. જેને લીધે તેઓએ સારાયે ગુજરાત અને દેશ માટે પણ જે યોગદાનની ગંગોત્રી વહેવડાવી છે. તેની યાદી અત્રે પ્રસ્તુત કરતા આ લેખનાં લેખકો અત્યંત હર્ષની લાગણી વ્યક્ત કરે છે.

- (૧) કૃષિ પાકોમાં આવતા વિવિધ રોગો, તેના કારકો અને તેના નિયંત્રણ માટેના ઉપાયો અંગેની તાંત્રિક માહિતી વિકસાવી ખેડૂતો સુધી પહોંચાડી છે.
- (૨) ખેતી પાકોમાં થતા જમીનજન્ય અને બીજજન્ય રોગોના નિયંત્રણ માટેના ઉપાયો ખેડૂતો સુધી પહોંચાડ્યા છે.
- (૩) તેઓના માર્ગદર્શન નીચે ઓછામાં ઓછા ૨૦ થી વધુ યુવા કૃષિ વૈજ્ઞાનિકો તૈયાર થયેલા છે જે પૈકીના બધા જ કૃષિમાં સેવાઓ બજાવીને નિવૃત્ત થયા છે. અમુક તો સ્વધામ સીધાવ્યા છે.
- (૪) તેઓના વડપણ નીચે કેટલાયે યુવા સહ-કાર્યકરોને તૈયાર કરેલા છે, તેઓ પણ હાલ પોતાનું નિવૃત્ત જીવન ભોગવી રહ્યા છે. અને અમુક તો પ્રભુને પ્યારા થયેલા છે.
- (૫) પાકોમાં થતો ઉગસુક રોગ (Collar rot) ના નિયંત્રણ માટેના ઉપાયો શોધીને ધરૂવાડીયા તૈયાર કરવામાં ખૂબ જ મદદગાર બનેલા છે.
- (૬) આંબામાં થતો બહુગૂચ્છ (Malformation) અને ડાળીમાં થતો સૂકારાનો રોગ (Die-back of mango) ના નિયંત્રણ માટેના ઉપાયો શોધ્યા છે.
- (૭) પપૈયાના પાકમાં થડનો કહોવારાનો રોગ (Stem rot), તેના કારણો અને નિયંત્રણ માટેના ઉપાયો.
- (૮) લીંબુમાં થતો ગુંદરીયો રોગ તથા અન્ય પાકોમાં થતાં રોગોના નિયંત્રણ માટે ‘બોર્ડેક્ષ મિશ્રણ ‘ તથા ‘બોર્ડેક્ષ પેસ્ટ’ કઈ રીતે બનાવવી તેની રીતો વિકસાવેલી છે. જે પણ ખેડૂતો અને કૃષિ વૈજ્ઞાનિકોમાં ખૂબ ખ્યાંતિ પામેલી છે.
- (૯) ખાવાલાયક મશરૂમની ખેતી કઈ રીતે કરવી, તેની રીતો વિકસાવીને ખેડૂતોને આપેલ છે. જે પણ ખેડૂતો તથા હોટેલ ઉદ્યોગોમાં બહુજ પ્રચલિત થઈ છે.
- (૧૦) ખાવાલાયક મશરૂમનું જથ્થાબંધ ઉત્પાદન, સંગ્રહ, ઉપયોગ તથા તેના વેચાણ વ્યવસ્થા માટેની રીતો વિકસાવેલ છે. જે પણ ખૂબ આવકાર પામેલી છે.
- (૧૧) સારાયે ગુજરાતમાં મોજણી કરીને રિપોર્ટ તૈયાર કર્યો કે કયા પાકમાં, કયા પ્રકારના રોગો, પાકની કઈ અવસ્થાએ આવે છે? અને તે રોગોના કારક (Causal organism/Pathogen) અને રોગનાં લક્ષણો કયા કયા છે? આ રિપોર્ટ તૈયાર કરીને, તેનાં નિયંત્રણ માટેના ઉપાયો દર્શાવ્યા છે.
- (૧૨) તેઓ વર્ષ ૧૯૭૧થી લઈને ૧૯૮૪ સુધી સતત ૧૫ વર્ષો પર્યંત અનુસ્નાતક શિક્ષણના સેમિનાર કો-ઓર્ડિનેટર રહીને સારામાં સારો વાર્તાલાપ કઈ રીતે આપી શકાય તેનું માર્ગદર્શન આપેલ છે.

- (૧૩) કોલેજ હોસ્ટેલના મદદનીશ ગૃહપતિ રહીને, હોસ્ટેલના રસોડામાંથી કોન્ટ્રાક્ટર પ્રથાને અલવિદા કરેલી. જેથી વિદ્યાર્થીઓને સસ્તુ અને સાત્વિક ભોજન મળી રહે. આ માટે તેઓએ સખત પરિશ્રમ કરીને વિદ્યાર્થીઓને મળતા સરકારી રેશનિંગ પ્રથાના અનાજ, તેલ, ખાંડ વગેરે મેળવવા માટે જે તે સમયના પૂરવઠા મામલતદાર, જીલ્લા કલેક્ટર વગેરેનો સહયોગ મેળવીને વિદ્યાર્થીના રસોડા માટે સરકારી યોજનાનો લાભ અપાવેલ. તથા રસોડાની વ્યવસ્થા માટે વિદ્યાર્થીઓમાંથી રસોડા સમિતિ, ખરીદ સમિતિ, શાકભાજી સમિતિ વગેરે બનાવીને, તથા સંસ્થાના નિયામકશ્રીને વિશ્વાસમાં લઈને સંસ્થાના કૃષિ ઉત્પાદનો જેવા કે અનાજ, કઠોળ, દૂધ, શાકભાજી, ફળો તથા ઈંડાં વ્યાજબી ભાવે મળી રહે તે અંગે વ્યવસ્થા કરીને સ્વયં સંચાલિત રસોડા (self managed mess) ની શરૂઆત કરાવેલ. જે આજે પણ ચાલુ છે. આમ હોસ્ટેલના સ્વયં સંચાલિત રસોડાની પ્રથા એ પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબની દેન છે. આવા વિદ્યાર્થી હિત ચિંતક ગૃહપ્રતિશ્રીને કોટી કોટી વંદન.
- (૧૪) કોલેજના એસ. આર. સી. સમિતિના અધ્યક્ષ તરીકે ઘણા વર્ષો સુધી રહીને શિક્ષણોત્તર પ્રવૃત્તિઓ (જેવી કે રમત-ગમત, વકૃત્વ સ્પર્ધા, સોસાયલ ગેઝરિંગ વગેરે) વિકસાવવામાં તેઓનો ફાળો અનન્ય રહેલો છે.
- (૧૫) ગુજરાત સરકારશ્રીના આયામ, ગુજકોમાસોલ લિ.અમદાવાદ ખાતે માર્ગદર્શક તરીકે સેવાઓ દ્વારા રાઈઝોબિયમ અને એઝોટોબેક્ટર જાતિના કલ્ચરના જથ્થાબંધ ઉત્પાદન માટેની પ્રયોગશાળાની સ્થાપનામાં તેઓશ્રી પાયાના વૈજ્ઞાનિક રહેલા છે. આ માટે ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટીના તે સમયના માનનીય કુલપતિશ્રી ડૉ. વી.આર. મહેતા સાહેબે તે સમયના કૃષિ નિયામકશ્રી ડૉ. ગુણંતભાઈ સાહેબની વિનંતીથી ખાસ કિસ્સા તરીકે પ્રો. અંબુભાઈની સેવાઓ અમદાવાદ ખાતેની ગુજકોમાસોલની નવી જ સ્થાપેલી પ્રયોગશાળા ખાતે અવારનવાર જઈને માર્ગદર્શન આપવાની મંજૂરી આપેલ હતી. આમ ગુજકોમાસોલની નવી પ્રયોગશાળા ઊભી કરવામાં તેઓશ્રી પાયાના વૈજ્ઞાનિક તરીકે રહેલા છે.
- (૧૬) તેઓશ્રીની કાર્યકુશળતાનો લાભ મળી રહે એ માટે ભૂતપૂર્વ નિયામકશ્રી કૃષિ-ગો-વિદ્યા ડૉ.મગનભાઈ સાહેબે તેઓની નિમણૂક કોલેજ લાયબ્રેરીની સલાહકાર સમિતિના ચેરમેન તરીકે કરેલી અને આમ હાલની ડૉ. એમ.ડી પટેલ લાયબ્રેરીના વિકાસમાં શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનો અનન્ય ફાળો રહેલો છે.
- (૧૭) ઈન્ડિયન ફાયટો પેથોલોજીકલ સોસાયટી, આઈ.એ.આર.આઈ.ના પશ્ચિમ ભારત ઝોનનાં સહુ પ્રથમ ઝોનલ પ્રમુખ તરીકે નિમાયેલા. અને સોસાયટીના વિકાસમાં ખૂબ જ પ્રશંસનીય કામગીરી કરીને સારાચે ભારત વર્ષમાં પશ્ચિમ ઝોનનું નેતૃત્વ પૂરું પાડેલ છે.
- (૧૮) જે તે સમયની ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટીની પોતાની સેવાઓ દરમ્યાન વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્રના વડાની રૂએ બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ ખાતે કૃષિ જીવાણુ વિજ્ઞાન અને કૃષિ વિષાણુ વિજ્ઞાન એમ બે નવા વિભાગો ભારત સરકારની નાણાકીય સહાયથી ભારતીય કૃષિ અનુસંધાન પરિષદ દ્વારા શરૂ કરવામાં આવે એવી દરખાસ્ત તૈયાર કરીને મોકલવામાં તેઓ પાયાના વૈજ્ઞાનિક છે. જેને કારણે હાલ બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આ.કૃ.યુ., આણંદ ખાતે વનસ્પતિ વિષાણુ (Plant Virology) અને વનસ્પતિ જીવાણુ શાસ્ત્રની પ્રયોગશાળાઓ કાર્યરત થઈ શકી છે. પણ તેઓશ્રીના નિવૃત્તિકાળ બાદ પુરા પ્રયત્નોના અભાવે હજુ પણ સ્વતંત્ર વિભાગો શરૂ થઈ શક્યા નથી. આશા છે.કે કદાચ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબની હયાતીમાં જ તેઓએ આદરેલા પ્રયત્નોને વાચા અપાય, અને સ્વતંત્ર વિભાગો શરૂ થાય, તો જ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબને આત્મ સંતોષ થાય. કે તેમના ૪૫ વર્ષો પહેલાંના પ્રયત્નો આખરે સફળ થયા ખરા.
- (૧૯) ગુજરાત સરકારે જ્યાં સુધી સરકારી પ્રયોગશાળા શરૂ ન થાય ત્યાં સુધી બી.એ.સી.એ.ના વનસ્પતિ રોગ શાસ્ત્ર અને જીવાણુ વિજ્ઞાન વિભાગીય વડાને જે તે વિસ્તારનું પાણી પીવાલાયક છે કે નહિ તેના પરિક્ષણની જવાબદારી નિભાવવાની વિનંતી

કરેલી. જેનો વિભાગે સહર્ષ સ્વીકાર કર્યો, અને જ્યાં સુધી અમદાવાદ ખાતેની પ્રયોગશાળા કાર્ય રત ન થાય ત્યાં સુધી શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનાં તાંત્રિક માર્ગદર્શન અને વડપણ હેઠળ વર્ષો સુધી સુપેરે આ જવાબદારી નિભાવી હતી. આમ કૃષિ સિવાયના માનવીય અને સમાજ હિતમાં પણ તેઓએ અનન્ય સેવા આપેલ છે.

(૨૦) તેઓશ્રીના નિવૃત્તિકાળ બાદ પણ ખેડૂતોને ગામડામાં જઈને નવી નવી તકનીકી તથા નવા નવા પાકોની ખેતી કઈ રીતે કરવી તે અંગે માર્ગદર્શન આપતા હતા. આના એક ભાગ રૂપે નજીકના ગામ અજરપુરા તથા આજુબાજુના ગામોમાં જઈને ઘણા ખેડૂતોને કેપ્સિકમ (Capsicum) મરચાની ખેતી કઈ રીતે કરવી, તેનું તાંત્રિક જ્ઞાન આપીને ઘણા વર્ષો પહેલાં આ નવા પાકની ખેતી કરાવેલી છે. આના માટે બિયારણ મેળવવાથી લઈને ખેતી પદ્ધતિ, મરચાંની વીણી તથા બજારમાં મોકલવા સુધીનું માર્ગદર્શન આપીને ખેડૂતોને મદદગાર બની રહ્યા છે. આવી સેવા તેઓએ સતત ૧૬ વર્ષ સુધી નડિયાદ ખાતે રહીને કરેલી છે.

(૭) નિવૃત્તિ બાદ પણ સતત ખેડૂતો અને ખેતીની સેવાના ભેખદારી શ્રી અંબુભાઈ :

શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ નિવૃત્તિ બાદ પણ હંમેશા ખેડૂતો અને ખેતીની ચિંતા કરીને પોતાના જ્ઞાન અને અનુભવોનાં નિચોડ રૂપે, નડિયાદમાં રહીને ખેડૂતો તથા ખેતીની સેવા કરેલી છે. આ માટે તેઓ નડિયાદમાં જ એક બિયારણ તથા જંતુનાશક દવાના વ્યાપારી શ્રી જગદીશભાઈ પટેલ (કે જેઓ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબના વિદ્યાર્થી અને તેમના નજીકના સગા પણ થાય)ની ઓફિસમાં સતત બેસીને ખેડૂતોપયોગી માહિતી તૈયાર કરતા. તેમાં ખાસ કરીને વિવિધ પાકોમાં જુદી જુદી અવસ્થાએ આવતા વિવિધ રોગોની માહિતી, તેના નિયંત્રણ માટેના ઉપાયો, જંતુનાશક દવાઓ, પાકસંરક્ષણનાં પગલા કેવી રીતે ? કયા સમયે ? કઈ દવાઓનો છંટકાવ કરવો ? દવાઓનું પ્રમાણ ટકાવારીમાં, વાપરવા માટે કઈ દવાનો જથ્થો કેટલો લઈને, કેટલા પાણીમાં મિશ્રિત કરીને તૈયાર થયેલા મિશ્રણને પાકની કઈ કઈ અવસ્થાએ, કયા રોગ કે જીવાતો માટે કઈ દવા છાંટવી વગેરેની સઘન માહિતીની પત્રિકાઓ તૈયાર કરીને સારાયે ખેડા જીલ્લાના ખેડૂતો સુધી ગામડાઓમાં પહોંચાડતા હતા. વધુમાં સારાયે ખેડા જીલ્લાનાં ગામડાઓમાં બિયારણ અને દવાઓના વ્યાપારીઓ દ્વારા ગોઠવાતા ખેડૂત સંમેલનો, ખેડૂત સભાઓ અને રાત્રિ સભાઓમાં જેફ ઉંમરે પણ રૂબરૂ જઈને ખેડૂતો સાથે જ્ઞાન ગોષ્ઠી રૂપે વાર્તાલાપ કરીને, ખેડૂતોને પાક સંરક્ષણની માહિતી આપતા હતા. આ સેવા કાર્ય તેઓ જ્યાં સુધી નડિયાદમાં રહ્યા ત્યાં સુધી કરેલ છે. ત્યારબાદ વિદ્યાનગર ખાતે પોતીકુ મકાન તૈયાર થઈ જતાં પોતાના પુત્ર હેમંતભાઈની સાથે વર્ષ ૨૦૦૧ થી રહેવા આવી ગયા છે. અને હાલ પોતાની ૧૦૦ વર્ષની ઉંમરે પોતાના પુત્ર, પુત્રવધુ, પૌત્ર, અને પૌત્રવધુ સાથે રહીને આનંદ કિલ્લોલથી એક યુવાનને શરમાવે તેવી રીતે કોઈ પણ જાતની શારીરિક તકલીફ વિના, પોતાના રોજબરોજનાં બધા જ કાર્યો પોતાની જાતે જ કરી શકે છે.

સાહેબની આ ચમત્કારી શક્તિનું મુખ્ય કારણ મારી દષ્ટિએ યુવાનીમાં કરેલ સખત પરિશ્રમ, સાદો અને સાત્વિક ખોરાક, રોજીંદી નિયમિત કામગીરી અને જેફ ઉંમર ચોર્યાસી વર્ષ સુધી ચલાવેલી સાચકલને આભારી હોઈ શકે છે. શ્રી અંબુભાઈ સાહેબને આજે એકસો વર્ષની ઉંમરે પણ હાલવા-ચાલવામાં, હરવા-ફરવામાં, બોલવા-ચાલવામાં કે સાંભળવામાં કોઈપણ જાતની તકલીફ નથી. તેઓની ચકોર આંખો અત્યારે પણ પહેલા જેવી જ ચકોર છે. દેખાવામાં કોઈ તકલીફ નથી. અત્યારે પણ નિયમિત ભગવદ ગીતાનું પઠન, છાપાઓનું નિયમિત વાંચન કોઈપણ વિટંબણા વિના કરી શકે છે. ખરેખર સાહેબે ભૂતકાળમાં વિદ્યાર્થીઓ, સહકાર્યકરો અને ખેડૂતોને કરેલી મદદ અને સેવાનાં ફળ સ્વરૂપે ભગવાને આજે પણ આવી નિરામય જીંદગીની શારીરિક બક્ષિસ આપી છે, જે સાહેબની પ્રામાણિકતા અને નીતિમત્તાનું પ્રમાણ છે.

આવા નિરાભિમાની, નિરોગી અને હંમેશા વિદ્યાર્થીઓ, સહકાર્યકરો અને ખેતી તથા ખેડૂતોના હિતચિંતક શ્રી અંબુભાઈ સાહેબને સલામ.

(૮) કૃષિ ક્ષેત્રે સમયબદ્ધ કામગીરી:

અ.નં.	તેઓ દ્વારા કરાયેલ કામગીરી (હોદ્દા સાથેની વિગત)	સમયગાળો (તારીખ થી તારીખ)
૧	વાણિજ્ય ફાર્મ પર ગ્રેજ્યુએટ આસિસ્ટન્ટ તરીકે નિમણૂક અને કાર્યકાળ	૦૨-૦૮-૫૦ થી ૩૧-૦૭-૫૨
૨	પાઈલોટ એક્ષટેન્શન પ્રોજેક્ટમાં આસિસ્ટન્ટ ફાર્મ મેનેજર	૦૧-૦૮-૫૨ થી ૨૮-૦૨-૫૩
૩	ફરીથી વાણિજ્ય ફાર્મ ખાતે સંશોધન આસિસ્ટન્ટ વ. ફાર્મ મેનેજર	૦૧-૦૨-૫૩ થી ૨૧-૦૬-૬૦
૪	બં.અ.કૃ.મ ખાતે પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગમાં મદદનીશ પ્રાધ્યાપક	૨૨-૦૬-૬૦ થી ૩૦-૦૪-૬૩
૫	બેક્ટેરીયોલોજી વિષયમાં મદદનીશ પ્રાધ્યાપક	૦૧-૦૫-૬૩ થી ૩૦-૦૬-૬૮
૬	બેક્ટેરીયોલોજી સંશોધન પ્રોજેક્ટમાં રિસર્ચ ઓફિસર તરીકે (પહેલાનાં પગાર ધોરણમાં જ)	૦૧-૦૭-૬૮ થી ૩૧-૧૨-૬૯
૭	પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગના વિભાગીય વડા અને ઈન્ચાર્જ પ્રાધ્યાપક તરીકે નિમણૂક (જૂના પગાર ધોરણમાં)	૦૧-૦૧-૧૯૭૦ થી ૩૧-૦૭-૭૧
૮	કોલેજના પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગમાં પ્રાધ્યાપક અને વડાના હોદ્દા ઉપર પ્રમોશનથી નિમણૂક	૦૧-૦૮-૭૧ થી ૩૧-૦૮-૧૯૮૪ પોતાની નિવૃત્તિ સમય પર્યન્ત
૯	અનુસ્નાતક વિદ્યાર્થી સંઘનાં અધ્યક્ષની માનદ્ સેવા માટે નોમિનેટ કરેલા (અભ્યાસ ક્રમ બહારની વધારાની સેવા માટે)	૦૧-૦૮-૭૧ થી ૩૦-૦૬-૭૪
૧૦	બં.અ.કૃ.મ. ના કોલેજ મેગેજનનાં મુખ્ય એડિટર તરીકે નોમિનેટેડ (વધારાની માનદ્ સેવા)	૦૧-૧૦-૭૧ થી ૩૦-૦૬-૭૬
૧૧	સ્નાતક કક્ષાની હોસ્ટેલના મદદનીશ ગૃહપતિ તરીકેની નિમણૂક (ભાડામુક્ત મકાનનાં લાભ સાથે) વર્ષ ૧૯૬૦થી	જ્યારે તેઓ મદદનીશ પ્રાધ્યાપકના હોદ્દા પર હતા ત્યારે આ જવાબદારી સોંપેલી. સર્વિસ રેકોર્ડ માં તારીખો ઉપલબ્ધ નથી.

નોંધ : ઉપરોક્ત સમયબદ્ધ તમામ માહિતી શ્રી અંબુભાઈની ૭૫ વર્ષ જૂની ફાટી ગયેલી, વેરવિખેર સેવા પોથીમાંથી મેળવીને તેની નોંધોમાંથી પ્રાપ્ત કરેલી છે.

(૯) શ્રી અંબુભાઈ દ્વારા પ્રકાશિત લેખો, સામયિકો અને પુસ્તકો :

અ.નં.	વિગત	સંખ્યા
૧	ખેતી ઉત્પાદન વધારવાના અને પાક સંરક્ષણના લેખો	૧૦
૨	વનસ્પતિ રોગો અને તેના નિયંત્રણને લગતા સંશોધન આધારિત લેખો	૨૫
૩	પાક સંરક્ષણને લગતા પોપ્યુલર આર્ટિકલ્સ	૨૦
૪	પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિષયને લગતા પાઠ્યપુસ્તકો (ગુજરાતીમાં), લેકચર નોટ્સ (અંગ્રેજીમાં), લેબોરેટરી મેન્યુલ્સ (અંગ્રેજીમાં)	૦૪
૫	મુખ્ય સંશોધક (P.I.) અને સહ સંશોધક (Co-PI) તરીકે પ્રપોઝડ અને પૂર્ણ કરાયેલ સંશોધન પ્રોજેક્ટ્સ	૦૯
૬	વિષયને લગતી બુકો, નોંધપોથી કે પ્રાયોગિક પોથીના લેખક	પ્લાન્ટ પેથોલોજી તેમજ બેક્ટેરીયોલોજી વિષયોની વ્યાખ્યાન નોંધ તથા પ્રયોગપોથી
૭	કૃષિ પાકોમાં આવતા રોગોના વ્યવસ્થાપન માટેના ખેડૂતોપયોગી લેખો	૧૫
૮	કૃષિ પાકોમાં આવતા રોગોના નિયંત્રણ માટે થયેલી ખેડૂતોપયોગી ભલામણો	૨૦

(૧૦) શ્રી અંબુભાઈ દ્વારા અનુસ્નાતક શિક્ષણ, રેકોર્ડો તથા ટેલીવિઝન વાર્તાલાપ :

અ.નં.	વિગત	સંખ્યા
૧	અનુસ્નાતક શિક્ષણ પ્રદાન : અંબુભાઈના માર્ગદર્શન હેઠળ માસ્ટર્સ ડિગ્રી-બેકટેરીયોલોજી અને પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિષયમાં M.Sc. (Agri.) પ્રાપ્ત કરેલ વિદ્યાર્થીઓ	૨૦ થી વધુ
૨	પાકસંરક્ષણને લગતા આકાશવાણી અને દૂરદર્શન વાર્તાલાપ	આકાશવાણીના પીજ કેન્દ્ર ઉપરથી પ્રસારિત થતા કૃષિ વાણી કાર્યક્રમમાં છ વાર્તાલાપ આપેલા છે. તેમજ અમદાવાદ દૂરદર્શન કેન્દ્ર પરથી ચાર ટી.વી. વાર્તાલાપ આપેલ છે.

નોંધ. આ તમામ માહિતી અંબુભાઈ સાથે થયેલ વાર્તાલાપ થકી મેળવીને પ્રદર્શિત કરાયેલી છે.

(૧૧) શ્રી અંબુભાઈને મળેલા સન્માનપત્રો :

પ્રો.અંબુભાઈના સમગ્ર જીવન દરમ્યાન તેમણે બજાવેલી પ્રાધ્યાપક, માર્ગદર્શક અને કૃષિ વૈજ્ઞાનિક તરીકેની સરાહનીય કામગીરી, તેમજ આગવા પ્રદાન બદલ કદર રૂપે અલગ અલગ સંસ્થાઓ દ્વારા જે જે સન્માનપત્રો, પ્રમાણપત્રો, મેમેન્ટો કે મેડલ્સ મળેલા છે. તેની વિગતો નીચે મુંજબ છે :

પ્રથમ સન્માન પત્ર તા.૦૫-૦૭-૨૦૧૭ ના રોજ બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટીના પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગ તથા ઈન્ડિયન ફાયટોપેથોલોજિકલ સોસાયટી, નવી દિલ્હીના સંયુક્ત ઉપક્રમે યોજાયેલ સ્પેસિયલ સિમ્પોઝીયમ વખતે આણંદ ખાતે અપાયેલ છે.

બીજુ સન્માન પત્ર/Memento/Scroll of Honour તા.૧૦-૦૫-૨૦૨૩ ના રોજ પ્લાન્ટ પેથોલોજી બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ ખાતે એનાયત થયેલ છે.

ત્રીજુ સન્માન પત્ર તા. ૧૦-૧૨-૨૦૨૩ ના રોજ પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગ, બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ અને ઈન્ડિયન સોસાયટી ઓફ માયકોલોજી એન્ડ પ્લાન્ટ પેથોલોજી, R.C.A., MPUAT ઉદેપુર, રાજસ્થાનના સંયુક્ત ઉપક્રમે અપાયેલ છે.

પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબને મળેલા આ તમામ સન્માનપત્રો/Scroll of Honor/Memento અત્રે રજૂ કરતાં પુસ્તિકાનાં લેખકોને અત્યંત આનંદ થાય છે.

(૧૨) શ્રી અંબુભાઈને મળેલા પ્રમાણપત્રો :

(૧) આંતરરાષ્ટ્રીય અમેરિકન સંસ્થા નામે 'આંતરરાષ્ટ્રીય વિકાસ એજન્સી (USDA)' દ્વારા અપાયેલ પ્રમાણપત્ર :

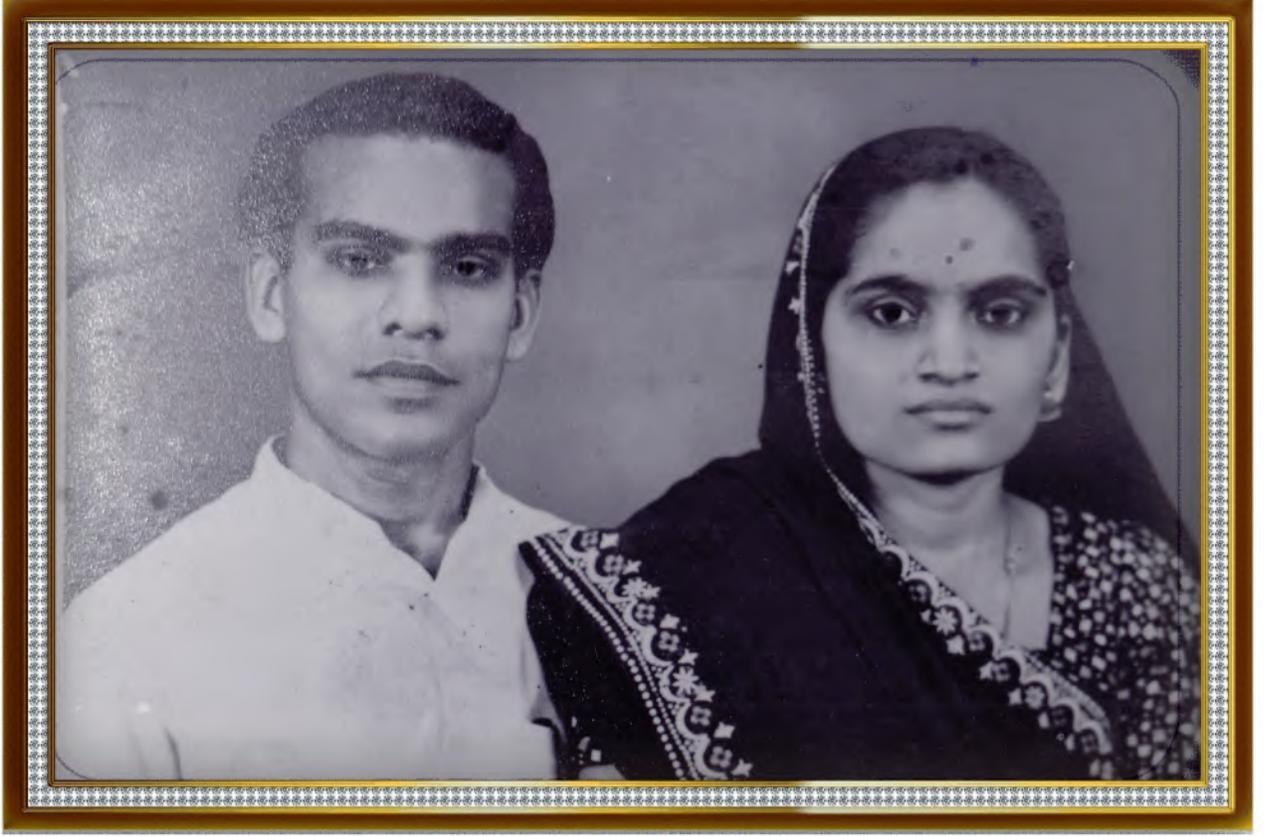
ટેકનિકલ-કો-ઓપરેશન મિશન (T.C.M.P.) માં ભાગ લેવા બદલ આ સંસ્થા દ્વારા વર્ષ ૧૯૬૦-૬૧ માં નવી દિલ્હી ખાતે M.Sc. (Agri.) ડિગ્રી પ્રમાણપત્ર આપેલ છે જે અત્રે રજૂ કરેલ છે.

વર્ષ ૧૯૬૧ માં અમેરિકા સ્થિત 'કેન્સાસ સ્ટેટ યુનિવર્સિટી ઓફ એગ્રિકલ્ચર એન્ડ એપ્લાઈડ સાયન્સીઝ' ખાતે અભ્યાસ કરવા બદલ M.Sc. in Plant Pathology નું ડિગ્રી પ્રમાણપત્ર એનાયત કરેલ છે જે અત્રે રજૂ કરેલ છે.

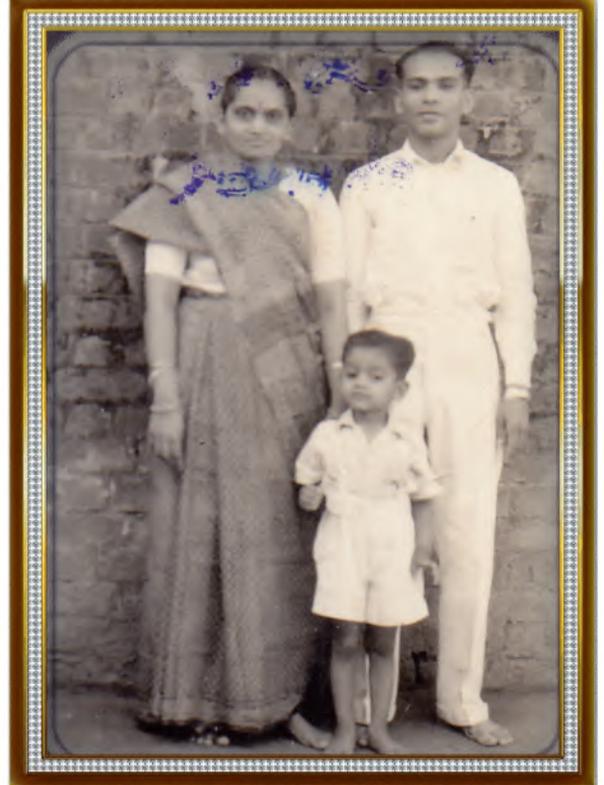
Prof. A.J. Patel was honoured by one of his meritorious student and colleague named Dr. D. B.Desai, Ex. M.D. Navbharat seeds Pvt.Ltd, Ahmedabad and alumni of BACA donated fund on the name of his mentor Prof. Ambubhai in the year 2012 for awarding Prof: A.J.Patel Gold plated silver medal to a student of BACA securing highest aggregate OGPA in the subjects viz. Plant Pathology, Nematology and Microbiology being taught by the Dept. of Plant Pathology at U.G Level of B.A. College Agriculture, AAU. Anand.

શ્રી અંબુભાઈ અને તેમના ધર્મપત્ની કમળાબા

શ્રી અંબુભાઈની ખેતીવાડી ખાતેના રહેણાંકમાં
એક લાક્ષણિક અદાની તસ્વીર

વર્ષ ૧૯૫૫માં બાળક કિરણભાઈ કમળાબા અને
અંબુભાઈની છત્રછાયામાં ઊભા છે

(૧૩) શ્રી અંબુભાઈની સાંસારિક જીવનયાત્રા :

કોઈપણ વ્યક્તિની સાંસારિક જીવનયાત્રાની શરૂઆત જે તે વ્યક્તિનાં લગ્નના દિવસથી શરૂ થાય છે. આ મુજબ પ્રો. અંબુભાઈની જીવનયાત્રાની શરૂઆત જ્યારે તેઓ કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ ખાતે પ્રથમ વર્ષમાં અભ્યાસ કરતા હતા ત્યારે ૨૩ વર્ષની ઉંમરે તેઓશ્રીના લગ્ન સને ૧૯૪૭માં તે સમયના કેરા ડિસ્ટ્રીક (હાલ ખેડા)ના નડિયાદ તાલુકાના આણંદ ગામનાં એક જમીનદાર અને સંસ્કારી કુટુંબનાં પિતાશ્રી આશાભાઈ અને માતા કાશીબા પટેલની સુપુત્રી કમળાબેન સાથે થયેલા. એ જમાનામાં કમળાબેને મુંબઈ યુનિવર્સિટીની મેટ્રિકની ડિગ્રી મેળવેલી હતી.

તેઓનાં લગ્નજીવન દરમ્યાન પ્રથમ બાળક નામે કિરણકુમારનો જન્મ સને ૧૯૫૨ની તા.૦૧-૦૪-૧૯૫૨ ના રોજ થયેલ. જ્યારે બીજા બાળક સુપુત્ર નામે હેમંતભાઈનો જન્મ તા. ૩૦-૦૯-૧૯૫૬ના, અને ત્રીજા બાળક સુપુત્રી નામે ઈલાબહેનનો જન્મ તા. ૦૮-૧૨-૧૯૬૨ ના દિને થયેલો. જે રીતે શ્રી અંબુભાઈએ કૃષિ શિક્ષણમાં ઉચ્ચ ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરેલ, એ જ રીતે તેઓએ તેમનાં સહકાર અને સહયોગ થકી ઉચ્ચ સંસ્કારો આપીને બન્ને દીકરાઓને B.V.M. College of Engineering, વલ્લભ વિદ્યાનગર ખાતે દાખલ કરીને જ્યેષ્ઠ પુત્ર શ્રી કિરણભાઈને B.E Civil સુધીનો અભ્યાસ કરાવેલ છે. અને ત્યારબાદ લઘુપુત્ર હેમંતને પણ આ જ કોલેજમાં દાખલ કરીને B.E Mech. ની ડિગ્રી અપાવેલ છે તથા પુત્રી ઈલાને પણ V.P. Science College માંથી B.Sc. Micro. ની ડિગ્રી મેળવ્યા સુધીનો અભ્યાસ કરાવેલ છે.

ત્યારબાદ કિરણભાઈનાં લગ્ન તા. ૦૮-૦૭-૧૯૭૭ ના દિવસે ગામ પીપળાવ સ્થિત માતા શારદાબેન વિનુભાઈની કુખે જન્મેલા સુપુત્રી જયશ્રીબેન સાથે થયેલ છે. શ્રીમતિ જયશ્રીબેન પણ ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરીને આણંદ ખાતેથી B.Tech. (Management) ની ડિગ્રી ધરાવે છે. લગ્ન બાદ કિરણભાઈ અને જયશ્રીબેન યુ.કે ખાતે લંડન શહેરમાં સ્થાયી થયેલા છે અને હાલ યુ.કે.નું નાગરિત્વ ધરાવે છે. તેઓ લંડનમાં જ સારી કંપનીમાં જોબ કરી રહ્યા છે. કિરણભાઈની કંપનીનો આગ્રહ હોવા છતાં, કિરણભાઈ હવે કંપનીની જોબમાંથી મુક્તિ મેળવીને નિવૃત્ત જીવન વ્યતિત કરી રહ્યા છે. પણ જયશ્રી બહેન હજુ જોબ કરે છે.

કિરણભાઈ અને જયશ્રીબહેનને બે બાળકો છે. પ્રથમ બાળક પુત્ર પ્રિયાંકનો જન્મ લંડન ખાતે તા. ૨૭-૦૮-૧૯૭૯ ના દિને થયેલ છે. પ્રિયાંક પણ પોતાનાં દાદાજી (અંબુભાઈ) તથા પિતાશ્રી અને કાકાજી માફક અભ્યાસમાં અવલ્લ રહીને વર્ષ ૨૦૦૦ માં B.Sc (Biochem.), વર્ષ ૨૦૦૧ માં M.Sc અને વર્ષ ૨૦૦૮માં Ph.D in Biochemistry થયેલા છે. પ્રિયાંકે પણ પોતાના દાદાજીની માફક શૈક્ષણિક વ્યવસાય સ્વિકારેલો છે. અને હાલ યુ.કે માં લંડન સ્થિત “HERTFORDSHIRE” યુનિવર્સિટીમાં લેકચરર અને પ્રોગ્રામિંગ વડા તરીકે ફરજ બજાવી રહ્યા છે. છેને દાદાજી (અંબુભાઈ) કરતાં પૌત્ર ચડિયાતો? અહીં ગુજરાતી કહેવત ‘મોરના ઈંડાંને ચિતરવા ના પડે’ બરાબર યથાર્થ જણાય છે. કેમકે પ્રિયાંક તેના દાદાજી કરતાં યે ઉચ્ચ ડિગ્રી ધારી છે. પ્રિયાંકભાઈ હજુ કુંવારા છે અને પોતાની નોકરીમાં જ પ્રફુલ્લિત રહીને વ્યસ્ત છે.

કિરણભાઈના બીજા બાળક પુત્રી બેલાનો જન્મ લંડન ખાતે તા. ૦૪-૦૯-૧૯૮૪ ના શુભ દિને થયેલ છે. તેણી પણ દાદાજી અને મા-બાપ તેમજ મોટાભાઈની માફક અભ્યાસમાં અવલ્લ રહીને ‘University of London’ માંથી કોમ્પ્યુટર સાયન્સમાં સ્નાતક થયેલ છે અને હાલ લંડન ખાતે UBS માં Executive Director તરીકે ઈન્ફોરમેશન

ઉમેલા ડાભેથી જમણે શ્રી અંબુભાઈ, હરમાનભાઈ તથા રાવજીભાઈ (ત્રણેય હમવતન) દરેકના ધર્મપત્નીઓ સાથે ડાભેથી બેઠેલા કમળાબેન એ. પુત્ર કિરણ સાથે, કમળાબેન એચ. પુત્રી મીના તથા શારદાબેન આર. (તસ્વીર ૧૯૫૪)

શ્રી અંબુભાઈ અને કમળાબેન નડીયાદ ખાતેના ઘરમાં હળવી પળોમાં

ડાભેથી કમળા બહેન અને શ્રી અંબુભાઈ જયેષ્ઠ પુત્ર કિરણના લગ્ન સમયે પૂજા વિધિમાં વ્યસ્ત

ટેકનોલોજીમાં કાર્ય કરી રહ્યા છે. તેણી (બેલાબેન) લંડન સ્થિત બ્રિટિશ નાગરિક મિ. લોરેંજો સાથે લગ્નગ્રંથીથી તા. ૨૫-૦૭-૨૦૧૭ના જોડાયેલા છે. મી. લોરેંજો પણ એન્જિનિયરિંગ વિદ્યાશાખાની ઉચ્ચ પદવી ધરાવે છે. અને બન્ને પતિ-પત્ની (લોરેંજો અને બેલા) લંડન ખાતે જ આઈ.ટી ફિલ્ડમાં સેવારત છે. તેઓને બાળકોમાં બે દીકરા નામે લુકાસ અને લિઓ છે. હાલ બન્ને ખૂબ જ નાની વયના છે અને લંડન ખાતેની પ્રી. પ્રાઈમરી સંસ્થામાં અભ્યાસ કરી રહ્યા છે.

શ્રી અંબુભાઈના લઘુપુત્ર હેમંતભાઈએ વિદ્યાનગર સ્થિત બી.વી.એમ.કોલેજ ઓફ એન્જિનીયરિંગમાંથી B.E. (Mech.) ની ઉપાધિ મેળવીને વિદ્યાનગર સ્થિત જગવિખ્યાત એલિકોન એન્જિનીયરિંગ કંપનીમાં જોડાઈને ઊચ્ચ હોદ્દા ઉપર રહીને સતત ૩૬ વર્ષો સુધી સેવારત રહ્યા છે. શ્રી હેમંતભાઈની ધગશ, કાર્ય કુશળતા અને કંપનીમાં ઈમાનદારી તેમજ વફાદારી પૂર્વકની સેવાથી પ્રભાવિત થઈને કંપનીના માલિકોએ હેમંતભાઈને નિવૃત્તિ બાદ પણ બે વખત એક્સસ્ટેન્શન આપીને કંપનીમાં રીટેઈન કરેલા છે. જે પોતાની પ્રામાણિકતા અને કંપની પ્રત્યેની વફાદારી પૂર્વક સેવાનાં પ્રતિસાદ રૂપ ગણી શકાય. અંહિયા પણ પ્રો. અંબુભાઈ અને કમળાબેને આપેલા પ્રામાણિકતાના પાઠ અને કર્તવ્ય પરાયણ રહેવાની શીખની જ પ્રતીતિ થાય છે.

હેમંતભાઈનાં લગ્ન તા.૦૫-૦૫-૧૯૮૩ નાં દિવસે અરવિન્દાબહેન (આણંદ શહેરના શંકરભાઈ દેવજીભાઈ પટેલ અને કમળાબેનની સુપુત્રી) સાથે થયેલા છે. અરવિન્દાબહેને પણ પોતાના કુટુંબના પ્રત્યેક સભ્યોની માફક શૈક્ષણિક વ્યવસાય માટેની M.A. B.Ed ની પદવી હાંસલ કરેલી છે. આને લીધે તેણીને શૈક્ષણિક વ્યવસાયમાં ખૂબ સારી તકો હોવા છતાં તેનો અસ્વિકાર કરીને એક ઉત્તમ ગૃહિણી બનીને પોતાનાં સાસુ-સસરા (કમળાબેન અને અંબુભાઈ) ની સેવા અને બાળકોમાં સારા સંસ્કારોનું સિંચન કરવાનું જ મુનાસિબ માન્યું છે. જે આજ પર્યન્ત નિભાવી રહ્યા છે.

શ્રી હેમંતભાઈ અને અરવિન્દાબહેનને પણ બે પુત્રો છે. પ્રથમ પુત્ર મિલિન્દનો જન્મ તા. ૦૩-૦૪-૧૯૮૫ ના દિને આણંદ ખાતે થયેલો છે. તેઓ પણ અભ્યાસમાં ખૂબ જ તેજસ્વી હોવાથી તેઓએ ભવિષ્યમાં પોતાનો જ ધંધો કરવાના આશયથી Advance Diploma in Hospitality ની ડિગ્રી મેલબોર્ન, ઓસ્ટ્રેલિયા સ્થિત મોરીબોર્ન યુનિવર્સિટીમાંથી મેળવેલી છે. હાલ તેઓ આણંદ ખાતે જ પોતાનો પ્રાઈવેટ ધંધો, કેટરીંગ સર્વિસીઝ તથા 'Container Bistro' નામથી એક રેસ્ટોરેન્ટનું સંચાલન કરી રહ્યા છે.

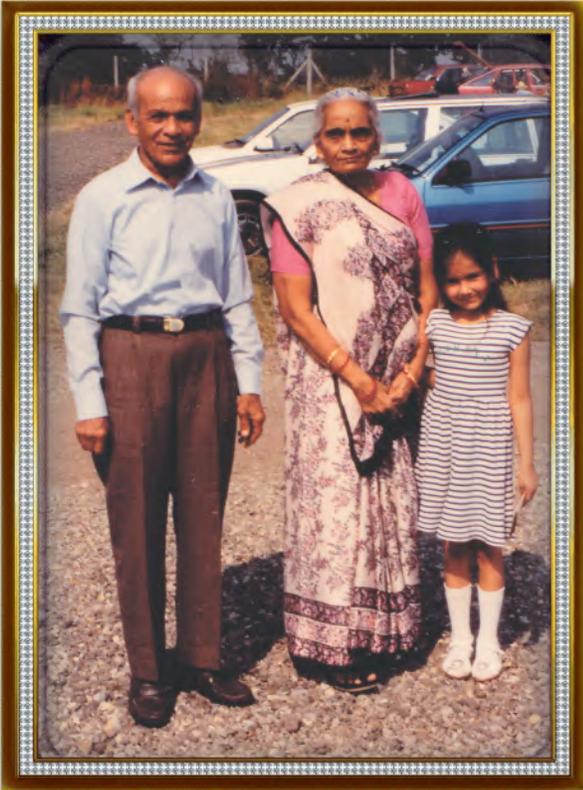
શ્રી મિલિન્દભાઈના લગ્ન તા. ૨૫-૦૧-૨૦૧૬ના શુભ દિને અર્પિતાબેન (ગામ કણજરીના પિતાશ્રી હરિહરભાઈ અને માતા ભાવિનાબહેનના સુપુત્રી) સાથે થયેલા છે. અર્પિતા પણ ગાંજ્યા જાય તેમ નથી. તેણીએ પણ ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજીમાં M.Sc. in I.T.ની ડિગ્રી હાંસલ કરેલી છે. આવી ઉચ્ચ પદવી ધારી હોવા છતાં નોકરી નહિ સ્વિકારીને પોતાના સાસુજી (અરવિન્દાબહેન) ના રાહબર બનીને, એક આદર્શ ગૃહિણી તરીકે રહેવાનું પંસદ કર્યું છે. આમ સંયુક્ત કુટુંબમાં જ રહીને દાદા સસરા, પોતાના સાસુ-સસરા પોતાના પતિ મિલિન્દ અને પોતાના નાના દીકરા-પુત્ર હીયાન માટે જ સમર્પિત રહ્યા છે. ધન્ય છે અર્પિતા તારી કુટુંબ ભાવનાને. આમ અર્પિતા હાલ એક આદર્શ ગૃહિણી બનેલા છે. આવા સંયુક્ત કૌટુંબિક ભાવનાના ભેખધારી અને સમર્પિત અર્પિતાબેનને જેટલા ધન્યવાદ આપીએ એ ઓછા ગણાય, આજના વિભક્ત કુટુંબમાં ઉછરતી યુવાન દીકરીઓ અને યુવા દીકરાઓએ આ બન્ને (મિલિન્દ અને અર્પિતા)ના રાહે ચાલવાની શીખ લેવાની તાતી જરૂર છે. આવા કુટુંબ પ્રેમી યુવાન વહુ અર્પિતાને આ લેખના લેખકની જાજેરી સલામ.

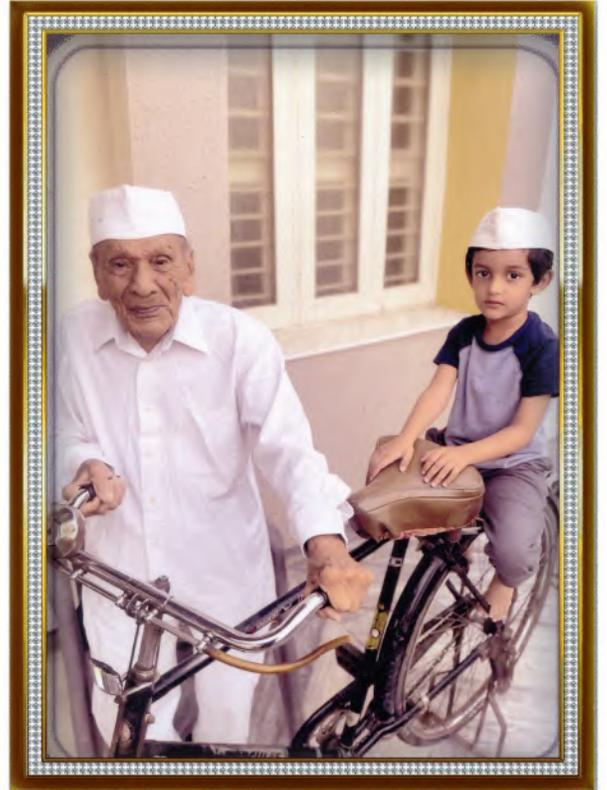
લંડન (UK) ખાતે પુત્ર કિરીટભાઈના ઘરમાં
બેઠેલા શ્રી અંબુભાઈ

અમેરિકા ખાતે દિકરી ઈલાના ઘરમાં
ઊભેલા શ્રી અંબુભાઈ

ડાબેથી શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ અને કમળાબા પૌત્રી બેલા
સાથે લંડન સ્થિત મકાનમાં ઊભેલા છે

અંબુભાઈની ત્રીજી પેઢી તેમનો પ્રપૌત્ર હીયાન પરદાદાની
માફક ટોપી પહેરીને પરદાદાની ધ્યારી સાચકલ પર

શ્રી હેમંતભાઈના નાના પુત્ર નામે ઉરેન છે. તેનો જન્મ તા. ૧૦-૦૧-૧૯૮૭ ના દિને આણંદ ખાતે થયો છે. અભ્યાસમાં ઉરેનભાઈ ક્યાં પાછા પડે તેવા છે. એમણે પણ પોતાના સર્વે વડીલોને જ અનુસરીને ઉતર મહારાષ્ટ્ર ખાતેથી ઈલેક્ટ્રોનિક એન્ડ કોમ્યુનિકેશનમાં B.E ની ઉપાધિ મેળવી છે. ત્યાર બાદ તેઓ આગળ ભણવા માટે અમેરિકા ગયેલા અને ત્યાંજ સ્થાયી થઈ ગયા છે. હાલ શ્રી ઉરેનભાઈ અમેરિકા સ્થિત સારી કંપનીમાં ખૂબ જ ઊંચા હોદ્દા ઉપર રહીને પોતાની જોબ કરી રહ્યા છે.

શ્રી ઉરેનભાઈનાં લગ્ન શૈફાલીબેન (ડભોઉ ગામના શ્રી વિનોદભાઈ પટેલ અને માતા બિન્દીયાબેનનાં સુપુત્રી) સાથે તા. ૧૮-૦૧-૨૦૧૫ ના શુભ દિને થયેલા છે. શૈફાલીબેન પણ પોતાનાં જેઠાણી (અર્પિતા) તથા સારાચે પરિવારના વડીલોની માફક જ અભ્યાસમાં અવલ રહીને ફાર્માસ્યુટિકલ વિદ્યાશાખામાંથી B.Pharm. ની ઉપાધિ મેળવીને ઉરેન સાથે સપ્તપદીના ફેરા ફર્યા બાદ હાલ અમેરિકામાં જ સ્થાયી થયેલા છે.

શ્રી ઉરેનભાઈ અને શૈફાલીને સંતાનમાં બે પુત્રીઓની પ્રાપ્તિ થયેલી છે. જેમનાં નામ અનુક્રમે આન્વી તથા આસ્વી છે. પુત્રી આન્વીનો જન્મ તા. ૨૯-૦૯-૧૯૧૮ જ્યારે પુત્રી આસ્વીનો જન્મ તા. ૦૯-૧૨-૨૨ના દિવસે થયેલો. આ બન્ને ગુલાબની કળી જેવી પુત્રીઓ હાલ બાલ્યાવસ્થામાં છે. પણ ભવિષ્યમાં મોટી થઈને કુટુંબનાં બધા જ વડીલોની માફક અભ્યાસમાં અવલ રહેશે તેવી પરમ કૃપાળુ પરમાત્માને પ્રાર્થના. જેથી શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનાં વડપણ નીચે રહેલા વિશાળ કુટુંબના દરેક સભ્યોની માફક આગળ વધીને શ્રી અંબુભાઈ પટેલના પરિવારનું નામ રોશન કરી શકે.

આમ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબની સાંસારિક જીવનયાત્રા આજના સમાજમાં દાખલા રૂપ છે. પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા આવા હરાભર્યા આદર્શ સંયુક્ત કુટુંબને હંમેશા હર્યો ભર્યો રાખે તેવી અભ્યર્થના.

શ્રી અંબુભાઈ સાહેબના ત્રીજા સંતાન પુત્રી ઈલાબહેન છે. તેમનો જન્મ તા. ૦૮-૧૨-૧૯૬૨ના દિને આણંદ સ્થિત ખેતીવાડીના મકાનમાં થયેલો છે. ઈલાબહેન પણ પોતાના બન્ને વડીલ બંધુઓને અનુસરીને વી.પી. સાયન્સ કોલેજ, વિદ્યાનગર થી B.Sc. (Microbiology) ની ઉચ્ચ ડિગ્રી હાસલ કરેલી છે.

ઈલાબહેન પણ હાલ અમેરિકા ખાતે સ્થાયી થયેલા છે. ઈલાબહેનને સંતાનમાં એક પુત્રી નામે કરિશ્મા છે. તેણીનો જન્મ પણ અમેરિકા ખાતે તા. ૨૯-૦૯-૧૯૯૨ ના શુભ દિને થયેલો છે. તેણી પણ શ્રી અંબુભાઈના સમગ્ર પરિવારનાં દરેક સભ્યોની માફક અભ્યાસમાં અવલ રહીને અમેરિકામાંથી M.B.B.S. થઈને M.D. Paediatrics ની પદવી હાંસલ કર્યા બાદ હજુ પણ આગળ અભ્યાસની ભૂખ હોઈ, M.D. Paediatrics Cardiology ની ઉચ્ચ ડિગ્રી મેળવવા માટે રિસર્ચ ફેલો તરીકે અભ્યાસમાં ઓત-પ્રોત રહેલા છે.

ઉપરોક્ત વર્ણવ્યા મુજબ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનું સાંસારિક જીવન એક ઘટાદાર વટવૃક્ષની માફક ફાલેલું છે આવા સંયુક્ત પરિવારના બધા જ સભ્યો પોતપોતાની પસંદગીના અભ્યાસ ક્ષેત્રમાં અવલ રહીને શ્રી અંબુભાઈ પરિવારનું નામ રોશન કરી રહ્યા છે.

આવા સાંસારિક સુખી-સંપન્ન પરિવારમાં જો કોઈની ઉણપ વર્તાતી હોય, તો તે છે શ્રી અંબુભાઈના અર્ધાંગિની અને રાહબર અ.સૌ. સ્વ. કમળાબેનની કે જેઓ તા. ૧૦ જૂન ૨૦૦૧ ના રોજ સ્વધામ સિધાવી ગયા છે અને આવા વટવૃક્ષ સમાન વિશાળ કુટુંબ

કમળાબાના માતૃશ્રી કાશીબા

શ્રી અંબુભાઈના માતૃશ્રી ડાહિબા

કમળાબા હળવી પળોમાં ઘરમાં દાદર આગળ બેઠેલા છે

શ્રી અંબુભાઈની પ્યારી સાયકલ સવારી જેનો ઉપયોગ પોતાની ચોયાસી વર્ષની ઉંમર સુધી કરેલો છે

ઉપરની માતૃછાયા છીનવાઈ ગઈ છે. હા, પ્રભુ કૃપાથી માતૃછાયાની ખોટને, અંબુભાઈ આજે પણ પોતાની જૈફ ઉંમર ૧૦૦ વર્ષે પણ સારાચે કુટુંબને માતૃ અને પિતૃ છાયા પુરી પાડી રહ્યા છે. ધન્ય છે આવા સદ્ભાગી પરિવારને કે જેઓને આવા શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ જેવા વટવૃક્ષ રૂપી પિતાશ્રી આજે પણ વિશાળ કુટુંબ કલીબા ઉપર પોતાના આશિષ વરસાવી રહ્યા છે. આને કહેવાય પ્રભુ કૃપા.

(૧૪) સામાજિક સેવા ક્ષેત્રે શ્રી અંબુભાઈનું પ્રદાન :

શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ વય નિવૃત્તિથી નિવૃત્ત થયા બાદ ૦૧-૦૯-૧૯૮૪ થી નડિયાદ ખાતે સ્થળાંતર કરી ગયા અને વર્ષ ૧૯૮૪ થી વર્ષ ૨૦૦૦ સુધી સતત ૧૬ વર્ષ નડિયાદમાં જ રહેલા. ત્યાં તેઓ સામાજિક, ધાર્મિક, ગ્રામોદ્ધાર અને શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓ કરતા રહ્યા હતા. આના ભાગ રૂપે જોઈએ તો તેઓશ્રી વર્ષ ૧૯૮૪ થી જ દર વર્ષે ₹ ૧૦,૦૦૦/- નડિયાદ સંતરામ મંદિરમાં ચાલતા સેવાકીય કાર્યો માટે મોકલી આપે છે અને આ અનુદાન આપવાનું હાલ પણ ચાલુ છે. તેમના પૌત્ર મિલિંદના કહ્યા પ્રમાણે તેમના દાદાશ્રીએ શરૂ કરેલ અનુદાનની આ રાશી તેમનું કુટુંબ ભવિષ્યમાં પણ ચાલુ રાખશે. પોતિકા ગામ ડભાણમાં પણ ગામની હાઈસ્કૂલમાં અવાર-નવાર, આવતા-જતા યોગ્ય ધનરાશીનું દાન કરતા જ રહે છે.

તેમના ખાસ માનીતા વિદ્યાર્થી ડૉ. ડી. બી. દેસાઈ જ્યારે અમેરિકા ખાતે કૃષિ શિક્ષણના ઉચ્ચ અભ્યાસ અર્થે ગયેલા ત્યારે શ્રી અંબુભાઈ સાહેબે સારી એવી રકમની શૈક્ષણિક સહાયતા કરેલી. આના વળતર રૂપે ડૉ. ડી. બી. દેસાઈ (નવભારત સીડ કંપનીના માલિક અને મેનેજિંગ ડિરેક્ટર) એ પણ પોતાના ગુરુજીના ઉપકારના બદલા રૂપે ગુરુ દક્ષિણા રૂપી દાન કરીને પૂર્વ ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટી અને હાલની આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી સંચાલિત બં.અ.કૃષિ. મહાવિદ્યાલયના આઠમા સેમેસ્ટરમાં વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિષયમાં વધુમા વધુ માર્ક્સ મેળવેલ હોય તેવા વિદ્યાર્થીને પ્રો. અંબાલાલ પટેલ ગોલ્ડ મેડલ માટે અનુદાન આપેલ છે. આમ ‘ગુરુ કરતાં ચેલો સવાયો’ કહેવત સાબિત થાય છે. આને કહેવાય ગુરુ-શિષ્યનો સંબંધ. ગુરુ કરતાં ચેલો ચડિયાતો થયો.

આજે પણ શ્રી અંબુભાઈનું કુટુંબ જરૂરિયાત મંદ તેજસ્વી વિદ્યાર્થીને શૈક્ષણિક સહાયતા આપીને સામાજિક સેવા કરે છે.

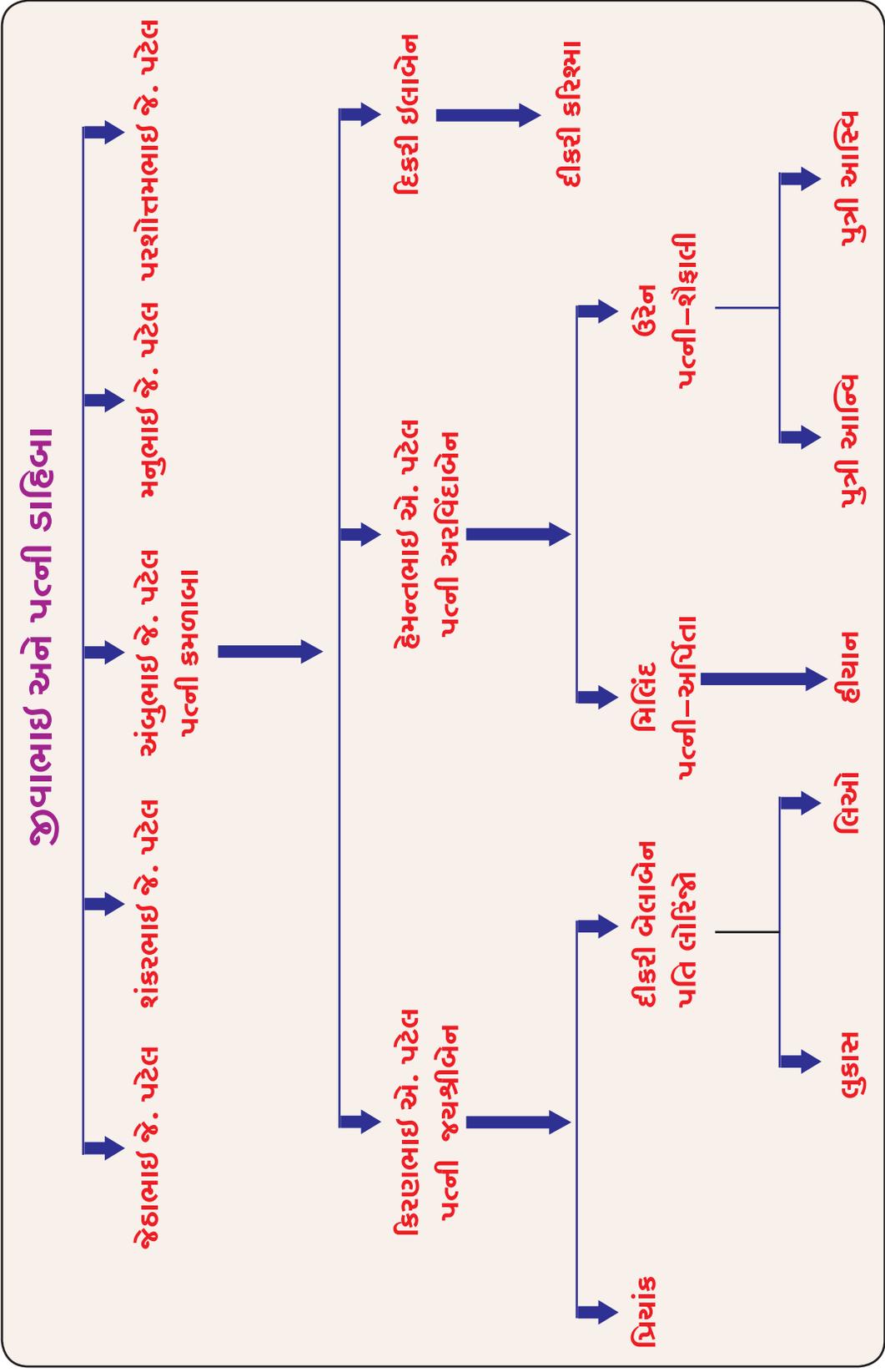
અમદાવાદ સ્થિત ‘ગુજકોમાસોલ’(ગુજરાત કો-ઓપરેટિવ માર્કેટિંગ સોસાયટી લિમિટેડ) ની કચેરીમાં અવાર નવાર જઈને સલાહકાર તરીકે શ્રી અંબુભાઈને તે સમયના કૃષિ નિયામક ડૉ. જી.એ.પટેલ સાહેબની ભલામણથી નિમણૂક આપેલી. આ કાર્યક્રમ માટે ‘ગુજકોમાસોલ’ એ મહેનતાણું આપવાની વાત કરી, તો શ્રી અંબુભાઈ સાહેબે રેમ્યુનરેશન લેવાની સ્પષ્ટ ના પાડી. આ માનદ સેવા દશ વર્ષ સુધી આપેલી. આવી જ રીતે વડોદરા સ્થિત જી.એસ.એફ.સી. ખાતરના કારખાનામાં પણ અવાર-નવાર જઈને રાઈઝોબિયમ કલ્ચરના ઉપયોગથી કઠોળ પાકોમાં અપાતા નાઈટ્રોજનયુક્ત ખાતરના વપરાશમાં ઘટાડો કરી શકાય તેમ છે. તે અંગે માર્ગદર્શક તરીકે માનદ સેવા આપેલી છે.

આમ શ્રી અંબુભાઈ વર્ષ ૧૯૮૪ થી સતત ૧૬ વર્ષ સુધી પોતાના બહોળો અનુભવ અને જ્ઞાનનો ઉપયોગ સામાજિક સેવા અને ખેતી તથા ગ્રામોદ્ધાર માટે કરેલો છે. આવા શતાયુ શિક્ષક, માર્ગદર્શક અને કૃષિના પ્રખર વૈજ્ઞાનિકને સલામ.

(૧૫) શ્રી અંબુભાઈ સાહેબના પૂર્વજો અને તેઓના વંશજો

હિરાબા અને ચતુરભાઈ નારાયણભાઈ પટેલ

ગામ: ડભાણ, તા: નડિયાદ જી.કે.રો (હવે ખેડા) રાજ્ય: ગાયકવાડી વડોદરા (હવે ગુજરાત)

- સંકલનકાર : ડૉ. જે. આર પાનેલિયા, નિવૃત્ત પાઠ્યાપક 'બાકા'

આજની યુવા પેઢી માટે સંદેશ :

આવું વિશાળ વટવૃક્ષ સમાન, ખૂબ જ શિક્ષિત, સંસ્કારી અને ભાઈચારાની ભાવના સભર સંયુક્ત કુટુંબ તૈયાર કરવામાં પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ અને તેઓના ધર્મપત્ની સ્વ. કમળાબાનો ફાળો નાનો સૂનો નથી. આજની યુવા પેઢીએ આ સંયુક્ત, શિક્ષિત અને સુશીલ પરિવારમાંથી શીખ લઈને પોતાના ભાવિ ઘડતરનો પાયો “વસુદૈવ કુટુંબકમ્” ની ભાવના સાથે નાખવો જરૂરી છે.

ઉપસંહાર :

આ રીતે પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબનું સમગ્ર જીવન ગુજરાતની ખેતીના ઉત્કર્ષ તથા ગુજરાતના ખેડૂતોનો ઉદ્ધાર કરવાના આશયથી સતત મહેનતકશ રહ્યું છે. ખૂબ જ કુશાગ્ર બુધ્ધિવાળા પ્રોફેસર, તીવ્ર દિમાગવાળા કૃષિ વૈજ્ઞાનિક, તથા કૃષિ સંશોધન માટે ઉત્તમ માર્ગદર્શક અને બાહોશ વહીવટકાર, શ્રી અંબુભાઈના ભાગે કૃષિ પાકોના વિનાશ વેરતા રોગ-જીવાતના નિયંત્રણ માટેનો વિષય નામે ‘વનસ્પતિ રોગ શાસ્ત્ર’ આવેલો. તેઓશ્રી ખૂબ જ પ્રામાણિક, કાર્યોની ચિવટવાળા, ધૈર્યનિષ્ઠ જીવન જીવવાવાળા અને સદાય સમાજને માટે ઘસાવા માટે હંમેશ તત્પરતા વાળા રહ્યા છે. આજની દુનિયામાં આવા ઘણા ઓછા માણસો મળે છે અથવા તો આવા ઘૂપસળી માફક સદાય બળી/ઘસાઈને સર્વત્ર સુંગંધ પ્રસારિત કરવાવાળા દુર્લભ છે. તેમણે તેઓનાં ત્રણેય સંતાનોને ઉચ્ચ શિક્ષણ આપેલું છે, તેમજ બાળકોમાં સારા સંસ્કારોનું સિંચન કરીને પરદેશ ભણવા મોકલ્યા. આ સમગ્ર કાર્યોમાં સાહેબના અર્ધાંગિની સ્વ. કમળાબાનો ફાળો અનન્ય રહ્યો છે. ડૉ. અંબુભાઈના ગળાડૂબ કાર્યોમાં શ્રીમતી સ્વ. કમળાબેનનો ફાળો એક સહયોગિની તરીકેનો ખૂબ જ સરાહનીય ગણી શકાય. પરંતુ આવા હર્યા ભર્યા કુટુંબમાં વર્ષ ૨૦૦૧માં અણધાર્યો અઘટિત બનાવ બન્યો જ્યારે સ્વ. કમળાબાનું અણધાર્યું અવસાન થયું. ત્યારે કુટુંબ ઉપર ન પુરી શકાય તેવી ખોટ આવી પડી. પરંતુ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ જેવા ઉચ્ચ કોટીનાં ધૈર્યનિષ્ઠ માનવીએ કુટુંબનાં દરેક સભ્યોને એક છત્ર નીચે રાખ્યા, અને હાલ પણ રાખી રહ્યા છે. તેમજ એકમાં અનેક (All in one) રહીને કુટુંબમાં માતા-પિતાની બેવડી ભૂમિકા પોતાની જૈફ વયે પણ નિભાવી રહ્યા છે એટલે જ પ્રો. અંબુભાઈ અને સ્વ. કમળાબા જે રીતે જીવન જીવ્યા છે, તેવા આગવી પ્રતિભા ધરાવતા યુગલને મારા કોટી કોટી વંદન.

પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ તેઓની નિવૃત્તિ બાદ પોતાની અન્ય પ્રવૃત્તિઓ સંકેલીને કોઈ મહાન વ્યક્તિએ આપેલી ઉક્તિ મુજબ ‘માનવ સેવા એ જ પ્રભુ સેવા’ નો સ્વિકાર કરેલો છે. હકીકતમાં તેઓશ્રીએ નિવૃત્તિકાળ બાદ સતત ૭૬ વર્ષની જૈફ ઉંમર સુધી પોતાના પાક સંરક્ષણનાં અદ્ભુત જ્ઞાન અને કૌશલ્યનો ઉપયોગ નડિયાદ ખાતે રહીને સતત ૧૬ વર્ષ સુધી ખેડૂતો સાથે જ્ઞાનગોષ્ઠી કરીને, પત્રિકાઓ, પેમ્પલેટ, બુકલેટસ બનાવીને, ખેતીમાં આવતા રોગ-જીવાતને નાથવા માટે માનદ સેવા આપેલી છે.

આ ઉપરાંત માનવ સેવાનાં ભાગ રૂપે પોતાના વતનનાં ગામ ડભાણમાં અવાર-નવાર જઈને ગામની શાળામાં આર્થિક સહયોગ આપતા રહ્યા છે. તેમજ કોઈ સગા-સંબંધીઓના જરૂરતમંદ વિદ્યાર્થીઓને વધુ આગળ અભ્યાસ માટે નાણાકીય મદદ કરી રહ્યા છે.

આના ઉપરથી નિર્વિવાદપણે તારણ કાઢી શકાય કે પોતાની પાસે રહેલા કૃષિના ઉચ્ચ જ્ઞાન અને કૌશલ્ય તથા પોતાના નાણાનો ઉપયોગ જરૂરિયાતમંદો માટે કરી રહ્યા છે. આમ શક્ય હોય એટલી રીતે તેઓશ્રી પોતાનું નિવૃત્ત જીવન ગુજરાતના મહાન સંત રવિશંકર મહારાજના કહ્યા મૂજબ ‘We wear out ourselves and shine and be helpful to others’. હું ખૂબ જ હૃદયપૂર્વક પ્રભુને પ્રાર્થના કરું છું કે તેઓનું શેષ જીવન શતાબ્દી પૂર્ણ કર્યા પછી પણ સ્વમાન પૂર્ણ, અન્યો કરતા ચડિયાતું અને ચેતનવંતુ રહે. (I ardently wish that his life even after crossing a century, may turn out to be respectful, emulative and inspirational for one and all, known as well as unknown.)

શ્રી અંબુભાઈ સાહેબના સહયોગની સુગંધિત સુવાસ

ડૉ. જયરામ પાનેલિયા,
નિવૃત્ત-પ્રાધ્યાપક, બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ
અને પૂર્વ પ્રમુખ, નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ, આણંદ

મારી સૌ પ્રથમ મુલાકાત :

અંબુભાઈ સાહેબ સાથેની મારી સૌપ્રથમ મુલાકાતનું વર્ષ ૧૯૭૬નું હતું જ્યારે હું આણંદ ખાતેની બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલયમાં મારા અનુસ્નાતક અભ્યાસ માટે જોડાયો. મને વનસ્પતિ દેહધર્મવિદ્યા વિષયમાં અનુસ્નાતકનો અભ્યાસ કરવા માટે ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટી દ્વારા પ્રતિનિયુક્ત કરેલો અને સૌ પ્રથમ ડૉ. સી.બી. શાહ સાહેબનાં માર્ગદર્શનમાં મૂકેલો. શાહ સાહેબ સંશોધન નિયામક તરીકે અમદાવાદ જતાં, મને બદલીને ડૉ. કે.જી.મહેતા સાહેબના માર્ગદર્શનમાં મૂક્યો. હું બીજા વર્ષમાં આવ્યો, ત્યારે મેં અનુસ્નાતક સેમિનારનો કોર્સ લીધેલો, જેથી તે સમયના વનસ્પતિ શાસ્ત્ર વિભાગના વડા પ્રો. જોષી સાહેબે જણાવ્યું કે ‘પાનેલિયા, તમારો સેમિનાર નોંધાવીને તેની તારીખ અને સમય મેળવી લો.’

આ અરસામાં પ્રો અંબુભાઈ સાહેબ અનુસ્નાતક શિક્ષણના ઈન્ચાર્જ તથા પી.જી. સેમિનાર સિરીઝના સંયોજક તરીકે કાર્ય કરતા. આથી હું તેઓશ્રીની પાસે મારા સેમિનારની નોંધણી માટે ગયેલો. ત્યારે તેઓ વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગના વડાને નાતે ત્યાં જ બેસતા હતા. મેં ફૂલેપ ડોર ખોલીને તેમની મંજૂરી માટે પૂછ્યું. તેઓએ સહર્ષ આવકાર આપીને બેસવાનું કહ્યું. તેઓએ મને તેમને મળવા માટેના પ્રયોજન અંગે પૂછ્યું. મે મારી મુલાકાતનો હેતુ જણાવ્યો. તેઓએ મને મારા અભ્યાસ અને પાશ્ચાત સેવા વિષેની પૃચ્છા કરી, અને મેં સર્વે હકીકતથી તેઓને વાકેફ કર્યાં.

મારી પ્રથમ મુલાકાતથી જ વિભાગીય વડા હોવા છતાં તેઓશ્રીનો માયાળુ અને મમતા ભર્યો સ્વભાવ અને સાદગીનો મને ખ્યાલ આવી ગયો. એ વખતે તેઓને એક ડેપ્યુટી તરીકે મારી પહેલાન થતાં, તુરત જ મારા કુટુંબ વિષે પૃચ્છા કરી કે હાલ તેઓ ક્યાં છે ? તેમજ મારા પત્ની અને બાળકોનાં ખબર-અંતર વિષે પૂછ્યું. આ કેવી લાગણીસભર ઉદાત ભાવના ગણાય ! આવા લાગણીશીલ પ્રાધ્યાપકો અત્યારે ભાગ્યે જ મળે. તેઓશ્રીએ મારૂ નામ નોંધીને સેમિનાર આપવાની તારીખ અને સમય નોંધીને મને જાણકારી આપી. આ વખતે મને લાગ્યું કે કોલેજમાં ઘણા બધા પ્રાધ્યાપકો છે, પણ તે સર્વેમાં શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ એક અલૌકિક વ્યક્તિત્વ ધરાવતા વિભાગીય વડા છે. તેઓની આંખો ખૂબ જ ચકોર અને આવેલા સામા માણસને સત્વરે પીછાણીને આગંતુકના ફેઈસ રીડિંગ થકી આવનારનાં વ્યક્તિત્વને ઓળખી પાડનારી આંખો લાગી. મારી આવી આતુરતાના એક ભાગ રૂપે મે એક દિવસ અમારા બોટની વિભાગના વડા પ્રો. જોષી સાહેબને પશ્ન કર્યો કે ‘સાહેબ’, અંબુભાઈ સાહેબ ઘણાજ માયાળુ (Light-hearted) અને મદદગાર માનવી છે, એવું મારૂ માનવું છે. આપનું શું કહેવું છે ? તેઓ વધારે ન બોલતાં એટલુંજ બોલ્યા કે, ‘પાનેલિયા, તમારૂ અવલોકન તદ્દન ખરૂ છે. આ કારણથી જ મારૂ આકર્ષણ અને ખેંચાણ અંબુભાઈ સાહેબ તરફ ખેંચાયું. ત્યારબાદથી જ મારી તેઓશ્રીની સાથેની મુલાકાતમાં વધારો થયેલો, અને એક મેન્ટર અને વિદ્યાર્થી-વ-સહકાર્યકર તરીકેના સંબંધો ખૂબ જ ઘનિષ્ઠ બન્યા છે. તેઓશ્રીનાં સદગુણો તથા લાક્ષણિકતાઓથી હું બહુ જ પ્રભાવિત થયેલો છું. આ બધા કારણો થકી મારો અનુસ્નાતકનો અભ્યાસ પૂર્ણ થયા બાદ પણ મારા અને સાહેબનાં ગાઢ સંબંધો હાલ પણ રહેલા છે.

મારો અનુસ્નાતક અભ્યાસ પૂર્ણ થયા બાદ ફક્ત શ્રી અંબુભાઈ સાહેબની ભલામણથી જ મારૂ રી-પોસ્ટિંગ મદદનીશ પ્રાધ્યાપક તરીકે આણંદની કોલેજના વનસ્પતિશાસ્ત્ર વિભાગમાં થયેલું. અન્યથા જૂનાગઢ કેન્દ્રના નિયામકશ્રી તથા આચાર્યશ્રી મને

જૂનાગઢ પાછો લઈ જવા માટે ખૂબ આતુર હતા. આની પાછળ સાહેબનો હેતુ ફક્ત કોલેજના હિતમાં, બોટની વિભાગ આણંદની ટીચિંગ ટીમ મજબૂત કરવાનો હોઈ શકે. આવી રીતે હું આણંદની કોલેજમાં વર્ષ ૧૯૭૮ માં જોડાયો અને અહીંથી જ વર્ષ-૨૦૦૧ માં નિવૃત્ત થયો છું.

ત્યાર બાદ અમારા સંબંધોમાં અનહદ ઘનિષ્ટતા આવી માટે જ અવાર-નવાર મને બોલાવતા હતા. વર્ષ ૧૯૮૪ના ૩૧ મી ઓગષ્ટે સાહેબ નિવૃત્ત થયા તે જ દિવસે કોલેજના સર્વે કર્મચારીઓ વતી કોલેજનાં આચાર્યશ્રી ડૉ. એ.એસ પટેલ સાહેબે તેઓશ્રીનો વિદાય સમારંભ ગોઠવેલો. ત્યારે આચાર્યશ્રી ધ્વારા મને કહેવામાં આવ્યું કે મારે અંબુભાઈ સાહેબ વિષે મારૂ વ્યક્તત્વ રજૂ કરવું. મારો નંબર આવતાં હું બોલવા ઊભો થયો કે તરત જ હું મારી અંતરની લાગણીઓ પ્રસ્તુત કરૂ એ પહેલાં જ મોમાં ડૂમો ભરાઈ ગયો. થોડું પાણી પીધા બાદ સ્વસ્થ થઈને આંખમાં અશ્રુધારા સાથે ફક્ત પાંચ મિનિટ જ બોલી શક્યો. નિવૃત્તિ બાદ સાહેબ નડિયાદ ખાતે રહેવા ગયેલા અને સતત સોળ વરસ ત્યાંજ રહેલા. હું અવારનવાર તેઓને મળવા જતો, ફોનથી વાતો કરતા. જ્યારે સાહેબનાં ધર્મપત્ની શ્રીમતી કમળાબાનું અવસાન થયું ત્યારે તેઓની સ્મશાન યાત્રા અને બેસણામાં જઈને સાહેબના ખોળામાં મારૂ માથુ મૂકીને મેં હૃદય દ્રાવક રૂદન કરેલું. આ દશ્ય જોઈને ઘરનાં તમામ સભ્યો પણ રડી પડેલા. સાહેબ ખૂબ જ મહાન અને બહુમુખી પ્રતિભા યુક્ત (Competen) વ્યક્તિ છે. આજનાં સમયમાં યુવાનોએ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબના જીવનમાંથી ખૂબ જ ઘડો લેવા જેવો છે (Youth should perceive various facets form Ambubhai's life). હું અત્યારે પણ સાહેબને સલામ કરૂ છું. આજથી પચાસ વરસ પહેલાં આણંદ ખાતેની કૃષિ કોલેજમાં આવા મહાન પ્રાધ્યાપકો હતા. માટે જ My hats off for such a generous and very kind professor who headed in our BACA at Anand.

સાહેબની શૈક્ષણિક કારકિર્દી તથા કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને વિસ્તરણમાં તેઓશ્રીનું યોગદાન :

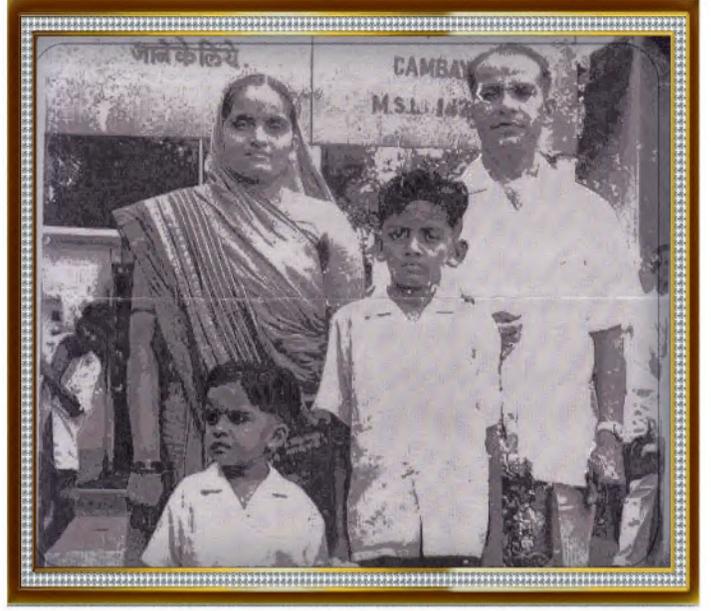
વર્ષ ૧૯૨૪ નો. તા ૮મી ઓગષ્ટનો દિવસ બન્ને ગામો ડભાણ અને ઉત્તરસંડા માટે એક પવિત્ર દિવસ હતો. આ ઉપરાંત તે સમયના સારાયે પશ્ચિમ ભારત અને ખાસ કરીને દ્વિભાષી બોમ્બે રાજ્ય અને હાલના ગુજરાતના કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને વિસ્તરણ કાર્યો માટે પણ આ દિવસ ગૌરવ ભર્યો હતો કારણકે આ જ દિવસે પોતાના મોસાળના ગામ ઉત્તરસંડામાં પ્રો.અંબુભાઈ સાહેબનું અવતરણ (જન્મ) થયેલ. ત્યાર બાદ સાહેબનો ઉછેર અને બાળપણ પોતિકા વતનના ગામ ડભાણ ખાતે એક આદર્શ સંસ્કારી અને હર્યા-ભર્યા ખેડૂત પરિવારમાં વિત્યું હતું. સ્કુલમાં દાખલ થવાની સાત વર્ષની ઉંમર થતાં, પોતાના ગામ ડભાણની પ્રાથમિક શાળામાં દાખલ થયા અને ધોરણ એકથી ચારનું પ્રાથમિક શિક્ષણ મેળવ્યું. ત્યારબાદ માધ્યમિક શિક્ષણ માટે બાજુના શહેર નડિયાદની સરસ્વતીશ્રી વિદ્યાલયમાં દાખલ થયા અને નડિયાદ ખાતેથી જ મેટ્રિકની પરિક્ષા વર્ષ-૧૯૪૬માં પાસ કરી. એ સમયે મેટ્રિકની ફાઈનલ પરીક્ષા બોમ્બે યુનિવર્સિટી દ્વારા લેવાતી હતી. જે તે સમયે S.S.C.E. Board of Greater by-lingiual Bombay તરીકે ઓળખાતું હતું. તેઓએ વિજ્ઞાન વિદ્યાશાખા સુરતની એમ.ટી.બી સાયન્સ કોલેજમાંથી F.Y. B.Sc નો એક વર્ષનો અભ્યાસ કર્યો. કારણકે કૃષિ શિક્ષણ માટે એ દિવસોમાં આ અભ્યાસ (F.Y. B.Sc.) અનિવાર્ય હતો અને પુણે ખાતેની કૃષિ મહાવિદ્યાલયમાં જવાનું પહેલેથી જ વિચારેલ હતું. આમાં પોતિકા ગામના જ સહપાઠી શ્રી રાવજીભાઈ અને શ્રી હરમાનભાઈ પણ સાથે જ હતા.

આ જ અરસામાં તેઓએ જાણ્યું કે બાજુના જ મોટા ગામ (હાલ શહેર) આણંદ ખાતે હમણા જ મે-૧૯૪૭ થી નવી નવી કૃષિ મહાવિદ્યાલય શરૂ થયેલ છે કે જે કોલેજ અમદાવાદ સ્થિત એક મોટા ઉદ્યોગપતિ નામે શેઠશ્રી અમૃતલાલ હરગોવનદાસ શેઠના રૂપિયા પાંચ લાખના અનુદાન તથા તે સમયના બોમ્બે સરકારશ્રીના રૂપિયા પંદર લાખના અનુદાનથી આણંદ ખાતે આવેલ કૃષિ-ગો-વિદ્યા-ભવન (ખેતીવાડી) સંસ્થા દ્વારા શરૂ કરવામાં આવી છે.

આથી આ ત્રણે જણાએ પુણે કોલેજમાં જવાનું માંડી વાળ્યું, અને નજીકની જ બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલયમાં દાખલ થયેલા અને વર્ષ ૧૯૫૦માં કૃષિ સ્નાતક (B.Sc. Agri.) ની ઉપાધિ બોમ્બે યુનિવર્સિટીમાંથી મેળવેલ છે.

ડાબેથી જમણે - શ્રી અંબુભાઈ જે. પટેલ, એચ. એ. જોષી, એચ. એન. પટેલ આણંદના રેલ્વે સ્ટેશનથી યુ.એસ.એ. જવા માટે

આણંદ રેલ્વે સ્ટેશનથી યુએસએ જવા માટે વિદાય લેતા શ્રી અંબુભાઈ તેમના ધર્મપત્ની કમળાબેન અને પુત્રો હેમંત અને કિરણ

વર્ષ ૧૯૬૦માં અમેરિકા ખાતે ઉચ્ચ અભ્યાસાર્થે જતા પહેલા જરૂરી ઈન્ડિયન પાસપોર્ટ ૨૪, ઓગસ્ટ, ૧૯૬૦ના રોજ મેળવેલ

અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યા બાદ આ જ સંસ્થામાં ચાલતા વાણિજ્ય ફાર્મમાં ગ્રેજ્યુએટ આસિસ્ટન્ટની જગ્યાનો નોકરીનો હૂકમ મળતાં તા. ૦૨-૦૮-૧૯૫૦ ના દિવસે ફરજ ઉપર હાજર થયેલા. ત્યાં પોતાની ફરજો બે વર્ષ સુધી ખૂબ જ ખંત અને પ્રામાણિકપણે બજાવેલ. આ કાર્યની સંસ્થાએ કદર કરી અને ત્યાં જ મદદનીશ ક્ષેત્ર વ્યવસ્થાપક તરીકે પ્રમોશનથી મૂકેલા. આ જગ્યા ઉપર સાહેબે ખૂબ જ ખંત અને સખત પ્રરિશ્રમ થકી સંસ્થાના નિયામકશ્રીનાં દિલમાં વસી ગયેલા અને સતત છ વર્ષ સુધી ફાર્મનાં વિકાસમાં અનન્ય ફાળો આપેલો. જેથી તેઓને પ્રમોશન આપીને કૃષિ વિદ્યાલયના વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગમાં સિનીયર વ્યાખ્યાતા તરીકે મૂક્યા અને શિક્ષણ કાર્યની જવાબદારી સોંપેલી. જ્યાં તેઓને જીવાણુ વિજ્ઞાન, માયકોલોજી અને પ્લાન્ટ પેથોલોજી જેવા અભ્યાસક્રમો ભણાવવાના હતા જે તેઓએ સુપેરે ભણાવેલા છે. જેથી તેઓશ્રી એક ખ્યાતિ પામેલા હોશિયાર શિક્ષક અને ઉચ્ચ કોટીના સંશોધનકાર તરીકે પ્રસ્થાપિત થયેલા. આ કાર્યોની કદર રૂપે વર્ષ ૧૯૫૮ માં જ તેઓને આ જ વિભાગના મદદનીશ પ્રાધ્યાપકના હોદ્દા ઉપર પ્રમોશનથી નિમણૂક આપેલી. તેઓને સોંપાયેલ કામગીરી ફક્ત વર્ગ ખંડ કે પ્રયોગશાળામાં ફક્ત શિક્ષણ આપવાની કે પ્રયોગશાળા કે ગ્લાસ હાઉસમાં કે ક્ષેત્ર પાકોમાં સંશોધન કરવાની મર્યાદિત ન રહેતાં, તેઓ વિદ્યાર્થીઓનો સર્વાંગી વિકાસ થાય તે માટે વિદ્યાર્થીની શિક્ષણોત્તર પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે રમત-ગમત, વકૃત્વ સ્પર્ધા, એન.સી.સી.કે અન્ય ઉજવણીઓમાં આગવો ભાગ ભજવતા હતા. અને આને કારણે જ તેઓ વિદ્યાર્થી આલમ તેમજ સહકાર્યકરો અને કોલેજના આચાર્ય-વ સંસ્થાના નિયામકશ્રીનાં દિલોમાં એક આગવું સ્થાન પ્રસ્થાપિત કરી શક્યા હતા.

શ્રી અંબુભાઈના કાર્યોની થયેલી કદર :

તેઓનાં કાર્યોની કદર કરીને કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવન સંસ્થાએ જ તેમને વર્ષ ૧૯૬૦ માં ઉચ્ચ અભ્યાસ અર્થે અમેરિકા સ્થિત કેન્સાસ સ્ટેટ યુનિવર્સિટી ઓફ એગ્રિકલ્ચર અને એપ્લાઈડ સાયન્સમાં એમ.એસસી.ઈન પ્લાન્ટ પેથોલોજીની ડિગ્રી મેળવવા માટે સંસ્થાના ખર્ચે ચાલુ પગારે ડેપ્યુટેશન પર મોકલેલા. અમેરિકા ખાતે પણ શ્રી અંબુભાઈનાં આણંદ ખાતેના કરેલા કાર્યોની નોંધ લઈને તેની કદર રૂપે એક વર્ષની રિસર્ચ ફેલોશિપ આપેલી. આમ પોતાની આગવી પ્રતિભા થકી અમેરિકા ખાતે પણ આણંદની સંસ્થાનું નામ રોશન કરેલ છે. ખરેખર આ કૃષિ-ગો-વિદ્યાભવન આણંદ માટે ગૌરવ લેવા જેવી બાબત ગણાય. તેઓએ M.Sc. (Agri.) Plant Pathology ની ઉચ્ચ પદવી ફક્ત એક જ વર્ષમાં હાસલ કરી લીધી. અને વર્ષ ૧૯૬૧ માં જ ભારત પરત આવી જવાની તૈયારી આદરેલી. આજ સમયે પોતાની વતન વાપસીના સમયગાળામાં જ પ્રાચીન દેશો જેવા કે U.K, France, Holland, West Germany, Switzerland તથા Italy કે જેની ગણના તે દિવસોમાં કૃષિ સંશોધન, શિક્ષણ અને કૃષિ વિકાસમાં ખૂબ જ આગળ પડતા દેશમાં થતી હતી. માટે તેઓ અમેરિકામાં જ્યાં ભણ્યા તે જ યુનિવર્સિટીએ આર્થિક સહયોગ આપીને આ તમામ દેશોની કૃષિ વિકાસની પ્રવૃત્તિઓ નિહાળી તેઓ (અંબુભાઈ) પોતાના જ્ઞાનમાં વધારો કરીને પાછા જાય તે આશય માટે જ મોકલેલા. ત્યાં તેઓએ દરેક દેશની મુલાકાત લઈને ત્યાં ચાલતા કૃષિ અભ્યાસો, સંશોધન ફાર્મ્સ, પ્રયોગશાળાઓ અને ત્યાંના ગ્લાસ હાઉસ પ્રત્યક્ષપણે નિહાળી પોતાના જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરેલ. અને પોતાના દેશ ભારતમાં પરત ફર્યા બાદ તે વિકસિત દેશોનાં સંશોધનો અને શૈક્ષણિક પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ ગુજરાત તથા ભારતના કૃષિ વિકાસ માટે કરી શકાય.

ભારતમાં પરત આવીને વર્ષ ૧૯૬૧થી પોતિકી માતૃસંસ્થામાં જ પોતાની મૂળ જગ્યા (વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગમાં મદદનીશ પ્રાધ્યાપક) ઉપર જોડાયા અને આજ પદ ઉપર રહીને સતત દસ વર્ષ (૧૯૭૦) સુધી કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને વિસ્તરણ માટે કાર્યાન્વિત રહેલા. આ વર્ષોમાં તેઓએ પાક સંરક્ષણને લગતા અનેકવિધ સંશોધનો કરેલા તથા કેટલાય સંશોધન પ્રોજેક્ટસ હેન્ડલ કરેલા. આમાંથી ફળીભુત થયેલા, ફાયદાકારક પરિણામોની નોંધ કરીને ખેડૂતો માટે ઢગલાબંધ ભલામણો કરેલી છે.

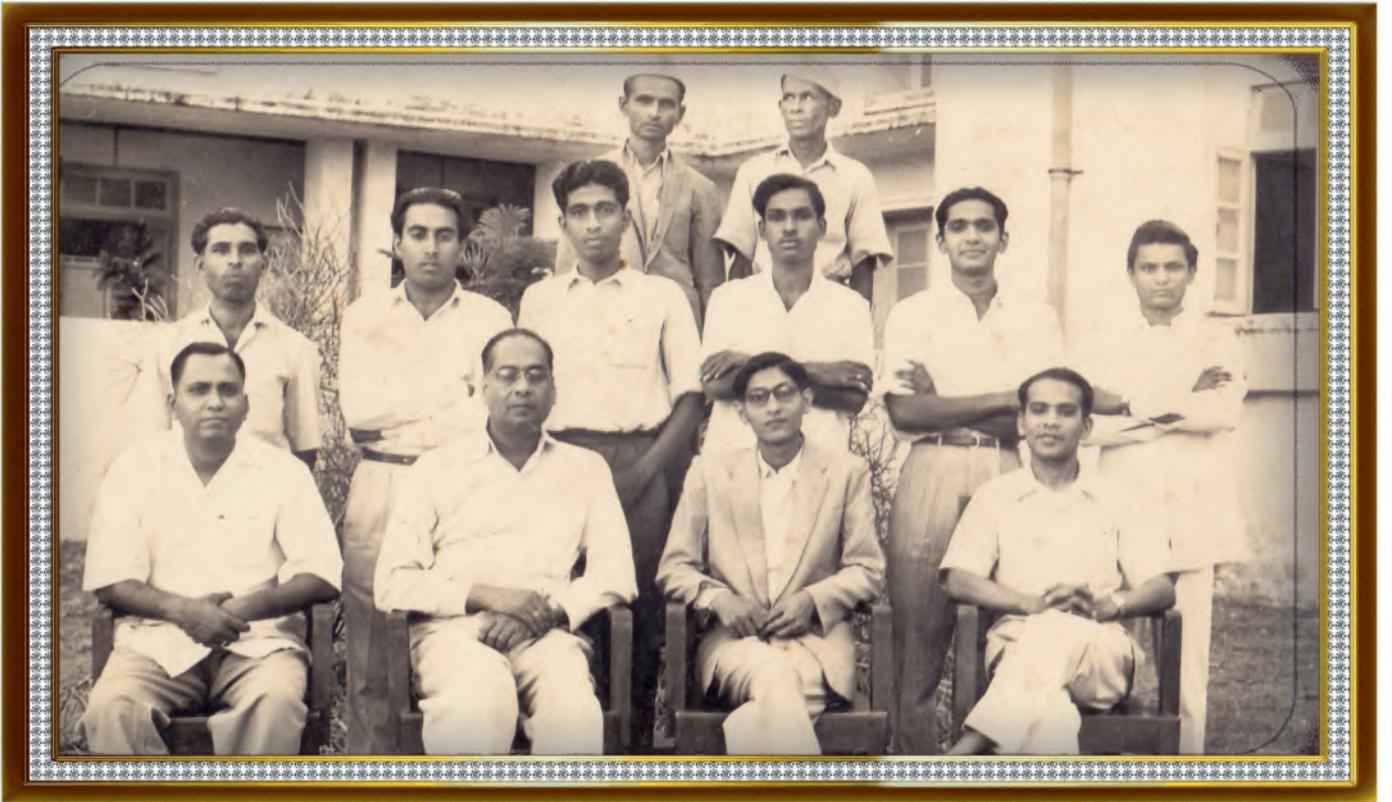
તેઓનાં સંશોધન કાર્યોમાં અને ખૂબજ પ્રચલિત થયેલ એવા પ્રોજેક્ટસની યાદી અત્રે પ્રસ્તુત કરી છે. જે દરેક કૃષિ વૈજ્ઞાનિક અને સારાયે કૃષિ જગતમાં એક આગવી ઓળખ સમાન સીમા ચિન્હો છે.

ભાકાના સભાપંડમાં ડો. ડી.બી.દેસાઈ પોતાના આદર્શ શ્રી અંબુભાઈનું સન્માન કરે છે

ડાબેથી શ્રી અંબુભાઈ અને હરમાનભાઈ પોતાના હાથમાં M.Sc. (Agri.) ડિગ્રી પ્રમાણપત્ર સાથે અમેરિકા ખાતે ઉભેલા છે.

પુરશીમાં ડાબેથી જમણે પ્રથમ ડો. એન. પ્રસાદ (વિભાગના સ્થાપક પ્રાધ્યાપક) સાથે પુરશીમાં જમણે છેલ્લે બેઠેલા શ્રી અંબુભાઈ સહ કાર્યકરો સાથે અનુસ્નાતક વિદ્યાર્થીઓ

- (1) Development of boreaux mixture and bordeaut paste
- (2) Cultivation method of edible mushroom and their large scale production, storage and marketing to hotel business.
- (3) Developing the method of *rhizobium* culture production and making its pouches in a larger scale for the distribution to farmers for their leguminous crops cultivation,
- (4) Developed the technique to test the potability of drinking water.

આ બધા જ કાર્યોની કદર કરીને સંસ્થાએ તેઓશ્રીને તે જ વિભાગમાં પ્રાધ્યાપક અને વિભાગીય વડાનું પ્રમોશન આપીને વર્ષ ૧૯૭૧ થી પ્રસ્થાપિત કરેલા ત્યારબાદ સને ૧૯૭૨ થી ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટીની સ્થાપના થયા બાદ પણ તેઓશ્રી આજ હોદ્દા ઉપર પોતાના નિવૃત્તિકાળ ૩૧ ઓગષ્ટ ૧૯૮૪ સુધી રહેલા.

આ દરમ્યાન સતત ૧૪ વર્ષ સુધી તેઓએ જે જે સંશોધન પ્રોજેક્ટ મૂકેલા અને તેના જ તાંત્રિક માર્ગદર્શન મુજબ કાર્યરત પ્રોજેક્ટસની યાદી આપતા ખૂબ જ આનંદની લાગણી અનુભવાય છે.

- (1) AICRP on seed born diseases of field crops and their control measures
- (2) Soil borne diseases of crop plants and field management.
- (3) He was looking after P.G. academic works, and also as the P.G. Seminar Co-ordinator for several years.
- (4) એક અનુસ્નાતક શિક્ષક તરીકે તેઓએ વીસ ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓને M.Sc Agri. ડિગ્રી માટે માર્ગદર્શિત કરેલા છે.

પ્રાધ્યાપકશ્રી અંબુભાઈ સાહેબ એક પ્રસ્થાપિત વિખ્યાત પ્રાધ્યાપક, સંશોધક કે વહીવટદાર તરીકે જ ન રહેતા તેઓ એક આદર્શ વ્યક્તિત્વધારી માણસ તરીકે સમાજમાં પ્રસ્થાપિત થયેલા ગણાય છે. તેઓ જીવનભર ખૂબ જ સાદગીથી રહીને એક સારા ધાર્મિક વ્યક્તિ તરીકે ઉભરેલા છે. તેઓની સાદગીનું ઉત્તમ ઉદાહરણ તેઓની સાયકલ સવારીનું છે જે તેઓએ નાનપણથી પોતાની ૮૪ વર્ષની જૈફ ઉંમર સુધી નિભાવીને જીવનમાં પોતિકી સાયકલ સિવાય કોઈ વાહનનો ઉપયોગ કરેલો નથી. માણસની સાદગીનું આનાથી વધારે ઉત્તમ ઉદાહરણ કયુ હોઈ શકે ? આજના ભાગદોડના જમાનામાં વાહનનો મોહ ધરાવતા યુવાનોએ સાહેબની આ સાયકલ સવારીમાંથી ધડો લેવાની જરૂર છે.

તેઓને મનુષ્યના પવિત્ર આત્મામાં જ અચલિત (Unshakable) વિશ્વાસ રહેલો છે. અને આ અતૂટ વિશ્વાસના સહારે જ તેઓશ્રી પોતાની સો વર્ષની ઉંમરે પણ ખૂબ જ તંદુરસ્ત જીવન જીવી રહેલા છે.

આ તબક્કે હું ઈશ્વરને પ્રાર્થના કરૂં છું કે પોતાની ઉંમરની સદી વિતાવ્યા બાદ પણ તેઓ વધુ લાંબુ નિરામય જીવન જીવી શકે, એવી પરમાત્મા તેઓને શક્તિ પ્રદાન કરે એવી અભ્યર્થના સાથે વિરમું છું.

સાહેબ તથા આપ સર્વેનો આત્મિય જન જયરામ પાનેલિયાના નમસ્કાર.

મારી દષ્ટિએ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનું યથાર્થ દર્શન

(ડૉ. જયરામ પાનેલિયાના દષ્ટિકોણથી જ)

ડૉ. જયરામ પાનેલિયા,

નિવૃત્ત-પ્રાધ્યાપક, બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ

અને પૂર્વ પ્રમુખ, નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ, આણંદ

આ દુનિયા કે સમાજમાં બનતી કેટલીક બિનાઓ તમારા મગજને દોરવણી આપે છે, (Navigate your mind) મધુર સંબંધો તથા પરિવારિક સંબંધો વધારે છે, તેમજ તમારી સ્મૃતિમાં દિવસો કે વર્ષો પર્યંત પ્રસ્થાપિત રહે છે, સમયનું વહેણ પસાર થાય છે અને તમારું હૃદય હંમેશા લાગણીઓ અને ભાવનાઓથી ભરીને તમારું દિલ વારંવાર જીતી લેતા હોય છે. આવી જ બિના મારી સાથે વર્ષ ૧૯૭૬માં બનેલી છે. જ્યારે હું બં.અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલયમાં એમ.એસ.સી. (એગ્રિ)ના અભ્યાસ માટે ડૉ. કે.જી. મહેતા સાહેબના માર્ગદર્શન નીચે જોડાયેલો. આમાં પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ તથા વનસ્પતિ શાસ્ત્રના વિભાગીય વડા ડૉ. હિરુભાઈ જોષી સાહેબ બંનેએ ઉદ્દેશ્ય તરીકેનું કામ કરેલ છે. પ્રો. અંબુભાઈ એ દિવસોમાં પી.જી. સેમિનારના સંયોજક તથા પી.જી. એકેડેમિક બાબતો માટે કોલેજના બધા જ વિભાગોના સંયોજક તરીકે કાર્યરત હતા. આ રીતે તેઓ પી.જી. વિદ્યાર્થીઓ, બધા જ મેજર ગાઈડ્ઝ, કોલેજના પ્રાધ્યાપકો, આચાર્ય, અને ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટી વહીવટી તંત્ર (રજીસ્ટ્રાર, ડીન: પી.જી.) વચ્ચે એક કડી રૂપ રહીને, એક પુલ (Bridge or Viaduct) તરીકે કાર્ય કરતા હતા.

મારા અભ્યાસના બીજા સત્રમાં પી.જી. સેમિનાર આપવાના આશયથી હું તેમની પાસે માડૂ નામ નોંધાવીને સમય અને તારીખ મેળવવાના આશયથી તેઓની વિભાગીય વડાની ઓફિસમાં ગયેલો. મળવા માટેની ફોર્માલિટી પુરી કરીને મેં તેમની ઓફિસમાં જવાની મંજૂરી માગી. તેઓએ મને સહર્ષ આવકારીને બેસવાનું કહ્યું. મેં માડૂ આવવાનું પ્રયોજન જણાવ્યું કે તરત જ પોતાની નોંધ કાઢીને માડૂ નામ, રોલ નંબર, મારા મુખ્ય માર્ગદર્શક, બધા જ કમિટી સભ્યો અને સેમિનારનું ટાઈટલ વગેરેની નોંધ કરીને મને સમય અને તારીખ આપી દીધા વળી તેઓનાં લાગણી સભર સ્વભાવ મુજબ મારા બેકગ્રાઉન્ડની પૃષ્ઠા કરી કે મારા કુટુંબમાં કોણ કોણ છે? હાલ ક્યાં છે? શું કરે છે? દરેકના ખબર અંતર પૂછ્યા. આથી તેમનાં તરફ માડૂ ખેંચાણ વધી ગયું. કારણકે એક ડેપ્યુટેશન ઉપર બહારથી આવેલા વિદ્યાર્થી પ્રત્યે આવા લાગણી સભર ઉદ્દગારો બહુ ઓછા સાંભળવા મળતા હોય છે. આ તેઓના લાગણી સભર વ્યક્તિત્વના ઉત્તમ ગુણ ગણાવી શકાય. સાહેબને સલામ.

(૧) ખૂબ જ સાદગી સભર વ્યક્તિ :

સાહેબ સાથેની મારી પ્રથમ મુલાકાતમાં જ હું તેઓશ્રીને એક ખૂબ સાદા અને સરળ સ્વભાવના વ્યક્તિ કે જે હંમેશા ખૂબ જ સાદા અને સુઘડ કપડામાં સજજ તથા હંમેશા પોતાના મસ્તક ઉપર સફેદ ગાંધીયાન ટોપી ધારી વ્યક્તિ તરીકેની છાપ ઊભરી રહી હતી. શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ હર-હંમેશ પોતાની સાયકલથી જ અવરજવર કરતા હતા. અને આ સાયકલ સવારી તેઓએ પોતાની જૈફ ઉંમર ૮૪ વર્ષ સુધી ચાલુ રાખેલી. છે ને સાદગીનો ઉત્તમ નમૂનો? અત્યારે આવા પ્રાધ્યાપક ભાગ્યે જ જોવા મળે તેઓ ખૂબ જ મદદગાર અને વિદ્યાર્થીઓના હિતમાં વિચારવાવાળા પોતાના સ્વભાવને કારણે સારાં વિદ્યાર્થી આલમમાં હંમેશા ઓતપ્રોત થયેલા હતા. જ્યારે મને મારા સેમિનાર ટોપિક્સ ‘Role of antiraspirants to combat the moisture stress under dryland farming’ ની જાણ કરવામાં આવી, ત્યારે ફરીથી સાહેબના સચોટ માર્ગદર્શન અને સલાહ-સૂચન માટે મળેલો. ત્યારે કહે ‘પાનેલિયા, બોટની વિભાગમાં આ સરસ મળે છે. હવે હું તારી પાસે આ પીવા માટે ચોક્કસ આવીશ, અને હા મને તદ્દન સુગર ફ્રી આ અપાવજો.

(૨) વિદ્યાર્થીઓની મદદ અને માર્ગદર્શન માટે હંમેશા તત્પર રહેવું વ્યક્તિત્વ :

હું અવાર-નવાર માર્ગદર્શન માટે જતો થયા બાદ મને પ્રતીતિ થઈ અને વિશ્વાસ બેઠો કે પટેલ સાહેબ તેમના ટેબલ ઉપર હંમેશા કાર્યમાં ઓતપ્રોત રહેતા હોવા છતાં, વિદ્યાર્થીઓનાં કાર્યને હંમેશાં પ્રાધાન્ય આપતા હતા. હું જ્યારે જ્યારે જતો ત્યારે મારા અભ્યાસની પ્રગતિની પૃષ્ઠા કરીને શિખ આપીને સારા ગ્રેડ પોઈન્ટ લાવવા પ્રોત્સાહિત કરતા હતા (He was telling me what is being researched in your study). ઉપરાંત અમારી મુલાકાત વખતે હંમેશા મારા કુટુંબના ખબર-અંતરની પૃષ્ઠા અવશ્ય કરતા. કેવું માયાળુ અને મમતા સભર વ્યક્તિત્વ ગણાય? અત્યારનાં સમયમાં આવા પ્રોફેસર ભાગ્યે જ જોવા મળે. તેઓના વ્યક્તિત્વથી પ્રેરાઈને મેં અભ્યાસમાં વધુ ધ્યાન આપીને ઉત્તમ ગ્રેડ પોઈન્ટસ લાવવા તેવું મનોમન નક્કી કર્યું. તેઓશ્રીનાં માર્ગદર્શન, આર્શીવાદ અને મારા માતૃશ્રી તથા ઈશ્વરની કૃપાથી મેં આણંદ ખાતે M.Sc (Agri.) તથા આઈ.એ.આર.આઈ. નવી દિલ્હી ખાતે Ph.D. માં પણ ૪.૦૦ માંથી ૪.૦૦ OGPA મેળવ્યા છે. જે સાહેબ, મારી બા અને ઈશ્વર કૃપાથી શક્ય બન્યું ગણાય.

(૩) તેઓનો સ્વભાવ અને વ્યવહાર :

પ્રથમ દ્રષ્ટિએ જ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ ખૂબ જ સાદા, આડંબર રહિત, બીજાને માટે મદદગાર, કંઈક કરી છૂટવાની ભાવનાવાળા (Perservance) અને ખૂબ જ શાંત અને માથાળુ સ્વભાવનું વ્યક્તિત્વ કહેવાય. તેઓશ્રી હંમેશા મિતભાષી, મદદગાર માનવી અને હાસ્ય સભર રહેલા છે. મેં ક્યારેય તેઓને ગુસ્સે થતા કે બીજાએ જોયા નથી (I have never found Him losing his posture) પી.જી. સેમિનારના કો-ઓર્ડિનેટર તરીકે તેઓ બધા જ વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શન આપીને સારામાં સારૂ પ્રદર્શિત કરવાની શીખ આપતા હતા.

એ દિવસોમાં દરેક સેમિનારમાં જે તે વિષય નિષ્ણાંત એવા ચાર પ્રાધ્યાપાકો દ્વારા જે તે સેમિનારનું મૂલ્યાંકન થતું. અને તેના ઉપરથી જે તે સેમિનાર આપનારા વિદ્યાર્થીને નંબર અપાતો હતો. અને જે તે સેમેસ્ટરના અંતે (છેલ્લા સેમિનારમાં) થયેલા મૂલ્યાંકન ઉપરથી, જે તે સેમિનાર અને સેમિનાર સ્પીકરને પ્રથમ નંબર અપાતો હતો. આ રીતે મારા સેમિનારને પ્રથમ રેન્ક મળ્યો હોવાથી મને પ્રથમ નંબર આપવાની ઘોષણા કરી હતી. અને આ જ સમયે પોતાના જ પાકિટમાંથી રૂપિયા પચાસની નોટ કાઢીને (Prize Money) ઈનામ તરીકે મને આપીને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન પાઠવ્યા હતા. HOW MAGNANIMOUS HE IS ? SIR, MY HATS OFF FOR YOUR BENEVOLENT ESSENCE.

આ યાદગાર દિવસથી જ મારૂ સ્થાન સાહેબના હૃદયમાં પ્રસ્થાપિત થયેલું છે. (I remained in his SCRIPTURE) જેવો મેં વર્ષ ૧૯૭૮ માં મેં માસમાં મારો પી.જી નો અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યો, તે પહેલાં જ આણંદના તે સમયના કેન્દ્ર નિયામકશ્રી અને કોલેજના આચાર્યશ્રી અનુક્રમે સર્વશ્રી ડૉ.એમ.વી. દેસાઈ સાહેબ તથા ડૉ. મજમુદાર સાહેબને મારી નિમણૂંક કોલેજનાં બોટની વિભાગમાં થાય, તેવી ભલામણ કરેલી. આમાં તેઓનો તથા વિભાગીય વડા પ્રો. જોષી સાહેબનો આશય બોટની વિભાગની શૈક્ષણિક ટીમને વધુ સમૃદ્ધ કરવાનો જ હતો. આમ સંસ્થા માટે કેવી ઉચ્ચ ભાવનાવાળુ વ્યક્તિત્વ ગણી શકાય. શ્રી અંબુભાઈ સાહેબની ભલામણથી જ હું આણંદ ખાતે મારી નિમણૂંક મેળવી શકેલો. I NEVER FORGET HIS INTUTION FOR THE HELP HE RENDERED FOR MY POSTING AT BACA, ANAND.

(૪) શ્રી અંબુભાઈ સાહેબના શતાબ્દિ વર્ષની ઉજવણી કરવાનો વિચાર :

વર્ષ ૨૦૨૩ની દિવાળી બાદ, તા. ૨૮ નવેમ્બરના દિવસે કંઈક જુદા જ આશયથી સૂર્યોદય થયો હોય, તેવી પ્રતિતિ મને આ લખાણ વખતે થાય છે કારણકે આ જ દિવસે નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ આણંદના સભ્યોનો સ્નેહ મિલન સમારોહ યોજાયેલ હતો. અને આ જ દિવસે કંઈક અનોખા સમારોહનાં આયોજનનો વિચાર મૂર્તિમંત થયેલો છે. આ દિવસના સ્નેહમિલન સમારંભના અધ્યક્ષસ્થાને બિરાજવા માટે અમોએ શતાયુ શ્રી પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબને આમંત્રિત કરેલા. જેનો તેઓએ સહર્ષ સ્વિકાર કરીને પોતાની જૈફ ૧૦૦ વર્ષની ઉંમર તથા વધુ ચાલવા માટે અસમર્થ હોવા છતાં વ્હીલ-ચેરમાં બેસીને પોતાના પુત્ર અને પૌત્ર સર્વશ્રી હેમંતભાઈ અને મિલિંદભાઈને લઈને બરાબર દસના ટકોરે કોલેજનાં ઓડિટોરીયમમાં આવીને બિરાજમાન થઈ ગયેલા. આ

દશ્ય નિહાળીને અમો સૌ તેઓના વિદ્યાર્થીઓ, સહકાર્યકરો એવા નિવૃત્ત ભાઈઓ અને બહેનો પુલકિત થઈ ઉઠેલા. આને કહેવાય અસલ-પ્રેમ અને લાગણી. પોતાના વિદ્યાર્થીઓ, સહકાર્યકરો અને દરેક પેન્શનર્સ અને કુટુંબ પેન્શનર્સ પ્રત્યેની તથા પોતાની માતૃ સંસ્થા એવી.બં.અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય પ્રત્યેની લાગણી અને પ્રેમ કહી શકાય. આ પ્રસંગે આપ ખાસ્સા બે કલાક સુધી અમારી વચ્ચે રહેલા અને દરેકને ખૂબ જ આશીર્વાદ આપેલા. તથા બે મિનિટ માટે પોતાની વાણીથી સૌને તરબોળ પણ કરેલા. આવા સાહેબને મારા સલામ.

આ કાર્યક્રમમાં આપશ્રી ડાયસ ઉપર મારી બાજુમાં બિરાજમાન થયેલા ત્યારે વાત-વાતમાં મને પોતાના વિદ્યાર્થી કાળના વર્ષો ૧૯૪૭ થી ૧૯૫૦ માં લઈ ગયા. અને હર્ષોલ્લાસથી કહ્યું કે ‘પાનેલિયા, એ દિવસોમાં આ કોલેજ અને સભાખંડનું બાંધકામ પુર જોશમાં ચાલતું હતું ત્યારે અમો કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ કોલેજ છૂટ્યા બાદ સાંજના પાંચ વાગ્યાથી આ જગ્યા પર રમવા આવતા અને ખોદાયેલા પાયામાં તથા ચણેલી દિવાલો ઉપર કૂદાકૂદ કરતા તેમજ પડેલી રેતી અને માટીના ટેકરાઓ ઉપર લપસણી કરતા હતા. કેવો ભવ્ય ભૂતકાળ હતો અમારા વિદ્યાર્થીકાળનો ? આમ કહ્યા બાદ ખૂબ જ લાગણીસભર (Emotional) બની ગયેલા. ત્યાર બાદ પાણી ગ્રહણ કર્યા બાદ આપ સ્વસ્થ થયેલા.

આ જ સમયે અમારી બાજુ પાછળ બેઠેલા તેઓશ્રીનાં પુત્ર હેમંતભાઈએ મારી તરફ ફરીને પોતાનો વિચાર વ્યક્ત કર્યો “ડૉ.પાનેલિયા, બાપુજીનાં એકસો વર્ષ તા.૦૭-૦૮-૨૦૨૪ ના દિવસે પુરાં થાય છે. માટે તા આઠ ઓગષ્ટ, ૨૦૨૪ ના દિવસે આપણે પપ્પાના શતાયુ વર્ષની ઉજવણી ખૂબ ધામધૂમથી બધા જ’ મિત્રોને બોલાવીને કરવી છે. આ દિવસનું પ્રિતી ભોજન અમારા તરફથી રહેશે. વધુમાં વિનંતી તરીકે તમે સર્વે મળીને બાપુજીની જીવનયાત્રા વિષેની બુક તૈયાર કરો જે મારે દરેકને આપવી છે. આ અંગે થનાર બધો જ ખર્ચ અમારૂં કુટુંબ આપશે. આમ આવી સખાવત કરવાની સલાહ કે માર્ગદર્શન કદાચ અંબુભાઈ સાહેબે જ આપ્યું હોય. સખાવત કરવાની કેવી ઉદાર ભાવના કહેવાય. ? It is called a loyalty of a person.

આજના દિવસે અત્યારે પણ સાહેબને કોઈપણ જાતની શારીરિક કે માનસિક તકલીફ કે માંદગીની કોઈ ફરિયાદ નથી. તેઓની દષ્ટિ બિલકુલ સામાન્ય છે. અત્યારે પણ ગીતા પઠન અને છાપાઓ ચશ્મા વગર વાંચે છે. વાત-ચિતમાં પણ તેઓ એકસો વર્ષના છે, એવી પ્રતિતી થતી નથી, યાદગીરી પણ ખૂબ જ સારી છે. પોતે ઘરમાં કોઈની મદદ કે લાકડીનાં ટેકા વગર હરી-ફરી શકે છે. બહાર હિંચકા પર જૂલા ખાઈ શકે છે, ખોરાક પણ નિયમિત લઈ શકે છે. ખૂબજ મિતાહારી છે. પોતાનાં તમામ કાર્યો જેવા કે વોશરૂમ જવું, નહાવા જવું, કપડા પહેરવા કે હલન-ચલન માટે કોઈની મદદ વિના જ હરી-ફરી શકે છે. આને કહેવાય પ્રભુ કૃપા.

(૫) પોતાની નિવૃત્તિ બાદનો કાર્યકાળ :

પ્રો.શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ પોતાની નિવૃત્તિ બાદ પૂર્વની બધી જ પ્રવૃત્તિને સંકેલી લઈને અંગ્રેજી કહેવત મુજબ “મનુષ્ય સેવા એ જ પ્રભુ સેવા છે.” ‘A Service of the Mankind is the Service of God’ તેમાં જ વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા રાખીને પોતાના પાક સંરક્ષણના ઉચ્ચ જ્ઞાન અને આ ક્ષેત્રે તેઓએ કરેલા અનુસંધાનની ફલશ્રુતિ રૂપે થયેલી કૃષિ અને ખેડૂતોઉપયોગી ભલામણોનો પ્રચાર અને પ્રસાર સતત સોળ વર્ષો સુધી પોતાના નડિયાદ ખાતેના નિવાસ દરમ્યાન કરેલો છે. આ હેતુને સાકાર અને સાતત્ય કરવા માટે તેઓ નડિયાદ ખાતે આવેલ તેમના જ એક વિદ્યાર્થી શ્રી જગદીશભાઈ પટેલની જતુંનશાક અને ખાતર, બિયારણની દુકાનમાં આવેલી ઓફિસમાં બેસતા હતા અને પાક સંરક્ષણ માટેના ખૂબ જ સચોટ સાહિત્ય (બુક્લેટસ, પત્રિકાઓ, પેમ્પલેટ કે વાર્તાલાપ)નું સર્જન કરીને ખેડા તથા આણંદ જિલ્લાના બધા ગામડાઓના ખેડૂતોને પહોંચાડતા હતા. તેમજ ગામડાઓમાં રાત્રી સભાઓ ગોઠવીને પ્રત્યક્ષ વાર્તાલાપ પણ કરતા રહ્યા છે. આવી રીતે પોતાની પાક સંરક્ષણની જ્ઞાન રૂપી ગંગાને વહેવડાવી સારાયે ચરોતર પ્રદેશના કિસાનોની સેવા કરતા રહેલા છે. આવી રીતે તેઓશ્રી પોતાની નિવૃત્તિ બાદની જીંદગી રવિશંકર મહારાજ ના કહ્યા પ્રમાણે વર્ત્યા છે. આને માટે રવિશંકર મહારાજ (એક સામાજિક સંત અને માનવ સેવાના ભેખધારી) ના કહ્યા મુજબ. “ We wear out our sleeves and shine & be helpful to others ” શ્રી અંબુભાઈએ આ ઉક્તિને બરોબર અનુસરીને પોતાની પાશ્ચાત અવસ્થાએ પણ માનવ સેવાની ગંગાને સતત વહેતી રાખેલી છે. માટે જ હું આપણા ગુરૂજીને પ્રણામ કરીને પ્રભુને પાર્થુ છું

શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ સાથેની મારી પ્રશ્નોત્તરી

ડૉ. જયરામ પાનેલિયા,
નિવૃત્ત-પ્રાધ્યાપક, બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ
અને પૂર્વ પ્રમુખ, નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ, આણંદ

તા. ૨૮-૧૧-૨૦૨૩ના રોજ મળેલા સ્નેહમિલન સમારંભમાં નક્કી થયા પ્રમાણે સાહેબની ટૂંકી જીવનયાત્રા લખવા માટેની સામગ્રી એકત્રિત કરવાની શરૂઆત મેં તા.૧-૧૨-૨૦૨૩ થી જ શરૂ કરેલ. તેના ભાગ રૂપે અવાર-નવાર સાહેબના ઘેર જવાનું થતું હતું. આ દરમિયાન સાહેબની સાથે થતી વાતચીતમાં માહિતી મેળવવા માટે તેઓશ્રીને અનેકવિધ પ્રશ્નો પૂછતો રહેતો. આ પ્રશ્નો અને જવાબોનું ટાંચણ કરી લેતો. આવી પાંચ-છ મુલાકાતોની બેઠકોનાં પરિણામ સ્વરૂપ કેટલાક રહસ્યમય પ્રશ્નો અને તેના જવાબો અત્રે રજૂ કરતા ખૂબ જ ખુશી અનુભવુ છું.

પ્રશ્ન-૧: સર આપના આટલા લાંબા અને તંદુરસ્ત જીવનનું રહસ્ય શું છે ?

જવાબ - થોડું હાસ્ય કરીને તેઓશ્રીનો જવાબ હતો કે પાનેલિયા, “મારા જીવનમાં” કશું જ છુપું નથી, મારા સારાચે જીવનમાં (૧૦૦ વર્ષો દરમિયાન) દરેક વસ્તુ ખુલ્લી કિતાબ માફક હતી, છે, અને ભવિષ્યમાં પણ રહેશે. આ લાંબી જીંદગી કુદરતી બક્ષિસ છે. નાનપણથી જ સાદો ખોરાક, નિયમિત જીવન અને પરિશ્રમ એજ રહસ્ય છે.”

પ્રશ્ન-૨: આપશ્રીની શતાયુની ઉમરે પહોંચવા માટેની કોઈ છૂપી ચાવી હોય તો જણાવવા વિનંતી છે.

જવાબ- મારો પ્રશ્ન અને ઈન્તેજારી પૂર્વકની આતુરતાનો જવાબ તેઓ હાસ્ય સાથે આપી રહ્યા છે. તેઓએ જણાવ્યું કે ‘મારા શાળાકીય તથા મહાવિદ્યાલયના અભ્યાસકાળ દરમિયાન જ્યારે જ્યારે નવરાશ હોય, શનિ-રવિ કે રજાઓમાં ઘેર હોઉં, ત્યારે મારા મા-બાપને તેઓના ખેતી કાર્યોમાં સતત મદદરૂપ થતો હતો યાને સખત પરિશ્રમ કરેલ છે. કોલેજ કાળમાં હું બધા જ વર્ષોમાં રમતગમતમાં ખાસ કરીને ગ્રામીણ રમતો જેવી કે ખોખો, કબડ્ડી અને કુસ્તીમાં હંમેશા ભાગ લેતો હતો. આમ મારૂ શરીર નાનપણથી જ તંદુરસ્ત અને કસાયેલું છે. નોકરીમાં દાખલ થયા બાદ ખેતીવાડી કેમ્પસમાં રહેવા ગયા, ત્યારે મગનભાઈ સાહેબ વસાહતમાં રહેતા દરેકને પોતાના ઘરની આજુબાજુની પડતર જમીનમાં કિચન ગાર્ડન કરીને પોતાનાં કુટુંબની જરૂરિયાત મુજબનાં શાકભાજી કરવાની સલાહ અને પ્રોત્સાહન આપતા હતા. તેથી સવાર-સાંજ કે રજાઓમાં બાગમાં જાતે જ ખોદકામ, ક્યારા બનાવવા, વાવણી કે રોપણી, નીંદામણ કરવું વગેરે કાર્યો જાતે જ કરેલા છે. જેથી યુવાનીથી લઈને નિવૃત્તકાળ સુધી સારી એવી શારીરિક કસરત કરેલી છે. ઘરમાં પણ વહેલી સવારે ઉઠીને હંમેશા પુલ-અપ કરેલા છે. જે મારા જીવન પર્યત કરતો રહ્યો છું. ખાસ અગત્યની સારી બાબત એ છે કે મેં નાનપણથી અભ્યાસકાળ, નોકરી દરમિયાન અને નિવૃત્તિકાળ બાદ પણ મારી ૮૪ વર્ષની ઉંમરમાં ક્યારેય સ્કુટર કે મોટર બાઈકનો ઉપયોગ કર્યો જ નથી. જીવન પર્યત જ્યાં જવું હોય, જેટલા કિલોમીટર જવું હોય, ત્યાં હર-હંમેશ મેં મારી સાયકલનો જ ઉપયોગ કરેલો છે જે મારી ૮૪ વર્ષની ઉંમર સુધી ચાલુ હતો. ત્યારબાદ મારી પ્યારી સાયકલને અલવિદા કરી છે. આ છે મારા જીવનનાં લાંબા અને તંદુરસ્ત આયુષ્યનું રહસ્ય” કેમ ? પાનેલિયા, સાંભળીને મજા પડીને ? ‘મને બરાબર યાદ છે, વર્ષ ૧૯૮૦ પછી તું પણ તારા બાગમાં સારી મહેનત કરતો હતો, મેં જોયેલું છે. આટલું જ નહિ સંસ્થામાં થતા કૃષિમેળામાં તારા ધર્મપત્ની કાન્તાબેનને ઘરની સજાવટ કે બાગની સંભાળ માટે અનેકવિધ નાના-મોટા ઈનામો મળેલા છે. કેમ ખરૂં ? ‘

પશ્ન-૩ : આપ એક આદર્શ અને સફળ શિક્ષક, સારા સંશોધનકાર, અને ઉમદા પી.જી. માર્ગદર્શક હતા તેનો યશ આપ કોને આપો છો. ?

જવાબ : થોડા ગંભીર બનીને જવાબ આપ્યો કે “પાનેલિયા, આના માટે મેં મારા અભ્યાસકાળથી જ, મારી નિવૃત્તિ સુધી સારાએ કાર્યકાળ દરમ્યાન ફક્ત એક જ મારા ગુરૂવર્ય અને આદર્શ, હંમેશા પૂજનીય અને પ્રાતઃ સ્મરણીય એવા મારા મેન્ટર ડૉ.મગનભાઈ પટેલ સાહેબને મારા જીવન ઘડતરના પ્રણેતા ગણુ છું.

વધુમાં મારા શૈક્ષણિક વ્યવસાય દરમ્યાન, વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગના પાયાના પથ્થર એવા ડૉ. એન.પ્રસાદ સાહેબને મારા આદર્શ શિક્ષક અને સારા સંશોધનકાર બનાવવામાં સહભાગી ગણુ છું કારણકે ફક્ત તેઓએ જ મને ઉત્તમ શિક્ષણ અને સંશોધનકાર બનાવ્યો છે. તેમ કહું તો કશી જ અતિશયોકિત નથી. તેઓના અનુગામી ડૉ. મધુભાઈ દેસાઈએ પણ પરદેશમાં ચાલતા કૃષિ સંશોધનોથી મને માહિતગાર કરીને મારા ઘડતરમાં અનન્ય ફાળો આપેલો છે. તેઓની વ્યાખ્યાન ખંડોમાં વ્યાખ્યાન લેતી વખતે રેફરન્સ કાર્ડનો ઉપયોગ કઈ રીતે કરી શકાય ? તેનું જ્ઞાન આપીને મારી શૈક્ષણિક કારકિર્દીને એક નવો આયામ આપેલો છે. આ ઉપરાંત મારા સહકાર્યકરો સર્વથી ડૉ. મુકુંદ પટેલ, ડૉ.ભિષ્મદેવ તથા ડૉ.જીવણભાઈએ આપેલા સાથ સહકારે પણ મારી સંશોધન કારકિર્દીને ચાર ચાંદ લગાડેલા છે. હું વિભાગીય વડા તરીકે હાજર થયા બાદ મારા જુનિયર સાથીઓ સર્વશ્રી ડૉ.જીવણલાલ ડૉ. ગીરીશ, ડૉ. સુભાષ. ડૉ.એસ.કે, શ્રી રમણ તથા સુખદેવ આ બધાએ મારી સફળતા ઉજાગર કરવામાં ખૂબ જ સાથ અને સહકાર આપેલો છે. આમ મારી સફળતાના રહસ્યમાં અનેકવિધ પાસા ગણી શકાય. પણ સર્વેમાં ઉત્તમ તો મારા મેન્ટર અને આદર્શ ગુરૂજી ડૉ. પટેલ સાહેબ જ રહેશે. વધુમાં આચાર્યશ્રી ડૉ.રણછોડભાઈ તથા ડૉ.બી.વી. મહેતા સાહેબે પણ સારા વહીવટકાર બનાવવામાં સલાહ-સૂચનો કરેલા જ છે.”

પશ્ન ૪ : એક ઉત્તમ સંશોધક, આયોજક, અમલકાર અને સારા વહિવટકાર થવામાં આપ કોને યશ પ્રદાન કરો છો ?

જવાબ : “પાનેલિયા, તારા ગજબના સવાલો સાંભળીને મને એક ઉત્તમ ઘડાયેલો પત્રકાર મારી સમક્ષ બેઠો હોય, તેવી પ્રતિતી થાય છે. સારૂ અત્યારે તું મારી જે જે લાક્ષણિકતાઓ ગણાવે છે, તેના માટે હું સૌ પ્રથમ યશના ભાગીદાર તરીકે ડૉ.મગનભાઈ સાહેબના અનુગામી એવા બીજા આચાર્યશ્રી બં.અ.કૃ.મ. તથા સંસ્થાના બીજા નિયામક રહેલા ડૉ.રણછોડભાઈ સાહેબને ગણીશ. ત્યારબાદ કૃષિ મહાવિદ્યાલયના તૃતીય આચાર્યશ્રી ડૉ. બી.વી. મહેતા સાહેબ પાસેથી સંશોધન અંગે ઘણું જ શીખ્યો છું. કારણ કે તેઓ પોતે ભારતમાં જ નહિ પણ સારી દુનિયામાં એક બાહોશ કૃષિ રસાયણ અને જમીન વિજ્ઞાન વિષયના વૈજ્ઞાનિક તરીકે નામના મેળવેલ હતા. નવા નવા પ્રોજેક્ટ કેવી રીતે બનાવીને ક્યાં ક્યાં મૂકવા, પ્રોજેક્ટ રિપોર્ટ કેવી રીતે બનાવવો, તેની આવડતની દેન હું ડૉ.મહેતા સાહેબને જ આપીશ. કારણકે તેઓનું ટેકનિકલ રિપોર્ટિંગ અને ડ્રાફ્ટિંગ ગજબનું હતું. અને છેલ્લે, પણ અંતિમ તો કદાપી નહિ, મારી સફળતામાં મારા અર્ધાંગિની સ્વ. કમળાબહેનનો ફાળો પણ અનન્ય ગણાવી શકાય. કારણકે અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે “In all success of a person, always there is a hand of his consort” એટલે કે દરેક પુરૂષની સફળતામાં તેની હાથ (સહકાર) રહેલો હોય છે. આમ મારી સફળતામાં પણ મારા અર્ધાંગિની, મારા સહકાર્યકારો અને મારા અધિકારીઓ રહેલા છે” ખરૂને ?

પશ્ન ૫ : સર, હું આપના સંપર્કમાં આવ્યા બાદ, મેં હમેશા આપને સાચકલ સવારીમાં જ જોયેલા છે. એટલું જ નહિ, આપની નિવૃત્તિ બાદ પણ આપ હંમેશા સાચકલ જ વાપરતા હતા. તો મારો પશ્ન છે, કે આપે કેટલી ઉંમર સુધી સાચકલ સવારી કરેલી છે ?

જવાબ : આના પ્રત્યુત્તમાં ખૂબ જ મોટેથી હસીને ચહેરા ઉપર આનંદ પ્રદર્શિત કરીને બોલ્યા કે “પાનેલિયા, તારા પ્રશ્નો એક એકથી ચડિયાતા આવી રહ્યા છે. તો હવે તું સંભાળ, “મારી નિવૃત્તિના ઘણા વર્ષો બાદ ડૉ. હરિકાકા ચાલતા ચાલતા મને સરદારગંજ બજારમાં

મળી ગયા. મેં સાયકલ ઊભી રાખીને નમસ્તે કીધા. અમો બન્ને સામ-સામે ઊભા રહ્યા, ત્યારે હરિકાકાએ કહ્યું, “અંબાલાલ, વૃધ્ધાવસ્થા થઈ, હવે તો સાયકલ છોડ”. તેના પ્રત્યુત્તરમાં મેં હરિભાઈ સાહેબને કહ્યું કે ‘સાહેબ, મારી સાયકલ સવારી મને મારા પત્ની કરતાં પણ વહાલી લાગે છે અને હું તેનો (સાયકલ) ઉપયોગ મારી ૮૫ વર્ષની ઉંમર સુધી તો કરીશ જ’. હરિકાકાના ઉદગાર હતા, બ્રેવો. “આટલું કહીને તેઓ હસતા હસતા ચાલતા થયા. પાનેલિયા, મારો ઉત્તર ગમ્યોને ?”

પ્રશ્ન ૬ : સાહેબ, આપની નિવૃત્તિ બાદ આપ ઘણા વર્ષો નડિયાદ ખાતે રહ્યા, આ નિવૃત્તિ કાળ આપે કઈ રીતે પસાર કર્યો ?

જવાબ : તેનો જવાબ એક પ્રશ્નથી આપ્યો ‘તાડુ નામ શું છે’? મેં કહ્યું: ‘જેરામભાઈ’. તેઓ બોલ્યા: ‘હું તો તને ફક્ત જેરામ કહીશ’ મેં આનંદ વ્યક્ત કરીને સહમતિ આપી. તેનો જવાબ સાંભળીને અમલ કરવા જેવો છે. તેઓ બોલ્યા દરેક વ્યક્તિએ પોતાની નિવૃત્તિપછીનો સમય હંમેશા આનંદ અને સ્વયં સંતોષ માનીને પસાર કરવો જોઈએ. ભૂતકાળમાં કરેલા કામથી સંતોષ હોવો જરૂરી છે. આ જ રીતે હું સતત સોળ વર્ષો સુધી નડિયાદમાં રહીને મારા પાક સંરક્ષણના જ્ઞાનનો ઉપયોગ ખેડૂતો તથા ખાતર, બિયારણ અને દવાના વ્યાપારીઓને સલાહ-સૂચનો આપીને સંતોષથી મારો સમય વ્યતિત કરતો હતો. આના માટેના જરૂરી લખાણો, પત્રિકાઓ, હેન્ડબિલ્ડો તૈયાર કરવા માટે નડિયાદ ખાતે જ રહેતા મારા વિદ્યાર્થી જગદીશ પટેલની પેસ્ટીસાઈડની ઓફિસમાં બેસતો અને જરૂરી સલાહ-સૂચનો આપીને સંતોષ માનતો હતો. પણ કદાચ તને આવો લહાવો નહિ મળતો હોય કારણ કે તારો વિષય વનસ્પતિ દેહધર્મવિદ્યા ખેડૂતો કે પેસ્ટીસાઈડના વ્યાપારીને સીધી રીતે સંબંધ કરતાં નથી. આવો મોકો ફક્ત બહુ ઓછાને મળે છે. પરંતુ તું નિવૃત્તિ બાદ તારા લખાણો થકી બધા પેન્શનર્સના દિલમાં વસેલા અને સતત રહિશ, તેવા મારા આશિષ છે.

પ્રશ્ન ૭ : સાહેબ, અત્યારની આપની રોજીંદી દિનચર્યા વિષે જણાવવાની કૃપા કરો જેથી અમો એમાંથી કંઈક શીખી શકીએ.

જવાબ : તેઓ બોલ્યા : “તું મારા જીવનમાં કશું જ ખાનગી નહિં રહેવા દે. અરે હા, મેં તારા પહેલા જ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કીધું છે, કે મારા જીવનમાં કશું જ સીક્રેટ નથી. તો હવે મારી દિનચર્યા વિષે સાંભળ. આ જવાબ હું તને જરા લંબાણથી આપીશ’ તેઓ બોલ્યા કે ‘જેરામ, જીવનમાં બે કહેવતો છે : “ એક વહેલા ઉઠે જે નર તે હંમેશા સુખી અને નિરોગી રહે છે “ (Early to bed and early to rise is the way to happy to be said). બીજી કહેવત પણ અંગ્રેજીમાં જ કહીશ “Earth to bed & early to rise, makes a man healthy, wealthy and wise”. આ બન્ને અંગ્રેજી કહેવતોને હંમેશા મારા મગજમાં રાખીને, અત્યારે મારી એકસો વર્ષની ઉંમરે પણ સવારે વહેલા પાંચ વાગ્યે ઉઠી જાવ છું અને મારી દિનચર્યાની શરૂઆત પ્રથમ બાથરૂમ જઈને મૂત્રત્યાગ (Urination) કરીને બહાર આવ્યા બાદ મળ ત્યાગ પ્રવૃત્તિ ખૂબ જ નિયમિત રીતે કરી શકું છું. ત્યારબાદ સ્નાન કરવા માટે કોઈની મદદ વગર જઈ શકું છું. બાથરૂમ બહાર આવીને મારા બેડરૂમમાં બેસીને મારી જાતે જ કપડાં પહેરી શકું છું. ત્યારબાદ પથારીમાં જ બેઠા બેઠા ભગવદ્ ગીતાનો પાઠ અને પાંચ માળા ફેરવું છું. આ બધા જ કાર્યોમાં લગભગ આઠ વાગી જાય છે. ત્યારબાદ બેઠક રૂમમાં જતાં પહેલાં નાસ્તા માટે રાખેલા ટેબલ આગળ બેસીને ચા-નાસ્તો કરી લઉં છું. જે મારી પૂત્રવધુ કે પૌત્રવધુએ મારા જતાં પહેલાં જ તૈયાર મૂકેલો હોય છે. નાસ્તાને ન્યાય આપીને બેઠક રૂમમાં સોફા પર બેસતાની સાથે જ મારા ચશ્મા અને ગુજરાતી છાપુ આપી જાય જેથી હું છાપાના મુખ્ય મુખ્ય મથાળાં વાંચી લઉં. આટલામાં દિવાલ ઘડિયાળમાં સાડા નવ કે દસના ટકોરા સંભળાય, એટલે બહાર પરસાળમાં જઈને હિંચકા ઉપર એકાદ કે દોઢ કલાક બેસું અને પ્રભુ સ્મરણ કરતો રહું. ૧૧.૩૦ કે ૧૨.૦૦ વાગતાં ઘરમાંથી કહેણ આવે કે દાદા જમવા આવો. જઈને જમ્યા બાદ અર્ધો-પોણો કલાક સોફામાં બેઠા બાદ એક વાગ્યાની આસપાસ આરામ કરવા જાઉં. અને આશરે સાંજના ત્રણ વાગ્યા સુધી આરામ કરૂં. બહાર આવી રૂમમાં બેસુ એટલે તુરત ખાંડ વગરની મોળી ચા આવે, એટલે ન્યાય આપીને ફરીથી બેઠા બેઠા પ્રભુ સ્મરણ કરતો રહું. સાંજના સમયે ફરીથી બહાર જઈને હિંચકા ઉપર એકાદ કલાક વિતાવું. આ બધામાં વચ્ચે વચ્ચે મારા દીકરા હેમંતભાઈ કે પૌત્ર મિલિંદ સાથે વાર્તાલાપ થયા કરે ખરો. હવે તો મિલિંદનો પુત્ર (મારો પ્રપૌત્ર) હીયાન પણ સાથ આપે છે, તેને રમાડુ પણ ખરો.’

‘આશરે ૭.૩૦ થી ૮.૦૦ કલાકે રાત્રિ ભોજનમાં ગરમ કરેલ દૂધ સાથે થોડી ખીચડી કઢી, અથવા શાક લઈને બહુ થોડું જ જમું છું. મને મારી પચાસ વર્ષની ઉંમરથી જ ડાયાબીટીસ થયેલો છે. આ સિવાય ઉંમર આધારિત કોઈ બિમારી જેવી કે કમર કે હાથ-પગમાં દુઃખાવો, ઢીંચણના સાંધાનો દુઃખાવો, હૃદય સંબંધિત બિમારી, આંખ કે કાનમાં નજર અને સાંભળવાની તકલીફ, આવી કોઈ ફરિયાદ મને સતાવતી જ નથી. પ્રભુની કૃપા જ ગણાય. રાત્રે ૮.૦૦ કલાકે મારા રૂમમાં જઈને ઊંઘી જાવ છું. આખી રાત્રી ખૂબ જ શાંતિથી નિંદ્રાધિન રહું છું. આ રીતે મારી દિનચર્યા પ્રભુકૃપાથી સારી રીતે ચાલી રહી છે.’

પશ્ન ૮ : સાહેબ, કોલેજના ઓડિટોરીયમ આગળ મૂકેલા બોર્ડમાં મે આપનું નામ કોલેજ વિદ્યાર્થી સંઘ (જી.ઇ.ઝ.) નાં ત્રીજા જનરલ સેક્રેટરી તરીકે વાંચ્યું છે. તો આપના જી.એસ. તરીકેના કાળમાં મેળવેલી સિદ્ધિઓ જણાવવા વિનંતી છે.

જવાબ : તેમનો જવાબ હતો કે, ‘પાનેલિયા, મારે ૮૦ વર્ષો પહેલાંની મારી યાદોને સંભારવી પડશે.’ આમ કરીને બે એક મિનિટ માટે મૌન રહ્યા, અને કહ્યું કે, ‘હવે તને અમારા કોલેજ કાળના સુવર્ણ દિવસો વિષે જણાવીશ.’ અને પોતાનું વ્યક્તવ્ય શરૂ કર્યું ‘જેરામ, વર્ષ ૧૯૫૦ ના મારા કોલેજના છેલ્લા વર્ષમાં હું જનરલ સેક્રેટરી તરીકે ચૂંટાઈ આવ્યો, ત્યારે આદરણીય પટેલ સાહેબ સંસ્થામાં ત્રિ-વિધ યાજ્ઞ સંભાળતા હતા જેમ કે, કોલેજના આચાર્યશ્રી, સંસ્થાના નિયામકશ્રી અને સંસ્થાની વ્યવસ્થાપક સમિતિના મંત્રીશ્રી ખરા જ.’

કોલેજના જી.એસ. તરીકે વિદ્યાર્થીઓના જરૂરી પશ્નોનાં નિરાકરણ માટે મારે અવાર-નવાર સાહેબને મળવાનું થતું. પટેલ સાહેબ શિક્ષણ ઉપરાંત શિક્ષણોત્તર પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે રમતગમત, ટુર્નામેન્ટ ગોઠવવું, વકૃત્વ સ્પર્ધા ગોઠવવી, એન.સી.સી. જેવી પ્રવૃત્તિ કે કોલેજ ડેની ઉજવણી કરવી વગેરેમાં ખૂબ જ રસ લેતા હતા. ઘણીવાર અમારી સાથે ક્રિકેટ રમવા અવી જતા અને બોલિંગ, બેટિંગ અને ફિલ્ડિંગ પણ કરતા હતા. છે અત્યારે કોઈ આવા આચાર્ય ?

કોલેજની શરૂઆત હોઈ, વિદ્યાર્થીઓ જે કોઈ વ્યાજબી માંગણી મૂકતા, તે સર્વે આચાર્ય કે સંસ્થાના નિયામક તરીકે સહર્ષ સ્વિકારીને મંજૂરી આપતા હતા. તેઓ જરા પણ ખચકાયા વગર રમતગમતની ગમે તે મોંઘી વસ્તુઓ જેવી કે ક્રિકેટ કિટસ, ઈન્ડોર ગેઈમ્સ માટેની કિટ, જેમ કે ટેબલ ટેનિસનું મોંઘુદાટ ટેબલ, ક્રિકેટ મેટ, બેડમિન્ટનના સાધનો, વોલીબોલ કે બાસ્કેટ બોલની કિટ, એથેલેટસ માટેના મોંઘાદાટ હેમર શ્રો, શોટ-પૂટ બોલ, જેવિલિયન, ડિસ્ક વગેરે હોંશે હોંશે ખરીદી આપતા હતા. હંમેશા તેઓ વિદ્યાર્થીઓને સલાહ આપતા કે “Keep team spirit & sporty behaviour.”

તેઓ ઘણીવાર રજાના દિવસે સ્ટાફ અને વિદ્યાર્થીની ક્રિકેટ મેચ ગોઠવતા હતા. આ કારણે આ પ્રકરણના અંતે એક ફોટોગ્રાફ મૂકેલો છે કે જેમાં પટેલ સાહેબ (મગનભાઈ) એક મેચમાં બેટિંગ કરી કરી રહ્યા છે અને હું વિકેટની પાછળ વિકેટ કીપિંગ કરી રહ્યો છું. અત્યારે આવી ખેલદિલીની ભાવના સ્ટાફ કે વિદ્યાર્થીમાં ભાગ્યેજ હોય આ છે મારા જી.એસ.તરીકેના વિદ્યાર્થીકાળના સંભારણા. પાનેલિયા, તને ગમ્યા ખરા ? હવે બસ કર.”

પશ્ન ૯ : સાહેબ આપશ્રી આપના સર્વિસકાળને આપ કઈ રીતે અને કેવી રીતે મૂલવો છો ? કામથી સતોષ થયો છે ?

જવાબ : તેમનો જવાબ આ પ્રમાણે છે “ એલા જે રામ, હવે બસ રાખતો સારૂ. ખેર, આ બહુ જ સામાન્ય પશ્ન છે. તેથી હું આનો જવાબ સામાન્ય રીતે જ આપીશ. સાંભળ, “અમો કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવનના નેજા હેઠળની કોઈપણ સ્થાનમાં જે તે જગ્યાએ જે તે હોદ્દા ઉપર કામ કરતા હતા, તેઓ બધા જ કર્મચારીઓ એક સંઘભાવનાથી જ હંમેશા જે તે સંસ્થાના હિતમાં તથા વિદ્યાર્થીઓ અને ખેડૂતોને મદદ કરવાના આશયથી જ, કૃષિ-ગો-વિદ્યાના સમગ્ર વિકાસને જ ધ્યાનમાં રાખીને રાત્રિ-દિવસ, સમય જોયા વગર, સખત પરિશ્રમ કરતા હતા. અને તેથી ત્યારે પણ અને અત્યારે નિવૃત્તિ બાદ પણ ખૂબ જ આત્મસંતોષ છે, કે બં.અ.કૃષિ મહા વિદ્યાલય કે ગમે ત્યાં સંસ્થામાં નોકરી કર્યાનો ખૂબ જ ગર્વ અને આત્મ સંતોષ અનુભવું છું. જેરામ, આજે તું મને પશ્નો થકી મારા વિદ્યાર્થીકાળ, નોકરીના દિવસો અને નિવૃત્તિ બાદથી આજના દિવસો સુધી દોરીગયો.” હવે સંતોષ થયોને ?

પશ્ચ ૧૦ : સાહેબ, આજની યુવા પેઢી તથા અમને કોઈક આશીર્વાદ રૂપે સંદેશો પાઠવો તો સારૂ.

જવાબ : ‘જેરામ તું મારો કસ કાઢીને જ જંપીશ.’ તેઓ હસતા હસતા બોલ્યા : ‘તો હવે સાંભળ મારો સંદેશો અને તે તું આજની યુવા પેઢી તથા આપણા નિવૃત્ત મિત્રો અને બહેનોને જણાવજે કે અંબુભાઈનો સંદેશો છે: “જીવનમાં સુખી, તંદુરસ્ત અને સમૃદ્ધિમય જીવન વ્યર્તિત કરવા માટે સૌ પ્રથમ અત્યારે મળતા ફાસ્ટફૂડનો બિલકુલ ત્યાગ કરો. કે જે અતિશય પ્રમાણમાં લેવાય છે. ખાસ તો યુવા પેઢીએ વ્યસનોથી સદંતર દૂર રહેવું. જો વ્યસન હોય, તો સત્વરે તેને તિલાંજલી આપીને આ બદીમાંથી મુક્ત થવું. હંમેશા પૂજા-પાઠ કરતા શીખો, અને ઈશ્વરમાં જ વિશ્વાસ રાખીને તમારા પ્રત્યેક કાર્યને પ્રામાણિક પૂર્વક ખંતથી કરો. સવારે વહેલા ઉઠવાની આદત પાડો, વહેલી સવારે કસરત કરો અથવા યોગા કરો. નાહિ-ઘોઈને તમે તથા તામરૂ કુટુંબ જે કોઈ ભગવાનમાં માનતા હો, તેની સમક્ષ બેસીને પૂજા-પાઠ કરો કે ઈશ્વરનું નામ સ્મરણ કરતા કરતાં પાંચ માળા કરો. અને તમે જે પણ ક્ષેત્રમાં કામ કરતા હો તે કાર્યો પ્રામાણિકતાથી અને વફાદારી પૂર્વક કરો. જીવનમાં કામચોર તો કદી ન બનો સખત “પરિશ્રમનો કોઈ વિકલ્પ નથી.” આ ઉક્તિને હર-હંમેશ વળગી રહો.

પશ્ચ ૧૧ : સર હવે હું મારો છેલ્લો પશ્ચ વહીવટ ઉપર પૂછીશ, કારણ કે આપે વર્ષ ૧૯૫૦ થી ૧૯૭૨ સુધી એક ખાનગી સંસ્થામાં ફરજ બજાવી છે. ત્યારબાદ વર્ષ ૧૯૭૨ થી વર્ષ ૧૯૮૪ (નિવૃત્તિકાળ) સુધી આપ એક સરકારી યુનિવર્સિટીમાં કાર્યરત હતા. આ અંગે મારો પશ્ચ છે, કે આ બન્ને ખાનગી ક્ષેત્ર અને સરકારી તંત્રને આપ કઈ રીતે મૂલવો છો ?

જવાબ : ‘પાનેલિયા, તારો પશ્ચ રાજકીય હોય તેમ લાગે છે અને ઉત્તર આપવો અઘરો પણ છે. છતાં પણ હું જવાબ પણ સમજી વિચારીને જ આપીશ.’

‘એ જમાનમાં (વર્ષ ૧૯૫૦ થી ૧૯૭૨) કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવન સંસ્થામાં કામ કરવા માટે સમયની કોઈ જ પાબંધી ન હતી. સંસ્થા, વિદ્યાર્થીઓ, ખેતી અને ખેડૂતોના જ હિતમાં અમે બધાને સોંપાયેલા કાર્યો (જેવા કે શિક્ષણ, સંશોધન, ફાર્મ-ઓપરેશન્સ કે વહીવટી કાર્યો) સમયની પરવા કર્યા વગર ખૂબજ નજીવા પગારથી રાત-દિવસ કરતા હતા, એ દિવસોમાં શૈક્ષણિક કામગીરીમાં વ્યાખ્યાનો અને પ્રાયોગિક કાર્યો વહેલી સવારે ૭:૦૦ વાગ્યાથી રાત્રીના મોડે સુધી કાર્યરત રહેતા હતા. જાહેર રજાઓમાં પણ વર્ગો લેવાતા હતા જ્યારે સંશોધન માટે પ્રયોગશાળાઓ રાત્રીના પણ કાર્યરત રહેતી હતી

ખેતી કાર્યો પણ સૂર્યોદય પહેલાં જ અજવાળુ થતાં જ શરૂ કરી દેતા અને સાંજે પણ સૂર્યાસ્ત બાદ મોં સુજણુ હોય, ત્યાં સુધી મજૂરો, કામદારો અને ક્ષેત્ર વ્યવસ્થાપક સાથે બધો જ સ્ટાફ કાર્યરત રહેતા હતા. હાલની પ્રથા મુજબ સવારના ૮-૦૦ થી બપોરના ૧૨-૦૦ અને બપોર ૨-૦૦ થી સાંજના ૬-૦૦ સુધી ફાર્મ પર કામ કરવાની પ્રથા એ જમાનામાં હતી જ નહિ. ક્ષેત્ર પાકોમાં જરૂરિયાત મુજબ રાત-દિવસ ખેતીકામનો ધમધમાટ ચાલુ જ રહેતો અને તમાકુના ઢગલા ફેરવવાની કામગીરીનો રાત્રીના પેટ્રોમેક્ષના અજવાળામાં કરતા હતા.

આ ઉપરાંત એ જમાનામાં અત્યારની પ્રથા મુજબ પહેલાં સત્તાધિશની મંજૂરી કાગળ ઉપર મેળવો. પછી જ જરૂરી ખરીદી કરીને ત્યારબાદ કામ કરો. આવી પાબંધી ન હતી (There was not a water tight compartment, as it is seen in government sector) આનાથી તદ્દન ઉલ્ટુ ખૂબ જ સરળ પ્રથા હતી. કોઈપણ જરૂરિયાત માટે ડો. પટેલ સાહેબ રાઉન્ડમાં આવે, ત્યારે સ્થળ ઉપર જ (on the spot) ગમે તેટલી કિંમતની ખરીદી હોય, છતાં મૌખિક મંજૂરી આપીને કહેતા Go ahead, Work ought to be done. It should not be delayed and suffered. Later on the necessary official sanctions were procured. આવી રીતે કાર્યોને પ્રાધાન્ય અપાતું હતું.

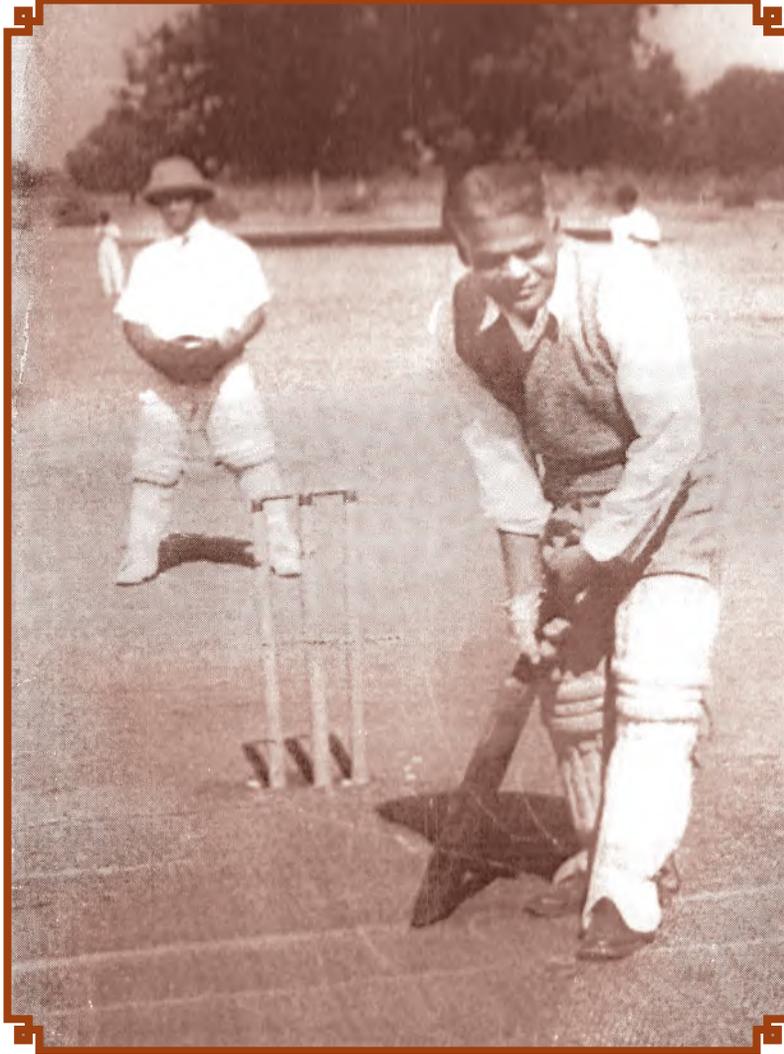
મારે દુઃખ સાથે કહેવું પડે છે, કે અત્યારના યુગમાં સરકારીકરણના જમાનામાં પહેલાં જેવી કાર્ય કરવાની છૂટ અને મજા નથી. અરે, કોલેજના વિભાગીય વડાઓને, કે જે તે પ્રોજેક્ટ ઈન્ચાર્જને જરૂરિયાતની વસ્તુ કે સાધન તો ઠીક, એક માટલું કે

સાવરણી ખરીદવાની પણ સત્તા નથી. દરેક માટે Statuary provision મુજબ ચાલવું પડે છે. આના કરતાં તો ખાનગી સંસ્થા “earstwile Institute of Agriculure was far better.” મને આવી કોમેન્ટસ કરવા બદલ માફ કરજો. પણ હકીકત ઉજાગર કર્યા વિના રહી શકતો નથી. ક્ષમા ચાહું છું.

પાનેલિયા, હવે વધુ પશ્નો પૂછતો નહિં. ક્ષમા ચાહું છું.

આ અંગે મારે (ડૉ.પાનેલિયા) જણાવવાનું કે સાહેબના છેલ્લા પ્રશ્નના જવાબમાં અત્યારની મંજૂરીની પ્રથાને સરળ બનાવવા માટેનું સૂચન ખૂબ જ આવકારદાયક ગણી શકાય.

વર્ષ ૧૯૫૦ માં (B.A.C.A.) નાં વિદ્યાર્થીઓને કોલેજ સ્ટાફની વચ્ચે રમાયેલ ક્રિકેટ મેચમાં ડૉ. એમ.ડી.પટેલ સાહેબ બેટિંગ કરી રહ્યા છે. પાછળ કોલેજના જી.એસ. શ્રી અંબુભાઈ વિકેટ કીપિંગ કરતા દષ્ટિગોચર થાય છે.

શતાયુ શુભેચ્છા સમારોહ સબબ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબનો પ્રતિભાવ

(શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ સાથે કરેલ પશ્ચોત્તરીના અંશોમાંથી)

ડૉ. જયરામ પાનેલિયા,

નિવૃત્ત-પ્રાધ્યાપક, બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ

અને પૂર્વ પ્રમુખ, નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ, આણંદ

શ્રી અંબુભાઈ સાહેબે આ શતાબ્દી શુભેચ્છા સમારોહ અંગે પોતાના પ્રતિભાવો વ્યક્ત કરતાં વાત-ચીતમાં જણાવ્યું કે પાનેલિયા, “મારી પોતાની દૃષ્ટિએ આવી ભવ્ય ઉજવણી કરવા માટે હું પોતે કેટલે અંશે લાયક છું કે નથી, તે અંગે હું કશું જ જાણતો ન હોવાથી, મારે મારા આ સન્માન અંગે મારો અભિપ્રાય આપવો એ અશક્ય નથી પણ અઘરું જરૂર છે.

મારા સારાચે જીવન દરમ્યાન હું વર્ષ ૧૯૪૭ માં “બાકા” માં પ્રથમ વર્ષમાં દાખલ થયો ત્યારથી જ લઈને કૃષિ સ્નાતક થયો, ત્યારબાદ વર્ષ ૧૯૫૦ માં જ કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવન આણંદ સંચાલિત વાણિજ્ય ફાર્મમાંથી નોકરીની શરૂઆત ગ્રેજ્યુએટ મદદનીશ તરીકે કરી તે જ ફાર્મમાં ફોર્મ મેનેજર થયો, ત્યારબાદ “બાકા” ના પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગમાં સિનિયર લેકચરર, મદદનીશ પ્રાધ્યાપક અને વર્ષ ૧૯૭૧માં પ્રાધ્યાપક અને વિભાગીય વડાના પદ ઉપર સતત ૧૪ વર્ષ પર્યંત રહીને ૬૦ વર્ષની ઉંમર થતા વય નિવૃત્તિને કારણે તા.૩૧-૦૮-૧૯૮૪ ના દિને નિવૃત્ત થયો. આમ વર્ષ ૧૯૪૭ થી ૧૯૮૪ સુધી સતત ૩૭ વરસ દરમ્યાન મારો અભ્યાસ, ક્ષેત્ર વ્યવસ્થાના કાર્યો, સંશોધન અને શૈક્ષણિક તથા કૃષિ વિસ્તરણના કાર્યો અને શૈક્ષણોત્તર પ્રવૃત્તિઓમાં પણ રસ લઈને મારાથી બની શકે તે રીતે કૃષિ-ગો-વિદ્યા ભવન, “બાકા” તેમજ ભૂતપૂર્વ ગુજરાત કૃષિ યુનિવર્સિટીના વિકાસમાં શક્ય તેટલું પ્રદાન કરેલું છે. આ સેવાઓ થકી જ હું હર હંમેશા, મારા ગુરૂવર્ય, પથદર્શક, રાહબર અને પ્રાતઃ પૂજનીય એવા “બાકા” તે સમયના આચાર્યશ્રી, સંસ્થાના નિયામકશ્રી અને સંસ્થાની ગવર્નિંગ બોડીના સેક્રેટરીશ્રી તરીકે વિવિધ કામગીરી સંભાળતા, એવા સ્વ. ડૉ. એમ.ડી.પટેલ સાહેબને જ મારા મેન્ટર માનું છું. અને મારી તમામ સફળતાઓનો યશ આ ભિષ્મપિતામહ સમાન કૃષિ-ગો-વિદ્યા સંસ્થાના ઘડવૈયા અને ઈન્સ્ટિટ્યૂટ બિલ્ડર એવા મગનભાઈ સાહેબને જ આપી શકાય. સ્વ. પૂ. પટેલ સાહેબને વંદન.

મગનભાઈ સાહેબે વર્ષ ૧૯૪૦માં આ સંસ્થાનું સુકાન સંભાળ્યું ત્યારથી લઈને તેઓની નિવૃત્તિકાળ વર્ષ ૧૯૭૦ સુધી સતત ત્રીસ વર્ષો સુધી સંસ્થામાં જ રહીને, રાત-દિવસ સંસ્થાનો વિકાસ કરવામાં પાછું વાળીને જોયું નથી. તેઓનાં કાર્યકાળ દરમ્યાન શરૂઆત કૃષિશાળાથી કરીને, કૃષિ મહાવિદ્યાલય, ડેરી વિજ્ઞાન મહાવિદ્યાલય, સરકારી વેટરનરી કોલેજ, ગૃહવિજ્ઞાન શાળા, બેક્ટરીશાળા, જુદા જુદા તાલીમ કેન્દ્રો જેવા કે ગામસેવક તાલીમ કેન્દ્ર, માળી તાલીમ કેન્દ્ર, આઈ.એ.એસ અધિકારીઓ માટે રેવન્યુ અને કૃષિની તાલીમ, મરઘા-બતકા પાલન તાલીમ કેન્દ્ર વગેરે બહુવિધ સંસ્થાઓ શરૂ કરેલી છે. માટે જ ડૉ. પટેલ સાહેબ ગુજરાત પુરતા જ મર્યાદિત ન રહેતાં સારાચે ભારત અને પરદેશમાં પણ ‘An Institute Builder’ તરીકેની નામના મેળવેલ છે. આવા મહાન વૈજ્ઞાનિક અને વહીવટકાર વ્યક્તિને કારણે જ હું સફળ થયો છું. એટલા માટે જ મારી તમામ સફળતાનો યશ હું માત્ર ને માત્ર મારા આદર્શ ગુરુવર્ય પટેલ સાહેબને આપીશ.

વધુમાં મારા શૈક્ષણિક કાર્યના ઘડતર અને વૈજ્ઞાનિક ઘડતર માટે ‘બાકાના ભૂતપૂર્વ’ આચાર્યો સર્વશ્રી ડૉ. રણછોડભાઈ, ડૉ. બી.વી. મહેતા, ડૉ.અવિનાશ મજમુદારનો પણ બહુમૂલ્ય ફાળો રહેલો છે. ઉપરાંત મારા સિનિયર સહ કાર્યકરો એવા પ્લાન્ટ

પેથોલોજી વિભાગના ભૂતપૂર્વ સ્થાપક વડાઓ સ્વ. ડૉ.થીલુમલાચારજી, સ્વ. ડૉ. એન.પ્રસાદજી તથા સ્વ.મકનજી કાકા (A founder of Patel's Medium, Dr.M.K Patel) તથા મારા પુરોગામી વિભાગીય વડા સ્વ.ડૉ.મધુભાઈ. આ સર્વેએ મારામાં વિષય વસ્તુ (Bacteriology & Plant Pathology) ના જ્ઞાનનું યથા યોગ્ય સિંચન કરેલું છે. જેથી તેઓના તાંત્રિક માર્ગદર્શનમાં પ્રોજેક્ટ તૈયાર કરવો, તેનો અમલ કરવો,તાંત્રિક રિપોર્ટ તૈયાર કરવો, તેનું પેઝન્ટેશન કેમ કરવું, પ્રોજેક્ટનો અંતિમ રિપોર્ટ બનાવવો વગેરે આવડત આવા મહાન વૈજ્ઞાનિકોના સતત માર્ગદર્શન ધ્વારા મારામાં પ્રસ્થાપિત થયેલી છે. આવા મહાન વૈજ્ઞાનિક પ્રાધ્યપકોને જ મારી સફળતાના સહભાગી ગણું છું. જેથી હું સદાય આ સર્વેનો ઋણી રહીશ.

વર્ષ ૧૯૭૧માં મેં વિભાગીય વડાનો ચાર્જ સંભાળ્યા બાદ મારી સાથેના સર્વે યુવા કૃષિ વૈજ્ઞાનિકો એવા. ડૉ. મુકુન્દ પટેલ, ડૉ. દિનુ પટેલ, સ્વ.ડૉ.શેઠ, સ્વ ડૉ. એચ.એમ.મહેતા, સ્વ. ડૉ. ઠાકર, ડૉ. દવાભાઈ, ડૉ.જીવણલાલ, ડૉ. ભિષ્મદેવ, ડૉ.સોમભાઈ, ડૉ.ગિરીશ, ડૉ. સુભાષ, ડૉ. વિક્રમ, ડૉ.સુખદેવ, ડૉ.ગાયકવાડ, પ્રો.રમણ વગેરે એ મારી સાથે ખભેખભા મિલાવીને હરહંમેશ, વિભાગ, ‘બાકા’ અને ગુજરાત.કૃષિ.યનિવર્સિટી તથા ગુજરાતના ખેડૂતો અને ખેતીના વિકાસ માટે જ કાર્ય કર્યું છે. આવી રીતે મારા તમામ કાર્યોમાં જે તે સમયના ‘બાકા’ ના આચાર્યશ્રીઓ, મારા સિનિયર અને જુનીયર સાથીઓ, યુજી અને પીજીના વિદ્યાર્થીઓ તથા વિભાગનાં તમામ કાર્યચારીઓએ કરેલી મદદ બદલ આ બધા જ ખૂબ ધન્યવાદને પાત્ર છે. માટે આ મારી આ જૈફ વયે હું આ તમામને નિરામય જીવન માટે મારા અંતઃકરણ પૂર્વક આશીર્વાદ આપું છું. પ્રભુ તમામને દિર્ઘાયુ બક્ષે એવી અભ્યર્થના.

આ બુકના મુખ્ય લેખક ડૉ. પાનેલિયાને ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદ આપીને મારા આશિષ આપું છું. કેમ કે મારા પુત્ર હેમંતભાઈ તથા આમારા સારાચે કુટુંબની ઈચ્છાને ગ્રાહ્ય રાખી મારી બાયોગ્રાફી (જીવનચાત્રા) તૈયાર કરવાની જવાબદારી લઈને ખૂબ જ મહેનત કરીને સુપેરે નિભાવી છે. ડૉ. પાનેલિયાને જેટલા ધન્યવાદ આપું તે ઓછા ગણાય. કારણકે મારા જન્મથી લઈને આજની તારીખ સુધીની તમામ માહિતી ખૂબ જ ચીવટ પૂર્વક એકત્રિત કરવા માટે રાત-દિવસ મથામણ કરીને, તેને મુદ્રાવાર ગોઠવીને આ બુક તૈયાર કરી છે. આ કાર્ય માટે ડૉ. પાનેલિયા છેલ્લા છ-આઠ માસથી અવાર-નવાર અમારે ઘેર આવતા રહ્યા છે, અને મારા કૌટુંબિક જીવન, સાંસારિક રહેણીકરણી, મારા બાળકો, તેઓના સંતાનો, તેમનાં જીવન, મારા તથા તમામ બાળકોના ભણતર, તેઓનાં વ્યાવસાયિક ઠેકાણાં, મારી સેવાઓ,બાળકોની હાલની સેવાઓ, અમારા સારાચે કુટુંબની સામાજિક પ્રવૃત્તિઓ, સવલતો વગેરે તમામ માહિતી માટે અમારી સાથે કલાકોના કલાકો ગાળેલા છે. તમામ માહિતી એકઠી કરીને આ બુકમાં સમાવિષ્ટ કરેલી છે. આવું ભાગીરથ કાર્ય કરવા બદલ પાનેલીયાને ધન્યવાદ અને અંતઃકરણ પૂર્વકના આર્ષિર્વાદ.

મારી સર્વિસ અને કામગીરી અંગેની માહિતી મેળવવા વારંવાર વિભાગીય મુલાકાત તથા ‘બાકા’ ની કચેરીમાં અવાર-નવાર જઈને માહિતી એકત્રિત કરેલી છે. બાકાના રેકર્ડ રૂમમાં મારી ૭૩ વર્ષ જૂની સેવાપોથી અલભ્ય હતી. ત્યારે ‘બાકાના બે બહાદુર કર્મચારીઓને સાથે રાખીને કોલેજના મધ્યસ્થ ખંડ (Auditorium) નીચે આવેલા ભંડકિયા (Basement) માં હાથબત્તી તથા લાકડીઓ હાથમાં રાખીને અંધારા ભોંયરામાં ત્રણે જણ ઉતરીને જૂના પોટલાઓમાંથી મારી જરીપુરાણી, તુટેલી-ફાટેલી, વેરવિખેર પાનાંવાળી સેવાપોથી શોધીને તેમાંથી તા. ૦૨-૦૮-૧૯૫૦ની મારી હાજર તારીખથી લઈને તા. ૩૧-૦૮-૧૯૮૪ સુધીની તમામ નોંધો જોઈને મારો સર્વિસ રેકોર્ડ બનાવીને ટેબલ રૂપે આ બુકમાં મૂકેલો છે. ભોંયરામા ઉતરવાનું કામ અતિ જોખમી હતું કારણકે આ ભોંયરાની અંદર એક કાળોતરો સાપ (Cobra) અવાર-નવાર ફરતો જોવા મળેલો છે. આમ આ ત્રણેની સાહસવૃત્તિને હું ખૂબ જ બિરદાવીને અંતઃકરણ પૂર્વકના આશિષ આપીને ધન્યવાદ અર્પું છું.

મારા આ શતાયુ વર્ષની ઉજવણી માટે નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ આણંદના પ્રમુખ અને મંત્રીશ્રી, તથા કારોબારીના તમામ સભ્યોએ જે મહેનત કરી છે. તે ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદને પાત્ર છે. દરેકને મારા અંતઃપૂર્વકના આશિષ આપું છું.

છેલ્લે મારા કુટુંબના વીસે વીસ સભ્યોને ખૂબ જ ધન્યવાદ આપીને આશિષ બક્ષું છું કારણકે તેઓનાં મોરલ સહકાર અને આર્થિક સહયોગ વિના આવું ભવ્ય આયોજન થઈ જ ના શકે. છેલ્લે પણ કદિ ઓછું નહિં એ રીતે નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ, આણંદના તમામે તમામ પેન્શનર્સ ભાઈઓ અને બહેનો કે જેઓ મારા અને પુત્રો-પુત્રીઓ સમાન છે, તેઓ સર્વે અમારા કુટુંબના આમંત્રણને માન આપીને અત્રે ઉપસ્થિત રહીને મારા શતાયુને શુભેચ્છા પાઠવી તે બદલ બધાનો ખૂબ ખૂબ આભાર માનીને ધન્યવાદ બક્ષું છું. છેલ્લે જે કોઈએ આ ઉજવણીને સફળ બનાવવામાં સીધી યા આડકતરી રીતે પોતાનો સહયોગ આપેલો છે. તે દરેકને ધન્યવાદ આપીને આશિષ આપું છું કે પ્રભુ દરેકને દીર્ઘાયુ બક્ષે અને સદાય સુખી અને નિરોગી જીવન બક્ષે.

જય સ્વામિનારાયણ.

આપ સર્વે પર ઈશ્વર કૃપા રહે તેવી અંતઃકરણ પૂર્વક પ્રભુને પ્રાર્થના.

સદાય આપ સર્વેનો ઋણી અંબુભાઈ પટેલના આશિષ, બધાને અલવિદા .

પ્રો. અંબુભાઈને સમર્પિત કેટલીક રચનાઓ

(૧) સ્મૃતિ આપની અણમોલ...

વિતેલા સમયને યાદ કરીએ તો
આપની સ્મૃતિ જોઈ આંસુ ઇલકાય ગયા,.....સ્મૃતિ
સબંધો જીવનમાં ઘણા મળ્યા પણ,
આપ સાથેનો લગાવ અમૂલ્ય રહી ગયો,.....સ્મૃતિ
આપની સ્મૃતિ સર હરહંમેશ જીવનમાં કંડારાઈ ગઈ,....સ્મૃતિ
આપને મલકાતા જોઈ આનંદિત થઈ ગયા,.....સ્મૃતિ
આપ સાથેની યાદોની તિજોરી ખોલી જ્યારે,
આપ સાહેબને જોઈ 'હરિ' મલકાઈ ગયા....
સ્મૃતિ આપની અણમોલ.....

(૨) ઓળખ્યા છે તમને.....

કૃષિમાં આવીને ઇલકાયા તમે,
લીલી હરિયાળી એ પથરાયા તમે,
વિદ્યાર્થી આલમે ઓળખાયા તમે,
આજ તમ દર્શનને મલકાયા અમે,
તમ આશીર્વાદ થકી પ્રગતિના પંથે છીએ અમે,
સુગંધની પગદંડીએ જીવંત રહ્યા તમે,
સદા ખુશી ખુશી મિજાજે રહેતા તમે,
નિભાવજો સાથ 'હરિ' પ્રાર્થે છે આજ,
અંબુ કાકાના હુલામણા નામે ઓળખાયા તમે,.....

(૩) અમારી યાદો.....

જીવન તમારુ આમ તો આપનું જ છે,
પણ એમાં સર, થોડી યાદો અમારી છે,
હાથ તણી રેખાઓ ભલે આપની હોય,
છતાં એમાં ગુરૂ/શિષ્ય તણી રેખા અમારી છે
યાદ તમારી સર, કેમ કરીને ન ભુલાઈ એવી છે,
પ્રતિબિંબ બની તમો, 'હરિ' જીવન પ્રકાશ દેજો.

(૪) સ્મૃતિ આપની...

નામ મારુ અંબાલાલ ને, રાશી મારી છે મેષ,
શનિ મંગળનો પ્રદોષને, રાહુ કેતુનો છે સાથ,
સ્વભાવે હું છું સીધો સાદો ને, ગુસ્સો નથી સંગાથ,
જીવન મારુ સાદુ સીધુને, બોલી મારી છે સ્પષ્ટ
ટોપી મારી ઓળખ છે ને, સાયકલ મારું ન્યારું સાધન,
ભલભલાને ખોટું લાગે ને, છતાં ન રાખું દિલે દ્રેષ
નામ મારુ અંબાલાલ ને 'હરિ' રાશી મારી છે મેષ.

- 'હરિ' અરવિંદ પટેલ

(નિવૃત્ત સંશોધન વૈજ્ઞાનિક, આ.કૃ.યુ.,આણંદ)

સર અંબુભાઈ પટેલ-એક આગવું વ્યક્તિત્વ

ડૉ.બી.જી.જૈસાણી
પૂર્વ આચાર્ય, બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય
આણંદ

ડૉ.જયરામ પાનેલિયા
નિવૃત્ત પ્રાધ્યાપક
બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ

પૂર્વ ભૂમિકા :

કોઈપણ વ્યક્તિનું આગવું વ્યક્તિત્વ હોવું એ કોઈ રેંજપેંજી કે સામાન્ય મનુષ્યનું કામ નથી. આગવું વ્યક્તિત્વ મેળવવા માટે જે તે વ્યક્તિમાં ત્યાગવૃત્તિ, બીજા પ્રત્યે લાગણીશીલતા, સમાજ કે અન્ય વ્યક્તિ માટે પરોપકારી, સમાજ સેવાના ભેખધારી, અને પોતાનો સમય, નાણાં, અને બીજા માટે ઘસાવાની ભાવના હોવી જરૂરી છે. જે વ્યક્તિ કે વ્યક્તિઓમાં આ તમામ ગુણો હોય, તેને જ આગવું વ્યક્તિત્વ કહી શકાય.

મારી (ડૉ. પાનેલીયા) દષ્ટિએ અને છેલ્લા પિસ્તાલીસ વરસમાં મેં અનુભવ્યા મુજબ પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબમાં આવા તમામ ગુણો રહેલા છે. જેની પ્રતીતિ મને તથા ડૉ. જૈસાણી સાહેબે બાકા (BACA) ના પૂર્વ આચાર્યશ્રીને થયેલી છે. માટે જ આ લેખ લખવાની પ્રેરણા મને મુરબ્બી જૈસાણી સાહેબે આપેલી છે. તેથી જ પ્રો.અંબુભાઈ સાહેબના આવા તમામ ગુણોનાં કેટલાક અનુભવેલા પ્રસંગો આ લેખમાં આલેખીને હું ધન્યતા અનુભવું છું.

આવા અનુભવોનો ચિતાર મને ડૉ. જૈસાણી સાહેબે પોતાનાં જયપુર ખાતેના નિવાસેથી તા.૧૫-૧૨-૨૦૨૩ ના રોજ મોબાઇલ ફોન દ્વારા જણાવેલ છે. જે પ્રસંગોનું વર્ણન ટેલિફોનિક વાતચીત દ્વારા થયેલું છે તેની વિસ્તૃત રજૂઆત આ લખાણ દ્વારા અત્રે પ્રસ્તુત કરતાં હું ખૂબ જ પુલકિત થાઉં છું કારણકે ડૉ.જૈસાણી સાહેબના કહ્યા મુજબ ‘બીજા માટે જતું કરવાની ભાવના ભાગ્યે જ કોઈ વિરલામાં જોવા મળે’. ટેલિફોનિક વાતચીતના કેટલાક પ્રસંગો અત્રે રજૂ કરું છું :

તા.૧૫-૧૨-૨૦૨૩ના દિવસે બપોર બાદ આશરે ૪.૦૦ કલાકે હું બહાર પરસાળમાં હિંચકા ઉપર બેસીને બુક લખવાના વિચારો કરતો હતો ત્યારે કોઈ ઉચ્ચ કોટિના પ્રસંગોની માહિતી મેળવવાના આશયથી મેં ડૉ.જૈસાણી સાહેબને ફોન કર્યો અને જાણ કરી કે આ એક મિશનરી કાર્ય આરંભ્યું છે. તેઓએ ખૂબ જ ખુશી વ્યક્ત કરી, કારણકે તેઓ જાણતા હતા કે વર્ષ ૨૦૧૪માં અમોએ ‘Sweet memories of Late Dr.M.D. Patel, An Architech of Krushi-Go-Vidyabhavan, Anand’ ના ટાઈટલથી એક બુક પ્રસિધ્ધ કરી છે.

તેઓએ જણાવ્યું કે, ‘પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ માટે તેઓને (ડૉ.જૈસાણી) ખૂબ જ માન છે. કેમકે તેમની સાદગી અને સુઘડ ટ્રેસ પરિધાન બેનમૂન રહેલા છે, જે મેં પોતે જોયેલા છે. શ્રી અંબુભાઈની બહિર્મુખ પ્રતિભા અને ખૂબ જ માયાળુ (light hearted) સ્વભાવ મારી નજર સામેથી ખસતા જ નથી. ત્યાગ વૃત્તિ કેવી મહાન હતી ? હવે સંભાળ, એ સમય હતો વર્ષ ૧૯૫૬-૫૭નો, જ્યારે હું B.A.C.A. ના વનસ્પતિ શાસ્ત્ર વિભાગમાં વ્યાખ્યાતા (S.R.A) તરીકે કાર્યશીલ હતો. આજ સમયગાળામાં શ્રી અંબુભાઈ સંસ્થાના વાણિજ્ય ફાર્મ ખાતે ઈન્ચાર્જ ફાર્મ મેનેજર તરીકે કાર્યરત હતા. મારી નોકરીને બે વર્ષ જ્યારે શ્રી અંબુભાઈને નોકરીના પાંચ વર્ષ થયા હતા. આમ તેઓ મારાથી સિનિયર ખરા.

(૧) શ્રી અંબુભાઈની અખેડ ત્યાગવૃત્તિ :

‘હવે હું તને મારી સાથે બનેલી સત્ય હકીકત જણાવું છું જેનાથી તને પ્રતીતિ થશે. આ અરસામાં સંસ્થા ખાતે આઈ.સી.

એ.આર. માંથી “Castor Breeding Project” મંજૂર થઈને આવ્યો, જે ફક્ત પાંચ વર્ષ માટે જ હતો. અને બાદમાં કાર્યનું મૂલ્યાંકન (Review) કરીને બીજા ત્રણ વર્ષ લંબાવવાનું પ્રયોજન હતું. પ્રોજેક્ટ પ્લાન્ટ બ્રીડિંગ ફાર્મ ખાતે શરૂ કરવાનો હતો. ડૉ.રણછોડભાઈ સાહેબ આજ ફાર્મના ઈન્ચાર્જ અને બોટની વિભાગના વડા હતા, તેથી જ તેઓ આ પ્રોજેક્ટના P.I પણ ખરા. હું પણ બોટની વિભાગમાં સ્નાતક કક્ષાએ જીનેટિક્સ અને પ્લાન્ટ બીડિંગનાં પ્રેક્ટીકલ લેતો હતો. વધુમાં હું B.Sc. Agri. ની ડીગ્રી માં કોલેજમાં ફર્સ્ટ-ક્લાસ ફર્સ્ટ રેન્કથી પાસ થયેલો. કાદાચ આ બધા જ પાસાનો વિચાર કરીને જ પ્રોજેક્ટ ઈન્ચાર્જના નાતે અને વિભાગીય વડાની રૂએ. ડૉ. રણછોડભાઈ સાહેબે આ નવા મંજૂર થયેલા કેસ્ટર બ્રીડિંગ પ્રોજેક્ટમાં નવી મંજૂર થયેલી Castor Breederની જગ્યા ઉપર મને સીધી ભરતીથી મૂકવાની દરખાસ્ત સંસ્થાના નિયામકશ્રી ડૉ.એમ.ડી.પટેલ સાહેબને મોકલી, જેને મંજૂરી આપીને મારી સીધી ભરતીથી નિમણૂકનો હૂકમ કરેલો.

આ વાતની જાણ શ્રી અંબુભાઈને થઈ, જેઓ મારા કરતાં ત્રણ વર્ષ સીનિયર હતા અને હજુ ઈન્ચાર્જ ફાર્મ મેનેજર હતા. આથી પોતાને (અંબુભાઈને) અન્યાય થયાની લાગણી અને ભાવનાથી પોતાની મૌખિક રજૂઆત કરવાના આશયથી, સંસ્થાના નિયામકશ્રીને મળવા ગયા અને પોતાની લાગણી વ્યક્ત કરી. નિયામકશ્રીએ શાંત ચિત્તે શ્રી અંબુભાઈની લાગણીશીલ રજૂઆત સાંભળ્યા બાદ થોડો વિચાર કરીને બોટની વિભાગના વડાશ્રીને બોલાવ્યા. આજ સમયે હું મારો સ્નાતક વર્ગનો ક્લાસ પુરો થતાં મારી કચેરીમાં આવ્યો ત્યારે જ પટ્ટાવાળાભાઈએ મને જણાવ્યું કે પટેલ સાહેબ તમોને બોલાવે છે. હું તરત જ તેઓની ઓફિસમાં ગયો, અને આ બધાને જોઈને નવાઈ પામ્યો તથા મનમાં થયું કે મારી કંઈ ભૂલ થઈ કે શું? મનમાં વ્યથા અને ગભરાટ હતો જ. હું જેવો અંદર ગયો કે તરત જ પટેલ સાહેબ (નિયામકશ્રી) બોલ્યા કે જૈસાણી તમે, અંબુભાઈ અને ડૉ.રણછોડભાઈએ મને દ્વિધામાં મૂકી દીધો છે. હું કંઈ સમજ્યો નહિં, અને મારા હૃદયના ધબકારા વધવા લાગ્યા, કારણ કે મનમાં પહેલેથી જ ડર હતો જ. ત્યારે જ સાહેબે માંડીને વાત કરતાં મારા દિલમાં હાશકારો થયો.

એ જ વખતે શ્રી અંબુભાઈએ હસતાં મુખે જણાવ્યું કે ‘સાહેબ, આપે અને રણછોડભાઈ સાહેબે લીધેલો નિર્ણય હું શિરોમાન્ય ગણું છું. અને મારી કોઈ વિરોધ પ્રદર્શિત કરતી રજૂઆત નથી, પણ મને થયેલા અન્યાયની જે રજૂઆત મેં કરી છે, તે એક મારી લાગણીનો ઉછાળો છે, જેને હું પશ્ચાતાપ સાથે પરત લઉં છું અને મારી દિલગીરી વ્યક્ત કરું છું’. આ શબ્દો સાંભળીને મારા મનમાં શ્રી અંબુભાઈ માટે આનંદ, પ્રેમ અને લાગણીની ઉર્મિઓ ઉભરી આવી. પાનેલિયા, જો તો ખરો આ મહાન વ્યક્તિ (અંબુભાઈ)ની ઉત્તમ ત્યાગવૃત્તિનો બેજોડ નમૂનો. પોતાને થયેલા અન્યાયને ગણકાર્યા વગર જ માફી માગવી, આવો ત્યાગ તો કોઈ અંબાલાલ જેવા વિરલા જ કરી શકે. રેંજીપેજીનું આ ગજું નથી. ખરૂંને ?

હવે સાંભળ, આ વાત એટલેથી જ ન અટકતાં, તે સમયના વહીવટકર્તાઓ પણ કેવા મહાન ન્યાયપ્રિય અને માનવતાવાદી હતા તેની તને પ્રતીતિ કરાવું છું. નિયામકશ્રીની કચેરીમાંથી નીકળીને અમે બંને બહાર આવ્યા. મેં શ્રી અંબુભાઈને ગળે મળીને કહ્યું કે ‘મારે લીધે તેઓને અન્યાય થયો, તે માટે હું ખૂબ જ દિલગીરી વ્યક્ત કરું છું.’ જેના જવાબ રૂપે શ્રી અંબુભાઈએ જણાવ્યું કે, ‘વિભાગીય વડાનું પગલું બરોબર છે, કારણ કે તમે પ્લાન્ટ બ્રીડિંગ ભણાવો છે ! વિભાગમાં જ છો, અને પ્રોજેક્ટ પણ બોટની વિભાગમાં છે, માટે તમારો હક્ક પ્રથમ ગણાય.’ ત્યારબાદ અમે બન્ને છૂટા પડ્યા.

આ બાજુ નિયામકશ્રીની કચેરીમાં શ્રી અંબુભાઈને થયેલા અન્યાયને ન્યાયમાં ફેરવવાની વિચારણા થઈ. તે સમયે સંસ્થાના બાહોશ એડમિનિસ્ટ્રેટર શ્રી ઝાંબેકર સાહેબને બોલાવીને ત્વરિત અસરથી શ્રી અંબુભાઈને પ્રમોશન આપીને, પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગમાં સીનિયર લેકચરર (ક્લાસ-ટુ-સમકક્ષ) ની જગ્યા ઉપર પ્રમોશનથી હૂકમ કરવા જણાવ્યું. અને પાશ્ચાતવર્તી અસરથી જ મારા (જૈસાણીને) હાજર થયા પહેલાંના દિવસથી, જ હાજર ગણવા. આ રીતે હૂકમ કરવાનું જણાવ્યું. ભાઈ, એ સમયે આવી હતી શ્રી અંબુભાઈની ત્યાગવૃત્તિ, અને એનાથી ચડિયાતી હતી સંસ્થાનાં વડાની ન્યાય પ્રણાલી. ખરૂંને ?

(૨) શ્રી અંબુભાઈની લાગણીશીલતા :

હવે હું તને શ્રી અંબુભાઈની લાગણીશીલતાની વાત કરીશ. તે સાંભળવા જેવી છે. કેસ્ટર બ્રીડરનો મારો હૂકમ આપતા પહેલા જ નિયામકશ્રીએ જણાવેલ કે જૈસાણી તમારે બોટનીના S.R.A. ના જગ્યા ઉપરથી રાજનામું આપવાનું રહેશે. અને તમને કલસા-૨ ની જગ્યા ઉપર પાંચ વર્ષ માટે જ તદ્દન હંગામી નિમણુક મળશે, પ્રોજેક્ટ પીરિયડ પુરો થતા જ છૂટા થવાનું રહેશે. આમ છતાં હું હાજર થયેલો.

જ્યારે શ્રી અંબુભાઈને આ વાતની જાણ થઈ, તે જ દિવસે મારી પાસે મારે ઘેર આવ્યા, અને મારા પ્રત્યેની સહાનુભૂતિ પૂર્વકની લાગણી જણાવી કે જૈસાણી પાંચ વર્ષ પુરાં થતાં પ્રોજેક્ટ બંધ થયા બાદ તારે છૂટા થવાનું રહેશે. અને ફરીથી નોકરીની રાહ જોવાની રહેશે. આ પાસાનો પણ વિચાર કરવાની જરૂર છે. આમ મારા પ્રત્યેની પોતાની લાગણી હતી, માટે એક મિત્ર અને સલાહકાર તરીકે મને મળવા આવ્યા. મેં પણ મારી દ્વિવધા વ્યક્ત કરી, અને બન્નેએ નક્કી કર્યું કે ‘પડશુ એવા દેવાશું’ ‘આગે આગે ગોરખ જાગે’. (A Will Will find a way) આમ, મારા ભવિષ્યની ચિંતા કરીને શ્રી અંબુભાઈએ લાગણીશીલતાનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરાવેલો.

હવે શ્રી અંબુભાઈની લાગણીશીલતાનો બીજો પ્રસંગ સાંભળ. એ સમય હતો વર્ષ ૧૯૬૧-૬૨નો. શ્રી અંબુભાઈની રાહબરી (Leadership)નીચે હું અને બે પટાવાળાભાઈઓ સાથે B.Sc. (Agri) ના છેલ્લા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ સાથે ત્રણ ભાડાની બસથી શૈક્ષણિક પ્રવાસાર્થે આણંદથી જૂનાગઢ જતા હતા. સાંજના ૬ વાગતા ગોંડલ મુકામે પહોંચ્યા, અને આગળ જૂનાગઢ પહોંચીને ઉતારાની વ્યવસ્થા, જમવાની વ્યવસ્થા કરીને રાતવાસો કરવા માટે રોકાવાનું હતું. આ જ દિવસોમાં સ્વામીબાપા, પ.પૂ. સંત શ્રી યોગીજી મહારાજ (યોગીબાપા) ગોંડલ મંદિરમાં બિરાજમાન હતા. આ વાતની વિદ્યાર્થીઓને જાણ થઈ, ત્યારે મોટા ભાગનાએ યોગીજીના દર્શન કરવાની વાત કરી. મને થયુંકે જો મંદિરે જઈએ, તો કદાચ દોઢ-બે કલાક નીકળી જાય. અને જૂનાગઢ પહોંચવામાં રાત પડી જાય તો મુશ્કેલી પડે. આથી મારી અનિચ્છા વ્યક્ત કરી. પણ શ્રી અંબુભાઈની લાગણીશીલતા બહાર આવી. મને કહ્યું કે યોગીબાપા બધું સંભાળી લેશે વિદ્યાર્થીઓની માગણી અને લાગણીને ન દુકરાવાય અને અમો ત્રણે બસો સાથે મંદિરે દર્શન કરવા ગયા. મંદિરે દર્શન કર્યા. યોગીબાપાના આશીર્વાદ લીધા અને ધબ્બા ખાધા અને સાંજે પ્રભુપ્રસાદનો સ્વાદ માણ્યો. બધા જ મોડી રાત્રે જૂનાગઢ પહોંચ્યા પણ યોગી બાપાની કૃપાથી બધું જ સમુસુતરું થયેલું. ધર્મશાળામાં સરસ ઉતારો મળેલો.

આમ અંબુભાઈના લાગણી સભર સ્વભાવનો આ મારો બીજો અનુભવ છે. અમારી પાંત્રીસ વર્ષોની નોકરીમાં આવા બીજા ઘણા અનુભવો થયા છે જે હવે હું યાદ કરીને ફરીથી તને ફોન કરીશ. અઠવાડીયા પછી ફરીથી બપોર બાદ સાંજના ચાર કલાકે મારા મોબાઈલની રીંગ વાગી, જોયું તો જૈસાણી સાહેબનો ફોન હતો. સામેથી તેની લાક્ષણિક વાણીમાં બોલ્યા ‘કેમ છો ભાઈ, પાનેલિયા’ સમય હોય તો શ્રી અંબુભાઈ વિષે તને પહેલાં જે કીધું હતું, તેવી જ અન્ય વાતો કહેવી છે.’ મેં કહ્યું ‘સાહેબ, મને જણાવો. હું આવી વાતો સાંભળવા ખૂબ જ આતુર છું.’ તેઓએ જણાવ્યું કે ‘શ્રી અંબુભાઈની લાગણીશીલતાની વાતોમાં હોસ્ટેલનાં વિદ્યાર્થીઓનાં હિતમાં કેવા કેવા નિર્ણયો લીધા તેની છે. વર્ષ ૧૯૬૨થી ડૉ.મધુભાઈ રેક્ટર હતા, અને શ્રી અંબુભાઈ આસીસ્ટન્ટ રેક્ટર હતા. ત્યારે વલ્લભ અને મુન્શી હોસ્ટેલમાં વિદ્યાર્થીના બધાં જ રસોડામાં કોન્ટ્રાક્ટર પ્રથા ચાલતી હતી. હોસ્ટેલ તથા રસોડાની મુલાકાતમાં શ્રી અંબુભાઈએ જોયું કે રસોડાની સ્વચ્છતા બરાબર નથી. ખોરાકમાં શાકભાજી તથા રાશન હલકી ગુણવત્તાનું વપરાય છે, જે યોગ્ય નથી. આથી તેમનો લાગણીશીલ સ્વભાવ ડગમગી ગયો અને વિચારવા લાગ્યો કે વિદ્યાર્થીઓનાં ચારેય રસોડા સ્વયં સંચાલિત (Self managed) કરવા વિચાર કરીને, આ વાત મુખ્ય રેક્ટર અને કોલેજના આચાર્યશ્રીને જણાવી અને ત્રણેયે ચર્ચા કરીને શ્રી અંબુભાઈને આગળ વધવાની પરવાનગી આપી. એ જ દિવસે સાંજે હોસ્ટેલના રાઉન્ડ દરમ્યાન બન્ને કોન્ટ્રાક્ટરને એક માસમાં રસોડા છોડી દેવાની સૂચના આપી દીધી. બીજા દિવસે આચાર્યશ્રીની સહીથી ચારેય રસોડા અને કોલેજનાં જનરલ નોટીસ બોર્ડ ઉપર નોટીસો મૂકી કે આવતા મહિનાની પહેલી તારીખ જ Students mess, Self managed કરવાની છે. અઠવાડીયામાં જ

હોસ્ટેલમાં વિદ્યાર્થીઓની મીટિંગો કરીને ચારેય રસોડા માટે આઠ આઠ વિદ્યાર્થીઓની ટુકડીઓ બનાવી, આવનારા છ માસ માટે દરેક રસોડા સંભાળવા માટે એક રસોડા દીઠ છ ટુકડીઓ તૈયાર કરીને કઈ રીતે કામ કરવું તેની સમજણ આપી. પહેલી તારીખ જ પહેલા જ રસોડા દીઠ તેમાં જમતા બધા જ વિદ્યાર્થીઓ સાથે મીટિંગ કરી વિદ્યાર્થી દીઠ ₹ 40/- ની ડીપોઝીટ ઉઘરાવીને એકઠી કરેલી રકમ બે વિદ્યાર્થીને સોપી. અને હિસાબો કઈ રીતે રાખવા તેની સમજણ પાડી. પહેલી તારીખ અગાઉ બે દિવસ પહેલા મહિનાનું રેશન કેડિટથી લેવાની વ્યવસ્થા ગંજ બજારમાં જઈને આશા બાબરની દુકાનેથી રેશન મેળવી આપ્યું. દૂધ સંસ્થાની જ ગૌશાળામાંથી આપવાનું નક્કી કર્યું. જરૂરી શાકભાજી સંસ્થાના ફાર્મ પરથી જ અપાવ્યું તથા દરરોજની શાકભાજીની જરૂરિયાત મોટી શાક માર્કેટથી મેળવવાની વ્યવસ્થા કરી આપી. સરકારી રેશન (ઘઉં, ચોખા, તુવેરદાળ, ખાંડ) મેળવવા માટે ખેડા જઈને તે સમયના સમાહર્તા (Collector) અને પૂરવઠા મામલદારને મળીને ચારે રસોડા માટે એક રસોડા દીઠ દોઢસો વિદ્યાર્થીઓના એવા ચાર રેશન કાર્ડ કઢાવી આપ્યા. જેથી સરકારી રાશન મળતું થાય. અમુક રાશન (ઘઉં, બાજરી, કઠોળ,) સંસ્થાના જ ફાર્મમાંથી મળવા લાગ્યું. આ બધામાં શ્રી અંબુભાઈનો સિંહ ફાળો રહેલો. છેવટે નક્કી કર્યા મુજબ આગલા માસની પહેલી તારીખથી જ Self managed mess શરૂ થઈ, અને કોન્ટ્રાક્ટર પ્રથા નાબૂદ થઈ. જે કમિટીઓ કામ કરવાની હતી તેની સાથે સતત રહીને હિસાબો કઈ રીતે રાખવા, ગેરહાજર (નહિ જમનાર) માટે કટ કઈ રીતે, કેટલી આપવી. તેની સમજણ પાડી. દરેક માસના અંતે બિલો કઈ રીતે બનાવવા, વિદ્યાર્થી દીઠ દરેકનાં બિલો કેમ બનાવવા, બે-ચાર દિવસ ભોજન ન લેનાર ની કટની રકમ કેમ અને કેટલી બાદ આપવી. આ બધાની સમજણ પાડીને માસના અંતે અને આગલા માસના પ્રથમ ચાર દિવસમાં જ Self managed student mess નું બિલ વિદ્યાર્થી દીઠ રસોડાના નોટિસ બોર્ડ ઉપર મૂકવું, બિલના પૈસાની ઉઘરાણી કરવી, અને આગળનાં માસની નવી કમિટીને નાણા આપવાં. આ બધી જ વ્યવસ્થા એકલે હાથે શરૂ કરાવી. ત્રણ માસના અંતે વિદ્યાર્થી, મુખ્ય રેડરેક્ટર તથા આચાર્યશ્રીને જાણ થઈ કે જે બિલ કોન્ટ્રાક્ટ પ્રથામાં ₹ ૫૦/- વિદ્યાર્થી દીઠ પ્રતિ માસ લેવાતું હતું, તે હવે ખૂબ જ સુપાય્ય ખોરાક સાથે માત્ર ₹ ૩૦ થી ૩૫ આવ્યું છે. શ્રી અંબુભાઈની લાગણી અને ચીવટ થકી જ શરૂ કરેલી આ વ્યવસ્થા આજે ૬૫ વર્ષ બાદ પણ BACA ની હોસ્ટેલોનાં રસોડામાં ચાલુ છે. પાનેલિયા, અંબાલાલની લાગણીશીલતાનું આ ઉત્તમ ઉદાહરણ ગણી શકાય ને ? કેવી Long lasting effects છે.? હાલના જમાનામાં આવા આચાર્યો આવા રેક્ટર્સ જોવા મળે છે ખરા ? કદાચ, ના. અરે હું જ્યારે BACA નો આચાર્ય થયો અને તને (ડૉ. પાનેલિયા, જીવણલાલ અને મૈશેરીને રેક્ટર બનાવ્યા ત્યારે તમોએ જાતે તપાસ કરીને જૂનાં રેશન કાર્ડ કે જે વર્ષોથી રીન્યુ થયા વગર Non-used પડ્યા હતા તે શોધી કાઢ્યા. ફરીથી કલેક્ટરને અને પૂરવઠા મામલતદારને મળ્યા અને કાર્ડ રીન્યુ કરાવીને રેશનમાં ઘઉં, ચોખા, મોરસ, તેલ વગેરે મેળવતા હતા. એમ શ્રી અંબુભાઈએ શરૂ કરેલી Self managed mess પ્રથા ફરીથી કાર્યાન્વિત કરેલી, તને યાદ છે ને ભાઈ ?'

આટલું કહ્યા બાદ બોલ્યા કે 'હજુ જો ભૂતકાળ વાગોળીએ તો શ્રી અંબાલાલની આવી ઘણી ત્યાગવૃત્તિ અને લાગણીશીલતાના પ્રસંગો મળી આવે. પણ હવે ઘણી વાતો થઈ, આ ટેલિફોનિક વાતોને વ્યવસ્થિત વિસ્તૃત કરીને મારા વતી એક લેખ લખીને બુકમાં છપાય, તે જોજે. આ માટે હું ડૉ. જૈસાણી તને (પાનેલિયાને) Blank cheque (છૂટ) આપું છું કારણ કે તારામાં એક સારા લેખકના ગુણ મેં જોયેલા છે, તેની પ્રતીતિ મને છે જ. માટે Go ahead ફતેહ કર. અસ્તુ. અલવિદા ભાઈ.

શ્રી અંબુભાઈની લાગણીશીલતાના અન્ય કેટલાક પ્રસંગો મેં મારા (પાનેલિયા) અન્ય એક લેખમાં મારા જ પ્રત્યે તેઓની લાગણી કેવી હતી તેનું વિસ્તૃત લખાણ લખેલ છે જ . માટે જ પ્રો અંબુભાઈ સાહેબ એક ત્યાગમૂર્તિ અને લાગણી પ્રધાન વ્યક્તિત્વ છે. હું (પાનેલિયા) પણ આવો પ્રોફેસર થઈ શક્યો જ નથી અને અત્યારનાં આ યુગમાં તો આવી ત્યાગવૃત્તિ અને લાગણીશીલતાવાળા પ્રાધ્યાપક ભાગ્યે જ જોવા મળશે. મારા આ વાક્યો થકી અત્યારનાં કોઈ પ્રાધ્યાપકો પ્રત્યે મારી નારાજગી હરગીજ નથી કે કોઈની રીક્ષા કરવાનો આશય પણ નથી. કારણકે શૈક્ષણિક વ્યવસાયમાં પડેલા દરેક પ્રાધ્યાપકો પ્રામાણિક તો જરૂરથી હોય છે. પણ સમય પ્રમાણે ત્યાગની ભાવના અને લાગણીશીલતા પ્રદર્શિત કરવી થોડીક કઠણ જરૂર છે. માટે જ આ યુગમાં આવા પ્રાધ્યાપકો મળવા દુર્લભ છે.

(૩) શ્રી અંબુભાઈનો પરોપકારી સ્વભાવ :

નોકરી દરમ્યાન શ્રી અંબુભાઈ પૈસે ટકે સુખી ન હતા, કારણકે નોકરી દરમ્યાન સંસ્થામાં ખૂબ જ મામુલી પગાર મળતો હતો. છતાં આ પરોપકારી જીવ અને બીજા માટે ઘસાઈ જવાની વૃત્તિ હોવાથી જ્યારે ડી.બી. દેસાઈ (જે પાછળથી કરોડપતિ થયા કારણકે પોતાની 'Navbhart seed' નામથી બિયારણની કંપની ઊભી કરેલી) અમેરિકા ખાતે ઉચ્ચ અભ્યાસાર્થે ગયેલા, ત્યારે તે જમાનામાં ₹ ૭૦૦૦/- આપીને શ્રી અંબુભાઈ સાહેબે આર્થિક મદદ પણ કરેલી હતી. આવી રીતે તેઓ જ્યારે નોકરીમાં હતા, ત્યારે ચાર વિદ્યાર્થીઓની કોલેજ ટ્યુશન ફી ભરેલી. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓના ફૂડબિલો ભરેલા. અમૂકને જર્નલ્સના સેટ લેવા માટે નાણાં પણ આપેલા. પોતે નિવૃત્ત થયા બાદ પણ કોઈ સગા સબંધીના દીકરાને આગળ ભણવા માટે સગવડ ન હોય, તો શ્રી અંબુભાઈએ પૈસા આપીને ભણાવેલ છે. ઉપરાંત તેઓ “ વિદ્યા દાન એ મહા દાન છે ” આ ઉક્તિને સાકાર કરવા માટે નિવૃત્તિ બાદ અવારનવાર પોતિકા ગામ ડભાણ જઈને ગામની માધ્યમિક શાળામાં અવારનવાર સખાવત કરીને શાળાને નાણાકીય મદદ કરી રહ્યા છે. આમ અન્યોને આર્થિક મદદ દ્વારા પરોપકારની ભાવનાને સાતત્ય પૂર્ણ નિભાવી રહ્યા છે. આવા પરગજુ અને પરોપકારી વ્યક્તિત્વને ભારોભાર વંદન.

(૪) શ્રી અંબુભાઈની સામાજિક સેવા વૃત્તિ :

વર્ષ ૧૯૮૪માં નિવૃત્તિ બાદથી દર વર્ષે તેઓશ્રી નડિયાદ ખાતે આવેલા સંતરામ મંદિર કે જ્યાં સામાજિક સેવાની અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓ ચાલી રહી છે તે મંદિરમાં દર વર્ષે શ્રી અંબુભાઈ પોતાના પેન્શનની આવકમાંથી જ પ્રતિ વર્ષ ₹૧૦,૦૦૦ મોકલી રહ્યા છે. આ કમ તેઓ જીવંત પર્યન્ત ચાલુ રાખવાના છે. આનાથી આગળ વાત કરીએ તો તેઓના પૌત્રશ્રી મિલિંદભાઈ કે જે 'Container Bristo' નામથી રેસ્ટોરેન્ટ ખોલીને “Hospitality Management & Catering Services” નામનો પોતાનો આગવો ધંધો કરી રહ્યા છે. તેમની સાથેની વાતચીતમાં શ્રી મિલિંદભાઈએ જણાવ્યું કે ‘મારા દાદાજીની શરૂ કરેલી આ ₹૧૦,૦૦૦ મોકલવાની દાનની સરવાણી હું પણ મારા જીવંત પર્યત ચાલુ જ રાખવાનો છું.’ છે ને દાદા કરતાં ચડિયાતો પૌત્ર ? અહિં ગુજરાતી કહેવત સાચી પડતી લાગે છે કે, ‘મોરનાં ઈંડાં ચિતરવા ના પડે.’ આ ઉક્તિ, શ્રી મિલિંદભાઈ માટે સાતત્ય પૂર્ણ ગણાય.

આવા આગવા વ્યક્તિત્વપણા માટેના તમામ ગુણો શ્રી અંબુભાઈ સાહેબમાં રહેલા છે. અને તેઓએ સાતત્ય પૂર્ણ આ તમામ ગુણો પ્રદર્શિત કરેલા હોઈ, આ લેખને અપાયેલ ટાઈટલ ‘સર અંબુભાઈ પટેલ-એક આગવું વ્યક્તિત્વ’ યથા યોગ્ય છે.

ઉપસંહાર :

આવી રીતે પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબનું સારૂએ જીવન માનવજાત, મિત્રો વિદ્યાર્થીઓ તેમજ કૃષિ શિક્ષણ, સંશોધન અને વિસ્તરણ અને કૃષિના જ વિકાસ માટે સમર્પિત રહ્યું છે. તેમની બીજા માટે ઘસાવાની, અન્યો માટે ત્યાગ કરવાની ભાવના, બીજા પ્રત્યેની લાગણીશીલતા અને પોતાના પરોપકારી સ્વભાવ થકી કરાયેલ અને હાલ પણ કરાઈ રહેલી સામાજિક સેવાઓ, તેમજ કૃષિકારો અને ગ્રામોદ્ધાર માટેના કાર્યો થકી તેઓ એક આગવી પ્રતિભાધારી વ્યક્તિ છે.

સલામ આવા આગવા વ્યક્તિત્વધારી શ્રી અંબુભાઈ સાહેબને.

શ્રી અંબુભાઈના શિષ્યો તથા સહકર્મીઓના સંસ્મરણો

(૧) પ્રો.એ.જે. પટેલ સાથેના વિદ્યાર્થી અને સહકર્મચારી તરીકેના સંસ્મરણ

ડૉ.જી.બી. વાળંદ, નિવૃત્ત આચાર્ય, IABMI, આણંદ

જ્યારે વિભાગીય વડા હતા, ત્યારે પ્રો.એ.જે. પટેલ, પ્રાધ્યાપક અંબુભાઈ સાહેબ અને પ્રો.અંબાલાલ. આ ત્રણેય ઉપનામથી તેઓનું સંબોધન તેમના મિત્રો, સહકર્મચારીઓ અને વિદ્યાર્થીઓ સંબોધન કરતા. મારો તેમની સાથે અનુસ્નાતક કક્ષાએ બે અલગ અલગ વિષયો પ્લા. પેથો. ૫૦૬ : પ્લાન્ટ, વાયરોલોજી તથા પ્લા. પેથો. ૬૩૬ : વાયરસ ડિસીઝીઝ ઓફ પ્લાન્ટ, ભણવામાં ખૂબ જ સારો અનુભવ થયેલ. બન્ને વિષયો મારા માટે નવા હોઈ વાયરસ સ્પેશિયાલાઈઝેશનમાં ખૂબ જ માર્ગદર્શક પૂરવાર થયા. અને તેનો ખૂબ જ ફાયદો મને મારા ઈનસર્વિસ પી.એચ.ડી. અભ્યાસક્રમ દરમ્યાન થયો. અત્રેની મહાવિદ્યાલય ખાતે પ્લાન્ટ વાયરસ પ્રયોગશાળા સ્થાપવામાં પણ ઉપયોગી નિવડેલ.

તેઓ દ્વારા ઉપરોક્ત બે વિષયો ખૂબ જ હળવી શૈલીમાં ભણાવવાની પધ્ધતિ, શિસ્ત, સમયબદ્ધતા મને મારા જ્ઞાનમાં વધારો કરવામાં પિલર તરીકે સાબિત થયા. તેઓની પરીક્ષા લેવાની પધ્ધતિ, કલાસરૂમમાં વિદ્યાર્થીઓ વધુ હોવા છતાંય કલાસ લેવાની તેમજ બુક, જર્નલમાંથી એસાઈમેન્ટ આપવામાં આવતા હતા. તેઓ પોતાનું જ્ઞાન પણ આપતા અને મારે પણ આ રીતે મેળવવા મહેનત કરવી પડતી. એક અઠવાડિયાના એસાઈમેન્ટ, તેમજ જે કઈ શીખવવામાં આવ્યું હોય તેનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવતું. તેના કારણે વિષયના જ્ઞાનનો પાયો મજબૂત થયો. આમ, પીજી શિક્ષક તરીકે મારા માનસ ઉપર ઉમદા છાપ છોડેલ.

બીટીઆરએસ માંથી છ વર્ષની નોકરી બાદ (૧૯૭૬-૮૨) મદદનીશ પ્રાધ્યાપક તરીકે ૧૯૮૨માં મારી પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગ ખાતે બદલી કરવામાં આવેલ. પ્રથમ મુલાકાતમાં તેમની ઓફિસમાં બોલાવી, પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગમાં ખૂબ જ શિસ્તબદ્ધ, ચીવટતાથી મહેનત કરી, એક શિક્ષક તરીકે તૈયાર થવું પડશે એવી શિખામણ આપેલ. મે પૂછ્યું કે 'સાહેબ, મારે ક્યાં બેસવાનું?' 'તેમણે કહ્યું કે 'પીજી લેબમાં બેસો.' પીજી લેબમાં વિદ્યાર્થીઓ મીડિયા બનાવે, વિભાગની ચા બનાવે. આમ તેઓએ મારી સહનશીલતા ચકાસેલ અને છ દિવસ બાદ ઓફિસમાં બોલાવીને કહ્યું કે, 'તમે ક્યાં બેસો છો?' મે કહ્યું કે 'પીજી લેબમાં બેસવાથી વિદ્યાર્થીઓ સાથે સંપર્ક થતાં તેમની સાથે કામગીરી કરી અને વાર્તાલાપ વધ્યો. ત્યારબાદ ઓફિસમાં ટેબલ ખુરશી ફાળવવામાં આવેલ અને ડૉ. જીવણભાઈની ચેમ્બરમાં બેસવાનું કહેલ. આમ તેઓની અલગ અલગ લાક્ષણિકતા હતી. આ તેઓની ચકાસવાની ખાસિયત હતી.

આમ બે વર્ષના સંપર્ક હેઠળ વિભાગીય વડા, સ્ટાફ સાથે કેવું વર્તન કરવું, જરૂરી લાગે ત્યાં ખૂબ જ શિસ્ત પણ તેઓમાં

જોવા મળી. તેઓની કચેરીમાં હળવી પળોમાં ધીરી સીસોટી વગાડી, બે આંગળી વડે ટેબલ ઉપર સંગીત વગાડતાં. અને ગમે તેવું અઘરૂં કાર્ય પણ સરળ કરી આપતા. વિભાગમાં સૌથી વધુ વિશ્વાસુ પટાવાળા તરીકે ફરજ બજાવતા હિરામણના હાથે જ પાણી અને ચા પીતા. જરૂરી ફાઈલો તેમજ કાગળો તેમના દ્વારા ટ્રાન્સફર કરતા.

સાહેબ જ્યારે હળવી પળોમાં હોય, ત્યારે હિરામણ અમારી પાસે આવતા અને કહેતા કે, ‘કંઈ પણ કામ હોય તો સાહેબ પાસેથી કરાવી લ્યો.’ આમ હિરામણ પ્યુન તેઓના ખૂબ જ વિશ્વાસુ કર્મચારી હતો.

બે વર્ષના સમયગાળા દરમ્યાન બે વખત ગુસ્સે થયેલા જોવા મળેલા છે. બપોર બાદ ગુસ્સો ઉતરી જતો અને ફરી હળવી પળોમાં જોવા મળતા. સાયકલ અને સફેદ ટોપીથી પ્રો.એ.જે.પટેલ ઓળખાતા.

મારી આઈએબીએમઆઈમાં આચાર્ય તરીકે નિમણૂક થતાં ખૂબ જ ખુશ થયેલ, અને સાયકલ લઈને આવે ત્યારે હું કહેતો કે અહિયાં સાયકલ મૂકી દો. ત્યારબાદ પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગમાં આવવા માટે હું વાહનની વ્યવસ્થા કરી આપતો.

આમ, પેથોલોજીમાં ડૉ.ડી.જે પટેલ, ડૉ.જે.જી પટેલ અને ડૉ. અશોક મિશ્રા મારી આઈએબીએમઆઈ આચાર્ય તરીકેની નિમણૂક માટે ખૂબ જ ગર્વ લેતા. મારા વિદ્યાર્થીઓ, સહકર્મચારીઓની પ્રગતિ ખૂબ જ વખાણતા અને સંતોષ અનુભવતા.

તેઓના શતાયુ જીવન માટે વંદન સાથે શુભકામના.

(૨) પ્રો. અંબુભાઈ-એક મદદગાર મસીહા

ડૉ.એન.એમ.પટેલ, નિવૃત્ત આચાર્ય, ‘બાકા’, આણંદ

ડભાણ ગામની ત્રિપુટી- ડૉ.રાવજીભાઈ સી પટેલ, પ્રો. હરમાનભાઈ એન. પટેલ અને પ્રો. અંબાલાલ જે. પટેલ કૃષિગોવિદ્યાભવનમાં એક જ સમયે કાર્યરત હતી. ગામ અને સમાજ એક જ હોવા છતાં, સ્વભાવે ત્રણેય અલગ પડતા હતા. પ્રો. અંબાલાલ જીવાભાઈ પટેલ (પ્રો.એ.જે) શાંત પ્રકૃતિનું વ્યક્તિત્વ, “કામ એ જ ભગવાન” માનનાર અને સરળ જીવન માટે જાણીતા એવા સૌ કોઈના પ્રો. એ.જે.પટેલ, આજે જીવનધારાના ૧૦૦ વર્ષ પૂર્ણ કરે છે. તે પ્રસંગે તેમને અને સાથે સાથે એમના કુંટુંબને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન. હજુ પણ સ્વસ્થ દીર્ઘાયુ જીવન જીવે, એવી પરમકૃપાળુ પરમાત્માને પ્રાર્થના.

આપણી સનાતન સંસ્કૃતિમાં ‘શતમ્ જીવ શરદઃ’ અને ‘આયુષ્યમાન ભવ’ ના આશીર્વાદ ગુરુજનો અને વડીલો તરફથી અપાતા હોય છે. આ આશીર્વાદનું ફળ આપને ફળ્યું. એ આનંદ અને ગૌરવની બાબત છે.

પ્રો. અંબુભાઈનો પરિચય પેથોલોજીના પ્રેક્ટીકલ વર્ગથી થયો. તેઓશ્રી અમારા પ્રેક્ટીકલ લેતા. વિદ્યાર્થીની મુશ્કેલી સમજવાની અલૌકિક શક્તિ એમનામાં હતી. હું માયસેલીયમને સહેલાઈથી ઓળખી શકતો ન હતો. આ બાબત એમના ધ્યાને આવી, તો પ્રેક્ટીકલ વર્ગ પુરો થયા પછી મને જુદા જુદા નમૂના, માર્ઈકોસ્કોપ દ્વારા બતાવી મારી મુશ્કેલી દૂર કરેલી. આ માટે મારી પાછળ ત્રણ દિવસ મહેનત કરેલી. મારા કામથી એમને સંતોષ થયો ત્યારે આશીર્વાદ રૂપી પરીક્ષા પણ લીધી હતી. આવા મહાન શિક્ષકોને એમની મહાનતા માટે સલામ.

સંસ્થાના ન્યુ બી ટાઈપ મકાનમાં હું શિફ્ટ થયો, ત્યારથી પ્રો. અંબુભાઈ સાથે સંબંધો વધતા ગયા. એમનું દૈનિક શીડ્યુલ મને આશ્ચર્ય જેવું લાગતું. એ સમયે મેં કલ્પેલુ પણ નહી કે તેઓ સેન્યૂરી ફટકારશે. આજે સમજાય છે કે એમનું અપનાવેલ દૈનિક શિડ્યુલ વ્યક્તિને લાંબુ જીવવા માટે જરૂરી છે. દિવસમાં ઓછામાં ઓછું એક વખત તેઓ પસીનાથી નહાતા હતા. અર્થાત એટલી કસરત-ચાલવું, સાયકલિંગ, વોલીબોલ રમવો, બાગકામ વગેરે કરતા. નિવૃત્ત થયા પછી ચોર્યાશી વર્ષની જૈફ ઉંમર સુધી પણ સાયકલ વાપરતા રહ્યા છે. પણ સાયકલે એમને છોડ્યા નથી. એમના દીકરા હેમંતભાઈના કહ્યા મુજબ, સાહેબના કૌટુંબિક ડોકટરે જણાવેલ કે હેમન્ટ હવે આ સાયકલ કોઈકને દાનમાં આપી દે તો જ દાદા અને સાયકલ છૂટા પડશે, અને ખરેખર આવું કરેલું છે. સ્વસ્થ જીવનની આ જ ચાવી છે.

આજે પણ પોતાનાં દૈનિક કાર્યો જાતે જ કરી શકે છે, જો કે ટેકાની જરૂર પડે છે. હજુ યાદશક્તિ એવીને એવી જ છે. કુદરતની આ મહેરબાની એમને ફળી એ માટે ગૌરવ સાથે લાખ લાખ વંદન.

અમારા ગુરુજી હજુ પણ સ્વસ્થ આયુષ્ય ભોગવે એ જ જગતપિતાને પ્રાર્થના. જયશ્રી કૃષ્ણ

(૩) ગુરુવર્ય પૂજ્ય પ્રોફેસર અંબુભાઈ જે. પટેલને શુભેચ્છા

ડૉ.ડી.બી.દેસાઈ, પૂર્વ મેનેજિંગ ડિરેક્ટર, નવભારત સીડઝ, અમદાવાદ

વર્ષ ૧૯૫૮માં આણંદ ખેતીવાડી કોલેજના વિદ્યાર્થી તરીકે દાખલ થયો, અને ૧૯૭૦ માં વધુ અભ્યાસ કરવા અમેરિકા ગયો. ત્યારથી આજ દિન સુધીનો સંબંધ યાદ કરતાં આનંદની લાગણી અનુભવું છું. વિદ્યાર્થી તરીકે, સહકાર્યકર્તા તરીકે અને પછી વડીલ મિત્ર તરીકે પ્રો. અંબુભાઈ જોડેના મીઠાં કૌટુંબિક સંબંધો એવા મીઠા તથા તરોતાજા લાગે છે, કે જાણે ભગવાને ખૂબ જ ઉદારતા બતાવી, એમની જોડે સંપર્ક કરાવ્યો હશે. એમના શતાયુ બદલ એમને ખૂબ અભિનંદન અને ખૂબ શુભેચ્છાઓ.

અમો બંને નોકરી દરમ્યાન એક જ ઓફિસમાં બેસતા હતા. તેઓ ખૂબ જ અનુભવી, અને હું નોકરીમાં નવો દાખલ થયેલો. ટીચિંગ, રિસર્ચ તથા સાથે વિદ્યાર્થીઓની હોસ્ટેલના કામકાજ અંગે પણ વધારાની જવાબદારીઓ નિભાવવામાં એમની જોડે ઘણું શીખવાનું મળ્યું Friend, Phiosopher અને guide તરીકે એમણે મારા જીવનમાં ઘણું પ્રદાન કર્યું. તે માટે હું જીવનભર એમનો ઋણી રહીશ.

ઘણા બધા પ્રસંગોમાં ફક્ત એક જ પ્રસંગની વાત કરીશ.

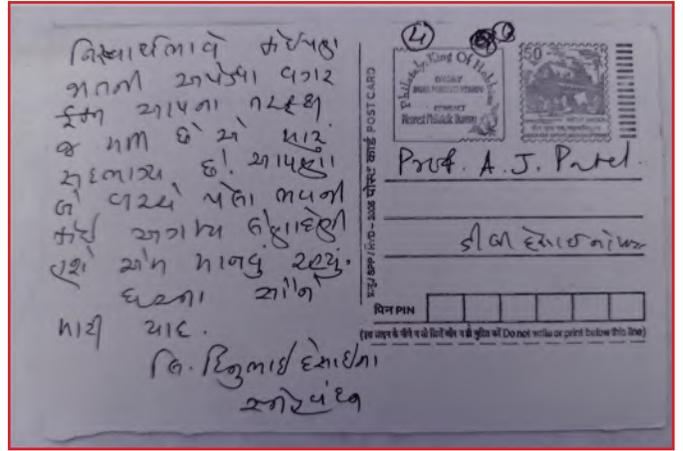
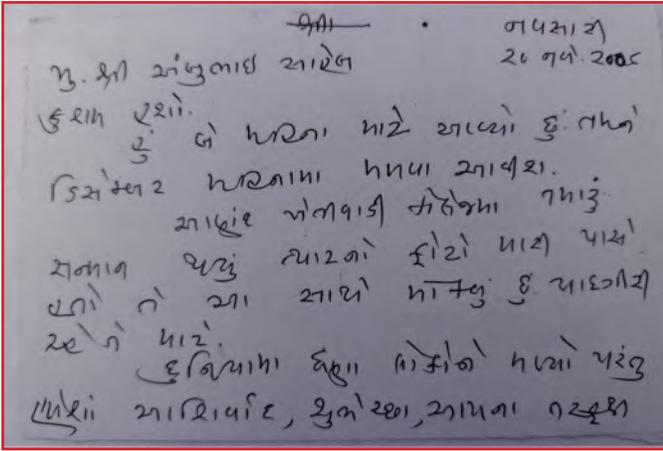
મેં જ્યારે વર્ષ ૧૯૭૦માં મિસિસિપી સ્ટેટ યુનિવર્સિટી (યુ.એસ.એ) માં પીએચ ડી. કરવા જવાનું નક્કી કર્યું ત્યારનો પ્રસંગ ઉલ્લેખનીય છે. અમારા ગામના એક વડીલ જે આફ્રિકામાં રહેતા હતા તેમણે મને બધો ખર્ચ પુરો પાડવા ડિમાન્ડ ડ્રાફ્ટ મોકલ્યો. ૧૩ મી જાન્યુઆરી ૧૯૭૦ ના રોજ સવારે ૧૧ વાગ્યે મને ટપાલમાં ડી.ડી. મળ્યો, જે અમેરિકાની બેંકમાં ભરી શકાય તેવો હતો. બીજા દિવસે મારે મારા ગામ સગા સબંધીને મળવા નવસારી જવાનું હતું. ટપાલ વાંચી હું રડમસ્તકે બેઠો હતો. એટલામાં શ્રી અંબુભાઈ ક્લાસ લઈને આવ્યા. એમની ખાસ સ્ટાઈલમાં કહે, ‘શું ઢીલા થઈને બેઠા છો, અમો પણ અમેરિકા ભણવા, બાળકોને મૂકીને ગયા જ હતા ને ? ‘મેં કહ્યું કે ‘મારી પાસે પ્રોબ્લેમ જુદો છે. મારે મુંબઈથી મિસિસિપી એર ટ્રાવેલ્સની ટિકિટના પૈસા નથી.’

એમણે કહ્યું કે 'ગાંડીયા છો ને દિનુભાઈ ! મેં કહ્યું કે, 'આવતી કાલે બેંક બંધ છે. મેં' તો ખાતામાં કઈ બેલેન્સ પણ નથી રાખ્યું.' અંબુભાઈનું કહેવાનું હતું કે એમાં ગભરાવાની જરૂર નથી, હું બેઠો જ છું ને ? ઉપડ્યા બપોરના તાપમાં સાયકલ ઉપર આણંદ એમની બેંકમાં. બે કલાકમાં મને જોઈતી રકમનું કવર મારા હાથમાં મૂકી દીધું. પછીજ જમવા ઘરે ગયા.

મને તો એવી હાશ થઈ ગઈ કે આજે પહેલી વાર એ વાત મારા મગજમાંથી કાગળ ઉપર ઉતારતાં હળવાશ અને આનંદની લાગણી અનુભવું છું, એમની વગર માંગે નાણા આપવાની ઉદારતા, હું પરત આપી શકીશ કે નહીં તે પણ પ્રશ્ન ? કેટલા પ્રેમથી મને મદદ કરી.

આ પ્રસંગનો ઉલ્લેખ મને એટલા માટે ઉજાગર કરવાનું મન થયું કે હજુ સુધી શ્રી અંબુભાઈ સાહેબે આ વાત પાછલા ૫૦ વર્ષમાં કોઈને પણ કરી હોવાનું માલૂમ પડ્યું નથી. એમના જીવનના પાસાને હું નમન કરું છું.

પૂ. અંબુભાઈને શતાયુ પ્રસંગે અભિનંદન અને એમનું બાકીનું શેષ જીવન સ્વસ્થ અને સુખમય વિતે એવી ફરીથી શુભેચ્છા.

ડૉ. ડી. બી. દેસાઈએ નવસારી મુકામેથી તા. ૨૦-૧૧-૨૦૦૮ના રોજ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબને લખેલ પોસ્ટ કાર્ડ

(૪) પ્રો. અંબુભાઈ જે. પટેલ સાહેબ સાથેના સંભારણા

ડૉ. જીવણભાઈ જી. પટેલ, નિવૃત્ત આચાર્ય, ચિ.પ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય, સરદાર કૃષિનગર

એપ્રિલ, ૧૯૬૬માં એસ.એસ.સી.પાસ કર્યા પછી એટલે કે વિજ્ઞાન સાથેના વિષયો સાથે પ્રથમ વર્ગમાં ૬૪ ટકા ગુણ મેળવી, હું ઉત્તીર્ણ થયો હોવાથી ક્યાં આગળ ભણવા જવું તેના વિચારમાં હતો. ગરીબ ખેડૂત પરિવારમાંથી આવતો હોઈ, મેડિકલ કોલેજમાં ભણવાનો ખર્ચ ઉઠાવી શકાય તેમ નહોતું. વળી કુટુંબની આર્થિક પરિસ્થિતિને ધ્યાને લઈ સત્વરે નોકરીમાં જોડાઈ જાઉં, તેથી કુટુંબને મદદરૂપ થવાય તેવી વિચાર સ્થિતિમાં અટવાતો હતો ત્યાં, મારા શાળાનાં ગુરૂજનોએ 'તું હોશિયાર છો માટે આગળ ભણવા વિચાર' તેવું મને અને મારા પિતાશ્રીને સૂચવતાં, છેવટે આગળ ભણવા જવા વિચાર્યું, આ માટે કઈ લાઈનમાં, કઈ કોલેજમાં જવું તેની દ્રિધામાં હતા. અને આ માટે હું મારા પિતાશ્રી સાથે અમદાવાદ આવેલ. અમે ત્યાં મને મારા પિતાશ્રીના ઓળખીતા કુટુંબના કોઈ કે જે માધ્યમિક સ્કુલમાં ટીચર હતા તેઓ મારા કુટુંબની પરિસ્થિતિથી પરિચિત હોવાથી, તેઓની સલાહ હતી કે મારે આણંદ

ખાતેની ખેતીવાડી કોલેજમાં ભણવા જવું અને ત્યાં B.Sc. (Agri) પદવી પ્રાપ્ત કરતાં જ નોકરી પણ મળી જશે. માટે આપ આણંદ જઈને પ્રવેશ ફોર્મ ભરો. બીજા દિવસે સવારે અમદાવાદથી ટ્રેન પકડી આણંદ આવ્યા, અને આણંદ ખાતેની બંસીલાલ અમૃતલાલ કૃષિ મહાવિદ્યાલયમાં ફોર્મ ભર્યું. પહેલી નજરે ગામડામાંથી આવેલ અને ખેતીવાડી કોલેજનું અર્ધ સૂર્યકાર ભવ્ય બિલ્ડિંગ અને આગળનો સુંદર બગીચો જોતાં આકર્ષણ થયું કે અહીં પ્રવેશ મળે, તો ચોક્કસ ભણવા આવી જવું. હોસ્ટેલ ખાતે રાત્રી રોકાણ કરી, બીજા દિવસે ઘરે ગયા. અઠવાડિયા બાદ મેં માસમાં ૧૯૬૬ના એડમિશન મેમો-લેટર આવ્યો અને જૂનના પ્રથમ દિવસથી કોલેજ પણ શરૂ થશે માટે હોસ્ટેલ ખાતે રહેવાની તમામ જરૂરી વસ્તુઓ-બિસ્તરા સાથે-ફી ના નાણાં સાથે આવી જવું. આ સાથે જ પહેલી જૂનના આગળના દિવસે ઘરેથી બિસ્તરા સાથે આણંદ આવી ગયા, અને બીજા દિવસે સવારે આચાર્યશ્રીની કચેરીમાં માર્કશીટ સાથેના જરૂરી પ્રમાણ પત્રો (સર્ટિફિકેટ) ચેક કરાવી ફી ભરવાનો રૂબરૂમાં આદેશ મળતાં ફી ભરી કોલેજમાં જોડાઈ ગયા.

બીજા દિવસે સવારે કોલેજના ઓડિટોરીયમમાં પાથરણાં પાથરેલ હોલમાં તમામ પ્રથમ વર્ષના ૩૨૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓને નીચે બેસાડી સંસ્થાનો પરિચય, કોલેજના વિભાગો તેમજ પ્રથમ વર્ષમાં ભણાવવામાં આવતા વિષયો તેમજ ભણાવનાર પ્રાધ્યાપક ગણ તમામનો પરિચય અને અત્રે આવેલ પોસ્ટ ઓફિસ, હેલ્થ સેન્ટર, લાયબ્રેરી, હોસ્ટેલ મેસ વિષે પુરેપુરું માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું. બપોર પછી તમામ વિભાગો, લેબોરેટરીઝ, ફાર્મની મુલાકાત કરાવી. બીજા દિવસથી શિક્ષણ શરૂ થશે તેની સમજણ આપવામાં આવી.

એ સમયે ડૉ. મધુભાઈ વી.દેસાઈ સાહેબ હેડ રેક્ટર અને શ્રી અંબુભાઈ જે.પટેલ સાહેબ આસિ. રેક્ટર હોવાથી શરૂઆતમાં જ હું અંબુભાઈ સાહેબના સીધા સંપર્કમાં આવ્યો. તેઓનો માયાળુ સ્વભાવ અને વિદ્યાર્થીઓ સાથેનો સ્નેહપ્રેમ ભર્યા-પોતાનાજ બાળકો હોય તેવા વ્યવહારથી હું આકર્ષાયો. વળી મારી આર્થિક પરિસ્થિતિથી ડૉ. મધુભાઈ સાહેબ પરિચિત હતા, કારણકે હું તેઓની દીકરી જાસ્મીનને ધોરણ પાંચમાં ટ્યુશન આપતો. આમ તેઓની મારા પ્રત્યેની લાગણીને કારણે તે વખતે હોસ્ટેલ ખાતે ચાલતા અમૃતલાલ જોષીની મેસમાં મને હિસાબ-કિતાબની કામગીરી અપાવી, અને સાથે ભોજન બિલની માફી આપી. જેથી હું મારો અભ્યાસ ચાલું રાખી શકું. આમ પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ સાથે વિદ્યાર્થીકાળથી જ તેઓની નજીક હતો. વળી ત્રીજા વર્ષમાં S.Y.B.Sc.(Agri.) માં Bacteriology નો વિષય અમોને ભણાવતા. આ સમયે એક આદર્શ શિક્ષકનાં દર્શન થયેલા. આમ તો તે વેળા Plant Pathology and Bacteriology વિભાગમાં ડૉ. મધુભાઈ વી. દેસાઈ સાહેબ હેડ હોવાથી, અને આખી કોલેજમાં તેઓ ટફ અને સ્ટ્રીક ટીયર તરીકે વિદ્યાર્થીઓમાં જાણીતા હોવાથી, બધા જ ડરતા હતા, તેમજ ડિસિપ્લિનમાં રહેતા. પરંતુ બીજી રીતે વિભાગના તે વખતના તમામ ટીચર્સનો શિક્ષણ અને વિષય પ્રત્યે લગાવ, એટલે કે આપણને તે તરફ જુકાવ રહે. વળી કોલેજમાં તે વેળા જુદા જુદા વિભાગોના ૨૫ થી ૩૦ Foreign return શિક્ષકો ભણાવતા, જેને લઈ લેકચર કે પ્રેક્ટીકલમાં ભાગ્યે જ કોઈ ગેરહાજર રહે. વર્ગમાં ૮૫ થી ૧૦૦ ટકા હાજરી રહેતી અને શિક્ષણ સાચા અર્થમાં અપાતું. આમ મેં ૧૯૭૦ માં B.Sc.(Agri.) Degree First Class સાથે મેળવી, અને એ સમયે ભાગ્યે જ ૫ થી ૮ વિદ્યાર્થી ફર્સ્ટ ક્લાસમાં હોય. પ્રથમ વર્ગમાં પાસ થયેલા વિદ્યાર્થીઓને જુલાઈમાં ૧૯૭૦ના પહેલા અઠવાડિયામાં ડેમોન્સ્ટ્રેટરની ભરતી માટે કૃષિગોવિદ્યા સંસ્થાના ડાયરેક્ટરની ચેમ્બરમાં પર્સનલ ઇન્ટરવ્યુમાં બોલવામાં આવ્યા. અને બીજા અઠવાડિયામાં મને ટપાલ ધ્વારા પ્લાન્ટ પેથોલોજીના ડેમોન્સ્ટ્રેટરની જગ્યા પર નિમણૂક ઓર્ડર મળતાં જ જુલાઈ ૧૪, ૧૯૭૦ના રોજ આણંદ કૃષિ કોલેજ ખાતેની નિમણૂક મળેલ જગ્યા પર હાજર થયો. શરૂઆતમાં ૧૯૭૦ થી ૧૯૭૧ સુધી ડૉ. મધુભાઈ વી. દેસાઈ સાહેબ પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિભાગના પ્રોફેસર અને હેડ હતા અને એ સમયે પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ એમના હાથ નીચે આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર તરીકે, જ્યારે ડૉ.ડી.બી.દેસાઈ અને શ્રી મુકુન્દભાઈ બી. પટેલ લેકચર હતા અને હું ડેમોન્સ્ટ્રેટર તરીકે જોડાયો હતો. આમ મેં મારી શિક્ષક તરીકેની કામગીરી પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબના માર્ગદર્શન હેઠળ શરૂ કરેલી. ઓગસ્ટ ૧૯૭૦માં શ્રી ડી.બી.દેસાઈ અને શ્રી મુકુન્દભાઈ બી.પટેલ વધુ અભ્યાસ માટે U.S.A. જતાં રાજીનામું આપ્યું. જેથી મને ઓગસ્ટ ૧૯૭૦ થી જ બી.એસ સી. વિદ્યાર્થીઓના છેલ્લા વર્ષમાં શિખવવામાં આવતા પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિષયના પ્રેક્ટીકલ લેવાની જવાબદારી સોંપાઈ. નવી જ નિમણૂક, અનુભવ વિનાના, અને છેલ્લા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓના પ્લાન્ટ પેથોલોજી વિષયના પ્રેક્ટીકલ શિખવવા માટે શરૂઆતમાં મને મૂંઝવણ થતી કારણ શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી લગભગ સરખી ઉંમરના. પરંતુ તે વખતના મારા Immediate શ્રી અંબુભાઈ સાહેબના આશીર્વાદ તથા પ્રોત્સાહનથી અને માર્ગદર્શનને કારણે હું આ વિષયના પ્રેક્ટીકલ શિખવવા સક્ષમ બન્યો. અને મારી ફરજ નૈતિક રીતે જવાબદારી પૂર્વક બજાવવામાં સફળ રહ્યો. પ્રો.અંબુભાઈ

સાહેબ ૧૯૭૧ થી અમારા વિભાગના વિભાગીય વડા હતા. તેમજ મારા M.Sc.Agric. પ્લાન્ટ પેથેલોજી માટે માર્ગદર્શક (પીજી ગાઈડ) પણ હતા.

સને ૧૯૭૦ થી ૧૯૮૪ સુધી પ્રાધ્યાપક અને વિભાગીય વડા તરીકે રહીને વર્ષ ૧૯૮૪માં માં પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ નિવૃત્ત થયા. ૧૪ વર્ષ જેટલા સમય દરમ્યાન ડેમોન્સ્ટ્રેટો, લેક્ચરર, આસી પ્રોફેસર, એસો. પ્રોફેસર ના જુદા જુદા હોદ્દોઓ ઉપર શરૂઆતથી તેઓના હાથ નીચે શિક્ષક તરીકે ફરજ બજાવી ભાગ્યશાળી બન્યો. આ ગાળામાં કેટલાક વર્ષોમાં હું અને શ્રી અંબુભાઈ સાહેબ જ વિભાગની કામગીરી કરતા હતા. આટલા લાંબા સમય દરમ્યાન મેં ક્યારેય તેમને ગુસ્સે કે ગરમ થયેલ જોયા નથી. સામાન્ય રીતે એવી માન્યતા છે કે ડાયાબીટીસના દર્દીઓ વાત-વાતમાં ગુસ્સે ભરાય, પણ આવું કદી મેં જોયું નથી. વિભાગમાં કોઈ અઘટિત બિના બને તો પણ તેઓ ફક્ત હસતાં હસતાં એટલું જ કહે, અલ્યા ગાંડો થયો છે' આ જ તેમના શબ્દો હોય, અને કંઈ જ બન્યું છે તેવું લાગે જ નહીં. ઘણીવાર હું કોઈ બાબતે વિદ્યાર્થીઓ સાથે કે બીજા કામ અર્થે ગુસ્સામાં-આવેશમાં તેઓ જૂએ તો મને બહું જ નિખાલસ ભાવથી શાંતિથી કહે, 'આપણે ગુસ્સે કરી નાહકના દુઃખી શા માટે થવું જોઈએ'? વળી પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબનો મારી ઉપર એટલો વિશ્વાસ કે કોઈપણ બાબત/પત્રવ્યવહાર તેમની પાસે જાય, એટલે એ જરૂર પૂછે કે 'જીવણભાઈને બતાવેલ કે પુછેલ છે? કે તેઓની સાથે ચર્ચા કરેલ છે? તે હમેશાં સકારાત્મક તરીકે લે, અને કામમાં જરા પણ ઢીલ કરે નહીં/ડીલે પણ ન થવા દે. ઘણીવાર તો ચોમાસું અને શિયાળું પાકોની સીઝનમાં દિવસના ૨૦-૩૦ નમૂના નિદાન માટે ખેડૂતો લઈને આવે, તો પણ ઓન ધ સ્પોટ નિદાન કરી, જે તે રોગને માટે યોગ્ય નિયંત્રણ-કાબૂમાં લેવાનાં પગલાં સૂચવવામાં આવે. આવું જ ખેડૂતોએ પૂછેલા તેઓના ખેતી પાકોના રોગ માટે પણ પત્રથી જવાબ કરવામાં આવતા. જેથી ખેડૂતો સમયસર જે તે રોગ સામે પગલાં લઈ પાકને બચાવી શકે. આખી કોલેજમાં પ્લાન્ટ પેથોલોજી એન્ડ બેક્ટેરીયોલોજી વિભાગ શાંત વિભાગ અને દરેક રીતે મેટીક્યુલસ અને સમયપાલક વિભાગ તરીકે ઓળખાય. વળી વિભાગમાં કોઈ દિવસ કોઈ કકળાટ જોવા મળે નહીં. વિષય શિખવવામાં પણ શ્રી અંબુભાઈ સાહેબની આગવી છટા હતી. ભણાવવાની પદ્ધતિનો દાદ માગી લે તેવી, અને વિદ્યાર્થીઓ કહે કે કોલેજના શિક્ષકગણ અન્ય સ્ટાફ હમેશા તેઓને અંબુભાઈના હૂલામણા નામથી જ ઓળખે. વિદ્યાર્થીઓને વિષય લક્ષી માહિતી અસરકારક રીતે વિગતો પુરી પાડવી /સંભળાવવી એટલે તેઓ સારા શિક્ષક ગણાય તેવું નથી, પરંતુ જે શિક્ષક મિત્રો વિદ્યાર્થીઓના જીવન ઘડતરમાં, અને સાથે સાથે જે તે વિષયમાં નિષ્ણાંત બનાવવાની ભૂખ ઊભી કરે, તે જ સારા-આદર્શ શિક્ષક કહેવાય. તેવું પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ માનતા અને તેને સાર્થક પણ કરી બતાવી, અમારા જેવા અનેક જૂનિયર શિક્ષકોનો ઉમંગ, ઉત્સાહ વધારી સારા શિક્ષક બનવાની પ્રેરણા પુરી પાડેલ. તેઓ હંમેશા મદદરૂપ થવામાં જ માને, ટેવ છોડમવવી તેમાં પણ તેઓની દૃઢતા જોવા મળે. ઘણા કહે કે ટેવ છોડવી મુશ્કેલ છે. પણ તેઓએ બીડી છોડી એટલે છોડી જ. તેઓની સહકાર્યકર્તાઓ પાસેથી કામ લેવાની રીત અનોખી, શાંતિમય અને મિલનસાર સ્વભાવ અને ચીવટથી બધાને સાથે રાખી કામ કરવાની ભાવના સહકાર્યકર્તા માટે પ્રેરણારૂપ હતી. તેઓની હેડશિપ નીચે અનેક પ્રોજેક્ટ, અનેક સેમિનાર, કોન્ફરન્સ અને ખાસ તો Seed borne disease AICRP Workshop, IPS સોસાયટી મીટિંગ/ઝોનલ મીટિંગ બહુ જ અનેરા ઉત્સાહથી સફળ બનાવેલ.

જ્યારે પ્રો. અંબુભાઈ સાહેબ ૧૦૦ વર્ષ પુરા કરી રહ્યા છે, ત્યારે મારે તો તેઓની સાથેનો ૧૯૭૦ થી આજ ૨૦૨૪ સુધીના ગાઠ સંબંધો જળવાયેલા છે. તેઓની નિવૃત્તિ બાદ પણ અવાર-નવાર વિભાગમાં પોતાની માનીતી સવારી (સાયકલ) દ્વારા જ આવતા રહ્યા છે. અને સૌના ખબર અંતર પૂછતા અને માર્ગદર્શન કરતા હતા. ઉપરાંત મને પણ સામાજિક પ્રસંગો માટે તેમનું માર્ગદર્શન મળેલું છે. આજે પણ હું અને સાહેબ ટેલિફોન દ્વારા સતત સંપર્કમાં રહેલા છીએ.

સાહેબે મને (જીવણલાલને) તેમના કુટુંબના જ એક સભ્ય તરીકે સ્વિકારેલો. મારા માટે તો તેઓશ્રી એક ટીચર જ નહિ પણ મારા ગાઈડ અને ફિલોસોફરની ભૂમિકામાં મારા અંતરમાં સદાય કંડારાયેલા છે. અને રહેશે.

આવી વિરલ વ્યક્તિ જ્યારે શતાયુ પુરા કરે છે. તે એક આનંદ અને ગૌરવની વાત કહેવાય. તેઓનું મારા અને મારા સમગ્ર કુટુંબ માટેનું પ્રદાન અનેરૂ રહ્યું છે. અમો સદાય સાહેબના ઋણી રહીશું.

સાહેબના કુટુંબીજનોએ મને જે સ્નેહભાવ, સાથ-સહકાર અને હૂંફ બક્ષેલા છે, તે હું ક્યારેય વિસરી શકું તેમ નથી.

આ અનેરા અવસર 'શતાયુ શુભેચ્છા સમારોહ' ની ઉજવણી વેળાએ સાહેબ શતાયુ પછી પણ પોતાનું શેષ જીવન નિરામય અને સુખમય રીતે પસાર કરે તેવી પ્રભુને પ્રાર્થના કરી વિરમુ છું. જય ગુરૂદેવ.

શું કહીએ ગુરૂજી તમોને...

શુ કહીએ ગુરૂજી તમોને ? કૃષિ જ્ઞાનની ગંગોત્રી કહીએ ?
કૃષિના જ્ઞાતા કહીએ ? “બાકા” નું એક રતન કહીએ ?
આદર્શોના આશિક કહીએ ? સૌને ગમતા પ્રાધ્યાપક કહીએ ?
શું કહીએ ગુરૂજી.....

“ બાકા” માં ભણેલા અને ભણાવતા કહીશું.
વિદ્યાર્થીઓના નેતા કહીશું. પરિશ્રમી સેવક કહીશું.
વટવૃક્ષ સમાન વડીલ કહીશું. કંઈક ને કંઈક કહેતા રહીશું.

સદાય હરખાતા અધ્યાપક કહીશું. સહજ સ્વભાવના સજ્જન કહીશું.
સદાય સૌના હામી કહીશું. પરગજુ અને પ્યારા કહીશું.
કંઈક ને કંઈક કહેતા રહીશું.....

સાયકલવાળા સાહેબ કહીશું. ગાંધી ટોપી પહેરનાર કહીશું.
મલક મલક ગુંજન કરનાર કહીશું. સૌને સાથે રાખી ચાલનાર કહીશું.
કંઈક ને કંઈક કહેતા રહીશું.....

સેન્યુરીવાળા સાહેબ કહીશું. સતાયુષી અને સજ્જન કહીશું.
અમારા સૌના આદર્શ કહીશું. પ્લાન્ટ પેથોલોજીના શણગાર કહીશું.
કંઈક ને કંઈક કહેતા રહીશું.....

આંગણીએ આ અવસર દેખી સદાય અમે હરખાતા રહીશું.
ગૌરવવંતી ગાથા તમારી, સદાય યાદ અમે કરતાં રહીશું.
કંઈક ને કંઈક કહેતા રહીશું.....

ભલે ખૂટે ભંડાર શબ્દોનો, છતાં આવા ગીત ગાતા રહીશું.
આવા અમારા પ્રાધ્યાપકની, વાતો સદાય કરતાં રહીશું.
સદીવીર અંબુભાઈને વંદન સદાય કરતા રહીશું.
કંઈક ને કંઈક કહેતા રહીશું.....

- ડો. સુખદેવભાઈ ટી. પટેલ, નિવૃત્ત પ્રાધ્યાપક (પ્લાન્ટ પેથોલોજી), બં.અ.કૃ.મ, આણંદ

કૃષિ ઋષિ પ્રો. અંબાલાલ જીવાભાઈ પટેલ - સદીવીરને સન્માનપત્ર - નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ, આણંદ

કૃષિ ઋષિ પ્રો. અંબાલાલ જીવાભાઈ પટેલ એમ.એસસી.(એગ્રી.), વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર સન્માનપત્ર

કૃષિ શિક્ષણની ગંગોત્રી, બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદના વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગના પ્રાધ્યાપક અને વિભાગીય વડા તરીકે ખૂબ જ ઉત્કૃષ્ટ સેવાઓ બજાવીને આપશ્રી સમયાવધિ સહજ નિવૃત્તિ પામીને તા.૩૧-૦૮-૧૯૮૪ ના દિને ફરજ મુક્ત થઈને, આપનું શેષ જીવન વિતાવતા આજે જીવનયાત્રાના એકસો વર્ષ વટાવી ચુક્યા છો, ત્યારે અમો સર્વે નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ, આણંદના સભ્યો આપના પ્રત્યેના પ્રેમ અને આદરની ભાવનાના પ્રતિક રૂપે આ સન્માનપત્ર દ્વારા આપનું અભિવાદન કરીએ છીએ.

બૃહદ ખેડા જિલ્લાના નડીયાદ તાલુકાના ઉત્તરસંડા ગામે મોસાળમાં ૦૮ ઓગષ્ટ, ૧૯૨૪ ના શુભદિને આપનો જન્મ થયો. પિતાશ્રી જીવાભાઈ અને માતૃશ્રી ડાહીબાના સંસ્કારોના સિંચન થકી આપનો ઉછેર એક આદર્શ ખેડૂત પરિવારમાં થયો હોવાથી, કૌટુંબિક અને સામાજિક વ્યવહારો પ્રત્યે આપનો અભિગમ નિરાળો રહ્યો છે. આપ હંમેશા સાદગીને વરેલા રહીને, સદાય માથા પર ગાંધી ટોપી પહેરીને, ૮૪ વર્ષની જૈફ ઉંમર સુધી હંમેશા સાચકલ સવારી જ કરી છે.

પોતિકા ગામ ડભાણમાં પ્રાથમિક શિક્ષણ, અને બાજુના ગામ નડીયાદમાં માધ્યમિક શિક્ષણ લઈને એ જમાનાની બોમ્બે યુનિવર્સિટીની મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષા વર્ષ ૧૯૪૬ માં પ્રથમ વર્ગથી પાસ કરીને, પ્રથમ વર્ષ વિજ્ઞાનમાં અભ્યાસ કરવા એમ. ટી.બી., કોલેજ સુરત ખાતે ગયા. એ જમાનામાં કૃષિ શિક્ષણ માટે આ અનિવાર્ય હતું. વર્ષ ૧૯૪૭ના મે માસમાં તદ્દન નવી જ શરૂ થયેલી બં.અ.કૃષિ મહાવિદ્યાલય, આણંદ ખાતે કૃષિ સ્નાતકની પદવી મેળવવા દાખલ થયા. ધીરજ, ખંત, પરિશ્રમ અને ચીવટપૂર્વક વિદ્યાભ્યાસ કરીને આપે વર્ષ ૧૯૫૦માં કૃષિ સ્નાતકની પદવી હાંસલ કરી. તરત જ આ જ માતૃ સંસ્થા કૃષિ-ગો-વિદ્યાભવનના વાણિજ્ય ફાર્મ ખાતે તા. ૨ ઓગષ્ટ ૧૯૫૦ ના દિવસથી ગ્રેજ્યુએટ આસિસ્ટન્ટ તરીકે જોડાઈને આપની કારકિર્દીની શરૂઆત કરેલી. ક્રમશઃ ખંત અને મહેનત થકી ૮ વર્ષમાં વનસ્પતિ રોગ શાસ્ત્ર વિભાગમાં મદદનીશ પ્રાધ્યાપકનું પદ હાંસલ કરી શક્યા.

આપનાં કાર્યોની કદર રૂપે, સંસ્થાએ આપને વર્ષ ૧૯૬૦માં વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિષયમાં ઉચ્ચ અભ્યાસાર્થે અમેરિકા સ્થિત કેન્સાસ સ્ટેટ યુનિવર્સિટીમાં પ્રતિનિયુક્તિ પર મોકલ્યા. ત્યાં (અમેરિકામાં) પણ આપે કઠોર પરિશ્રમ અને કાળજી પૂર્વક, ખંતથી અભ્યાસ કરીને એક જ વર્ષમાં M.Sc. (Agri.) Plant Pathology ની ઉચ્ચ પદવી વર્ષ ૧૯૬૧માં પ્રાપ્ત કરી. તુરંત જ પરત ફરી માતૃ સંસ્થામાં જ કૃષિ શિક્ષણ અને સંશોધનનું કાર્ય આરંભીને અનેક સંશોધન પોજેક્ટસ મૂકીને તેના થકી ઉત્કૃષ્ટ સંશોધન દ્વારા ખેડૂતોપયોગી વિવિધ ભલામણો કરેલી છે. ઉપરાંત આપના જ માર્ગદર્શન નીચે અનેક વિદ્યાર્થીઓએ M.Sc. (Agri.) Plant Pathology ની ઉચ્ચ પદવી મેળવી છે.

આપના દ્વારા હાથ ધરાયેલા સંશોધનોમાં ખૂબ જ પ્રચલિત થયા હોય તે પૈકીના રાઈઝોબિયમ કલ્ચરનું મોટે પાયે ઉત્પાદન, બોરડેક્ષ પેસ્ટ અને મિશ્રણ તથા ખાવાલાયક મશરૂમનું ઉત્પાદન વગેરે આગવા ગણાવી શકાય.

વધુમાં, વર્ષ ૧૯૭૮માં આપે જ શરૂ કરેલ પ્રોજેક્ટ, A.I.C.R.P. on Seed Born Diseases ખૂબજ પ્રતિષ્ઠિત પ્રોજેક્ટ ગણાય, જે આજે પિસ્તાલીસ વર્ષો બાદ પણ ચાલુ રહ્યો છે.

આપે વિવિધ કક્ષાએ નિષ્ઠાપૂર્વક ફરજ બજાવીને ક્રમે ક્રમે સિધ્ધિના સોપાન સર કરીને વર્ષ ૧૯૭૧થી સતત ચૌદ વર્ષો સુધી બી.એ.સી.એ.ના વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિભાગના પ્રાધ્યાપક અને વિભાગીય વડા તરીકે ઉત્કૃષ્ટ સેવાઓ પ્રદાન કરી છે. વધુમાં આપના જ્ઞાન, કૂનેહ, આવડત તથા સેવાવૃત્તિ આપનાં વિભાગ પુરતી સિમિત ન રહેતા, બી.એ.સી.એ.નાં સર્વાંગી વિકાસ, કોલેજ લાયબ્રેરીનો વિકાસ તથા અનુસ્નાતક શિક્ષા માટે પણ આપનું આગવું યોગદાન રહ્યું છે. હોસ્ટેલ રેક્ટર તરીકેની આપની સેવા બેનમૂન છે.

આપના સેવા કાળ દરમ્યાન સંસ્થાનાં વિવિધ હોદ્દાઓ પરની ફરજ પરસ્તિમાં આપની ધગશ, નિપુણતા, શિસ્ત, નિર્ણાયક શક્તિ, આયોજન, નેતૃત્વ, કર્તવ્યપરાયણતા, મિલનસાર સ્વભાવ તથા હંમેશા સસ્મિત મુખારવિંદ જેવા ગુણોનાં દર્શન આપે કરાવેલ છે જે અમારા સૌ માટે પ્રેરણાદાયી અને માર્ગદર્શક બની રહ્યા છે.

આપે વનસ્પતિ રોગશાસ્ત્ર વિષયનાં શિક્ષણ-વ-સંશોધન કાર્યની કામગીરીમાં એક સક્રિય સલાહકાર અને માર્ગદર્શક સભ્ય તરીકે બેનમૂન કામગીરી બજાવીને ફક્ત ગુજરાતના જ નહિ, પણ સારાયે ભારતનાં કૃષિ તજજ્ઞોમાં એક પ્રસંશનીય સ્થાન પ્રસ્થાપિત કરેલ છે, જે અમારા માટે પ્રેરણાદાયક બની રહ્યું છે.

આપની કારકિર્દી દરમ્યાન આપે જી.એસ.એફ.સી. લિ. તથા ગુજકોમાસોલ જેવી સહકારી સંસ્થાઓમાં રાઈઝોબિયમ કલ્ચરના વિકાસ અને મોટા પાયે ઉત્પાદન માટે સલાહકાર બનીને સબળ નેતૃત્વ પુરૂ પાડેલ છે.

આપની સફળતાના સહભાગી આપના ધર્મપત્નિ મુરબ્બી સ્વ. કમળાબેનનો મિલનસાર સ્વભાવ અમારા સૌ માટે પ્રેરણાદાયક બનીને, અમારા દિલો-દિમાગમાં સ્થાન પામીને, હંમેશા હૃદયસ્થ રહેલો છે.

એક સો વર્ષ વટાવ્યા પછીનું આપનું શેષ જીવન તંદુરસ્તીભર્યું, નિરોગી અને નિરામય રહે એવી પ્રભુને પ્રાર્થના. અસ્તુ.

ઓગષ્ટ, ૦૮, ૨૦૨૪

નિવૃત્ત કૃષિ અધ્યાપક મંડળ પરિવાર
આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ

PROF. A.J. PATEL'S PORTRAYAL

Dr. J.R. Paneliya
Prof. (Retd.), Pl. Physiology
BACA, Anand

Dr. J. G. Patel Prof. (Retd.)
Pl. Pathology, BACA, Erstwhile GAU,
now AAU, Anand

Prologue :

Professor Ambalal Jivabhai Patel, popularly known as Ambubhai Patel, among his colleagues and the circle of agricultural scientists and all bureaucrats at state and national levels and referred to as 'Topiwala' Ambubhai Saheb by all the colleagues and workers of the institute, is a unique personality as professor and researcher of the Dept. of Plant Pathology, B.A.C.A Anand. In the discharge of his duties and obligations to the fulfillment of the objectives and the philosophy behind the development of the Department of Plant Pathology at B.A.C.A. was unique one. He coined his acumen and skill in various areas, such as agricultural education in general, and plant protection in particular, the menace of crop diseases, research planning, development of departmental infrastructure, vision for the future, personnel management and effective and fruitful liaison with the machinery of the erstwhile institute of agriculture and subsequently with Gujarat Agricultural University and finally the B.A.C.A. To me, it seems it is well nigh impossible for any one, to detail his role and achievements, as well as the various attributes of his professional life in a single article, especially of one was to write it purely on a reliance of one's memory of one's association with him, during one's period of service with the Institute. To write a biographical sketch embracing all attributes such Prof. Ambubhai Patel, would be a herculean task for any one, in absence of attainability of a documented information.

Personally for both of us, it was bliss to be associated and be working with him and under his guidance of stewardship while winning his confidence of appreciation was very heaven. We both have therefore, an honest yet humble effort to recall the events where, we had the opportunity to deal with him personally and thereby venture to bring out some specific but very vital accredits of Ambubhai's all dispositions right from his birth, childhood, students life, professional characters and family or social life etc. according to our association with him and our judgement.

(I) BIRTH, PLACE AND EDUCATION

The notable sentiments of Indian culture says that,

"Paurusham no halum gneyam,

Sankalpo beej muttamam;

Shraddham toyam tatha khetram,

Jeevanam karshaka vayam".

Meaning hard work done to achieve something in one's life is our PLOUGH. Determination, is the best SEED and faith is our WATER. Besides, life is our FIELD and we are it's FARMERS."

In order to determinate these noble sentiments of the Indian culture, and to justify the saying that, this earth is full of a variety of Jems; DABHAN, a small village of the former state of Baroda, ruled by Geakwad, is located in Charotar region, between reviers MAHI and VATRAK, the most fertile land of the state of Gujarat. Now falls under the districts kheda and Taluka Nadiyad is the native village of Prof. Patel. Prof. Ambalal was born in village NARSANDA at his maternal's home on August, 08, 1924 to mother DAHIBA and father Shri JivaBhai, son of Chaturbhai Patel. They were five brothers, but deprived of sister. Prof. Ambubhai is third among five brothers. He was brought up in the family of a leading citizen of the village Dabhan. A Landlord, well cultured and progressive farmer. It is said that, the traits of any child could be noticed while it is still in the cradle.' And accordingly, special virtues and cultural values were inculcated in Ambalal, right from his childhood. He brought up in this highly cultured villagers and studied up to the Gujarati standard fourth at prinary school of the same village Dabhan and then he joined SARSWATI Highschool at City Nadiyad. Thereby, earned his secondary education there, from the year 1940 to 1946. He passed his matriculaton examination of Bombay University in the year 1946. He was the first, among the three stedents of the same village, who cleared the metriculation examination. Other boys were, Harman Patel and Raoji Patel. These were the first three boys to pass metriculation examination from the Village DABHAN. After passing the metric exam, he cleared the Firt Year Science examination from the M.T. B. College at Surat in very next year. He then secured admission in the year 1947 at the B.A. College of Agriculture at Anand, a newly started College in the year 1947 in this region of middle Gujarat, by the erstwhile Institute of Agriculture (kishi-Go-Vidya Bhavan), Popularly known as 'KHETIWADI' amongs the tongues of all peoples of the district 'Brahad kaira' now Anand district of the state of Gujarat. During his college life, he got selected as the General Secretary (G.S.) of the SRC of the college, thereby he remained in good book & close contact with College Principal, Dr. M.D. Patel then, he was also holding the post of the Director of the, nstitute and the secretary of the governing body of the Institute, which was started as the private Institute, prior to Indian Independence era in the year of 1939 by the freedom fighters and well wishers of farming communit, viz, Sarva shri Iron man of India, Late Sardar Vallabhbhai Patel and the great educationist Late Dr. K.M. Munshiji were the Chairman and Vice-Chairman, respectively of the Institute and Dr. Maganbhai Patel was the Director of the Institute and the Principal of the B.A. College of Agriculture, which was started in 1947, from the generous donation of rupees five lakh by a millionaire Sheth Shri Amaratlal Hargovandas of Ahmedabad. Prof. Ambalal earned his B.Sc (Agril.) degree in the year 1950, on completion of a three years degree course in Agricultural Sciences.

(II) SERVICES TO AGRICULTURAL ORGANISATIONS

Prof. Ambubhai, after completion of his studies at the level of bachelor's degree, joined the services of the erstwhile Institute of Agriculture at Anand, as the Graduate Assistant in the year 1950 on a newly started Experimental Commercial Farm Project (E.C.F.P.) of the Institute of, Agriculture. At this occasion, he explains in his own words, how he got this service, saying that, I had good opportunities to come in close contact with the director Dr. Patel Saheb, as General Secretary of S.R.C. of the college, then, when I earned my B.Sc. (Agri.) degree in 1950, there were several factors for my unemployment. During that time, I was looking for the service, as it was badly needed for me.

Reluctantly, I thought to meet Dr. Patel Saheb at Institute of Agriculture, Anand 'If he could help me for the job . when I met Dr. Patel saheb on 1st August 1950, surprisingly' he told me that "your" appointment order has been issued and mailed to your home address, to work as a Graduate Assistant on commercial farm of the Institute". On hearing these words, I could not control to show my joy and pleasure.

I joined as Graduate Assistant on commercial farm on 2nd August 1950 and later on I was promoted as Assistant Farm Manager on 1-10-1952 on this farm.

Further he explained about his beginning of service in his own words uttering that 'During my service on the farm, I learnt a lot from Dr. Patel Saheb, as he used to visit all farms of the institute, in the morning session regularly, dressed with, khakhi half pant and white half sleeved shirt and chappal in his feet with umbrella in hand. As I was newly appointed on the farm, Patel Saheb was guiding me about the farm operations and how to get more lucrative crop production per unit area. He was readily sanctioning our all requirements to run farm operations and suggesting means to accelerate farm production economically viable. Always he used to give oral sanction immediately on the spot to purchase essential farm requirements, so that work is not delayed. During my working as a farm manager, I learnt a lot about hard work, sincerity, honesty & punctuality for my future career from Dr. Patel Saheb.

'His planning to have higher, training of the teachers of the institute in foreign countries is highly appreciating. He was very kind enough to depute me for higher training in plant pathology in USA in the year 1960, to earn the degree of M.S. in Plant Pathology, from the Kansas State University of Agriculture Science and Technology.

As described in above paragraphs by Prof. Ambubhai's own words, how he had started his service as Graduate Asstt. and subsequently became a farm manager of the commercial farm of the Institute of Agriculture at Anand. He was very happy to explain about his posting at the Institute of Agriculture at Anand.

He worked on commercial farm as farm manager up to the year 1956. Later on when Dr. Madhubhai Desai, Asstt. Prof., Plant Pathology went abroad to U.S.A. for higher study, his vacancy was filled up by Ambubhai's transferred as in charge Asstt. Professor of the Dept. of Plant Pathology on 01-01-1956 where he taught both subjects, viz. Bacteriology and Plant Pathology too. In appreciating his works of both research and teaching, the authority of the Institute promoted him as a regular Asstt. Professor of Plant Pathology on 22-06-1958. Thus, he got reward of his sincerity & honesty for the works entrusted to him.

Recognising and appreciating the services rendered by A.J. Patel, the Institute deputed him in 1960 to the University of Kansas State in America for his higher study leading to M.Sc. in Plant Pathology. The Kansas State University on noticing his past achievements and his studies there. At the end of first semester he awarded a Junior Research Fellowship upto the completion of his studies there. He completed his studies for Master of Science in Plant Pathology during stipulated time. Thereby, Kansas State University of Agriculture and Applied Sciences awarded him the degree of M.Sc. in Plant Pathology on 11th August 1961. He then left USA for his homeland India, while his return journey to India, he visited the countries like U.K., France, Holland, West Germany, Switzerland, Italy, all being

well advanced for Agriculture research and development. Thereby strengthened his knowledge on Agricultural research by self visiting the research activities being carried out in these countries at that time. This entire tour was sponsored by the Kansas state University of U.S.A. based on the request of Dr.M.D. Patel. what a good relation was developed by, Dr. M.D Patel with Kansas State University and state government of Kansas and also with the U.S.A. government too.

No sooner he returned to Anand, the Institute reposted him on the same post from where he was deputed, ie. the post of Asstt. Professor of plant pathology. Then he worked on this post till the end of year 1970 and taught subjects of Plant Pathology, Microbiology, Bacteriology and Mycology too.

(III) CHRONOLOGY OF SERVICES HE RENDERED

Sr. No.	Agricultural Education, Research, Extension and Administration	Period	
		From	To
1	Appointed as Graduate Assistant on Experimental Commercial Farm Project (ECFP).	02-08-1950	31-07-1952
2	Transferred as Assistant Farm Manager on Institute farm services of Pilot Extension Project.	01-08-1952	28-02-1953
3	Transferred back from pilot extension project to commercial farm as the Research Assistant & Farm Manager too.	01-03-1953	21-06-1960
4	Promoted as Assistant Professor in the Dept. of Plant Pathology and Bacteriology of B.A. College of Agriculture, Anand.	22-06-1960	30-04-1963
5	Transferred on the post of Asstt. Prof. of Bacteriology along with research project on bacteriology.	01-05-1963	30-06-1968
6	Posted as Research Officer in the project on Bacteriological Research.	01-07-1968	31-12-1969
7	Appointed as the incharge, Head of the Dept. of Plant Pathology and Bacteriology	01-01-1970	31-07-1971
8	Promoted and posted as Professor & Head, Dept. of Plant Pathology at BACA.	01-08-1971	31-08-1984 (Till his retirement)
9	Nominated as the Chairman, Post-Graduate Students Union as an extra-curriculum activities.	01-08-1971	30-6-1974
10	Nominated to work as Editor of B.A. College of Agriculture College Magazine	01-08-1971	30-06-1976
11	Worked as Assistant Rector for the U.G. students hostels.	For the period of five years while he was Assistant Professor of Plant Pathology	
12	Nominated as the rector of college hostels after Dr. M.V. Desai left for U.S.A.	For a period of three years, when he terminated the contract system from students cafe and started self managed kitchens. Thereby, students could get quality foods at a reasonable rate. What a drastic changes he could do in the interest of hostel boys.	

(2) Publications

Sr. No.	Category/kind	Number
1	Articles related to farm production	05
2	Articles related to plant protection	25
3	Research papers based on research work done	30
4	Research Project handled and reports submitted as PI and Co-PI	09
5	Co-author of text books on the subject of Bacteriology, Mycology and Plant Pathology.	Prepared mimeography/Cyclostye note of the subjects of Bacteriology and Plant Pathology. Also prepared laboratory manuals for these subjects.
6	<ul style="list-style-type: none">• Author of Text Book, Practical Manual for Bacteriology, Mycology and Plant Pathology.• Co-author of Gujarati book entitled, “<i>vanaspit rog shastra</i>”.	
7	Popular articles published on crop protection through plant disease management.	15
8	Recommendations on plant disease management/control.	More than 10

(3) Radio Talk, T.V. Talk, Teaching at Post-Graduate Level

Sr. No.	Particulars	Number
1	Radio and T.V talks concerning plant protection measures of various crop diseases and their management aspects, use of bactericides and fungicides etc.	six from Pij centre of All India Radio and four T.V. Talks
2	Post-graduate Teaching : Number of students earned M.Sc. (Agri) degrees in Bacteriology, Microbiology, Virology, Mycology and Plant Pathology disciplines.	More than 20 M.Sc. (Agri.)
3	Scrolls of Honour	Five

(IV) HIS PHILANTHROPY TO AGRICULTURAL EDUCATION AND RESEARCH

Due to his sincere and pains taking efforts in teaching, research and extension activities of 35 years of services, he rendered for the welfare of students and farmers. He could contribute the following benefactions to the State of Gujarat and India as well.

1. Techniques and control measures of various diseases of field crops.
2. Management of soil born and seed-born diseases of field crops.
3. He had developed more than twenty researchers through his P.G. guidance.
4. He had trained quite a large number of his fellow colleagues, who had worked with him under his command and guidance.
5. Control measures for the damping off disease of crops.
6. Control measures of mango malformation and die-back disease of mango shoots.
7. Control measures of ‘papaiya’ stem rot disease.

8. He evaluated bordeaux mixture & paste for the control of Citrus gumosis and other plant diseases.
9. He successfully raised edible mushroom in the interest of farmers.
10. Survey & Surveillance of crop diseases to farmers fields for entire gujarat state.
11. He worked as P. G. Seminar co-ordinator till his retirement.
12. Worked as S.R.C Chairman to guide & assist the S.R.C in their Co-curriculum activities like sports, debate & social services to the surrounding societies & nearby villages too.
13. He was nominated for five year as a Chairman of the College Library Advisory Committee.
14. He was pioneer in establishment of laboratory for mass multiplication of *Rhizobium* and *Azotobacter spp.* at 'GUJCOMASOL' Ahmedabad on request of Dept. of Agriculture, Gujarat State, for fulfilling the requirement of farmers of Gujarat at a reasonable rate with quality and large scale supply to cater the seed treatment of useful microbes for the needs of entire state of Gujarat. Hon.Vice Chancellor of erstwhile GAU, then had granted a special permission for the said work to Prof. Ambhubhai to act as a guide for the said project in 'GUJCOMASOL'. This permission was given on the special request, made by Hon. Director of Agriculture, Gujarat State, Dr. G. A. Patel.
15. He acted as the first councillor (Zonal President) of western zone for Indian Phyto Pathological Society, IARI, New Delhi from Gujarat.
16. He was pioneer for proposing following new departments to ICAR with the financial help from the central government.
 - (A) Dept. of Plant Virology at G.A.U. in B.A.College of Agriculture, Anand.
 - (B) Dept. of Agril. Microbiology, in B.A. College of Agriculture, Anand

During all these times, he earned for himself, a name as an excellent teacher both at undergraduate and post-graduate levels. He also earned similar name as a very good researcher. More than 20 students earned their M.Sc.(Agri.) degree in Bacteriology and Plant Pathology under his guidance. Thereby, he had developed many agricultural experts. He also developed various methods of crop husbandry and crop protection from disease and pests thereby to achieve the pest control to have better crop production per unit of land for various crops through departmental research. The table indicating the chronology of services rendered in agriculture education, research and other related fields and position is presented ahead.

(V) RESEARCH PROJECTS HE HANDLED

In those days farmers were not at all aware to control crop pest & disease and were losing their crops through the attack of these nuisance. Very meager researches were done to combat crop pest and disease. To get rid of this menace, the Dept. of Plant Pathology carried out research to protect the crops from attack of such devastating hazards and epidemic melody of serious crop pest & diseases.

He proposed several research projects to various institutes / organizations and NGOs for Institute of Agriculture and BACA at Anand, to carry on research for the control of pest & diseases of field crops. Under his guidance and leadership following research projects were handled and completed by the Dept. of Plant Pathology during the period from 1961 to 1984 till his retirement.

List of research project handled by Him:

1. Pest & diseases management of field crops.
2. Project on control of citrus gummosis.
3. Project on control of cotton alternariya disease.
4. Project on control of Auriyo fungi.
5. Project on control of soil born diseases of crop plants.
6. Project on control of seed born disease viz., downey mildew disease of Bajra.
7. Developed the techniques for control of gummosis of bajra crop through seed treatment.
8. Proposed a research project on seed born disease & submitted to Indian council of Agricultural Research (ICAR) financed by central government, long back and Project is continued even at today's. Several recommendations to control seed born diseases of field crops are emerged through this project and already advocated to the farmer & researchers for further advanced research.
9. Project on development of rhizobium culture and its large scale production in the form of packed pouches to facilitate the farmers use for cultivation of legume crops like groundnut and pulse crops.
10. Government of Gujarat had requested the Dept. of Plant Pathology and Bacteriology at B.A. College of Agriculture for the testing potability of water. Department of Plant pathology had gladly accepted the request of the state government and the services were Provided by the college, under the technical guidance of Prof. Ambubhai Saheb. This services continued for several years, until the state government could established its own testing laboratory.
11. When he was appointed as the Asstt. Rector of college hostel. He shouldered this duty very sincerely and worked efficiently. Only because his sincere efforts, the contract systems of student messes were shut down. And the self managed messes were run by the student's advisory committee, under the guidance of rector and assistant rector especially Prof. Ambubhai, at the time of the then Institute of Agriculture & being continued even at the time of erstwhile G.A.U. and it holds true even today in A.A.U. This is the land mark developed by Prof. Ambubhai. Thereby students were and are getting quality foods at a very reasonable rate through self managed students mess. This concept was given by Prof. Ambubhai. What a marvellous thought in the interest of college students. Salute to such a devotee and well wisher Asstt. Rector, Ambubhai. Present day rectors and all Asstt. rectors should take note of such an exceptional and outstanding works.
12. We all Retd. Agril. Scientists, teachers, farmers of Gujarat and all bureaucrats remember well that "RHIZOBIUM" culture, an unique biofertilizer, particularly for pulse crops is a good contribution developed by Ambubhai, which has proved boon for the cultivation of pulse crop, need not to give supplementary application of nitrogenous chemical fertilizer. This culture was being mass cultured and packed into poly pouches, which were regularly made available to farmers under able supervision and guidance of a marvellous researcher Prof. A. J. Patel.

(VI) HELPING HAND TO AGRICULTURAL BUSINESS

How can any one forget the contribution that Prof. Ambubhai has made to edify his homeland district of kheda (earlier was KAIRA) and later on KHEDA and his own village DABHAN. After his retirement, he shifted to Nadiyad, from where for a period of sixteen years (1984 to 2000), he

remained busy for social activities viz. farmers advisory services, religious activities and donations to poor needy students for their education.

Say for example right from the year 1984 he is donating R 10,000/- every year to the SANTRAM TEMPLE at Nadiyad. which is in vogue event to date. Not only this, his grandson Milind has told that it will be continued till his life time. He is donating some amount to the english medium school at his native village Dabhan.

His own obedient student (later on Student become his junior) Dr. D.B. Desai when went to U.S.A. for his higher study, at that time Ambubhai had made a good financial help to D.B. Desai. Dr. Desai (then become owner and M.D. of Nav Bharat Seed company, Ahemdabad) had remitted his 'GURU DAXINA' by donating a gold medal on the name of his 'GURUJI' Ambhubhai, to the student of Plant Pathology being awarded as 'Prof A.J Patel Gold Medal "every year. that is how the pupil has surpassed the 'GURU'. Even today Ambubhai's family is helping to the poor and needy students for their higher education. A best way of charity is doing for the weaker section of the society.

His advisories to the 'GUJCOMASOL' a government venture at Ahmedabad, by visiting frequent to that office, only on the request and advise of Hon. Director of Agriculture, Gujarat State in those days. He denied for the Honorarium offered by the 'GUJCOMASOL' This is also a way of charity to the civil society, as the 'GUJCOMASOL' a government venture is only for the farmers benefit. This honorary services were provided for a period of ten years.

He had also provided the advisories to the G.S.F.C. Ltd. at Boroda for the use of Rhizobium culture to reduce the need of nitrogenous chemical fertilizers for the crops like groundnut and all other leguminous crops.

Thus, he had used his knowledge & expertise in plant protection for the betterment of farmers and their farming for a period of sixteen years, after his superannuation from 1984 to 2000. My hats off for such a legendary, centurian teacher, guide and exemplary Agril. Scientist Ambubhai.

(VII) DOMESICITY OF PROF. AMBUBHAI

Conception of a family life of any one begins with one's nuptials. likewise, Prof. Ambubhai has also got his household life through his wedding with kamlaben (a daughter of Shri Ashabhai and mother Kashiba Patel, a landlord and well cultured family of village, Anand (now city Anand) in ('Revandas ni khadki, Nanu Adadh') of Taluka Nadiyad (now Anand), Dist. Kaira (Now Anand) in the year 1947 at his age of 23 years, while he was still, a first year student at B.A.C.A., at Anand, run by the erstwhile the Institute of Agriculture (IAA) as the private college, affiliated to Bombay (now Mumbai) University, prior to independence of India.

The first child of his married life is Kirankumar born in the year 1952 on 1st April. The second child was also a son, Hemantkumar was born on 30-09-1956. While the third one, a daughter Ilaben was born on 08-12-1962. Prof. Ambubhai, through the agile of fruitful co-operation from his wife Lt. Kamalaba, has instilled cultural values in all three children and provided all of them state-of-the-art education.

Kirankumar has earned his B.E. Civil degree from B.V.M. Engineering College at V.V. Nagar. He married on 08-07-1977 to Ms. Jayshreeben (a daughter of mother Shardaben and father Vinubhai of village Piplav). Jayshreeben has done B. Tech. (Management) and presently, working with Morfield Hospital, London, U.K. After their marriage, Kiranbhai and Jayshreeben both have resolved in U.K. and doing their job in a reputed company in London city of U.K. They have two children, the first one is son Pryank, was born in London on 27-08-1979 He graduated with B. Sc. Biochemistry in 2000,

M. Sc. in 2001 and Ph. D. in 2008. Pryank is now a Lecturer and Programme Leader at University of Hertfordshire in the UK. Like his grandpa Ambhubhai, Pryank has also preferred to his job in teaching profession in a very reputed institute in U.K. Still he is bachelor and enjoying his sole life with joy in his job.

The second child of Kiranbhai is daughter Belaben born on 04-09-1984 at London, U.K. She has also followed her grandpa and her parents, in education and graduated in Computer Science from the University of London and now working with UBS as Executive Director. She married to Mr. Lorenzo on 25-07-2017 in U.K. Lorenzo also possesses higher degree in Engineering and both husband and wife (Lorenzo and Bela) doing their job in IT field. They have two sons named Lucas and Leo. Both are very young yet and studying in pre-primary education institute in London, U.K.

The second son of Prof. Ambubhai named Hemantbhai pursued his engineering education at B.V.M., S.P. University, V.V. Nagar and acquired B.E. Mech. degree. Upon completion of his study, He preferred to work in a reputed Elecon Engineering Company And then married Arvindaben (A daughter of Shankarbhai patel and mother kamlaben of town Anand) on dated 05-05-1983. Arvindaben has also earned M. A. degree. Due to her higher qualification she had enough job opportunities as school/college teacher. However, she did not prefer to serve, but preferred rather to remain a good house wife, dedicating to her family. Thereby, she could take care of her inlaws and entire family. Being an excellent and obedient housewife, she has instilled good inculturation in their both sons and she is taking utmost care of Ambubhai, like her own father. This is how she proved to be a very kind mother and an amenable and dutiful housekeeper. Present days young daughters and wives should learn a lesson from her act of assistance and a helping hand to their family, so as to make their family life happy.

Hemantbhai and Arvindaben also have two sons, the first one Milind was born on dated 03-04-1985 at Anand. Milind being an admirable student, has earned degrees in hospitality and Hotel Management from Malborne city of Australia. He had made his mind very earlier to have his own private business in the field of hospitality and hotel management. That is why he has selected his field of study in 'Hotel Management and Hospitality' at abroad. After completion of his study from Australia, he returned to his motherland India and started his own business in his field of hotel management in Anand city. He is also providing a good catering services, alongwith his own restaurant named as 'Container Bistro' at Anand, nearby 'Chikhodra Chokadi' at National highway. Milind has married to Arpita (A daughter of Haribhai and mother Bhavinaben of village Kanjari, near by Anand). Arpita is also a very brilliant in study and has obtained M.Sc. degree in I.T. from the S.P. University, V.V. Nagar. She is very stern follower of her mother in law (Arvindaben) and did not prefer any job, but she has selected a path paved by her "Sasuji" to become good homemaker, like her colloquial, she had foregone her good job opportunities, only to serve a royal joint family holders including her grandpa Ambubhai, her own inlaws, her consort Milind and for their sibling son Hiyaan. Being such a immolation young wife stay-at-home. Arpita, I may salute to such a noble young descendant. Present days young couples should take a note of such a adolescent and teenaged wife Arpita and her mate Milind too, so as to make their future, like Arpita.

The second son of Hemantbhai, named Uren was born on 10-01-1987 at Anand. Why Urenbhai can lag behind in his study? he has also followed his grandpa (Ambubhai) and all others family memebtrs viz., his father, uncle, aunty and brother Milind for his qualification and earned the degree B.E. in Electronic and Communication from University of North Maharashtra. He, then went to U.S.A. and settled there. And doing his job and enjoying a very high position in a reputed company in U.S.A. He married to Shefali (A daughter of Vinodbhai and Bindiyaben of village Dabhau) on dated 18-01-2015. Shefali also acquired her degree in B. Pharm and goes behind all ancestors of her family, upon

completion of her studies, and after having married with Urenbhai, She has also preferred the way to U.S.A. with her husband. Both of them are well settled in U.S.A. This duo (Uren and Shaifali) has got two daughters named Aanvi, was born on 23-09-1918 and the second one Aashvi was born on 09-12-2022. At present these two teenagers are like a rose bud, just emerge out from their cradle and doing well, we may hope both of them will do better in their tutoring and will make their better future like their all elders and their forefather Ambubhai.

The third and last child of Ambubhai and Kamlaben is daughter Ilaben, was born on dated 08-12- 1962 at 'Khetiwadi' Anand. Succeeding her elder brothers (Kiran and Hemant) she got her B.Sc. degree in Microbiology from V.P. Science College of S.P. Uni., V.V.Nagar. She has settled in U.S.A. Ilaben had got one daughter named Cherishma who was born on 09-09-1992 at U.S.A. She is very brilliant in her study like all her maternals, viz. her grand pa, uncles (Mamaji), aunties (Mamiji), broher and sisters and 'Bhabhiji' etc. She obtained her degree in medicine from U.S.A. She is presently perusing Fellowship in Paediatrics Cardiology and working as Senior, Research fellow in U.S.A.

As per aforementioned elucidation, the family life of Ambubhai is like a 'giant baniyan tree' where all of his progenies (sons, daughter, dughter in lows, grand daughter in lows, their kids and his 'Dohitree') are very brilliant in thier study and each one of them has earned the meritorious degrees in several field of their specialization. Each of them is doing excellent jobs in India, U.S.A. and U.K. That is how all successors of Prof. Ambubhai are making the name of Ambubhai's family not only in India, but also in western countries like U.S.A. and U.K.

For such an able and well qualified, civilized and advanced family of Ambubhai, the only sparcity is the absenteeism of KAMLABA, the consort of Ambubhai and the mother and grandma of her pretty sons, a daughter, grand sons and daughters and grand daughter inlaws, as she has departed and 10th June, 2001, when the devastating havoc made by the very severe earthquack taken place on 26th January 2001, all over entire Gujarat, was a sorrowful and dejected year 2001, for entire Gujarat and all people of Gujarat. Thus, the almighty had unfolded the shelter of Kamalaba from all heads of all family members. God may bless the departed soul of Kamalaba. Under such a regretful circumstances, the gigantic and soaring personality like Ambubhai has provided and are still providing the dual shelter of both father and mother too, for their all broods, even at the very decrepit older age of his hundred years. Many many gesture of respect and greeting to you sir, Amubhai. My hats off for you and your intact family and all successors too.

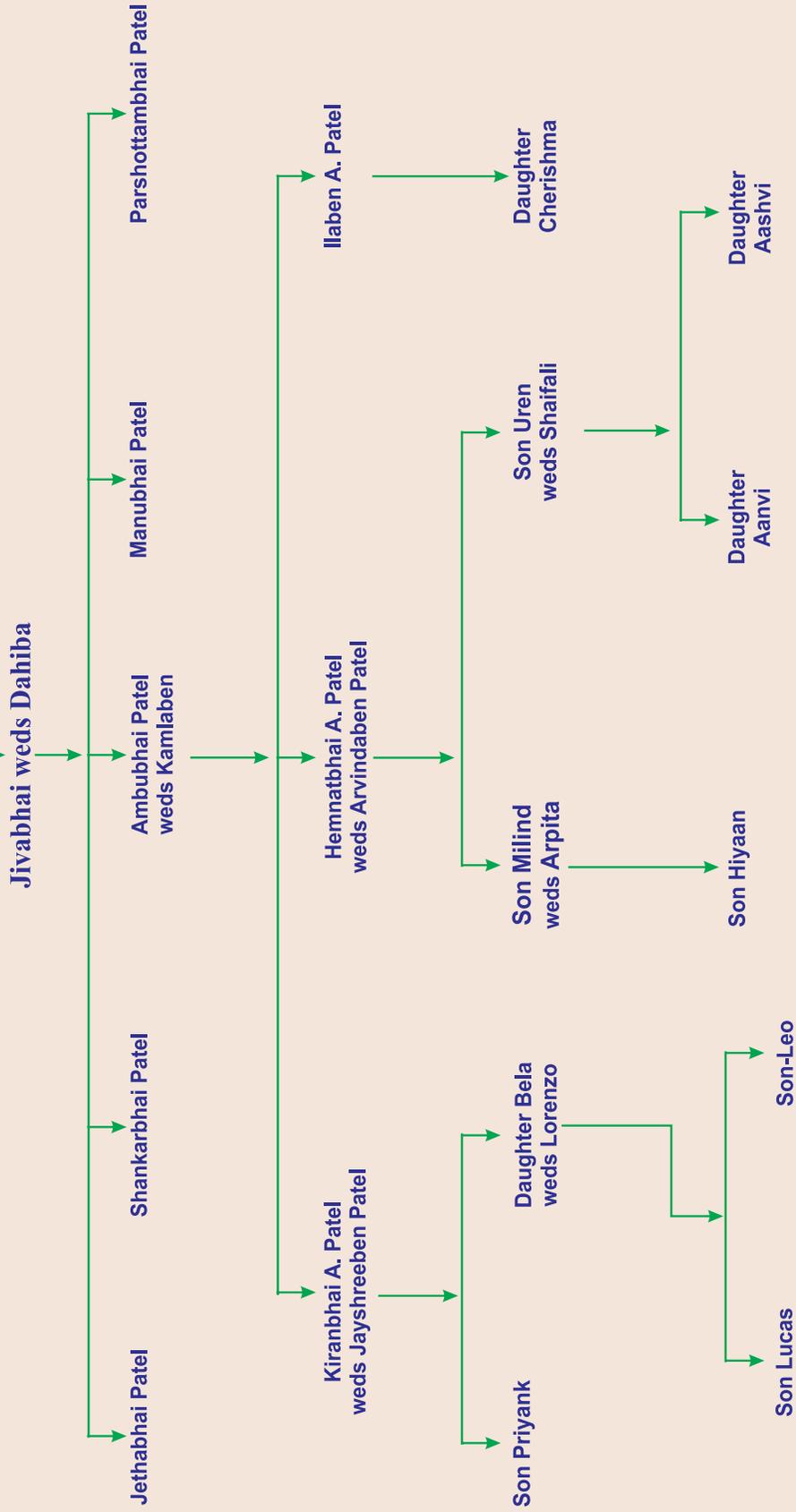
Congratulate to such a fortunate family to have an anlogous and towering tempramental but light-hearted father AMBALAL JIVABHAI PATEL of village Dabhan. Who is like 'KABIR VAD of Bharuch, showering his benediction to all of them, which is like a favouring of almightly to the whole family of Ambubhai.

What a magnanimous father and munificent family too. This is how the family life of sir Ambubhai is unique and exemplary one. God may favour such an exceptionaly healthy, wealthy and happy family of prof. A. J. Patel.

This is how prof. Ambubhai is the honourable crowned head of a undevided gigenic kingdom/ empire in a patidar family of village Dabhan. Where, all members of whole family are living toghather and enjoying thier lives in a blended family, like a lions & lioness and their cubs are roaming and enjoying in a Lion Safari Park of Sasan Gir forest.

Thanks a lot from the author (Dr. Paneliya) of this segment of a biography of his councillor Prof. Ambubhai. Salute to such begetter and his menage. 'ALVIDA' to all of them from Jeram Paneliya.

: His Ancestry of Discendants :
Hiraba & chaturbhai Narayanbhai Patel
(Village Dabhan, Tal. Nadiyad, Dist Kheda, State-Gujarat)

**Note : An exemplary and very united family of twenty one members having a Crowned head like Prof. A. J. Patel as a begetter.
 "GOD MAY BLESS SUCH A AMAZING HOUSEHOLDS"
 "MY HATS OFF FOR A FORTUNATE FATHER AMBUBHAI SIR"**

(IX) SCROLLS OF HONOUR HE RECEIVED

Prof. Ambubhai sir has been honoured and presented with five scrolls of honour in the form of certificates, medals, memento on recognition & appreciation of the admirable services and precious contributions with respect to agricultural education, research, extension as well as social services.

The first such scroll of honour was given in the form of certificate by the United State Department Agency (USDA) for Internation Development, U.S.A.on dated Septembet, 1960-61. The second scroll of honour was given by the State University of Agril. & Applied Sciences, U.S.A has conferred the Degree of Master of Science in Plant Pathology during the yeare 1961 at U.S.A. The third scroll of honour as memeto is given Jointly by B.A college of Agriculture A.A.U, Anand, Dept. of Plant pathology and the Indian PhytoPathological Society, New Delhi on the occassion of the special symposium on 'Microbial antagonists and their role in biological control of plant diseases on dated 05-07-1917. The fourth srcoll of honours as the memento is given by the Dept. of Plant Pathology, B.A.CA, AAU. Anand on dated 10-05-2023. And the fifth scroll of honour as a memento is given Jointly by the Dept. of Plant Pathology, B.A.C. A., AAU. Anand and the Indian Society of Mycology and Plant Pathology, R.C.A, MPUART, Udaipur, Rajasthan on dated 10-12-1928.

Let us take a look at a glance the certificates/mementos awarded to prof A.J. Patel (See on page no. 18, 19, 20 and 21.

Epilogue :

This is how, Prof. Ambubhai's entire life has been dedicated to the buoy up of agiculture and therby entire farming communities too. Prof Ambubhai has been a astonishing professor with very high level of sharp intelligence and an expert in Plant Pathology & Bacteriology, the subjects of vital importance in crop protection, from the menace of crop diseases, occur through microbes, pathogen, fungi, mycoplasma, nematodes and malnutritin too. He has been a person who in his carirer was an able and efficient scientist and administrator too, a person who is very honest and patient to the core and a person whose life remained dedicated to the achievement of goals. At the same time, he has been a person ready to wear out his life for the cause of welfare and edify of the society. Prof. Ambubhai could be counted as one among the very few, who could match his stature in the world today. He has remained instrumental in having all three of his children could received higher education. He instilled in them cultural values of the highest order and sent them abroad. At this point of time, the contribution of his spouce Late kamlaben has been matchless in this respect. The contribution of Lt.kamlaben as the life long companion in co-operation with Prof. Ambubhai, who mostly remained engrossed in his work deserves appreciation. In this way, I pay my respect to Prof. Ambubhai and his consort Lt. kamlaben, for the way, they as tow some have lived their life together. In such a fortunate and cultured family the sparsity appeared, when Smt. kamlaben passed away on the dated 10th June, 2001. However , this Vacany is filled up and still filling up as the umbrella of the entire Patel's family, only by all in one and he is the soaring personatily Prof. Ambalal Jivabhai Patel, even at his hundred years of age, being healthy and active, even at his 100th running age."Growing age is inevitable but growing up is only optional."As quoted by Lailah Gify Akita 'The spirit never ages. It stays forever young'. Prof. Ambubhai has superbly proved this quotation.

Good bye to all veterans of agricultural sciences gathered under the umbrella of "Nivrut Krushi Adhyapak Mandal, Anand."

Prof. Ambalal J. Patel : **HIS FRAGRANCE OF COGNIZANCE**

Dr. J.R. Paneliya,
Professor (Retd.), BACA, Anand
and Ex. President,
'Nivtent Khushi Adhyapak Mandal, Anand'

It was in the year 1976, when I joined as a P. G Student in B.A. college of Agriculture, at Anand, for my M.Sc. (Agri.) study in plant physiology, under the guidance of Late Dr. C.B.shah, later on Fatched, to Dr. K.G.Mehta. When I entered in second semester of my study, I wanted to give my P. G. seminar talk, which was a 1.0 credit Course. Prof. Hirubhai Joshi, Professor & Head, Dept. of Agril. Botany, being a member of my advisory committee, advised me to registered my name as a seminar speaker.

In those days Prof. Ambubhai was working as the Co-ordinator of P. G. Seminars. Therefore, I happend to visit him, in his office, Dept. of Plant Pathology. When I entered in his office after necessary formalities, he wellcomed me and diredeted to take my seat before him. He asked me the cause of my arival. I explained the purpose of my visit. Lateron he asked about my background of qualitication and also my past experience of service in teaching/research profession at college of agriculture, G.A.U. Junagadh campus.

At that time I could noticed his personality as the head of the department with very simplicity. I being a duputee of erstwhile G.A.U., he asked me about my family background and also queried about well-being of my family members, who were at Talaja T.C.D farm, nearby Bhavnagar. He registered my name and allotted the date and time of my seminar talk. I could noticed that there were many professors & Heads, but there were very few as buoyant as Prof. Ambubhai. His eyes are very sharp on observations and can peruse the face reading of the person. As a part of my curiosity, one day I asked Prof. Joshi that, Sir Prof. Ambubhai Saheb appears to be a very light-hearted person, what is your openion? He did not say any thing more, but he only said, your observation is very correct. That is the reason why my inquisitiveness about Prof. Ambubhai increased. There after, frequency of my visits to him and the personal contacts, increased, the occassions of meeting each other as student and mentor became more frequent.

I was very much impressed with various traits he has, and the disposition of Prof. Ambubhai. only because of this, my contacts with him continued, even after completion of my P.G. study. Only because of his strong recommendations, I could get my reposting as the Asstt. Professor of Plant phsiology at B.A College of Agriculutre, Anand, even though there was a strong demand from Junagadh Agriculture College for my re-posting at Junagadh.

Thereafter, our association as a counsellor and colleague have streanghtened and asked me to visit him at any time. At the time of his farewell given by college stafff on the last day of his service i.e. 31-08-1984 the principal of the college Dr. A.S Patel instructed me to say few words about the retiring Prof Amububhai. I delivered my speech about his imputes emotionly with tears in my eyes. We had continued our relations through telephonic talks. He is the marvellous person and possessing a varieties of competencies. I believe that the present day youths of the civil society should especailly perceive the various facets of Prof. Ambubhai's life for making their future carrier. Always my hatts off for such a munificent & Lavish professor we had in B.A.C.A.

In my sentiment, how perspective He is ?

Dr. J.R. Paneliya,
Professor (Retd.), BACA, Anand
and Ex. President,
'Nivtent Khushi Adhyapak Mandal, Anand'

Something is there, that navigates your mind, brings around sweet relations and memories of days and years together, time passed over, but fills your heart with a feelings of gratitude again and again. Those were the days of the year 1976, when I was a post graduate student in B.A.College of Agriculture in the Dept. of Agril. Botany, doing my P. G. course in Plant Physiology under the guidance of Dr. K.G. Mehta. And the catalyst in this long lasting memory was Prof. Ambubhai saheb, being the then intimate friend of former Head of the Department of Agril. Botany at that time, Late prof. Hirubhai Joshi saheb. Moreover, Prof. Ambubhai was also looking after the P.G. academic activity and also holding the charge of P. G. seminar co-ordinator too. That is how, he was a viaduct between P. G. students, P.G. guides, P. G. teachers and the college and university administration as well.

It was my first-time, when I met him and talked to a person having smile all the time on his face. I expressed the cause of my arrival to meet him as a P.G. student as he being a seminar co-ordinator to register my seminar talk to be delivered as a part of my P.G. study. He welcomed me and asked about my background on academic and research carrier. He also queried about well-being of my family, as I being a depute of G.A.U. from Junagadh campus. What sort he is by his nature ?

A man with very high intelligibility :

Only at my first visit, I could judge him as a very simple man, always dressed with very simple clothing and Gandhian white cap on his head. He was always using a bicycle as his transport vehicle, even upto the age of his 84 years old. He, as a man with culture and immediately got mingled into the company of all P.G. students, participating in their P. G. seminars. Later on when I got my seminar topic from the committee member late Dr. C. B. Shah Saheb, again I happened to meet Prof. Ambubhai Saheb for his guidance and suggestions if any for my seminar talk.

Very keen custodian of P.G students :

I came to know more about him when again I visited him in his office of the HOD in the Dept. of Plant Pathology. I could find him very busy and serious on his table. Thereafter, whenever I went to him, some time telling me what is being researched and was also asking me about the progress of my P.G. study. He also inquisitive for the wellbeing of my family too. Whenever we met anywhere, he wanted to know 'Khair-Khabar' of my small kids and my mother too. What a generous and kind for a fellow colleague and a student as well. Looking at him, somehow I got inspired to devote more time in my studies and gauging my score. Only because of his blessing and good guidance, I could secure 4.0 out of 4.0 O.G.P.A in both M.Sc.

(Agri.) degree from GAU and Ph.D degree in Plant Physiology from I A.R.I., New Delhi, respectively.

His disposition:

Prof Ambubhai sir is a very simple, polite, & perseverant with very cool temperament, soft spoken, with always helping nature and each time smiling and brutally honest too. I have never found him losing his posture, As a P. G. Co-ordinator, he had always guided all students to deliver their better oration. In those days, P. G seminars were evaluated by four oracle P. G. teachers of the respective subject, and based on such evaluation, first rank was given to the best seminar, at the end of last seminar of that semester. Accordingly my seminar talk entitled, 'Use of antitranspirants to increase dryland crop production' I got 1st rank, and I stood first among all speakers of respective semester. At the end of last seminar, he declared the name of 1st ranked student to whom, he announced the award of token prize of ₹.50/- from his own pocket. Accordingly he solicited me and rewarded the prize money. How magnanimous he is ? Sir, my hats off for your benevolent essence.

From this very day, I remained in his scripture. No sooner, I completed my M.Sc. (Agri.) study in June, 1978, he recommended my name to the authority of Anand Campus of the then G.A.U. was campus Director Late Dr. M. V. Desai sir, and also to the Principal of the B.A College of Agriculture, Late Dr. Majmudar Saheb, through the assist of his bossom friend Late Prof Hirubhai Joshi Saheb the Head of the Department of Agril. Botany then, to retain my services as the Asstt. Prof. of Botany to strengthen the botany teaching team. Thus, only because of his 'sifarish' I could get my reposting at B.A.C.A., Anand. I can't forget his intuition for the help, he rendered for my affix at Anand campus of erstwhile G.A.U.

Thought of celebrating his centenary :

After the 'Diwali' of the year 2023, we the members of 'Nivrut keushi Adhyapak, Mandal Anand' arranged a get-to-gether function "Snehmilan" on 28-11-2023 at B.A. College Auditorium. We invited him to preside over the chair and shower his blessing to all of us. Sir has gladly accepted our request inspite of his 100 years of age and unable to walk. He attended the function on wheel-chair at the age of 100th year, alongwith his son Hamantbhai and grandson Milind. He remained with us atleast for constant two hours. It shows his love and endearment for his students, colleagues and his almamater erstwhile 'Krushi-Go-vidya-Bhavan', G.A.U. now A.A.U Anand and the B.A.C.A. then from where he retired 40 years back. What a acclaim for his mother organisations, where he had passed thirth eight years of his life.

During this function he was sitting near by me on the dias and was telling me about his college days of the year 1947-1950. When the construction of the present college building was in full swing. He told his memorable events, saying that 'Paneliya, we ongoing college student, were playing here during the evening hours in the foundation pits. We were jumping the constructed walls and also gliding over the heaps of sand and soil around there, what a cheerful life it was ?"

During our talks on the dias, his son Hemantbhai offered me to celebrate a day on completing the 100 years of his father Ambubhai on 8-8-2024, Moreover, he requested me to write a biography of his father. That is how, Prof. Ambubhai has advised his son and family members for such a charity. Looking to

all such loyalty in him, I have kept my good relation with my mentor sir Ambubhai. Even on today, I have kept my close contact with him. We keep in touch through our telephonic talks, via his family members present with him.

Even at the age of hundred years, he does not have any problem of ill-health. His eye vision is very fine, can read without the help of specs. While talking and hearing, It dose not Look that he is a very old aged person. He can walk in his home without the help of others and without the support of even a walking stick. It is a matter of surprise that he looks like a good healthy person of the age about 85 years old.

Salute Ambubhai Saheb and we all wish you a very happy, healing, healthy and prospour long life. You will always remain healthy and wealthy in future life to come. Long live our ideal counsellor.

Enterprise the post superannuation period :

Prof. Ambubhai had wound up all other activities after his retirement from the post of Professor & Head of B.A.C.A., Anand and adopted the dictum ‘Service to mankind is service to God.’ Keeping faith in this axiom he had put to see the activities involving the spread of his knowlege of plant protection to Shield the field crops from the menase of diseases and crop pests. To achieve this puropse, he was sitting in the office of one of the pesticide dealer, who happend to be his student & relative, in the city Nadiyad. From where, he was advising the farmers and pesticide dealers in Nadiad and kheda, how to use pesticides and other toxicants to protect their field crops from the attack of pests and diseases. That is how he was doing charity by giving free advisories to the farmers of the villages around Nadiad and Kheda. on this basis, it could be said indisputably that, making use of his knowledge of plant protection for the cause of servicing to the farmers, to the extent possible, till he stayed at Nadiyad. This way Ambubhai is living his life in the tune with the saying of Saint Shri Ravishankar Maharaj (the noted Sient and public worker of village Sarsavani, Near by Mehmadaabad of district (kheda) in relation to public service). We wear out our slevs and Shine to be helpful to others, I ardently wish that his life after making a century (like a cricketer) may turn out to be heathy, peacefula & respectable, emulative and inspiratory for one and all, known as well as unknown.

Questionnaires with a centenarian Prof. A.J. Patel

Dr. J.R. Paneliya,
Professor (Retd.), BACA, Anand
and Ex. President,
'Nivtent Khushi Adhyapak Mandal, Anand'

Question-1 : Sir, can I aware of few confidential secrets of your long life ?

Answer : After giving smile on his face, he answered. "Paneliya, there is nothing confidential in my long life. Everything was, is and will remain unlocked or unhidden. My life long regularity and constant cycling is the only secret of my longer life."

Question-2 : Sir, Please let us know the mystery of making a centenarian disposition you have.

Answer : Appreciating my impatience, he answered with laughing Loudly. He started saying that, "during my student life at highschool and college level, I was doing very hard work, was helping my parents & brothers, who were putting very hard work in their farming profession. We had in those days very crisis time. After entering the college at 'Khetiwadi' Anand, as a student, I was the athlete and was also Participating in college 'Kabaddi & Kho-Kho' team. During my services at khetiwadi campus at Anand, I was maintaing my kitchengarden neat and clean Thereby, was doing full physical exercise. In additon to this, I was doing pull-jumps and sit ups even up to the age of sixty years. Moreover, I have constantly used my bicycle as transport vehicle, upto the age of 84 years. These are the mysteries of my having healthy & long life and completed my 100 years of life .

Question-3 : Sir, being a most victorious college teacher, a successful researcher and a most respect ful P. G guide you were. To whom you will give all credits?

Answer : 'Paneliya, I always believe my mentor and an ideal to only one, and he is Late Patel Sahab. (Dr. MD Palel, the Hon. Director of erstwhile Institute of Agriculture and the forunder Principal of the B.A.CA. too.)

Moreover, in moulding my teaching and research works, Dr. N. Prasad the founder H.O.D. of the Dept. of Plant Pathology and his followers Dr. Madhubhai Desai both have played a pivotal role. Besides, my fallow colleagues, especially Dr. Dinu Desai and Dr. Mukund Patel have assisted me nicey for my departmental research works.

After I resumed my duty as Professor & Head of the Dept. of Plant Pathology in the year 1971 my confreres (coworkers) at that time remained with me were, Sarva Shri Dr. Jivanlal, Dr. Grikish valand, Dr. S.K. Patel, Dr. Subhash and Shri Ramanlal Patel all have played crucial role in assisting me for our departmental research projects viz., Development of Rhizobium culture and preparing its pouches to sell to the farmers at a very reasonable rate, developing the methods of edible mushroom cultivation and projects on soil born & seed born diseases. and their control measures. This way all my senior and jounier colleagues have had given their full and whole heartedly support. Only because of them, I could performed my duties nicely and successfully.

Question-4 : Sir, being a good research planner, executor and an able administrator, to whom you will give your commendation ?

Answer : ‘Mr. Paneliya, you are asking so intelligence questions as it seems that you are not only an able professor and scientist but to me you are like an excellent news anchor. Well, for all characters you have nerretted here for me. I Will give all solvency first to the 2nd Principal and, Hon. Director of the Institute, Dr. Ranchodbhai saheb and then Dr. B.V. Mehta, the follower of Dr. Ranchodbhai as a principal of BACA. And at last but never the least all credits of my successfulness goes to my better half Late Kamlaben, because it is said that, “in all success of a man, his consort is always behind it.”

Question-5 : Sir, I have seen you using bicycle as your transport vehical. Naturely then I may pose a question to you, up to what age you were driving it ?

Answer-5 : He answered as laughter to my question, “saying that one day I was passing through ‘Sardar Gunj Bazar’ on my bicycle, suddenly Dr. ‘Harikaka’ a follower of the HOD of the Dept. of Entomology met me on the way to ‘Baliyakaka Road’. We both stood face to face. He advised me ‘Ambalal, now you please stop riding your bicycle at the veary old age”. I answered politely ‘Sir, I have fondness for my bicycle and it is too old as I am. I love it like my spouse, that’s why I will use it up to the age of my eighty five years and then it will be donated to some one needy person. Harikaka used the word brevo for me and started walking ahead.

Question-6 : Sir, how you were passing your post -retirement time at Nadiyad ?

Answer : ‘Paneliya, everybody has to prepared themshelves to pass their retirement life. Accordingly, I was passing those days with joy and full satisfaction, reason being, I was using my knowledge of plant protection in giving proper guidance and advising farmers, how to make best use of plant protection advisories, advocated by scientists. For such social Services. I was sitting in one of the pesticide dealer’s office, who happend to be my student and relative too.

Question-7 : Sir, please describe your present routine life daily ?

Answer : He answered with joy and smile on his face. He told me, ‘Paneliya, there are, two dicltums, says that ‘Early to rse and early to bed, is the way of happy to say’ and second one says that, ‘Early bed & Early rise, makes man healthy, wealthy and wise.’ Keeping these two doctrines in mind, daily I wakeup at six o’clock morning and start my routine with regular urination & defection. Thereafter, take my bath without the assistance of any one. After putting on my clothes, start praying the god at least for half an hour and read few ‘SLOKAS’ of ‘Bhagavad Geeta’ for some time. Later on I come out to drwing rorm, my daughter in law or grand daughter in law serves me my sugar free morning tea, alongwith little breakfast. On completion of my tea and breakfast, I read the capital titles of newspaper for half an hour. Later on I go out side the home & sit on swing for an hour or so. By that time clock shows 11.30 or 12.00 noon. I give justice to my lunch and sit for some time. Thereafter, I return to my bed room and take rest for a perid of two hours, and wake up at about three o’clock and take my afternoon tea. and watching television news. Thereafer, at about 5 pm, again go out side to sit on swing upto 6.0 p.m. at about 7.30 to 8.0 p.m. I take my dinner in very little quantity alongwith milk. I take my medicine of diabetes only. In fact, I don’t have any other age related problems like back or neck pain, joints pains, heart problems. high or low B. P., reduced

vision or hearing problem etc. That's how health wise I am totally fit. except diabetic problem at marginal level, that has appeared even prior to my retirement. At about 9.00 to 9.30 p.m. I go to my bedroom for sleeping and I get peaceful and sound sleep all through whole night. This is how my routine life is passing with substantial pleasure.

Question-8 : Sir can you narrate your remarkable achievement as G.S. of BACA.

Answer : he replied with pride and told me " Paneliya, I have to go back to my past of late 80 years. let me re-collect my memory of dated back 1949-50, was a golden year for all of us being the last year of college. He stopped speaking for few minutes. Again he started talking with smile on his face. 'There were no election element, I got selected as the General Secretary of S.R.C. of BACA, for the year 1949-50 alongwith other six secretaries of various games and social welfare activities.

In those days Patel Saheb was the founder Principal of a newly started B.A.C.A from the generous donation, of Rs. five lakhs received from a multi-millionaire Sheth Shri Amratal Hargovandas of Ahmedabad in the memories of his son, Late Bansilal. Patel Saab was also the Director and Secretary the Institute.

As a G.S., I had several opportunities to meet Dr. Patel Sir frequently with students problems, through S.R.C. He was taking keen interest in extra-curricular activities of college viz. sports and celebration of college day. Whenever we appealed him for any requirements, he was readily sanctioning it. He always remained present at any events like sports tournament, debate competition etc. Here I am very happy to say with pride that he has never hesitated to accept any of proposals from the student to purchase costlier items for the sports. Always he used to advise the students to keep spirit and sporty behaviour with courage and compassion, which are the essential traits of iconic leadership.

He has always remained very anxious and waiting with bated breath to arrange the cricket match between staff and student on certain occasions . At this junctures, I may depict one photograph here. showing that Dr. Patel saheb is batting in one of the matches between staff and students, where, I appear as wicket-keeper. (Plate at the end of this chapter) paneliya, these are all my narrations I could re-collect as a General Secretary of the S.R.C. of our college"

Question-9 : Sir, how do you feel for your service satisfaction in the Institute of Agriculture at Anand ?

Answer : This being a general question, you have raised, I will answer in a universal way. We all employees of the institute, working at any sister institution of the 'Krushi-Go-vidya-Bhavan" at Anand or even at Athwaline Surat farm or at Chharodi farm. We remained very much united and always happy with work satisfaction. All cadres right from labours and peons to principals and even Director, we were working very Lawfully at day-and-night without watching our wrist watch only in the interest of the institutions & students as well. Only because of these hard work we had put on, today at the age of my hundreds years, I feel much pleasure for my services that I have Provided at B.A.C.A. and the Institute of Agriculture too.

Question-10 : Sir, now I may impose an administrative question to you. As you had worked from 1950-1972 in a private sector organization and from 1972 to 1984 you were with G. A.U. a government sector, How could you assess both corporations?

Answer : He answered, “Dr. Paneliya you have raised a political and very difficult question to be answered, Eventhough I will answer it, in a rational way. In those days at the time of private Institute, there were no time bound job. in the interest of all organinations. which were there in (Krushni-go-vidya-Bhavan) And for the interest of students and farmers we all were working day-and-night without observing time. In those days, the lectures and practicals of college students were conducted till late evening up to 8.30 p.m & even during saturday & Sunday too. So far farm operations are concerred, were started at early in the morning prior to sunrise and continued up to the sunset time. Not like preseunt days from 8.0 am to 5.30 or 6.0pm or from 10.30 a.m to 5.30 p.m with 30 minuits recess time inbetween.

Moreover, there were no waterlight compartment as it is seen today, for any purchase, first you should obtain proper sanction or permission on a paper from the competent authority, your boss to whom such powers are wasted. Only after that you can carry out your works. Contrary to this, in those days Patel Saheb was the only boss of the institute and he was readily giving oral sanctions in the interest of works, during his visits on the spot. Thereby, works could not be delayed or suffered. The necessary official formalities for sanction on paper, were obtained lateron. That is how prompt decissions were taken only in the interest of works.

I am very sorry to say that now-a-days, no such work freedoms are given, neither to research scientist nor to principal of the college. These are the dissimilarities between private sectors and government organizations.

Here, I would like to quote one example of my own project on seed born diseases, financed by ICAR in the year 1980. In which a vehicle was sanctioned for survey works and required grant was allotted by the central government. Even though neither I as a principal investigator (P.I.) nor the principal of the college were empowered to purchase it. For that we had to approached the Dirctor of puschase & Properties (D.P.P) of erstwhile G.A.U. then, who happend to be a simple civil engineer. what a crisis for freedom of work ? I may say, it is deplorable that a persion like a scientist has to beg to a simple civil engineer. Please pardon me for my such a bitter comment or answer, for the present administrative question you have posed.

Question-11 : Sir, lastly you are humbly requested to give few blessing messages to the present youths and to all of us sitting here under your “*chhatra chhaya*”

Answer : “Well, all my retired colleagues and descendants present here as family pensioners, I may pass on my messages to all of you and present youths of the society, that to remain healthy, happy and wealthy; you all have to say Good-Bye to all fast foods being consumed in enormous amount, and hexaggerating way. Youths should get-rid-off any addiction if they have. You should try to belive in ‘Pooja-Path’ and worship of God. Awake early in the mornig, spare some time for YOGA and physical exercise of walking speedy.

Lastly be honest and enthusiastic to your work, wherever you are working. Because there is no any option for consciousness. Lastly god bless all of you.

Jay Shir Swaminarayana and “*ALVIDA*” to all present here “*AB TUMARE HAWALE COLLEGE SAATHIYO*” “*JAI HIND*”.

Prof. A.J Patel's utterance on centenary celebration

(As a part of his interview taken by Dr. J.R Paneliya)

Dr. J.R. Paneliya,
Professor (Retd.), BACA, Anand
and Ex. President,
'Nivtent Khushi Adhyapak Mandal, Anand'

He expressed his opinion, saying that “in my own views, I don't know wheather, I am at all deserving to such a nice celebration of my completing hundred years. ‘Whatsoever I could do and achieve in my life, right from the first day of my entering as a first year B.Sc. Agri. student at B.A College of Agriculture of erstwhile Institute of Agriculture (Popularly known as ‘Khetiwadi’ Anand), till receiveing of my B.Sc. Agri. degree in the year 1950. And thereafter, joining the service at the same Institute as Graduate Assistant on Experimental Commercial Farm Project (E.C.F.P.) on 2nd August 1950 to the date of my superannuation from the post of Professor & Head of the dept. of plant Pathology on 31st August, 1984, is only due to “Rahem Nazer” and blessing of my mantor and ideal Dr. M.D. Patel saheb (Popularly known as Patel saheb) amongst the all students and colleagues of all institutions working under the ‘Krishi-Go-vidyabhavan’ the former Principal of B.A College of Agriculture, and the Director of the Institute of Agriculture & Secretary of the governing body of the Institute. Moreover, Dr. Ranchhodbhai, Dr. B.V. Mehta, Dr. Avinash Majmudar (all former principals of the college) had also played a pivotal role in moulding me and making my service carrier most successful as a teacher and also as a research worker too.”

So far senior colleagues are concerned, the founder HOD of the Dept. of Plant Pathology Lt.Dr M.J. Thirumalachar, Dr. Prasad, Dr. M.K Patel (Populrly was known as Makanji kaka, the inventor of Dr. Patel's medium) and the most impotant amongst all was Lt.Dr. M.V. Desai, all have instilled in me, the subject matter knowledge and the act of scientific research on the menace of pest & diseases of crop plants.

“After I have taken over as the HOD of the Dept. of Plant Pathology, all my colleagues had fully co-operated to my works for the developmenal processes of the department.” Finaly all meritorious students after joining their services in the department of Plant Pathology, sarva shri Dr. Dinkar Desai, Dr. Mukund Patel, Dr. Bhishmadev Patel, Dr. Davabhai, Dr. Jivanlal, Dr. Girish, Dr. subhash, Dr. Sukhdev Prof Ramanlal, Dr. Sombhai, Dr. Vikram and many more, supported me and my research and extension works.

As mentioned earlier, all principals at that time, my senior and jounior colleagues, all my U.G. & P. G. students and entire supporting staff of the Department of Plant Pathology, are well deserve for my many many thanks for their support and contribution in my works. I always remain in their indebtedness and obligations too.

Last but never the least, I express my wholehearted thanks to Dr. Paneliya, who collected all information needed for the booklet and compiled it, in a nice way to incorporate in my biography. For such a painstaking work he visited my home several times and taken interview of my family members. In

addition to this, he had also visited the Dept. of Plant Pathology, approached college principal and traced out my 73 years old service book in weared & teared condition kept in the basement under the Aditorium accompanied with two clerks with hand torch light and wooden stick in hands, reason being one cobra snake has made it's residence in the basement and was seen wandering inside the basement. what a risky efforts they had made for such a missionary cause ?

Dr. Paneliya has collected and complied the chronology of my entire services from that teared service book. Moreover, he has taken lots of pains to arrange such a nice commemoration on my compeleting hundred years. For all the pains taking efforts he deserve's a specific gratiitude.

Lastly, I express my sincere thanks and congratulation to all my family members, for giving their moral and financial support for this excellant endeavour. otherwise this would have not been a reality. Finally all members of the executive committee of the 'Nivrut-Krushhi Adhyapak mandal, Anand' and all registered retired pensioners and family pensioners also deserve my gratitude for their gathering here in a very large numbers.

At the end, my many many gratefulness to all, who have contributed directly or indirectly to this memmorable celebration honouring to me.

Jay Swaminarayana.

God bless to all of you.

Yours

-Ambalal J. Patel

Looking back with Satisfaction
Working ahead with Confidence
Keep your eyes on Team working.
Your organization whenever groups
have to be formed, put together
team which worked well in the past.

Few Notions from His students, colleagues and foremosts of BACA

(I) Remembering Prof. Ambubhai Patel on his Centenary Birth Anniversary

Dr. Y. M. Shukla, Principal & Head, BACA, Anand

It is always a matter of immense pleasure and thrill for me to recall the days, when I joined the prestigious, now a heritage institute, B. A. College of Agriculture for postgraduate studies in 1983. The institute was then served by stalwarts and internationally renowned, learned, devoted, and dedicated personalities namely Dr. G. J. Patel, Ex. Project Coordinator, BTRS; Dr. B. G. Jaisani, Ex. Dean, BACA; Dr. M. S. Chari, Ex. Project Director CTRI, Rajahmundry (AP), Dr. N. M. Patel, Ex. Dean, BACA; Prof. Ambubhai Patel, Dr. M. K. Chakraborty among others. These stalwarts brought much glory and reputation to this Institute and the erstwhile Gujarat Agricultural University. Their contribution and loyalty to their mother institute assisted in building and shaping B. A. College of Agriculture's reputation as a pioneer and paramount institute in the field of agriculture education across the world. Prof. Ambubhai Patel was one of those eminent personalities, who used to head the Department of Plant Pathology at BACA. I congratulate him on turning 100 years old and pray for good health. He is the living legend of BACA who has witnessed BACA's every step of growth and development since its establishment in 1947. Prof. Ambubhai Patel's reputation as an ideal teacher is well-known and also much deserved.

I was fortunate to learn sound and application-oriented lessons in agricultural education from him. Although my association with Prof. Ambubhai Patel was for a very short period, the time I spent with him remained the most cherished and encouraging for lifetime. I have observed Prof. Ambubhai Patel as an open-minded, adjustable, light hearted and dedicated personality obedient to his duties as a teacher and researcher. I found him as a cooperative personality and a true 'Guru' with a desperate desire and eagerness to share his knowledge of his field i.e., Plant Pathology. His expertise in mushroom cultivation technology and plant pathogenic bacteria was sufficient enough to ignite scientific temperament, curiosity and encouragement among the researchers. With his special skills and remarkable attitude, he was pivotal in creating a positive and learning atmosphere. For this reason, even today he is popular among the students. Though he is small in height, his height as an educationalist was immeasurable. His memory is still alive in the hearts of past and present students. Every brick of BACA still feels the vibration of such a renowned teacher. His contribution to the Department of Plant Pathology will be remembered forever.

Prot. Ambubhai Patel is a great mentor, powerful instructor. and responsible human being. I am really speechless to express my gratitude to him. Whatever I am today, is the blessings of my 'Gurus' like Prof. Ambubhai Patel and others. I bow my head to such a notable personality who never let down the agricultural education and the institute.

I convey my best regards to Prof. Ambubhai Patel for all his contributions. It is difficult to encapsulate his influence on the former and present generations of the students, farmers, colleagues and friends in a short message like this.

My best complements to prof. Ambubhai sir on turning 100 years old. On behalf of all BACA staff members as well as the former and present students, I wish him love and a happy and healthy life ahead. We look forward his blessings and best wishes to guide us on the path of excellence forever in years to come.

(II) Professor A. J. Patel - One of the efficient teachers

Dr. Sukhadevbhai.T. Patel, Retd.Prof., Pl. Patho. Dept., BACA, AAU, Anand

'Better than a thousand days of diligent studies in one day with a great teacher'. What could be better than the above quoted Japanese proverb to indicate the fantastic quality of a good teacher? Spending time with a marvelous educator has a positive influence not only on one's academics but overall outlook towards the society. Prof. A.J. Patel Saheb, one of the first generation professors of our beloved then Institute of Agriculture/Krishi - Go - Vidya Bhavan, Anand, fondly known as 'Khetiwadi' certainly recalls me the sweet memories of his simplicity, excellent teaching efficiency, devotion to duty, delightful easy-going personality and many more. With little apprehension that I am too small to justify few but sweet memories and feelings that I still remember. It's my privilege and pleasure to put my feelings about Prof. A.J.Patel in a few words within my limitations.

B.A. College of Agriculture, Anand is my alma mater as I have earned my bachelor and master degrees from this well - reputed college. Prof. A .J. Patel was our course teacher teaching plant pathology subject at our under - graduate and post - graduate level. I was a post- graduate student under his mentorship. I feel fortunate to be his student both at UG and PG level. My first appointment was in the department of plant pathology, BACA, Anand. If I am not mistaken, Prof. A. J. Patel retired in the year 1984 from the position of Professor & Head of this department after a long but successful bright service career. As I reflect on my PG study phase and a few years of my initial service career under his headship, I am overwhelmed with a deep sense of gratitude that I feel compelled to express. Working under his guidance was a transformative experience, shaping not only professional skills but also fostering further interest in the subject. His overall simplicity in the office fostered an open and inclusive learning and working environment. I could certainly experience and cherish during my PG study and career as staff member that he was a compassionate person showing sympathy and concern to each of the students and staff members irrespective of their position. To me it seems that perhaps nothing is more difficult than being truly simple in present complex society fueled

with many negative factors. Simplicity is not something to be looked down on, but rather a quality of a person to admire and be cherished. It was easy to approach him even as a student. We have always seen him in a white ‘Gandhi topi.’

His teaching style was refreshingly uncomplicated as he conveyed complex looking concepts of a subject in a straightforward way that resonates well with students. Teaching method itself was very interesting, making the students keenly interested in his classroom. His lectures were free from unnecessary jargon, making the subject matter easily accessible to the students. A piece of advice makes a difference. While delivering lectures at our PG level, he used to advise us to refer to additional subject matters from reference books so as to perform well in the examination. Perhaps his small piece of advice made me more interested in regularly going to the library during my service career. At this moment, I would like to mention the quote of St. Jerome ‘Good, better, best, never let it rest till your good is better and better is best’.

His position of General Secretary of Student Representative Council of B. A. College of Agriculture during his UG level reflects his interest and leadership ability to inspire and motivate others, coupled with his effective soft communication skills and also sense of fostering unity and collaboration among the student community.

Considering the basic working facility and capability of the Department of Plant Pathology, ICAR selected Anand as one of few other centers for a research scheme entitled ‘AICRP on Seedborn Diseases’ in the year 1980, which later on got renamed as Seed Technology Research. in the year 1991. Prof. A.J. Patel was heading the department when this research scheme was sanctioned and this scheme is functioning till date. I feel that his foresight regarding the significant impact of seedborn pathogens causing quantitative and qualitative loss of crop production has played a crucial role in fetching this ICAR sponsored research scheme at Anand.

I remember that Rhizobium culture, an unique biofertilizer particularly for pulse crops, was being masscultured and regularly made available to farmers under able supervision and guidance of Prof. A.J. Patel.

It’s a matter of pleasure that he is healthy and active at the age of hundred years. Growing age is inevitable, but growing up is optional. Lailah Gifty Akita said ‘The spirit never ages. It stays forever young.

(III) Fragrance of Acquittance with Prof.A. J. Patel - One of the efficient teachers

Dr. Davabhai J. Patel, Ex. Principal & Dean, B.A.College of Agriculture, Anand

I and my family are extremely happy to learn that Professor Ambubhai J. Patel saheb, native of village Dabhan, District Kheda, Gujarat, is completing 100 years of his life on August 8, 2024. We are most confident that by blessing of GOD, he will definitely complete 100 years. Perhaps, I would say that

among employees of erstwhile Institute of Agriculture, Anand, Gujarat Agricultural University, Anand campus, Anand and presently Anand Agricultural University, Anand till date, we are most fortunate to see Prof. Ambubhai Saheb to complete 100 years of his life.

He taught me subject of Plant Pathology in B. A. College of Agriculture during my graduate study from 1963 to 1967. He was very kind and sober teacher having deep knowledge and nice expression of the subject in the college, always thinking for the welfare and bright future of students. I still very much remember that he was always coming in the college on bicycle. Another instant that reminds me that myself and sir went for 21 days training course in First Summer School on Plant Disease Control in the year 1968 organized by ICAR, New Delhi for two weeks in IARI, New Delhi and one week in CPRI, Shimla, HP. I was feeling very much uncomfortable when we both were staying in the same room in the hostel at IARI, New Delhi. Because I just graduated from the college in 1967 and working as SRA in Plant Pathology section of BTRS, Anand, even not completed one year of service. But sir was so kind that he treated me like his son and taking my utmost care during our stay.

It is most fortunate that Prof. Ambubhai saheb taught Plant Pathology to our BAPS 'Pragat Guruhari Brahm Swarup Mahant Swamimaharaj' who graduated from B. A. College of Agriculture, Anand in the year 1956. After so many years, when Prof. Ambubhai Saheb told me to take him for 'darshan of Brahm Swarup Mahant Swamimaharaj' at Akshar Farm, Anand, it was surprising for me that 'Guru Mahant Swamimaharaj' told OH.... He is Ambubhai Saheb who was teaching us Plant Pathology in the college. Even Prof. Ambubhai saheb was very much emotional by seeing 'Guru Mahant Swamimaharaj' and told me later that see Davabhai our college student is most religious and has become Head (Pramukh) of 'International BAPS Swaminarayan Sansthan.' He said that it is big proud of our BACA, Anand. Then he told me that whenever Puja Mahant Swamimaharaj comes to Anand, kindly take me for his 'Samip Darshan.' After retirement even at the age of 84, I was seeing him going on bicycle. Due to late Dr. M.V.Desai saheb who was my major guide for in service M. Sc. (Agri.) and Ph. D in Plant Pathology, Prof. Ambubhai Saheb is very close to my family. Of course I used to meet him frequently as he is staying in Vallabh Vidyanagar. He has some hearing problem but I could see that his memory is very sharp even today. He always asks about my family with names and activities going on in the Department of Plant Pathology in BACA, Anand.

At the end, I and my family wholeheartedly pray GOD 'Swaminarayan, Brahm Swarup Pramukh Swamimaharaj and Pragat Brahm Swarup Mahant Swamimaharaj' to bless Prof. Ambubhai Saheb for healthy and peaceful life even to live for more than 100 years.

(IV) Prof. A.J. Patel- Synonym of a Simplicity

Dr. V. R. Gohel, Retd. Asso. Prof., Dept. of Plant Pathology, BACA, Anand

First, heartily Namaskar to my senior most 'Guruji' of Plant Pathology, respected Professor A. J. Patel on his 'Shatayu Subhechchha Samaroh' Celebration.

Respected Prof. A. J. Patel Sir (Retd.) served in the Department of Plant Pathology as a Professor & Head during dt .01/08/1971 to 31/08/1984. He headed the department very smoothly and brilliantly. When Sir was in the department as a head, I was doing my M.Sc. (Agri.) Plant Pathology during 1981-82 to 1982-83, after completion of my graduation in the year of 1981. So, it was my study period in in the department.

I learnt various courses of Plant Pathology through him, like Plant diseases and disease control during my study period. His way of teaching is very nice with typical sweet voice. He was explaining and clarifying the subjct matter very clearly in a simple and understandable manner with his own examples of experiences of experties.

He is a man of simplicity (generally riding his bicycle and white cop), regularity (in time as well as in work) which we can ever see its reflections in their health and life.

As I have observed that he is of very kind and mild nature. I have never heard him shouting in the class or department. I think, he believes in ‘simple living and high thinking’ ‘Sir has digested very much the slogans ‘Health is Wealth and Prevention is better than cure’ as a Plant Pathologist.

Now, sir is going to complete century of life. Regularly he is attending gatherings of “Nivrut Krushi Adhyapak Mandal,” Anand with the support of family members and wheel chair, that shows his interest and enthusiasm.

Sir, on this nice occasion of celebration, I Dr. V. R. Gohel (Retd. Assoc. Prof.) and my family members WISH YOU VERY HAPPY AND HEALTHY LIFE.

“NAMASKAR SIR MY GRAND GURUJI”

(V) My close consortium with my *Guru* Ambubhai Patel

Dr. Somabhai K. Patel, Rtd. Prof., Dept of Nematology, B. A. College of Agriculture, AAU, Anand

Shreeji in Guru Charan to Professor Ambubhai J. Patel

I, Dr. Somabhai Keshavlal Patel, got a chance to work as a Lecturer in Department of Plant Pathology with Prof. Ambubhai Saheb from 1978 to 1982 at B. A. College of Agriculture, Anand. During this period, whatever I could See about Prof. Ambubhai Saheb is narrated here.

Prof. Ambubhai Saheb is very simple and sober with mild tolerant nature, emotional and always cooperative. I learnt from him patience, skills, devotion and diplomacy. He always behaved as a friend with all staff members in the department. So we can share any problem with him without any fear and very

calmly he used to solve it.

Prof. A.J. Patel is very simple and it is the identity that he was always coming to office by bicycle, till his retirement and even after retirement also, he was coming to the campus from Vallabh Vidyanagr by cycle to bank or any office work. He always used to wear a white cap(Gandhi toppy) and pant- shirt very simple. He was very punctual in office time and office work. He always cared for our family members also. He helped me many a times with simplicity. I learnt a lot of good things from Prof. A. J. Patel Saheb, which are now I feel to be very useful in my life, even after my retirement for which I am very much thankful to him.

In academic life also, I learnt so many things when I was posted in the Department of Plant Pathology, I was not knowing about microbiology but I learnt easily from him about how to prepare media, and sterilize them, how to isolate fungal and bacterial pathogens from diseased plants as well as from soil and to identify them, more over how to prepare rhizobium and azotobacter cultures for farmers. He trained me very quietly and taught me isolation, inoculation and subculturing techniques in isolation chamber. Once in the isolation chamber, fire has takenplace due to spirit lamp in the chamber by mistake, so immediately Prof. A.J.Patel Sir came in the chamber, because chamber was in his office, and taught me how to protect from accidental situation in future.

He was a best advisor as a major guide. In 1982, I got admission for M. Sc. (Agri.) in Plant Pathlogy as in-service candidate under him and within a short time, sir retired and settled in Nadiad. Even after retirement also, he actively guided me whenever required for my study. I also used to meet him very frequently at any time at his house at Nadiad for completing my research work pertaining to my M. Sc. (Agri.) study. He gave me full cooperation and very politely explained all the aspects.. Hence I was feeling simplicity and inspiring nature in him. Due to that only, I completed my study in time.

I and my family pray GOD to bless Prof. Ambubhai Saheb a healthy and peaceful life even beyond 100 years.

(VI) Memorable Freeing with Prof A. J. Patel as his Student & Workmete

Dr. Girish valand, Principal (Retd.), IABMI, AAU, Anand

Prof. A.J. Patel, Prof. Ambubhai and Prof. Ambalal. These very three names were used for him, by his friends, co-worker, seniors and students too. I have excellent experience with him, while we were teaching the subjects viz, Pl.Path. 506- plant virology & Pl.Path. 606- Viral diseases of plants. These two subjects were recently developed during 1980's and especially were too new for me. I should say I was not fully aware of its subject matter. At that time, he (Ambubhai) became a good escort (guide/counsellor) to instill

in me. He had good subject matter knowledge for both subjects. which has much benefitted to me during the course of my P.G. studies for inservice Ph.D. study at Bangalore (Now Bengaluru) in Karnataka state at G.K.V.K., Habbal campus. I could achieve the specialization in virology only because of the foundation stone instilled in me by a Prof. Ambubhai. His pioneer guidance of viruses, has been much useful to me during the establishment of plant virology laboratory in BACA of erstwhile GAU, now AAU, Anand.

His method of teaching for precedent subjects was very unexciting style. Moreover his discipline and time bound punctuality have been proved to be foundation pillar for me to strengthen my subject knowledge. His method of scanning (examination) and style of class room teaching even with large number of P.G. student were excellent. He was regularly assigning the piece of study work as an assignment from a book, journal or scientific periodicals. He was putting with in-depth subject comprehension and I was putting hard work to achieve my better knowledge. Whatsoever, he had taught, in class room and the assignment he has assigned during a week, I was grasping through revision method of learning at home. Only, because of his guidance and useful counseling, I could strengthen my knowledge in virology fields, that is how he had impressed me as a noble P.G. teacher and a marvellous P.G. escort/guide too.

On completion of six years of service (1976-82) in B.T.R.S. I was transferred to the Dept. of Plant Pathology of 'BACA' on the post of Asstt. Professor in the year 1982. On the very first day of my service there in the department, Ambubhai advised me in his office, saying that "you will " have to be very punctual, well disciplined and hard working mentality in this dept. so as to become a good teaching faculty. Later on I asked him for my sitting place. The answer was to take my sit, in the P. G. lab then. Where P.G. students were preparing their media and the same place was also used to prepare the tea for the staff of the dept. I was asked to sit in that room. That is how he wanted to test my patience and mind too. After a week of time, he asked me about my sitting arrangement, I answered very politely, in every affirmative way and told him 'Sir, I could make good contacts with P.G. student and might observe their works. Thereby I may perhaps make a good conversation with them'

From that very day, I was asked to sit in Prof. Jivanlal's office room, where a table & chair were provided. Thus, he expressed his differential method of testing the patience of a newly arrived Colleague.

During the two years time in department, I could learn how to behave with HOD and fellow colleagues, working there. If require, he was very strict for discipline. At the same time during his relaxing mood in his office was singing a old picture song with whistle blowing and tapping his two fore finger on the table, where he used to sit. Thereby he was making any hard work, more and more easier to do with a pleasure. In those days in our department, the peon named Hiranman who was his special and faithful peon. Ambubhai always used to take his drinking water and a cup of tea only through Hiranman's hands. Not only that, the movement of files and papers was also done through Hiranman only. What a confidence in Hiranman's work?

Whenever Ambubhai sir was seen in the relaxing mood, Hiranman used to asked all of us to go in sahib's room and get your any work done easily. Thus, Hiranman was a very faithful peon, was working as

viaduct between Ambubhai, the HOD and all of us comates in the department of plant pathology.

During wo year stay in the department, I could see only twice with loosing his temperament, alongwith his enrgy face and lost his posture However at very next moment, he was seen as the light-hearted personality with his normal relexing face. Always white ‘Gandhian’ cap on his head and each time bi-cycle riding were his identical self sameness.

He became much happy when I was posted as the Prinipal of ‘IABMI’ of AAU at Anand, where he was visiting offenly on his bicycle. I was requesting him to keep his cycle at a side there and I was providing him the college vechicle for his vist to the dept. of plant pathology and his almametter, BACA too. From where he had laid down his office on dated back on 31-08-1984 then.

He was always taking much proud for Dr. D.J. Patel, Dr. Jivanlal, Dr. Ashok Mishra and for me as the principal of IABMI. He was thoroughly satisfied with proud for the progress made by his tutees/ freshmen, trained under him.

‘VANDAN’ and best wishes for his centenary celebration.

(VII) - Prof. Ambubhai Saheb - A Task Master

Dr. B. K. Patel, Soil Scientist (Retd.), GAU, Aanad

I joined B. A College of Agriculture as a student in the year 1960-61. During S.Y. B. Sc.(Agri.) we were taught bacteriology subject. At that time, six internal examinations were conducted. During third year of our study BCG vaccine campaign was going on. Even if you have already taken vaccine, it was compulsory to have vaccine as Dr. M.V. Desai was Head Rector and Prof. Ambubhai Saheb was Assistant Rector, who was in-charge of Dairy Hostel, in which we were staying. After taking vaccine, majority of the students had reaction and had fever. Hence some of us could not give test examination of bacteriology including myself. Dr. Ranchhodbhai Saheb, who was Principal of the college called all those students, who had missed the test examination. I was one of them, who had not appeared for bacteriology test and we were asked to give examination immediatly. I approached Prof. Ambubhai Saheb and requested him to give me question paper. As supplementary was not provided by the epartment, I took permission from Prof. Ambubhaisaheb to get the papers from the hostel. Along with the supplementary, I took class note book too. As it is difficult to remember scientific names of causal organisms, I copied the same from my class

note and gave answer sheet to Prof. Ambubhaisaheb for checking. Within 10 minutes, he checked my paper and gave me 34 marks out of 50, whereas I had copied all answers from the class note book given by him. Then I told him that Sir, I have copied entire paper and I should get 50 out of 50. He told me that you can not get full marks as this is a missing test examination. Even in theory papers, wherein objective/subjective questions were asked and even if you write nearly 90% correct answers, hardly you may get 60-65% marks, as if they are giving money from their own pockets. Such stringent teachers were there during that period. But teachers were taking so much care of all the students, as if we are their own wards. During final year of our study Plant Pathology practical was taken by Prof. Amubhaisaheb, wherein we had to prepare a slide of wheat leaf rust. We all had prepared very good slides, but mine was preserved for showing to others. He was kind hearted, but in giving marks he was not liberal, by and large all teachers were alike. What ever he had taught us still we remember basics of Bacteriology and Plant Pathology as during our study tenure, more emphasis was given to practical than the theory.

As Prof. Amubhaisaheb is completing century, we are proud to have a teacher who had taught us Bacteriology, related to Plant Science, but he has lived with it as he knew the importance of pathogens in life. May Almighty bless him with good health.

(VIII) CENTENNIAL CELEBRATION LETTER

Dr. Bhishmadev K. Patel, Rtd. Prof. & Head, Pl. Pathology Dept. BACA, Anand

Dear Sir,

I, Bhishmadev K. Patel, am deeply honored to participate in the centennial celebration for my esteemed mentor, Ambubhai J. Patel, former Professor & Head of the Department of Plant Pathology at BACA, Institute of Agriculture, Anand.

Reflecting back, I am proud to have been the first postgraduate under the exceptional guidance and inspiration of Prof. Ambubhai J. Patel in 1967. His mentorship was instrumental in shaping my career and nurturing my professional development. During my tenure at the institute, approximately 15 students were enrolled in both MSc and PhD programs under the supervision of Prof. Patel and Dr. M.V. Desai, the HOD. Despite limited resources and working hours, we were unwavering in our determination and dedication. The glass house and sterilization room remained open late into the night for our time-sensitive research and observations, showcasing our commitment.

His leadership fostered a sense of serenity, harmony, and clarity in our academic endeavors. He promoted active deliberation, stepwise accountability, and collaboration among the staff. His efforts in updating research materials and strengthening social connections among staff and students were exemplary.

I fondly recall the times during my research compliance when his consistent support and positive demeanor, even during challenging times, remained steadfast. His gentle guidance and enduring optimism left a lasting impression on me.

Prof. Patel's visionary initiatives, coupled with his scientific approach and robust support, significantly boosted the growth, development, and prosperity of the Department of Plant Pathology. The enhancements in laboratory facilities, the creation of a dedicated plant-virus research laboratory, and advancements in plant pathology research and teaching aids are a testament to his unwavering dedication.

Learning about Prof. Patel's formidable response to the food crisis of 1942-43 and the subsequent famine deeply highlighted his steadfast commitment to national food security and agricultural research. His narratives of facing and overcoming the challenges of being an agricultural scientist during those formative years have shown how he transformed significant obstacles into remarkable achievements.

Sir, heartfelt congratulations on this centennial year. I wish you a peaceful, healthy, and prosperous life ahead. My sincere thanks go to Mr. Hemant Bhai Patel and his family for their utmost care and the facilities provided for this event. I also acknowledge the moral support from elders and others, and the initial and extensive support of Lt. Kamlaben and his daughter, Illaben.

I am deeply grateful to the organizing committee of the Centennial Celebration for their efforts in making this event a grand success.

With warm regards and fond memories,

- Bhishmadev K. Patel

(IX) MY Grandpa - Prof. A.J. Patel

Even before I could understand the weight of his career and influence, I knew my grandfather was a teacher at heart. I was born in America but was raised in India for enough years to have sunlit memories of him. He taught me to seek knowledge and love the world around me, whether this was through books or from the back of his bicycle. I hope to pass his values on throughout my life, and will always remember his dedication to his family.

Cherishma
"DOHITRI"
(Grand daughter)

(X) Alphabetic Attributes of the name : Ambalal Jivabhai Patel

Dr. Jayram Paneliya, Prof. (Retd.), B.A.CA, GAU, Anand

A	Agriculturalist, agricultural scientist, educationalist, planner, and a boffin all rolled into one.
M	Meaningful and mighty are your achievement with a spirited reminiscence, unforeseen.
B	Basic element for the development of the Department of Plant Pathology at B. A. College of Agriculture, from 1960 onwards. Bicycle being the basic vehicle, you could drive up to the age of 84 years.
A	At all activities related to agricultural sciences, you always remained ahead of time.
L	Loyalty, honesty, punctuality, and commitment always remained with you.
A	An agriculturalist's child, born at Debhan village, to be the benefactor of agricultural education research and extension activities.
L	Looking ahead for the long lasting planning of the works, as a leader of the team.
J	“Jyotirdhara,” as the first General Secretary of the SRC of B. A. College of Agriculture.
I	Inspiring and the preacher of progress at galloping stride.
V	Visionary, inspiring, inventive, and creative personality.
A	Always attired in simple clothes, a man believing in “simple living and high thinking.”
B	Believer of action, your works became pivotal in the development of national agricultural research.
H	Honest, humble, and humane with highest work for the betterment of agricultural education, and reasearch too.
A	Ahead of all, at all the times and all the days, althroughout his life.
I	Inspiring is your nature and always interested in betterment of research and education.
P	‘Progress or Perish’ is your dictum and the work modesty is your vision.
A	A Gandhian follower, always with a Gandhi cap on your head and cycle as your transport vehicle.
T	Token of love and respect, we offer and the generations will tell
E	Elevated you are. Helped by father Late’ Jivabhai,’ mother’ Lt ‘Dahiba’ and your better half, “Smt. Late Kamlaben.’
L	Long live and remain healthy with joy in your life.

NIVRUT KRUSHI ADHYAPAK MANDAL, ANAND

(Regd. No. : F/2067/Anand & Guj/2111/Anand)
(Estd. 2022)

PRESENT EXECUTIVE COMMITTEE

Sr. No.	Name	Post	Mobile No.
1	Dr. R. C. Jhala	President	94085 99194
2	Dr. A. M. Patel	Vice President	98791 98318
3	Dr. K. D. Mevada	Secretary	96625 27827
4	Dr. A. D. Patel	Joint Secretary	98790 00609
5	Dr. P. M. Bhatt	Treasurer	98248 39456
6	Dr. N. P. Patel	Member	99989 68794
7	Dr. J. P. Prajapati	Member	99049 17578
8	Dr. D. M. Korat	Member	99090 98085
9	Dr. H. R. Kher	Memembr	94276 10938
10	Dr. J. R. Paneliya	Advisor	97259 66176
11	Dr. B. K. Patel	Advisor	98245 39621
12	Smt. Harshaben Shelat	Co-opt. Member	95108 84257
13	Dr. S. M. Khanorkar	Co-opt. Member	99042 38359

®

CONTAINER BISTRO

passion for food
& flavours from
india & world over

concept

*creating unique & cozy
environment that encourages
togetherness & celebration*

*enhance experience with
not only food but service too*

*aimed at people who
share our love for flavours*

idea

*to bring authentic flavours
from around the world*

*to offer exceptional
dining experience*

*to create an environment for
family & friends*

business

founded in 2015

*has seen sizeable
year on year growth*

*enhance experience with
not only food but service too*

Nr. Umang Party Plot, Opp. TVS Showroom, Anand-Chikhodra Rd., Anand 388 001.
+91 99784 45535 • Email : containerbistro2015@gmail.com • contrainerbristro.in